

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΠΑΠΑΚΥΡΙΑΚΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

**Ο ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝΑΣ
ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΣΕΡΡΩΝ**

ΣΕΡΡΕΣ 2012

Copyright: Κυριάκος Παπακυριάκος

Καθηγητής Θεολόγος

Αναστασίου Χρυσάφη 6, Σέρρες

Τηλ.: 23210 24509

Διόρθωση κειμένων: Χαραλαμπίδης Χαράλαμπος

Η εικόνα του εξωφύλλου είναι από
το αντάρτικο σώμα του καπετάν Δούκα

Σελιδοποίηση, φιλμ, εκτύπωση:

Αφοί Χαραλαμπίδη Ο.Ε.

Μ. Αλεξάνδρου 42, Σέρρες Τ.Κ. 621 22

Τηλ.: 23210 26106

*Αφιερώνεται
με σεβασμό και ευγνωμοσύνη
στους προγόνους μας Μακεδόνες,
που αγωνίσθηκαν και θυσιάστηκαν
για την ελευθερία και τη δόξα
της αιώνιας Ελληνικής Μακεδονίας.*

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

I. Η προσφορά των Μακεδόνων στο ελληνικό έθνος και τον παγκόσμιο πολιτισμό	13
1. Οι Μακεδόνες ως προστάτες των βορείων συνόρων της Ελλάδας	13
2. Οι Μακεδόνες ως παράγοντας ενοποίησης των Ελλήνων	15
3. Οι Μακεδόνες ως φορείς καλλιέργειας του ελληνικού πολιτισμού	16
4. Οι Μακεδόνες ως φορείς διάδοσης του ελληνικού πολιτισμού σε όλο τον κόσμο	17
5. Γιατί η Μακεδονία, ως έδαφος και ως ιστορία, αποτέλεσε (και εξακολουθεί να αποτελεί) στόχο όλων των γειτόνων λαών της Ελλάδας;	19
II. Ανασκόπηση της πληθυσμιακής σύνθεσης της Μακεδονίας και ιδίως των Σερρών από τα αρχαία χρόνια.	21
1. Η πληθυσμιακή σύνθεση της Μακεδονίας κατά τα αρχαία και βυζαντινά χρόνια	21
2. Η πληθυσμιακή σύνθεση των Σερρών στα χρόνια της Τουρκοκρατίας	22
III. Η Μακεδονία ως κεντρικός στόχος της σλαβικής ιμπεριαλιστικής πολιτικής: Τα γεγονότα που οδήγησαν στο Μακεδονικό Αγώνα	28
1. Η κατάκτηση της Μακεδονίας ως επιδίωξη της σλαβικής πολιτικής	28
2. Η Βουλγαρική Εξαρχία και οι Συνθήκες του Αγίου Στεφάνου και του Βερολίνου	29
3. Οι Μακεδονικές Επαναστατικές Οργανώσεις	33
4. Οι προσπάθειες προσάρτησης της Μακεδονίας στη Βουλγαρία	34
5. Προβληματισμός για δημοψήφισμα στη Μακεδονία	38
6. Βιαιότητες των Βουλγάρων στη Μακεδονία	38
7. Διαχωρισμός των Βουλγαροκομιτατζήδων	41
8. Βασικά χαρακτηριστικά του Μακεδονικού Αγώνα	41
IV. Η στάση των τρίτων κρατών στο Μακεδονικό Αγώνα	43
1. Το διεθνές ιστορικοπολιτικό πλαίσιο του Μακεδονικού Αγώνα	43
2. Η γενικότερη στάση των ευρωπαϊκών κρατών και τα αίτιά της	44
3. Η γενικότερη στάση της Τουρκίας και τα αίτιά της	47
a) Η ύπουλη τουρκική συμπεριφορά έναντι των Ελλήνων	47
b) Η συνεργασία Τούρκων και Βουλγάρων κατά των Ελλήνων	49
4. Ειδικότερα χαρακτηριστικά της στάσης επιμέρους ευρωπαϊκών κρατών	52
a) Ρωσία	52
b) Ρουμανία	53
c) Σερβία	55
d) Γαλλία	55

e) Αγγλία	58
f) Γερμανία και Αυστρία	60
V. Η αντίδραση των Ελλήνων κατά των Βουλγάρων	61
1. Η αντίδραση των Μακεδόνων	61
2. Η αναγκαιότητα ένοπλης δράσης	62
3. Τα μειονεκτήματα των Ελλήνων Μακεδονομάχων, ιδίως στην περιοχή Σερρών	65
VI. Βασικά χαρακτηριστικά του Μακεδονικού Αγώνα στις Σέρρες	68
1. Η πόλη των Σερρών	68
2. Ο μουσικογυμναστικός Σύλλογος “Ορφέας”	70
3. Τα πρώτα ελληνικά αντάρτικα σώματα στις Σέρρες	73
4. Η οργάνωση του Μακεδονικού Αγώνα στο σαντζάκιο Σερρών	77
5. Η τακτική των ελληνικών αντάρτικων σωμάτων	80
6. Ο σκοπός των ελληνικών αντάρτικων σωμάτων	83
7. Η συμμετοχή του σερραϊκού λαού στον αγώνα	84
VII. Οπλισμός	87
1. Οπλισμός των Βουλγάρων	87
2. Οπλισμός των Ελλήνων	87
VIII. Τα οικονομικά στο Μακεδονικό Αγώνα	91
1. Τα οικονομικά των Ελλήνων	91
2. Ο οικονομικός πόλεμος κατά των Εξαρχικών	92
IX. Το ελληνικό υποπροξενείο στις Σέρρες	95
1. Η δράση του ελληνικού υποπροξενείου	95
2. Ο πρόξενος Αντώνιος Σαχτούρης	97
a) Τα προσόντα του	97
b) Η δράση του στις Σέρρες	99
c) Οι απόψεις του για τη δράση των αντάρτικων σωμάτων	101
d) Ο σχεδιασμός της δολοφονίας του	102
e) Η εκτίμηση των Σερραίων για τον Σαχτούρη	103
f) Η εθνική προσφορά του Σαχτούρη στα χρόνια των Νεότουρκων	105
3. Ο Γραμματέας του προξενείου Δημοσθένης Φλωριάς (Νούτσος)	107
a) Βιογραφικά στοιχεία	107
b) Το σχέδιο του Φλωριά για τα αντάρτικα σώματα	109
c) Οδηγίες του Φλωριά για τη διεξαγωγή του αγώνα	110
X. Η προσφορά της τοπικής Εκκλησίας στο Μακεδονικό αγώνα	112
1. Η δράση των επισκόπων της Εκκλησίας	112
2. Η δράση του υπόλοιπου κλήρου στο Μακεδονικό αγώνα	115

XI. Μορφές του Μακεδονικού αγώνα στο Νομό Σερρών: Καπεταναίοι	118
1. Ευθύνη και δράση των καπεταναίων	118
2. Ο καπετάν Χατζηπανταζής	119
3. Ο καπετάν Γιαγκλής (1867-1944)	121
4. Ο καπετάν Βλάχμπες Στέργιος (1880-1948)	122
5. Ο καπετάν Μητρούσης Γκογκολάκης (1882-1907)	124
a) Βασικά χαρακτηριστικά του Μητρούση	124
b) Η δολοφονία της οικογένειάς του και η εκδίκηση γι' αυτήν	124
c) Η παραμονή του Μητρούση στην Αθήνα	127
d) Η μάχη της Ευαγγελιστρίας	128
e) Ο απαγχονισμός των δύο συλληφθέντων	131
6. Ο καπετάν Δούκας-Ζέρβας (1879-1938)	133
a) Η ζωή του πριν την κατάταξή του στο αντάρτικο σώμα	133
b) Η δράση του στη Δυτική Μακεδονία	133
c) Η επιχείρηση κατά της συμμορίας του Μήτρου Βλάχου	135
d) Ως οπλαρχηγός στην Ανατολική Μακεδονία	136
e) Συμμετοχή του καπετάν Δούκα στους Βαλκανικούς πολέμους	138
7. Ο καπετάν Παπαπασχάλης (Ανδρούτσος) (1873-1907)	140
8. Ο καπετάν Στρατής	142
a) Συγκρότηση αντάρτικου σώματος	142
b) Αντίσταση του σώματος κατά των Τούρκων	144
c) Επίθεση του σώματος κατά των Δρανοβαλήδων	145
9. Ο καπετάν Μακούλης Ανδρέας	147
a) Η βιογραφία του προ της εντάξεώς του στον αγώνα	147
b) Η δράση του	148
c) Η μάχη του σώματος Μακούλη με τους Τούρκους στη Δοβίστα	150
10. Ο καπετάν Αλέξανδρος Ευρυθιώτης ή Αϊβαλιώτης	153
11. Ο καπετάν Κότζιαρης	155
 XII. Μακεδονομάχοι οπλίτες,, πράκτορες του Νομού Σερρών:	156
A) Μακεδονομάχοι οπλίτες , πράκτορες της πόλης των Σερρών	157
1. Αναστασίος Στέφανος (παντοπώλης)	157
a) Η μύησή του στο μακεδονικό αγώνα	157
b) Η δράση του στο μακεδονικό αγώνα	158
(1) Η συνεισφορά του στον οικονομικό πόλεμο	158
(2) Η σύμπραξή του στην εκταφή του Χατζηπανταζή	158
(3) Η συνεισφορά του στη μεταφορά και τη διανομή των όπλων	159
(4) Δράση ως αγγελιοφόρος	159
c) Διωγμοί και μαρτύρια	159
2. Αναστάσιος Χρυσάφης (ιατρός)	161
a) Η επαγγελματική του σταδιοδρομία	161
b) Η δράση του στο Μακεδονικό αγώνα	161
c) Η δράση του στους Βαλκανικούς πολέμους	164
d) Ο θάνατός του	164
e) Η οικογένειά του	165

B) Μακεδονομάχοι οπλίτες πράκτορες των κωμοπόλεων και των χωριών του νομού Σερρών	181
XIII. Οι Νεότουρκοι	203
XIV. Η στάση των Σλάβων στους Βαλκανικούς και στους παγκοσμίους πολέμους	205
XV. Η γλώσσα	207
1. Η Ελληνική γλώσσα της Μακεδονία	207
a) Οι επιδιώξεις των Σλάβων με τη γλώσσα	207
b) Αποδείξεις ότι οι Μακεδόνες μιλούσαν ελληνικά	207
c) Το λεξιλόγιο της ελληνικής μακεδονικής διαλέκτου	211
d) Γλωσσικές ιδιομορφίες λόγω της μετάβασης των Μακεδόνων από τη δωρική στην αττική διάλεκτο και το παράδειγμα των Δαρνακοχωριτών	212
e) Η έλλειψη συγγένειας μεταξύ της αρχαίας μακεδονικής και της σλαβομακεδονικής γλώσσας	215
2. Η σλαβομακεδονική γλώσσα	217
a) Η γέννηση της σλαβομακεδονικής γλώσσας	217
b) Η διάδοση της σλαβομακεδονικής γλώσσας	219
XVI. Τα αποτελέσματα του Μακεδονικού Αγώνα	222
Βιβλιογραφία	225
Σύντομη βιογραφία του συγγραφέα	227

Ἐν Σέρραις τῇ 19ῇ Ἰουλίου 2012

ΕΙΣ ΕΥΛΟΓΙΑΝ

«Ὁλβιος ὅστις ἱστορίας ἔσχε μάθησιν»

Εὐριπίδης

Μέ ἰδιαίτερη χαρά προλογίζομεν τό ἀνά χειῖρας ἱστορικόν βιβλίον, ὑπὸ τόν τίτλον «Ὁ Μακεδονικὸς ἀγῶνας στό Νομό Σερρῶν» τοῦ ἐκλεκτοῦ συμπολίτου μας, θεολόγου καθηγητοῦ καί ὀτρηροῦ ἐρευνητοῦ κ. Κυριάκου Παπακυριάκου.

Τό διαπραγματευόμενο στό βιβλίον αὐτό θέμα ἔχει καί σπουδαιότητα μεγάλη καί ἐπικαιρότητα, καθὼς τόν ἐπόμενο χρόνον συμπληρώνονται 100 χρόνια ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς πόλεως τῶν Σερρῶν, γεγονός πού προετοίμασαν μέ γενναιότητα, ὑπομονή καί αἱματηρές θυσίες οἱ ἀθάνατοι ἥρωες τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος, ἀλλὰ καί προσφέρει πολυτιμες γνώσεις στὴν κατανόηση τοῦ ἱστορικοῦ γίνεσθαι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἡ μελέτη καί ἡ γνώση τῆς ἱστορίας ἀποτελεῖ πολυτιμότεον ἐφόδιο ζωῆς, ἐλπίδος καί εὐημερίας γιὰ τὰ ἔθνη καί τοὺς λαοὺς καί μάλιστα σὲ ἐποχές κρίσεων καί συγχύσεως.

Συγχαίρομεν ἀπὸ καρδίας τόν φιλόστορον συγγραφέα, ἀπὸ τὴν γραφίδα τοῦ ὁποίου κατὰ καιροὺς πολλά, σπουδαία καί ἰδιαίτερος ὠφέλιμα ἔχουν παραχθεῖ καί εὐχόμεθα ὁλοθύμως καί εἰς τὸν κοπιάσαντα καί εἰς τοὺς ἐκλεκτοὺς ἀναγνώστες πλουσίαν τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Θεοῦ.

Μετ' εὐχῶν ἐγκαρδίων

Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ

Ὁ Σερρῶν καὶ Νιγρίτης Θεολόγος

† Ο ΣΕΡΡΩΝ ΚΑΙ ΝΙΓΡΙΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Συμπληρώθηκαν 100 και πλέον χρόνια από την έναρξη και τη λήξη του Μακεδονικού Αγώνα στις Σέρρες. Καλούμαστε να ερευνήσουμε αμερόληπτα κάθε πτυχή του, για να διατυπώσουμε ακριβή και πλήρη την καταγραφή της ιστορίας του.

Η ενασχόλησή μου με την ιστορία του Μακεδονικού Αγώνα στις Σέρρες αρχίζει από τη δεκαετία του 1965, όταν, ως γραμματέας του Συνδέσμου Εφέδρων Αξιωματικών Σερρών, με τη συνεργασία του Συλλόγου των Μακεδονομάχων Σερρών πραγματοποιήσα αρκετές διαλέξεις στις Σέρρες, στο Σιδηρόκαστρο και σε διάφορα χωριά για να κάνουμε έρανο για την ανέγερση του ανδριάντα του μακεδονομάχου καπετάνιου Δούκα – Ζέρβα στη πλατεία του Ι.Κ.Α. Αυτό με παρεκίνησε να παίρνω συνεντεύξεις από τους επιζώντες τότε μακεδονομάχους και να συλλέγω τα γραπτά απομνημονεύματα των μελών του ως άνω Συλλόγου. Οι ομιλίες που έκανα στην εορτή των μακεδονομάχων στο μητροπολιτικό ναό των Σερρών και στα Σχολεία της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, με παρακίνησαν να ερευνήσω περισσότερο το θέμα.

Για να ετοιμάσω την εσήγησή μου στο διεθνές ιστορικό συνέδριο Σερρών το Μάιο του 2007 με θέμα «Ο Μακεδονικός Αγώνας στο Νομό Σερρών από τα αρχεία του ελληνικού υποπροξενείου Σερρών και από τα ανέκδοτα απομνημονεύματα Σερραίων Μακεδονομάχων», επισκέφθηκα πολλές μέρες τη βιβλιοθήκη της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών Θεσσαλονίκης και μελέτησα όλα τα σχετικά με τον Μακεδονικό Αγώνα των Σερρών έγγραφα από τα αρχεία του Ελληνικού Προξενείου Σερρών. Συγκέντρωσα αξιόλογο ιστορικό υλικό πολλών εκατοντάδων σελίδων από πρωτογενείς ιστορικές πηγές του Μακεδονικού Αγώνα. Μετά από πολύ κόπο και χρόνο συστηματοποίησα και αξιοποίησα κατά το δυνατόν τις γνήσιες αυτές πρωτογενείς ιστορικές πηγές για να παρουσιάσω όπως ακριβώς έγιναν από την αρχή ως το τέλος τα ιστορικά γεγονότα του Μακεδονικού Αγώνα στο Νομό Σερρών στο παρόν βιβλίο.

Το βιβλίο αρχίζει από την μεγάλη προσφορά των Μακεδόνων στην μακραίωνα ιστορία της Ελλάδος και εξηγεί γιατί η πλειοψηφούσα σε ελληνικό πληθυσμό Μακεδονία έγινε ο στοχος κατακτήσεως των γειτόνων λαών και ιστοριοπολιτικό κέντρο των Ευρωπαϊκών δυνάμεων. Περιγράφει την αναγκαιότητα της αντδράσεως των Ελλήνων στις επιδιώξεις των Σλάβων. Δεν επιμένει πολύ στις δολοφονίες, στις πυρπολήσεις και στις βιαιότητες των Βουλγάρων, αλλά στα βαθύτερα αίτια, στο χαρακτηρισμό, στην εξέλιξη, και στην οργάνωση του Μακεδονικού αγώνα στις Σέρρες. Αναπτύσσει τους παράγοντες που συνετέλεσαν στη νίκη κατά της εκσλαβίσεως και της κατακτήσεως της Μακεδονίας από τους Σλάβους. Επειδή οι Σλάβοι χαρα-

κτήριζον του σλαβόφωνους Έλληνες ως δικούς τους αναπτύσσεται στο τέλος και το θέμα της γλώσσας των Μακεδόνων από αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερα.

Σκοπός της συγγραφής του βιβλίου είναι να καταγραφεί η αλήθεια της ιστορίας. Να αποδειχθεί ο ηρωισμός, η αυτοθυσία, ο πατριωτικός ενθουσιασμός όλων των μακεδονομάχων.

Επιδιώκει να αποδώσει το φόρο τιμής στους Σερραίους ήρωες μακεδονομάχους, που θυσιάστηκαν στο βωμό της πατρίδας δολοφονηθέντες ή πεσόντες ηρωικώς μαχόμενοι κατά των βουλγαροκομιτατζήδων.

Για να απονεμηθεί το δίκαιο της ενεργού συμμετοχής των Μακεδονομάχων του νομού Σερρών στον αγώνα, καταχωρήθηκαν, κατά το δυνατόν, τα ονόματα αυτών στο κεφάλαιο «Μακεδονομάχοι οπλίτες, πράκτορες του Νομού Σερρών» Ως ιστορικές πηγές της δράσεώς των χρησιμοποιήθηκαν κατ'αρχάς οι προσωπικές των συνεντεύξεις, που είχαν με τον συγγραφέα, όταν ζούσαν, ή τα παραδοθέντα στο Σύλλογο Μακεδονομάχων Σερρών οικογενειακά τους απομνημονεύματα. Για δε τους άλλους οι πληροφορίες περί της δράσεως των αντλήθηκαν από το βιβλίο της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών «Αφανείς Μακεδονομάχοι 1904-1913» το οποίο βασίστηκε στα αρχεία του Γενικού Επιτελείου Στρατού, στο αρχείο του Δ. Ε. Π. Α. Θ. Α και στις επιτηρίδες των των Συλλόγων των Μακεδονομάχων. Αν παραλείφθηκε κάποιος και αδικήθηκε είναι λυπηρόν. Οφείλεται σε κάποια παράλειψη του ιδίου ή των οικογενείας του που δεν δηλώθηκε ως μακεδονομάχος στις αρμόδιες αρχές.

Η Μακεδονία θα χάνονταν από την Ελλάδα, αν δεν οργάνωναν συσσωμοί οι Μακεδόνες, λαός και κλήρος, την τρομερή ένοπλη αντίσταση κατά των Σλάβων ιμπεριαλιστών. Η πόλη των Σερρών με το ελληνικό αυτής προξενείο και το Σύλλογο “Ορφέα” κατέστη το κέντρο της δράσης των Μακεδονομάχων σ’ όλη την Ανατολική Μακεδονία. κατά των Βουλγάρων.

Ευχαριστώ θερμά τους χορηγούς της εκδόσεως του παρόντος βιβλίου, τον πολιτικό μηχανικό κ. Δημούδη Δημήτριο και τους απογόνους μακεδονομάχων δικηγόρο κ. Στέφανο Αναστασίου και απόστρατο Αξιωματικό του ελληνικού στρατού κ. Κωνσταντίνο Χρυσάφη.

Ευχαριστώ επίσης θερμά το φίλο και εκλεκτό συνάδελφο τέως Γυμνασιάρχη-Λυκειάρχη φιλόλογο κ. Χαραλαμπίδη Χαράλαμπο για τη διόρθωση των κειμένων.

Σέρρες Μάιος 2012

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΠΑΠΑΚΥΡΙΑΚΟΣ

I. Η προσφορά των Μακεδόνων στο ελληνικό έθνος και τον παγκόσμιο πολιτισμό

1 . Οι Μακεδόνες ως προστάτες των βορείων συνόρων της Ελλάδας

Οι Μακεδόνες, όπως γράφει ο Π. Ν. Ανδριώτης¹, ήταν πανάρχαια ελληνική φυλή, όπως οι Δωριείς, οι Ίωνες και οι Αιολείς. Μιλούσαν ελληνικά σε διάλεκτο, που συγγένευε ιδιαίτερα με τη δωρική και την αιολική διάλεκτο. Ήταν σκληραγωγημένος ορεσίβιος δυναμικός λαός, προσηλωμένος στα ιδανικά του ελληνισμού και με ακμαίο το εθνικό ελληνικό φρόνημα.

Οι Μακεδόνες αγωνίζονταν από αρχαιοτάτων χρόνων για τη διαφύλαξη των ελληνικών συνόρων στο βορρά. Από αγάπη για την πατρίδα τους, την Ελλάδα, και με ακμαίο το ελληνικό φρόνημα πρότασσαν πάντοτε με γενναιότητα τα στήθη τους κατά των βαρβάρων για να προφυλάξουν και τη νότιο Ελλάδα από τις βαρβαρικές επιδρομές. Οι Μακεδόνες ήταν οι ακρίτες, οι προστάτες του Ελληνισμού. Χωρίς αυτούς η Ελλάδα δε θα έκτιζε τον Παρθενώνα και δε θα δημιουργούσε απερίσπαστη τον κλασσικό πολιτισμό που κληρονόμησε όλη η ανθρωπότητα. Ήταν κοινή η πίστη στην αρχαιότητα, όπως είναι κοινή η πίστη και σήμερα, γράφει ο Γ. Χατζηδάκης, ότι η Μακεδονία ήταν και είναι το δεξί χέρι και ο προμαχώνας όλης της Ελλάδας². Κατά όμοιο τρόπο, ο καθηγητής Α. Δασκαλάκης τονίζει ότι «αν οι Μακεδόνες δεν χρησίμευαν πράγματι σαν πρόφραγμα κατά των πάσης νοτίως του Ολύμπου επιδρομών των βαρβάρων, ο ελληνισμός δεν θα έμενε επί τόσους αιώνες απερίσπαστος για να θεμελιώσει τα δόγματα της ελευθερίας και να φθάσει στα περίλαμπρα δημιουργήματα της σκέψεως και της τέχνης, τα οποία κληρονόμησε η σύγχρονη ανθρωπότητα»³. Ως γνήσιοι Έλληνες οι Μακεδόνες αγωνίζονταν ηρωικά σ' όλη την ιστορία τους για την υπεράσπιση των ομογενών τους νότια του Ολύμπου.

Στην αρχή της ιστορίας του ελληνικού έθνους οι Μακεδόνες αγωνίστηκαν ως ακρίτες των Ελλήνων στη βαλκανική χερσόνησο και απώθησαν τις απεχθείς εισβολές γειτονικών βαρβαρικών φυλών. Στη συνέχεια έγιναν αρχηγοί των Ελλήνων και όλοι οι Έλληνες από κοινού, πλην των Σπαρτιατών, εκστράτευσαν στην Ασία, νίκησαν τους Πέρσες και διέλυσαν τον αιώνιο

1. Το Ομόσπονδο κράτος των Σκοπίων, σε: Μπαμπινιώτη (επιμ. έκδ.), Η γλώσσα της Μακεδονίας, σελ. 209.

2. Χατζηδάκη, Περί του ελληνισμού των αρχαίων Μακεδόνων, σε: Μπαμπινιώτη (επιμ. έκδ.), Η γλώσσα της Μακεδονίας, σελ. 40.

3. Δασκαλάκη, Περί του ελληνισμού των αρχαίων Μακεδόνων, σελ. 83

εχθρό του ελληνικού έθνους.

Αίμα και χρήμα στον αγώνα κατά των ξένων εισβολέων προσέφεραν όμως οι Μακεδόνες όχι μόνο στην αρχαιότητα, αλλά και στη διάρκεια της Τουρκοκρατίας. Το 1495, όταν ο βασιλιάς της Γαλλίας έκανε σχέδια για να εκστρατεύσει κατά της Κωνσταντινούπολης, τα οποία όμως τελικά δεν πραγματοποιήθηκαν ποτέ, οι Μακεδόνες ενθουσιάστηκαν και εξεγέρθηκαν. Τούτο το πλήρωσαν ακριβά με το αίμα τους. Το 1571, όταν νικήθηκε ο τουρκικός στόλος στη Ναύπακτο, οι Μακεδόνες εξεγέρθηκαν και πάλι, αλλά η επανάστασή τους κατεστάλη με σφαγές και λεηλασίες. Μερικοί βγήκαν ως κλέφτες και αρματολοί στα βουνά της Μακεδονίας και αντιστάθηκαν από το 1796 μέχρι το 1807 στα σχέδια επικράτησης του Αλή Πασά.

Ιδιαίτερα μεγάλη ήταν η προσφορά των Μακεδόνων στο ελληνικό έθνος τέλος και κατά την επανάσταση του 1821, με αρχηγό τον Εμμανουήλ Παπά από τις Σέρρες. Συγκράτησαν επί οκτώ μήνες πολλές χιλιάδες τουρκικό στρατό και έδωσαν έτσι την ευκαιρία στη Νότια Ελλάδα να προετοιμάσει και να σταθεροποιήσει την εκεί επανάσταση. Σύμφωνα με τα τουρκικά αρχεία κατά την επανάσταση του 1821 σφαγιάσθηκαν και απαγχονίσθηκαν στη Μακεδονία περίπου 15.000 Μακεδόνες. Κάηκαν εξ ολοκλήρου 68 και μερικώς 17 κωμοπόλεις και χωριά της Μακεδονίας. Καταστράφηκαν και 58 μετόχια του Αγίου Όρους.

Αδριάντας
του Εμμανουήλ Παπά
Πλ. Ελευθερίας Σέρρες

2. Οι Μακεδόνες ως παράγοντας ενοποίησης των Ελλήνων

Η ιστορία της Μακεδονίας αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της ιστορίας της Ελλάδας. Δε νοείται Ελλάδα χωρίς τη Μακεδονία. Αυτή ένωσε στην αρχαιότητα τους Έλληνες, που ήταν διηρημένοι σε μικρά κρατίδια, και δημιούργησε τη μεγάλη Ελλάδα στις τρεις ηπείρους. Το 5ο και 4ο αιώνα π.Χ. οι ελληνικές πόλεις αλληλοσπαράζονταν. Τρομερό μίσος επικρατούσε ανάμεσά τους. Όποια αναδεικνυόταν ως αρχηγός κρατούσε φόρου υποτελείς τις άλλες πόλεις.

Ο Φίλιππος Β' (353-336 π.Χ.) κυριάρχησε σ' όλη τη Μακεδονία και απώθησε τους Ιλλυριούς οριστικά στη χώρα τους. Κατέλαβε τις αποικίες των διαφόρων πόλεων της Νότιας Ελλάδας στη Χαλκιδική και προσάρτησε όλη τη Μακεδονία μέχρι το Νέστο ποταμό στο κράτος του. Η διαιρεμένη σε κρατίδια Νότια Ελλάδα θέλησε να αντισταθεί στο ενωτικό πρόγραμμα του Φιλίππου Β', αλλά αυτός νίκησε ολοκληρωτικά στη μάχη της Χαιρώνειας της Βοιωτίας όσους συνασπίστηκαν εναντίον του. Το 338 π.Χ. ανακηρύχθηκε στην Κόρινθο απ' όλους τους Έλληνες, πλην των Σπαρτιατών, ως αρχηγός και αρχιστράτηγος των Ελλήνων στην κοινή εκστρατεία τους κατά των Περσών, του αιώνιου δηλ. κοινού εχθρού τους⁴.

Οι βασιλείς της Μακεδονίας Φίλιππος Β' και Μ. Αλέξανδρος έσωσαν την Ελλάδα από την κατάσταση του αλληλοσπαραγμού. Σταμάτησαν τους ενδοελληνικούς πολέμους και ένωσαν όλες τις ελληνικές πόλεις. Δημιούργησαν τη μία Ελλάδα. Απάλλαξαν τις ελληνικές πόλεις από τη δεσποτική τυραννία των βαρβάρων Περσών και τους προσέφεραν ελληνική κηδεμονία, λέει ο ιστορικός Πολύβιος⁵. Όμοια και ο ρητοροδιδάσκαλος Ισοκράτης τονίζει, ότι οι Έλληνες θα πρέπει να ευγνωμονούν το βασιλέα της Μακεδονίας Φίλιππο Β', διότι αυτός τους προσέφερε ελληνική κηδεμονία και τους απάλλαξε από τους βαρβάρους⁶.

Φίλιππος Β'

Μ. Αλέξανδρος

4. Καλλέρη, Το ζήτημα της καταγωγής των Μακεδόνων, σε: Μπαμπινιώτη (επιμ. έκδ.), Η γλώσσα της Μακεδονίας, σελ. 144.

5. Πολύβιος, Ε' 103, 9.

6. Ισοκράτης, Φιλιπικός ΞΕ', 154, ιβ' 127νβ

3. Οι Μακεδόνες ως φορείς καλλιέργειας του ελληνικού πολιτισμού

Οι αγώνες των Μακεδόνων ήταν πάντοτε στενά συνδεδεμένοι όχι μόνο με τη διασφάλιση της ελευθερίας της Ελλάδας, αλλά και με την καλλιέργεια και τη διάδοση του ελληνικού πολιτισμού.

Ο βασιλιάς της Μακεδονίας Αρχέλαος (413-390 π.Χ.) χαρακτηρίζεται σε γερμανική εγκυκλοπαίδεια ως «Περικλής της Μακεδονίας» και ως «απλόχειρας Μαικήνας». Στην Πέλλα αναπτύχθηκε μεγάλος ελληνικός πολιτισμός. Οι περισσότεροι βασιλείς της Μακεδονίας ήταν καλλιεργημένοι στα γράμματα. Ήταν φιλόκαλοι, φιλόμουσοι, φιλοπρόοδοι και φρόντιζαν με πολύ ενδιαφέρον για την πνευματική και πολιτιστική πρόοδο του λαού τους. Στην Πέλλα προσκλήθηκαν, μεταξύ άλλων, οι ιστορικοί Ηρόδοτος και Ελλάνικος, οι ποιητές Ευριπίδης, Πίνδαρος, Βακχilίδης, Αγάθωνας και Πλάτωνας, οι διακεκριμένοι ιατροί Ιπποκράτης και Θεσσαλός, ο ζωγράφος Ζεύξης και πολλοί άλλοι ιστοριογράφοι, ποιητές και καλλιτέχνες. Γενικότερα, πολλοί διακεκριμένοι εκπρόσωποι των γραμμάτων και των τεχνών απ' όλη την Ελλάδα επισκέπτονταν την Πέλλα και παρέμεναν εκεί για πολύ χρόνο. Συναναστρέφονταν τους Μακεδόνες χωρίς να τους διακρίνουν από τους πολίτες των άλλων ελληνικών πόλεων-κρατών.

Μακρύς είναι εξάλλου και ο κατάλογος των ιστορικών, των ποιητών, των μουσικών, των διακεκριμένων καλλιτεχνών, των γλυπτών, των ζωγράφων και των διανοουμένων γενικά ανθρώπων, που αναδείχτηκαν στις πόλεις της Μακεδονίας. Ο Δήμητσας αναφέρει ότι η Μακεδονία από τον 5ο αιώνα π.Χ. μέχρι το 5ο αιώνα μ.Χ. ανέδειξε 100 περίπου λόγιους επιστήμονες και συγγραφείς σε όλους τους κλάδους της ελληνικής φιλολογίας. Απαριθμεί, ειδικότερα, 13 φιλοσόφους, 14 ποιητές, 24 ιστορικούς, 5 ρήτορες και σοφιστές και 16 φιλόλογους. Τα συγγράμματά των παραπάνω χάθηκαν δυστυχώς λόγω των πολλών επιδρομών και καταστροφών στα μακεδονικά εδάφη.

Στη Μακεδονία λειτούργησαν επίσης με κρατικές δαπάνες δημόσια Γυμνάσια και σημειώθηκε το πρώτο βήμα της «κρατικής εκπαίδευσης». Με πρωτοβουλία των Μακεδόνων διοργανώθηκαν παραπέρα οι μεγαλύτερες βιβλιοθήκες του κόσμου, όπως π.χ. αυτή της Αλεξάνδρειας της Αιγύπτου, που διέθετε 700.000 περίπου χειρόγραφα σε πάπυρο, ή αυτή της Περγάμου, που είχε 200.000 περίπου σχετικά χειρόγραφα. Οι βιβλιοθήκες αυτές συνέβαλλαν στην ανάπτυξη των επιστημών και των τεχνών όλου του κόσμου. Κατά τη μαρτυρία του Ισιδώρου, μάλιστα, η πρώτη βιβλιοθήκη της Ρώμης συγκροτήθηκε από το περιεχόμενο της πλουσιότατης βιβλιοθήκης του Περσέως της Μακεδονίας, την οποία ο Ρωμαίος Αιμίλιος Παύλος λεηλάτησε και μετέφερε μαζί με άλλα λάφυρα στη Ρώμη.

4. Οι Μακεδόνες ως φορείς διάδοσης του ελληνικού πολιτισμού σε όλο τον κόσμο

Χωρίς τους Μακεδόνες ο ελληνικός πολιτισμός δε θα διαδιδόταν και δε θα επιδρούσε τόσο γρήγορα και άμεσα από τον 4ο αιώνα π.Χ. και μετά στην παγκόσμια ιστορία. Με την εκπολιτιστική εκστρατεία των Μακεδόνων, η οποία χρηματοδοτήθηκε κατά μεγάλο βαθμό από τα χρυσωρυχεία του Παγγαίου και στηρίχθηκε, σε ό,τι αφορά τουλάχιστον την επάνδρωση του πρώτου πυρήνα του εκστρατευτικού σώματος, στο μακεδονικό στρατό, άλλαξε η ζωή και η πορεία όλης της ανθρωπότητας.

Ο Μ. Αλέξανδρος ξεκίνησε την εκστρατεία του στην Ασία από τη Μακεδονία ως ηγέτης και αρχιστράτηγος όλων των Ελλήνων. Του παραχώρησαν την εξουσία οικειοθελώς όλοι οι Έλληνες, πλην των Λακεδαιμονίων, στο πανελλήνιο Συνέδριο της Κορίνθου το 335 π.Χ. Η εκστρατεία του Μ. Αλεξάνδρου δεν απέβλεπε στην εξόντωση των λαών της Ασίας σε αντίποινα της εκστρατείας των Περσών στην Ελλάδα, αλλά στη μετάδοση του ελληνικού πολιτισμού στα βάθη της ασιατικής ηπείρου.

Λεπτομέρειες από τη σαρκοφάγο του Μ. Αλεξάνδρου

Επρόκειτο για μια μεγαλειώδη ένοπλη εξερευνητική και εκπολιτιστική πορεία της ελληνικής φυλής, πορεία 18.000 χιλιομέτρων στα βάθη της Ασίας και στην Αίγυπτο, με τη συνοδεία συγκροτημένων επιτελείων Ελλήνων επισημόνων, εκπαιδευτικών, αρχιτεκτόνων, καλλιτεχνών και τεχνιτών. Στόχος ήταν η επιστημονική εξερεύνηση της αχανούς Ασίας και ο εξελληνισμός των αναρίθμητων λαών αυτής. Ο Μ. Αλέξανδρος εκστράτευσε όχι ως κατακτητής, αλλά για να ιδρύσει κοσμοκρατορία πολιτισμού, πνευματικής ελευθερίας και ευημερίας. Εκστράτευσε για να ανυψώσει τους λαούς σε ψηλότερη βαθμίδα πολιτισμού, για να τους κάνει ευδαιμονεστέρους και βελτίονας. Ως πορεία αναμορφώσεως και εξελληνίσεως του κόσμου της Ασίας τη χαρακτηρίζει ο ιστορικός μας Κ. Παπαρηγόπουλος. Αν ο Μ. Αλέξανδρος ζούσε περισσότερα χρόνια, όλη η ανθρωπότητα θα είχε το πνεύμα, την ιδέα, το πολιτισμό και τη γλώσσα της Ελλάδας, θα μεταβάλλονταν δηλαδή σε Ελλάδα.

Για την επίτευξη του εκπολιτισμού των λαών ο Μ. Αλέξανδρος χρησιμο-

ποίησε «το ελληνικό πνεύμα και τον ελληνικό πολιτισμό», γράφει ο καθηγητής του Πανεπιστημίου της Βιέννης Κλεάνθης Νικολαΐδης. Προκειμένου να μεταδώσει ελληνική μόρφωση στους νέους των Περσών διέταξε να επιλεγθούν με τη συγκατάθεση των γονέων τους 30.000 παιδιά (περσόπουλα) και να εκπαιδευθούν σύμφωνα με το πανελλήνιο πνεύμα στην πολεμική τέχνη, στην ελληνική γλώσσα, παιδεία, φιλοσοφία και σκέψη.

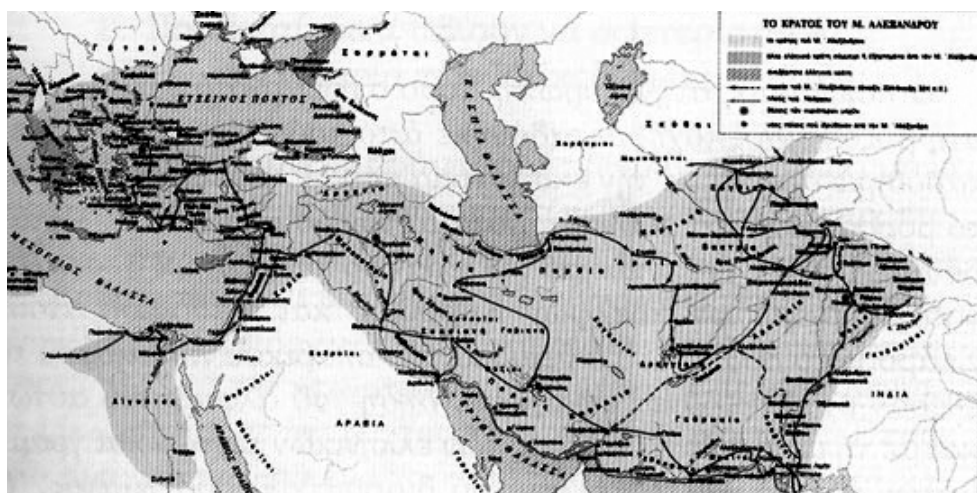
Ο Μ. Αλέξανδρος ξεκίνησε την εκπολιτιστική εκστρατεία του ως στρατηλάτης και μεταμορφώθηκε σε μέγα φιλόσοφο. Υπήρξε μια προσωπικότητα, που πέρασε στο θρύλο όλων των λαών ως αήττητος στρατηλάτης, αλλά και που αγαπήθηκε κιόλας απ' όλους τους κατακτηθέντες λαούς μέχρι λατρείας. Ήταν ένας θνητός άνθρωπος, αλλά έδρασε σαν υπεράνθρωπος και πέθανε σαν ημίθεος στα βάθη της Ασίας, μεταφέροντας στις χώρες, που κατέλαβε, το ελληνικό πνεύμα, την ελληνική δικαιοσύνη, διοίκηση, οργάνωση, κοινωνική ζωή καθώς και κάθε είδους επιστήμη.

Το εξελληνιστικό έργο του Μ. Αλεξάνδρου συνεχίστηκε και από τους διάδοχους του, τους Μακεδόνες στρατηγούς. Και αυτοί μεταλαμπάδευσαν το ελληνικό πνεύμα και διέδωσαν την ελληνική γλώσσα και τον ελληνικό πολιτισμό σ' όλες τις χώρες που διοίκησαν στην Ασία και στην Αφρική.

Χωρίς τους Έλληνες Μακεδόνες δεν θα μεταδιδόταν ο ελληνικός πολιτισμός στον κόσμο και δεν θα συντελούνταν το θαύμα του εξελληνισμού της Ασίας και της Βορείου Αφρικής. Χωρίς τη Μακεδονία όλος ο κόσμος θα ήταν πολλούς αιώνες πίσω. Η Μακεδονία άλλαξε την πορεία και τη ζωή όλης της ανθρωπότητας.

Τη στιγμή που άλλοι λαοί της Ευρώπης είτε ζούσαν πρωτόγονα είτε βρίσκονταν ακόμη σε πολύ χαμηλό επίπεδο πολιτισμικής ανάπτυξης, η Μακεδονία αποτελούσε το κέντρο του πολιτισμού των τριών τότε γνωστών ηπείρων, Ευρώπης, Ασίας και Αφρικής. Ήταν η μεγαλύτερη αυτοκρατορία του τότε γνωστού κόσμου.

Ο πολιτισμός στην Ευρώπη, τόσο στην αρχαιότητα όσο και στη βυζαντινή εποχή, μεταδόθηκε από τους Μακεδόνες. Μεταδόθηκε αρχικά με την εκστρατεία του Μ. Αλεξάνδρου προς το βορρά μέχρι το Δούναβη ποταμό τον 4ο αιώνα π.Χ. Μεταδόθηκε στη συνέχεια και με την ιεραποστολή των εκ Θεσσαλονίκης ορμώμενων αδελφών Κυρίλλου και Μεθόδιου στους Σλάβους το 863 μ.Χ. Το θεμέλιο του σλαβικού πολιτισμού το έθεσαν οι Μακεδόνες με την επινοήση του αλφαβήτου αυτών και με τη μετάδοση σ' αυτούς των ελληνικών τεχνών και γραμμάτων καθώς και του ελληνικού διοικητικού συστήματος. Ο ευρωπαϊκός πολιτισμός και οι σημερινές επιστήμες αποτελούν, ως γνωστό, συνέχεια του αρχαιοελληνικού πολιτισμού. Ελληνικός πολιτισμός, φιλοσοφία, τέχνες, γράμματα και πολιτική οργάνωση δε νοούνται όμως χωρίς τον ασύγκριτο σε όλους τους αιώνες φιλόσοφο και πρώτου μεγέθους θετικό επιστήμονα, Μακεδόνα Αριστοτέλη. Θεμέλιο όλων σχεδόν των επιστημών

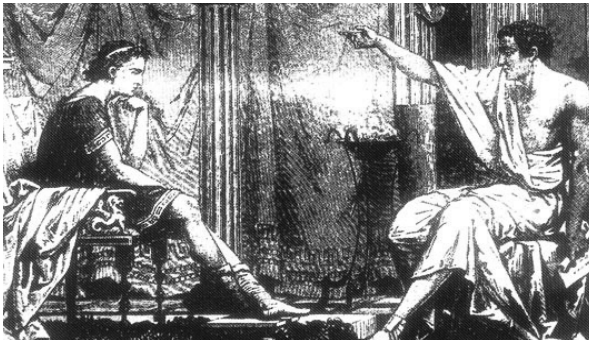
Χάρτης της εκστρατείας του Μ. Αλεξάνδρου

ήταν και είναι ο Αριστοτέλης. Σε κάθε επιστήμη και πρόοδο του σημερινού κόσμου υπάρχει ενσωματωμένη, έμμεσα ή άμεσα, η σκέψη και η μέθοδος του Αριστοτέλη.

Ο Αριστοτέλης γεννήθηκε στα Στάγिरα της Χαλκιδικής το 384 π.Χ. και πέθανε στη Χαλκίδα το 322 π.Χ. Φοίτησε στην Ακαδημία και ίδρυσε Φιλοσοφική Σχολή στην Αθήνα το 367-347 π.Χ. Εργάστηκε επιστημονικά όσο κανείς άλλος στην εμπειρική έρευνα. Εγκαινίασε τη Φυσική. Προώθησε σφαιρικά τη γνώση στα πεδία της Αστρονομίας, των Μαθηματικών, της Φυσικής Ιστορίας, της Βιολογίας, της Ψυχολογίας, της Κοινωνιολογίας, της Πολιτειολογίας και της Αισθητικής, ενώ παράλληλα θεμελίωσε και τη Λογική. Κωδικοποίησε όλες τις γνώσεις της εποχής του. Αυτός ήταν και ο δάσκαλος του Μ. Αλεξάνδρου, αυτός που του ενέπνευσε το ιδανικό του εκπολιτισμού όλου του τότε γνωστού κόσμου.

5. Γιατί η Μακεδονία, ως έδαφος και ως ιστορία, αποτέλεσε (και εξακολουθεί να αποτελεί) στόχος όλων των γειτόνων λαών της Ελλάδας;

Οι παραπάνω σύντομες αναφορές δίνουν ένα μικρό μόνο στίγμα της τεράστιας προσφοράς των Μακεδόνων στον παγκόσμιο πολιτισμό και της αντίστοιχης απaráμιλλης αίγλης της ιστορίας τους. Οι Μακεδόνες ξεκίνησαν ως ένας σκληραγωγημένος ορεσίβιος λαός με κύριο αντικείμενο ενασχόλησης την γεωργία και την κτηνοτροφία και μέσα σε μερικές δεκαετίες εξελίχθηκαν σε ηγέτες του τότε γνωστού κόσμου. Επρόκειτο πραγματικά για ένα χαρισματικό λαό, αφού όλα τα κατόρθωσε με τη δική του πρωτοβουλία, με τις δικές του αρετές, σωματικές και ψυχικές δυνάμεις, αντοχής, καρτερίας, υπομονής, επιμονής, ισχυρής θέλησης, ανδρείας, πειθαρχίας, οξυδέρκειας, ευφυΐας, ετοιμότητας και σύνεσης. Ένα μικρός σε πλήθος λαός κατόρθωσε με τη βοήθεια

Αριστοτέλης Διδάσκων τον Μ. Αλέξανδρο

των ηπείρων Ασίας και Αφρικής ως νικητής και τροπαιούχος, αλλά και ως εξερευνητής με ειδικά επιτελεία επιστημόνων σ' όλους τους τομείς της επιστήμης. Ίδρυσε δεκάδες μεγάλες νέες πόλεις και μετέδωσε παντού την ελληνική φιλοσοφία, τα γράμματα, τη νομοθεσία, τη διοίκηση, την αρχιτεκτονική, τις τέχνες και όλες τις γνωστές τότε επιστήμες στο τότε γνωστό κόσμο. Τρεις περίπου αιώνες κράτησε η κυριαρχία της Μακεδονίας, αλλά έθεσε διαχρονικά θεμέλια πολιτισμού και επιστήμης με τις πρωτοφανείς βιβλιοθήκες και με τα μεγάλα έργα της πολεοδομίας σε τρεις ηπείρους, που τα σεβάστηκαν οι διάδοχοι λαοί.

Η παραπάνω αίγλη, σε συνδυασμό και με τη γεωστρατηγική θέση της Μακεδονίας, η οποία εξασφαλίζει μεταξύ άλλων πρόσβαση στο Αιγαίο πέλαγος, δίνουν και την εξήγηση για το γεγονός, ότι όλοι οι γείτονες λαοί, εχθροί και φίλοι, από τα αρχαιότατα χρόνια μέχρι και σήμερα, θέλησαν και θέλουν να εμφανίσουν τη Μακεδονία ως δική τους, να οικειοποιηθούν τα εδάφη της και να σφετεριστούν το μεγαλείο των ηρώων της και της ιστορίας της. Με κάθε τρόπο, άλλοτε μέσω των οδών της διπλωματίας κι άλλοτε μέσω των οδών της βίας και της πλαστογραφίας, όλοι οι γείτονές μας επεχείρησαν κατά καιρούς, άλλοι περισσότερο και άλλοι λιγότερο, να αλλοιώσουν τον εθνολογικό ελληνικό χαρακτήρα των κατοίκων της Μακεδονίας και να την παρουσιάσουν ως δική τους. Αυτή η προσπάθεια των γειτόνων μας δημιούργησε το Μακεδονικό Αγώνα στις αρχές του 20ου αιώνα και το διπλωματικό αγώνα επί των ημερών μας με τα Σκόπια.

Η έλλειψη ηθικών ερεισμάτων από την παραπάνω επιδίωξη των γειτόνων λαών και τα μέσα υλοποίησή της είναι βέβαια εμφανής. Αυτό που χρειάζεται ίσως να επισημανθεί είναι το γεγονός, ότι η παραπάνω επιδίωξη στερείται ουσιαστικά και κάθε ιστορικού ερείσματος, αφού η Μακεδονία δεν υπήρξε μόνο κατά τα αρχαία χρόνια ελληνική σε ό,τι αφορά την εθνολογική συνείδηση και την πολιτισμική ταυτότητα των κατοίκων της, αλλά παρέμεινε τέτοια και σε όλη την ιστορική της πορεία, παρά τις αήθεις προσπάθειες, που κατά καιρούς έλαβαν χώρα για αλλοίωση της πληθυσμιακής της σύνθεσης.

II .Ανασκόπησης της πληθυσμιακής σύνθεσης της Μακεδονίας

1. Στα αρχαία και βυζαντινά χρόνια

Ο Ηρόδοτος αναφέρει ότι οι Δωριείς και οι Μακεδόνες χωρίστηκαν στην Πίνδο, και ότι οι μεν Δωριείς προχώρησαν προς το νότο μέχρι την Πελοπόννησο, οι δε Μακεδόνες εγκαταστάθηκαν ανατολικότερα στη χώρα που ονομάστηκε απ' αυτούς Μακεδονία. Αναφέρει ακόμη ότι στη ναυμαχία της Σαλαμίνας οι Λακεδαιμόνιοι, οι Κορίνθιοι, οι Συκιώνιοι, οι Επίδauροι και οι Τροιζίνιοι, που έλαβαν μέρος με το στόλο τους, ήταν Δωρικών τε και Μακεδονικό έθνος»⁷. Ξεκαθαρίζει στο παραπάνω χωρίο ότι οι δωρικής καταγωγής Έλληνες της Νότιας Ελλάδας και οι Μακεδόνες κατάγονταν από μια κοινή ελληνική φυλή.

Οι Μακεδόνες ήταν ελληνική φυλή, που εμφανίστηκε ήδη από την εποχή του χαλκού⁸. Όπως και οι άλλες ελληνικές φυλές, είχαν ελληνική εθνολογική συνείδηση το ίδιο και οι Μακεδόνες. Είχαν όλοι οι Έλληνες κοινή εθνολογική συνείδηση, κοινή γλώσσα, κοινή θρησκεία και κοινό πολιτισμό. Ενώθηκαν με την επιμειξία των γάμων σε μια ενιαία ελληνική φυλή. Κατά το γεωγράφο Στράβωνα «εόντες ούτοι Δωρικών και Μακεδονικών έθνος» ήταν μια «πανάρχαια φυλή».

Τα όρια της Μακεδονίας από αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι και σήμερα κανονικά είναι: Ανατολικά ο ποταμός Νέστος, δυτικά οι βουνοκορυφές των βουνών Σκάρδου, Γράμμου και Πίνδου, νότια τα βουνά Χάσια και Όλυμπος και βόρεια η γραμμή Ροδόπη, Νευροκόπι, Μελένικο, κοιλάδα Στρωμνίτισης μέχρι τη λίμνη της Αχρίδος. Περιλάμβανε τις εξής επαρχίες: 1) Πιερίας (Κατερίνη), 2) Ημαθίας (επαρχίες Αξιού, Γιαννιτσών, Βερροίας, Βοδενών), 3) Κοζάνης (Σέρβια, Κοζάνη, Γρεβενά), 4) Καστοριάς, Εορδαίας (Καλαρίων, λίμνη Οστρόβου), 5) Φλώρινας (Λιγκιτσίου, Μοναστήρι), 6) Παιονίας (Μάλεσι, Ιστίπ, Βαλέσα, Δίβρα), 7) Πελαγονίας (Περλεπέ Τικφές), 8) Δαρδανίας (Σκόπια), 9) Αλμωπίας (Καρατζόβα), 10) Βοτταίας (Γιαννιτσά, Γευγελή), 11) Θεσσαλονίκης (Μυγδονίας), 12) Χαλκιδικής (Κασσανδρείας), 13) Κρηστονίας (Λαγκαδά, Άβρεστ, Ισάρ, Δοϊράνη), 14) Βισαλτίας (από λίμνη Αχινού μέχρι Στρυμονικού κόλπου), 15) Σιντικής (Κάτω Πετρίτσι, Ηράκλεια), 16) Μαιδικής (άνω κοιλάδα Στρυμόνος), 17) Οδομαντικής (περιοχή Σερρών), 18) Ηδονίδος

7. Ηροδότου ιστορία Η', 43.

8. Σακελλαρίου, Η εθνικότητα των Μακεδόνων, σε: Μπαμπινιώτη (επιμ. έκδ.), Η γλώσσα της Μακεδονίας, σελ. 140

(Δράμα, Καβάλα, Πράβι).

Βορειότερα της Μακεδονίας και νοτιότερα της οροσειράς του Αίμου, από την Αδριατική θάλασσα μέχρι τον Εύξεινο Πόντο, κατοικούσαν οι Θρακοΐλ-λυριοί, οι οποίοι εξελληνίστηκαν τον 4ο αιώνα π.Χ. κατά την προέλαση του Μ. Αλεξάνδρου μέχρι το Δούναβη. Αυτοί μιλούσαν την ελληνική γλώσσα μέχρι τον 7ο αιώνα μ.Χ.

Κατά την εποχή εκείνη δεν υπήρχε ούτε ίχνος σλαβικής φυλής και γλώσσας στα Βαλκάνια. Οι πρόγονοι των σημερινών Σλάβων ζούσαν πριν τον 6ο αιώνα μ.Χ. στις στέπες της Λευκής Ρωσίας και της Ανατολικής Πολωνίας. Από τον 6ο αιώνα μ.Χ. άρχισαν να κατέρχονται νοτιότερα προς εξεύρεση τροφής, κάνοντας ληστρικές επιδρομές στο Βυζάντιο. Κατατάχθηκαν ως μισθοφόροι στο στρατό των Αβάρων στην πολιορκία της Κωνσταντινουπόλεως, αλλά μετά από την ήττα αυτών εγκαταστάθηκαν με τη συγκατάθεση του Βυζαντίου ανάμεσα στο Δούναβη και τον Αίμο ως φιλειρηνικοί αγρότες, για να αφομοιωθούν με τους πολιτισμένους λαούς. Αργότερα διασκορπίστηκαν στα Βαλκάνια προκαλώντας πολλά προβλήματα στο βυζαντινό κράτος.

Κατά τις περιόδους, που το Βυζάντιο ήταν απασχολημένο σε άλλα πολεμικά μέτωπα, οι πρόγονοι των σημερινών Σλάβων επιδίδονταν σε ληστρικές επιδρομές. Προέλαυναν νοτιότερα, λεηλατώντας βυζαντινά εδάφη, πυρπολώντας πόλεις και εξανδραποδίζοντας ή σφάζοντας τους κατοίκους στη Θράκη, στη Μακεδονία και στην υπόλοιπη Ελλάδα. Κατέλαβαν για ορισμένο χρόνο τη γεωγραφική περιοχή της Μακεδονίας και ίδρυσαν κράτη στις περιοχές της Καστοριάς και των Σερρών. Λόγω της υπεροχής του ελληνικού πληθυσμού δεν επέδρασαν ωστόσο αυτοί στους Έλληνες πολιτισμικά, αλλά οι Έλληνες σ' αυτούς. Με τις αλληπάλληλες επιδρομές τους εξασθένησαν περισσότερο το Βυζάντιο και επιτάχυναν την υποδούλωσή του. Σχημάτισαν εχθρικά κράτη κατά του Βυζαντίου και διέσπασαν την ενότητα των Χριστιανών. Εξάντλησαν την άμυνα του Βυζαντίου και συντέλεσαν στη διαδοχική υποδούλωσή των βαλκανικών λαών στους Τούρκους.

Στα χρόνια της τουρκοκρατίας οι Σλάβοι έχασαν τη σλαβική εθνική συνείδησή τους. Αφομοιώθηκαν με το σύνολο των Ορθοδόξων Χριστιανών υπαγόμενοι στο Οικουμενικό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως.

2. Η πληθυσμιακή σύνθεση των Σερρών στα χρόνια της Τουρκοκρατίας

Ο ελληνικός πληθυσμός της περιοχής των Σερρών ήταν όπως και στα βυζαντινά χρόνια. Με την κατάληψη της πόλης από τους Τούρκους το 1383 εγκαταστάθηκαν στα απέραντα τσιφλίκια της πεδιάδας των Σερρών και Τούρκοι. Η πλειονότητα των κατοίκων ήταν πάντα Έλληνες. Αυτό αποδεικνύεται από την επίδοση και την πρόοδο των κατοίκων στα ελληνικά γράμματα⁹.

Οι Έλληνες κατοικούσαν μέσα στην παλιά βυζαντινή πόλη, στο Βαρόσι. Οι Τούρκοι, σύμφωνα με τους όρους της παράδοσης των Σερρών, μετά από μακρόχρονη πολιορκία, εγκαταστάθηκαν έξω από τα τείχη της πόλης. Στις αρχές του 16ου αιώνα κατοικούσαν στο Βαρόσι των Σερρών 357 οικογένειες χριστιανών.

Η έφορος πεδιάδα των Σερρών προσείλκυσε πολλούς Τούρκους τσιφλικούχους. Πάντως, κατά την έκθεση της 24/4 του 1777 του Γάλλου προξένου της Θεσσαλονίκης J. V. Arasi, οι Έλληνες παραμείνανε πολυαριθμότεροι. Ο πληθυσμός της ήταν Έλληνες, Γιουρούκοι Τούρκοι και ελάχιστοι Εβραίοι.

Ο Τούρκος περιηγητής Εβλιά Τσελεπή του 17ου αιώνα μας πληροφορεί για τις Σέρρες στο Οδοιπορικό του για τις Σέρρες: «Το εσωτερικόν του ορυμνού (του οχυρωμένου) τούτου τείχους (εννοεί το Βαρόσι) είναι κατοικημένο υπό ανθρώπων και διακόσμητον. Είναι φρούριον ηρειπωμένον πλήρες Εβραίων, απίστων Ελλήνων, Αρμενίων, Λατίνων, Βουλγάρων και διεφθαρμένων Σέρβων. Εν συνόλω αποτελούν δέκα συνοικίες χριστιανών με 2000 κεραμοσκεπείς απαισίας οικίας απίστων. Επειδή όμως είναι οι άπιστοι μεγαλέμποροι, έχουν τελείας τας απαισίας οικίας των». ¹⁰

Τα γραφόμενα του Εβλιά Τσελεμπί είναι συγκρουόμενα. Δεν μπορεί να τα λάβει στα σοβαρά κανείς υπόψη του, διότι γράφει ασύλληπτες υπερβολές. Θέλει να μειώσει τους Έλληνες και καταφέρεται με άσπονδο μίσος εναντίον τους. Φάσκει και αντιφάσκει. Από τη μια χαρακτηρίζει ως απαίσια τα σπίτια των Ελλήνων και από την άλλη δηλώνει ότι τούτα είναι τέλεια, επειδή οι ιδιοκτήτες των ήταν μεγαλεμπόροι. Αναφέρει έξι εθνικότητες κατοίκων στις Σέρρες, ενώ κατοικούσαν τρεις Έλληνες Τούρκοι και ελάχιστοι Εβραίοι. Οι άλλοι ήταν ξένοι εποχικοί εργάτες.

Ο γνωστός στρατιωτικός τοπογράφος και νομισματολόγος Άγγλος William Martin Leake¹¹ γράφει κατά την επίσκεψή του στις Σέρρες το Νοέμβριο 1806 ότι η πόλη των Σερρών ήταν μεγάλη με 25-30 χιλιάδες κατοίκους, εκ των οποίων 12 χιλιάδες ήταν Τούρκοι και οι άλλοι Χριστιανοί Έλληνες και ελάχιστοι Εβραίοι.

Ο καθηγητής της Ιστορίας του Πανεπιστημίου της Θεσσαλονίκης Κ. Βακαλόπουλος γράφει¹² ότι κατά την επανάσταση του 1821: «Στις Σέρρες οι Έλληνες αποτελούσαν το μεγαλύτερο τμήμα του πληθυσμού των κατοίκων. Από τις 35.000 κατοίκους, οι Τούρκοι ήταν το 1/5 και οι Εβραίοι το 5% το πολύ. Οι άλλοι ήταν Έλληνες.»

Τα παραπάνω επαληθεύονται και από ένα ανέκδοτο ημερολόγιο του 1829 της περιοχής Σερρών. Σ' αυτό τονίζεται ότι το μεγαλύτερο μέρος του πληθυ-

9. Ένθα ανωτέρω σελ. 140-41

10. Νικηφόρου Μοσχοπούλου μετάφραση, Επετηρίδα Εταιρείας Βυζαντινών σπουδών τόμος 15ος σελ. 159.

11. William Martin Leake. Travels in northern Greece, Γ' τόμος σελ. 200-201

12. Κ. Βακαλόπουλου. Ιστορία της Μακεδονίας 1354-1833 σελ. 619.

σμού των Σερρών το αποτελούσαν οι Έλληνες, μετά οι Τούρκοι και τελευταίοι οι Εβραίοι, που έφθαναν σε ποσοστό 5% ¹³.

Στην εποχή του ρωσοτουρκικού πολέμου αλβανικά ληστρικά σώματα έγιναν αιτία να εγκατασταθούν στις Σέρρες το 1769 πολλές ελληνικές οικογένειες της Μοσχόπολης και της περιφέρειάς της ¹⁴.

Εγκαταστάθηκαν στις Σέρρες και άλλες ελληνικές οικογένειες από τις περιοχές της Δυτικής Μακεδονίας, της Θεσσαλίας και της Ηπείρου, επειδή υπέφεραν από τους ληστές και τον Αλή Πασά.

Εκατοντάδες οικογένειες των Σερρών και της περιφέρειας προέρχονταν από τα μέρη της τότε κυριαρχίας του Αλή Πασά ¹⁵. Οι οικογένειες των οπλαρχηγών Φαρμάκη και Κασαμούλη, από τη Δυτική Μακεδονία εγκατασταθήκαν για λόγους ασφαλείας στις Σέρρες στα τέλη του 18ου και στις αρχές του 19ου αιώνα.

Μερικοί Σερραίοι προέρχονται από πατέρα ή από μάνα από τις ηρωικές εκείνες οικογένειες της Επανάστασης του 1821. Κάτοικοι του Λιτοχωρίου, της Ραψάνης, της Κρανιάς, των Αμπελακίων, της Καρδίτσας, των Τρικάλων, του Νυμφαίου, των Αγράφων και της Ναούσης μετανάστευσαν στη Νιγρίτα. Έφεραν από τις πατρίδες των τις τεχνικές των γνώσεις, τη σηροτροφία, την υφαντική κ.λπ.

Αυτό επιβεβαιώνεται από το φερμάνι του Σουλτάνου Μαχμούτ Β΄ το Μάρτιο του 1816, που διατάσσει να ξαναγυρίσουν στο Καζά Τρικάλων 800 περίπου κάτοικοι που μετανάστευσαν από εκεί και εγκαταστάθηκαν στις περιοχές Σερρών, Ζίχνης και Θεσσαλονίκης ¹⁶.

Σλάβοι συγγραφείς υποστήριζαν ότι στις Σέρρες κατοίκησαν και Βούλγαροι, εκτός από τους Έλληνες, τους Τούρκους και τους Εβραίους ¹⁷. Ο Γυμνασιάρχης Π. Παπαγεωργίου σε υποσημείωση γράφει: «Βούλγαροι δεν υπάρχουν εν τη πόλει των Σερρών, διότι δε μπορούσαν να στεριώσουν μόλιμα σ' αυτή την περιοχή, λόγω της πλειονότητας και της μεγάλης αντιδράσεως των Ελλήνων κατοίκων προς αυτούς».

Από παρεξήγηση προέρχονται οι πληροφορίες του Εβλιά Τζελέμπεη και του Γάλλου Κουζινερί ότι εγκατασταθήκαν και Βούλγαροι στις Σέρρες. Αυτοί ήταν προσωρινοί εποχικοί εργάτες. Τους επέτρεπαν οι κοιλάδες των ποταμών Στρυμόνα και Νέστου να ταξιδεύουν στην περιοχή των Σερρών χωρίς έξοδα, προκειμένου να εργάζονται εποχιακά στο θέρισμα, σκάλισμα, συλλογή βάμβακος κ.λπ. Οι Βουλγάροι, που είδαν οι περιηγητές στις Σέρρες, ήταν εποχιακοί εργάτες. Έρχονταν προσωρινά για δύο μήνες στη περιοχή των Σερρών και με την έναρξη του χειμώνα έφευγαν. Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο Kobe-

13. σελ. 99, 140, 141, 215, 480, 619

14. Κ. Βακαλόπουλου. Ιστορία της Μακεδονίας 1354-1833 σελίς 304.

15. Κασομούλη. Στρατιωτικά ενθυμήματα.

16. Α. Βακαλοπούλου. Ιστορία του Νεοελληνισμού τόμος Δ΄ σελ. 697.

17. Π. Παπαγεωργίου «Αι Σέρραι και τα προάστεια» σελ. 246.

δαρον, ο φτωχός πληθυσμός των ορεινών περιοχών εύρισκε εργασία καταρχάς στα τσιφλίκια των μπέηδων και στα κοπάδια των Τούρκων κτηνοτρόφων. Χάρη στο επιχειρηματικό πνεύμα και την γνωστή εργατικότητα του εύρισκε πάντως διάφορους τρόπους για να προσφέρει την εργασία του και στο πλούσιο Μπελομόρ, δηλ. στη περιοχή του Αιγαίου. Στις περιοχές των Σερρών και της Δράμας πήγαιναν στη ξενιτιά ως εποχιακοί εργάτες, ψαράδες, επαγγελματίες, σιδεράδες κ.λπ. Από τις κοιλάδες των άνω ρευμάτων των ποταμών Στρυμόνα και Νέστου έφευγαν πολλοί εργάτες προς τις παραγωγικές περιοχές βαμβακιού. Έρχονταν με τις οικογένειές τους στη Ζίχνη, στα χωριά, στα εργαστήρια, για το καθάρισμα του βαμβακιού. Σημαντικός ήταν ο αριθμός των χωρικών από τη Γκόρνα Τζουμαγιά, που κατέβαιναν για εργασία στις περιοχές Δράμας και Σερρών αλλά οι περισσότεροι επέστρεφαν με την έναρξη του χειμώνα¹⁸. Ο αριθμός των αναφερομένων ξένων εθνικοτήτων ως κατοίκων στις Σέρρες προέρχεται από τους προσωρινούς ξένους επισκέπτες που έμειναν στη πόλη των Σερρών για εποχιακές εργασίες.

Η πληροφορία του Αιμιλίου Λάβελεϊ ότι δήθεν η Μακεδονία κατοικούνταν από Βουλγάρους είναι τερατώδες ψέμα, αποκρήματα της φαντασίας του για να επηρεάσει τις Μεγάλες Δυνάμεις. Διαστρέβλωνε σκοπίμως τις στατιστικές πληροφορίες του πληθυσμού της Μακεδονίας και δημοσίευε ότι δήθεν οι Έλληνες όλης της Μακεδονίας ανέρχονταν σε 57.480, ενώ στην πραγματικότητα μόνο στο σαντζάκιο Σερρών κατοικούσαν 85.000 Έλληνες. Με τη βία και τα ψέματα επεδίωκαν οι Βούλγαροι να προσαρτήσουν τη Μακεδονία στη Βουλγαρία¹⁹.

Οι Βούλγαροι γνώριζαν ότι ελάχιστοι δικοί τους κατοικούσαν στη Μακεδονία, αλλά σκοπίμως διέδιδαν ψευδή στοιχεία.

Σ' ένα φυλλάδιο με τον τίτλο «Ενεστώσα κατάσταση εν Μακεδονία», η Εξαρχία διατυπώνει την αλήθεια για το πληθυσμό της Μακεδονίας το 1885 ως εξής: «Τα μεγάλα καθώς και τα δευτερεύοντα κέντρα είναι καθ' ολοκληρίαν εξελληνισμένα και υπό την επιρροήν των Ελλήνων ή των Γραικομένων. Η ελληνική γλώσσα κατακτά έδαφος. Θα δυναθώσι άραγε να κερδίσωσιν την Μακεδονίαν οι Βούλγαροι, αν ετίθετο σήμερον δημοψήφισμα; Είμεθα βέβαιοι ότι εν τοιαύτη περιπτώσει το μεγαλύτερον μέρος της Μακεδονίας θέλει πετάξει εκ των χειρών μας και οι Έλληνες θέλουσιν εξ άπαντος κερδίσει, διότι οι πλείστοι των κατοίκων θα δηλώσωσιν ότι είναι Έλληνες.» Σ' όλη τη Μακεδονία «το παν ήτο πνιγμένον εν τω Ελληνισμώ».

Οι πληροφορίες των περιηγητών περί διαμονής πολλών ξένων εθνικοτήτων κατοίκων στο σαντζάκιο Σερρών δεν ευσταθούν.

Οι δημοσιεύσεις των βουλγαρόφιλων συγγραφέων για τη σύνθεση του πλη-

18. Α. Βακαλοπούλου. Ιστορία της Μακεδονίας 1354-1833. σελ. 149-150.

19. Π. Πεννά. Ιστορία Σερρών, σελ. 182.

θυσμού των Σερρών στα χρόνια της Τουρκοκρατίας ήταν καθαρά παραπλανητικές.

Από τον Αυστριακό πρόξενο της Θεσσαλονίκης θεωρούνταν οι Έλληνες πρόκριτοι και άρχοντες των Σερρών στις 30/9/1829 «ως διοικητές και απόλυτοι κύριοι του τόπου». Το 5% των Εβραίων τους έφερε στις Σέρρες ο Σουλεϊμάν Α΄ (1520-1566) από τη Βουδαπέστη²⁰.

Ο πληθυσμός των Σερρών το 1894 ήταν 28.000 κάτοικοι, 13.500 Έλληνες, 13.000 Τούρκοι, 1.100 Εβραίοι και 400 Αθίγγανοι. Με την ανταλλαγή των πληθυσμών οι Τούρκοι έφυγαν. Οι Εβραίοι μετανάστευσαν το 1912 και εξοντώθηκαν ολοκληρωτικά το 1943 από τους Γερμανούς. Στις Σέρρες κατοικούν μόνον γνήσιοι Έλληνες.

20. Ένθα ανωτέρω σελ. 137.

III . Η Μακεδονία ως κεντρικός στόχος της σλαβικής ιμπεριαλιστικής πολιτικής: Τα γεγονότα, που οδήγησαν στο Μακεδονικό Αγώνα

1. Η κατάκτηση της Μακεδονίας ως επιδίωξη της σλαβικής πολιτικής

Το θέμα της κατάληψης της Μακεδονίας από τους Σλάβους άρχισε από την εποχή της εμφανίσεώς των στα Βαλκάνια, από τον 6ο μ.Χ. αιώνα. Έγιναν πολλές επιδρομές απ' αυτούς στη Μακεδονία και σ' ολόκληρη την Ελλάδα. Από την εποχή που εγκαταστάθηκαν στο Δούναβη ποταμό, τον 6ο μ.Χ. αιώνα, κατέβαιναν τακτικά για λεηλασίες στη Μακεδονία και σε άλλες Βυζαντινές επαρχίες.

Ο τσάρος των Βουλγάρων Συμεών εκστράτευσε το 893 μ.Χ. στη Μακεδονία και ο Σαμουήλ το 976-1014 μ.Χ. και έφθασε μέχρι την Πελοπόννησο. Τον νίκησε ο αυτοκράτορας Βασίλειος Β΄ στο Κλειδί Σερρών το 1014 μ.Χ. και υπέταξε τη Βουλγαρία στο Βυζάντιο. Πολλές φορές οι Σλάβοι απασχόλησαν σοβαρά το Βυζάντιο με τις αλληπάλληλες προελάσεις και επιθέσεις προς νότο

Ο τσάρος Ιωαννίτσης επωφελήθηκε τη Φραγκοκρατία και κατέλαβε το 1206 μ.Χ. ολόκληρη τη Μακεδονία, σκορπίζοντας στο πέραςμά του το θάνατο και την καταστροφή.. Οι Σλάβοι ήθελαν με κάθε τρόπο να κατέβουν στο Αιγαίο πέλαγος.

Αιώνιο όνειρό τους ήταν, και είναι ακόμη στο υποσυνείδητό των Βουλγάρων, να προσαρτήσουν μια μέρα τη Μακεδονία στη Βουλγαρία.

Το διατύπωσαν στον “Έσπερινό Ταχυδρόμο” της Σόφιας: «Μια και μόνη φυλή να επικρατήσει στα Βαλκάνια, η Βουλγαρική. Ο ελληνισμός της Ανατολικής Ρωμυλίας και της Μακεδονίας πρέπει να ξεριζωθεί, να εκμηδενισθεί, να εξαλείφει. Η καταστροφή του ελληνισμού είναι άρθρο πίστης για τους Βουλγάρους... Βούλγαροι μη λησμονείτε το καθήκον σας.» Το όνειρό τους ήταν και θα είναι πάντοτε να αποκτήσουν επαφή με το Αιγαίο πέλαγος. Τους εμπόδιζε και τους εμποδίζει η Ελληνική Μακεδονία. Έπρεπε να εκσλαβίσουν τους κατοίκους αυτής για να την κάμουν δική τους.

Μόνο στην τουρκοκρατία σταμάτησαν να διεκδικούν τη Μακεδονία. Αμβλύθηκε τότε η εθνική τους συνείδηση και ξέχασαν το όνειρό τους. Υπάγονταν τότε στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, που ενδιαφέρονταν για όλα τα προβλήματά τους. Φρόντιζε ανεξαρτήτως γλώσσας και εθνικότητας για όλους τους Σλάβους σαν στοργική μητέρα. Ενδιαφέρονταν για τα σχολεία τους, τους ναούς τους και για όλες τις υποθέσεις τους.

Οι πλούσιοι της Βουλγαρίας απαξιούσαν το 1830 να θεωρούν τον εαυτόν τους Βούλγαρους, γράφει ο Ρώσος ιστορικός Coloubinsky. Μισούσαν τα

Βουλγαρικά ήθη και έθιμα και δεν ομιλούσαν επίσημα τη βουλγαρική γλώσσα. Ήθελαν να λέγονται και να φαίνονται ότι είναι Έλληνες. Μάθαιναν τα ελληνικά και συμπεριφέρονταν ελληνικά. Τη βουλγαρική γλώσσα την μιλούσαν για να επικοινωνούν με τους χωρικούς για εμπορικούς μόνο λόγους.

Τότε όλοι και όλα θεωρούνταν ότι προέρχονται από την ένδοξη Βυζαντινή αυτοκρατορία. Ομολογείται από Βουλγάρους ιστορικούς συγγραφείς η ελληνικότητα πολλών πόλεων της Βουλγαρίας και ιδιαίτερα όλης της Ανατολικής Ρωμυλίας.

Η πανσλαβική προπαγάνδα άρχισε για πρώτη φορά από το Σέρβο μοναχό της Μονής Χιλανδαρίου του Αγίου Όρους Παΐσιο. Έγραψε το 1755 την ιστορία των Βουλγάρων βασιλέων και αγίων. Με χονδροειδέστατα ιστορικά ψεύδη παρουσιάζει τη Βυζαντινή δυναστεία των Μακεδόνων, που καταπολέμησαν τους Βουλγάρους, Βασίλειο Α και Β ως καταγόμενους από τη Βουλγαρία. Εξυμνούσε το Βουλγαρικό μεγαλείο και καταφέρονταν κατά του Οικουμενικού πατριαρχείου και του Ελληνισμού. Την ανθελληνική ιστορική συγγραφή τη συνέχισαν και άλλοι Σλάβοι.

Ξανάρχισαν τις παράλογες απαιτήσεις των, όταν ομάδα Τσέχων, Πολωνών και Ρώσων διανοουμένων σκέφθηκαν το 1850 την ένωση όλων των Σλαβικών λαών, της Κεντρικής Ευρώπης και των Βαλκανίων. Από τότε άρχισε η προπαγάνδα του Πανσλαβισμού στους Μακεδόνες.

2. Η Βουλγαρική Εξαρχία και οι Συνθήκες του Αγ. Στεφάνου και του Βερολίνου

Το 1853 οι Βούλγαροι ζήτησαν ορισμένα εκκλησιαστικά προνόμια από το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Ζήτησαν να λειτουργούν στη δική τους γλώσσα, να έχουν δικούς τους επισκόπους και να αποκτήσουν κάποια εκκλησιαστική αυτονομία. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο δέχονταν να τους παραχωρήσει τα παραπάνω προνόμια στις περιοχές, που κατοικούνταν από αμιγή βουλγαρικό πληθυσμό

Το Οικουμενικό Πατριαρχείο φρόντιζε και προσπαθούσε πάντοτε, σαν στοργική μητέρα, ανεξάρτητα από γλώσσα και εθνικότητα, να κρατά πάντοτε ενωμένους όλους τους υπόδουλους χριστιανικούς πληθυσμούς των Βαλκανίων ως απογόνους του ελληνικού Βυζαντίου. Οι Ρώσοι ήθελαν να διαλυθεί η ενότητα αυτή. Ήθελαν να αφαιρέσουν τη δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου από όλους τους Σλάβους των Βαλκανίων, για να επιβάλουν την επιρροή του δικού τους Πατριαρχείου. Ζήτησαν την έκδοση διατάγματος ίδρυσης ανεξάρτητης από το Οικουμενικό Πατριαρχείο Βουλγαρικής Εκκλησιαστικής Εξαρχίας από το Σουλτάνο. Σ' αυτήν μπορούσε να προσαρτηθεί κάθε πόλη και χωριό της Μακεδονίας, εφόσον θα το επιθυμούσαν τα 2/3 των κατοίκων.

Ο ρωσοτουρκικός πόλεμος ευνόησε τη Βουλγαρία με τη συνθήκη του Αγίου Στεφάνου. Ίδρυε αυτόνομη φόρου υποτελή Μεγάλη Ηγεμονία σε βάρος της Ελλάδας. Χάριζαν την Ανατολική Ρωμυλία και τη Μακεδονία, που είχαν συμπαγείς ελληνικούς πληθυσμούς, στη Βουλγαρία. Οι Βούλγαροι έκτοτε θεωρούσαν τα μέρη αυτά δικά τους. Παρουσίαζαν στην κοινή γνώμη των Ευρωπαίων ότι ήθελαν να τις απελευθερώσουν από τους Τούρκους, αλλά τους εμπόδιζαν οι Έλληνες. Επεδίωκαν να προσχωρήσουν οι Έλληνες των περιοχών αυτών στη Βουλγαρική Εξαρχία και μετά να τις προσαρτήσουν στο κράτος τους. Με τη μακροχρόνια προπαγάνδα εδραίωσαν στη κοινή γνώμη της Ευρώπης, και στους φιλέλληνες ακόμη, ότι η Μακεδονία και η Ανατολική Ρωμυλία κατοικείται από Βουλγάρους. Κατά τη γνώμη των Βουλγάρων η Ελλάδα έπρεπε να παραιτηθεί απ' αυτές τις περιοχές και να στραφεί προς στην Ήπειρο.

Η Εξαρχία αφαιρούσε τη δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου από τη Βουλγαρία. Οι Βούλγαροι εγκατέστησαν στην Κωνσταντινούπολη τον Έξαρχό ως αντιπρόσωπό τους. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο συγκάλεσε το 1872 τοπική Σύνοδο στη Κωνσταντινούπολη και καταδίκασε τους οπαδούς της Εξαρχίας ως σχισματικούς. Η προσπάθεια επικράτησης τη Βουλγαρικής Εξαρχίας σε όλη τη Μακεδονία πήρε τη μορφή της εξοντωτικής φυλετικής πάλης μεταξύ Ελλήνων και Βουλγάρων και έγινε αιτία του Μακεδονικού αγώνα.

Οι Βούλγαροι έχοντας την αμέριστη συμπαράσταση της Ρωσίας, προσπαθούσαν να επιβάλλουν τη προσχώρηση όλων των Μακεδόνων στην Εξαρχία. Άρχισαν με διπλωματικές μεθόδους προσηλυτισμού και προπαγάνδας και συνέχισαν με τη βία, την τρομοκρατία, τις δολοφονίες και με όποιο άλλο μέσο γενικά διέθεταν. Δεν ενδιαφέρονταν για τη θρησκεία αλλά να επιβάλλουν την πολιτική τους κυριαρχία στη Μακεδονία. Την θεωρούσαν περιοχή ζωτικής σημασίας για την ανάδειξη και τη βιωσιμότητα του κράτους τους. Μία σημείωση στο βιβλίο της Βουλγαρικής Εξαρχίας του έτους 1885 αναφέρει: «Χωρίς τη Μακεδονία το Βουλγαρικό κράτος στη Χερσόνησο του Αίμου είναι χωρίς καμιά σημασία».

Έπρεπε πρώτα να στραγγαλίσουν τη γνήσια ελληνική ιστορία και εθνογραφία της, να εκβουλγαρίσουν ή να εξολοθρεύσουν τον ελληνικό πληθυσμό της και να μετατρέψουν τα πάντα, μνημεία, σχολεία και εκκλησίες, από ελληνικά σε βουλγαρικά. Ο “Εσπερινός Ταχυδρόμος” της Σόφιας έγραφε : «Μια και μόνη φυλή να επικρατήσει στον Αίμο, η βουλγαρική. Ο ελληνισμός της Ανατολικής Ρωμυλίας και της Μακεδονίας πρέπει να ξεριζωθεί, να εκλείψει.... Η καταστροφή του ελληνισμού είναι άρθρο πίστεως για τους Βουλγάρους. ... Βούλγαροι μη λησμονείτε το καθήκον σας.»

Τη δράση της Εξαρχίας την υποστήριζε και η Τουρκία, επειδή την εξυπηρετούσε τα συμφέροντά της. Συναίνεσε η Τουρκία στην ίδρυση της Εξαρχίας,

πρώτον, διότι φοβόταν τους Ρώσους και δεύτερον, γιατί η Εξαρχία θα συνέβαλλε στο διχασμό και στην αλληλοεξόντωση των υποδούλων ορθοδόξων λαών. Θα βοηθούσε στην τουρκική απόλυτη κυριαρχία με το διαίρει και βασίλευε. Οι χριστιανοί για τους Τούρκους δεν είχαν καμιά αξία. Έλεγαν «İki gıaur bir tauk», δυο άπιστοι αξίζουν όσο μια κότα. Όσο περισσότεροι χριστιανοί αλληλοεξοντώνονταν στην επικράτειά τους, τόσο καλύτερα γι' αυτούς²¹.

Η οθωμανική αυτοκρατορία εξασθενίζει πάντως όλο και περισσότερο. Δημιουργούσε εύλογα μεγάλο ανταγωνισμό μεταξύ των λαών της Ευρώπης, για το ποιος θα προλάβει να αρπάξει τα περισσότερα εδάφη αυτής. Η γερασμένη δρυς ήταν έτοιμη να πέσει και σύμφωνα με την παροιμία «δρυός πεσούσης πας ανήρ ξυλεύεται» πολλοί προετοιμάζονταν να επωφεληθούν.

Το 1876 συγκλήθηκε ευρωπαϊκή σύσκεψη στην Κωνσταντινούπολη για να λυθεί το θέμα της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης. Η ρωσική διπλωματία επεδίωξε επίμονα να δημιουργήσει μεγάλο βουλγαρικό κράτος, παίρνοντας τμήματα της Τουρκίας από περιοχές της Ευρώπης. Η Τουρκία απέρριψε την ρωσική πρόταση. Κηρύχθηκε ο ρωσοτουρκικός πόλεμος, που οδήγησε στις 31/1/1878 στη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου, η οποία ίδρυε τη μεγάλη αυτόνομη ηγεμονία της Βουλγαρίας. Διοικούνταν από Χριστιανό ηγεμόνα, αλλά φόρου υποτέλη στην Υψηλή Πύλη. Εκτεινόταν από τις 40 Εκκλησιές μέχρι την Πίνδο και από το Δούναβη μέχρι το στρυμωνικό κόλπο. Για να εξασφαλιστεί η πρόσβαση του νέου κράτους στο Αιγαίο πέλαγος, συμπεριλήφθηκε στην εδαφική επικράτειά του και η Μακεδονία, πλην της Θεσσαλονίκης και της Χαλκιδικής. Στην υπογραφή της Συνθήκης στην Κωνσταντινούπολη το 1878 αναφώνησε χαρούμενος ο πρέσβης της Ρωσίας Ιγνατιέφ: «Και τώρα μόνο κολυμπώντας μπορούν να μεταβούν στην Πόλη οι Έλληνες!»

Η Συνθήκη αδικούσε κατάφωρα τους Έλληνες, διότι παραχωρούσε στη Βουλγαρία μεγάλες περιοχές με καθαρό ελληνικό πληθυσμό²².

Οι Σερραίοι προέβησαν σε έντονες διαμαρτυρίες προς τις Μεγάλες Δυνάμεις. Στις 26/3/1878 υπέβαλαν υπόμνημα διαμαρτυρίας. Κάνοντας έκκληση στη δικαιοσύνη, στη φιλανθρωπία και στη σύνεση των Ευρωπαϊκών Δυνάμεων (κρατών) ζητούσαν να μην παραδώσουν τα εθνικά δίκαια των Μακεδόνων σε νέο κατακτητή.

Αντέδρασαν κατά της Συνθήκης του Αγίου Στεφάνου τα δυτικά ευρωπαϊκά κράτη, γιατί από τη Συνθήκη θίγονταν και δικά τους συμφέροντα. Η Αυστρία ονειρεύονταν να κατέβει στο Αιγαίο πέλαγος. Στο Διεθνές Ευρωπαϊκό Συνέδριο του Βερολίνου του 1878 πιέστηκε η Ρωσία. Κατόπιν ρητής απαίτησης του Τσάρου της Ρωσίας, δεν επετράπη η συμμετοχή της Ελλάδας στη συνθήκη.

21. Υπ' αρ. 207/17-5-1908 και 209/16-5-1908 έγγραφα του Υποπροξενείου Σερρών. Πρβλ. και επιτολή Προξένου Σερρών Ίωνα Δραγούμη, Σερραϊκά Χρονικά, τόμ. Δ', σελ. 16.

22. Αλμάζ, Αι ιστορικά περιπέτειες της Μακεδονίας, σελ. 51-62.

Η Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου αναθεωρήθηκε. Με την Συνθήκη του Βερολίνου ο πληθυσμός της Βουλγαρίας μειώθηκε από 4,5 σε 2,5 εκατομμύρια κατοίκους. Πολλά τμήματά της επεστράφησαν στην Τουρκία. Η Μακεδονία παρέμεινε στην τουρκική κατοχή, με μερικές διοικητικές μεταρρυθμίσεις. Ανέθεσαν το σαντζάκιο Σερρών στη δικαιοδοσία της Γαλλικής Αποστολής²³. Με τη Συνθήκη του Βερολίνου τα σλαβικά βαλκανικά κράτη απέκτησαν δική τους οντότητα και εκδήλωσαν φανερά τη φιλοδοξία να συμπεριλάβουν την ελληνική Μακεδονία στο κράτος τους για να έχουν διέξοδο στο Αιγαίο. Ο ανταγωνισμός για την κυριαρχία του στη Μακεδονία έγινε οξύτερος. Ο Σέρβος M. Milovanionite, που συνέβαλε στη Βαλκανική συμμαχία του 1912, αναφέρει: «Μέχρι το 1885 η Σερβία ποτέ δεν είχε σκεφθεί τη Μακεδονία»²⁴.

Η Βουλγαρία παραβίασε τη Συνθήκη του Βερολίνου και κατέλαβε πραξικοπηματικά το 1885 την Ανατολική Ρωμυλία, στην οποία κατοικούσαν πάνω από 250.000 Έλληνες. Από τη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου οι Βούλγαροι είχαν αποκομίσει την εσφαλμένη εντύπωση ότι τα παραπάνω μέρη είναι δικά τους. Τα διεκδικούσαν με κάθε τρόπο, παρότι το Συνέδριο του Βερολίνου τους επανέφερε στα παλαιά τους όρια.

Η Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου τροφοδότησε και γιγάντωσε τη λεγόμενη Μεγάλη Βουλγαρική Ιδέα. Οι Βούλγαροι γιόρταζαν κάθε χρόνο ως εθνική επέτειο, την υπογραφή της Συνθήκης του Αγίου Στεφάνου. Ανανέωναν με αυτόν τον τρόπο την υπόσχεση τους να επεκτείνουν την εδαφική επικράτεια του κράτους τους σ' όλη τη Μακεδονία και τη Θράκη. Εργάστηκαν πολλά χρόνια, για να παρασύρουν τη γνώμη των Ευρωπαίων ότι η Μακεδονία κα- τοικείται κατά το πλείστον από Βουλγάρους. Θεωρούσαν όλους τους σλαβόφωνους κατοίκους της Μακεδονίας ως Βουλγάρους. Η απάτη τους αποκαλύφθηκε, όταν αντέδρασαν όλοι οι Μακεδόνες στα σχέδιά τους και γε- λιοποιήθηκαν διεθνώς²⁵.

Οι Σέρβοι επεδίωκαν αρχικά να επεκταθούν στη Βοσνία και την Ερζεγο- βίνη, αλλά η Αυστρία, που καρπώθηκε τις περιοχές αυτές με μυστική συμφω- νία του 1881, η οποία ανανεώθηκε το 1889, Η Αυστρία υποστήριζε την επέκταση της Σερβίας προς την Μακεδονία μέχρι τη Θεσσαλονίκη. Συνι- στούσε στους Σέρβους : «Απωλέσατε την Αδριατική. Προς αποζημίωσιν στρέ- ψατε τα βλέμματά σας προς το Αιγαίο, προς τη Μακεδονία.»²⁶

Από τις Συνθήκες του Αγίου Στεφάνου, και του Βερολίνου έμειναν πολλά απωθημένα για την κατάκτηση της Μακεδονίας στους Σλάβους. Προσπαθού- σαν με κάθε τρόπο σε κάθε ευκαιρία να εξαναγκάσουν τους Έλληνες Μακε- δόνες να φύγουν από τη Μακεδονία ή να δηλώσουν ότι είναι Σλάβοι. Τους

23. Πέννα, Ιστορία Σερρών, σελ. 179.

24. Delo, 1898, τ.17 σελ. 300, Γκριτζόνα, Μακεδονία και η Σκοπιανή απειλή, σελ. 23.

25. Σερ. Χρον. τομ Γ' σ.62

26. Καζάζη, Το Μακεδ. πρόβλημα, σελ. 77, Ζαγκλή, Η Μακεδ. του Αιγαίου και Γιουγκοσλάβοι, σελ. 207.

έγινε έμμονη επιθυμία να προσαρτήσουν τη Μακεδονία στο κράτος τους²⁷. Κανείς δεν προσπαθούσε τότε να πλαστογραφήσει τις διαφορές της καταγωγής των αρχαίων Μακεδόνων και Σλάβων. Ο Ν. Μάρτης γράφει χαρακτηριστικά: «Η Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου υπήρξε η πρώτη επιβουλή κατά της Μακεδονίας. Όμως τότε ούτε Βούλγαρος, ούτε κανένας Σλάβος διανοήθηκε να αναζητήσει συγγένεια με Μακεδόνες, γιατί όλοι γνώριζαν την καταγωγή τους»²⁸.

3. Οι Μακεδονικές Επαναστατικές Οργανώσεις

Οι Ρώσοι επεδίωκαν με κάθε τρόπο να υποσκάψουν την επιρροή του Οικουμενικού Πατριαρχείου στους ορθόδοξους χριστιανικούς λαούς των Βαλκανίων. Ήθελαν να αποκτήσουν ευχερή πρόσβαση στις θάλασσες, που περιέβαλαν την Ανατολική Ρωμυλία και τη Μακεδονία. Στην υλοποίηση των παραπάνω σχεδίων απέβλεπε βασικά η ίδρυση του εξαρτημένου και κατευθυνόμενου από τους Ρώσους βουλγαρικού κράτους.

Στη Μόσχα ιδρύθηκε Ρωσικό Πανσλαβιστικό Κομιτάτο. Τούτο διέθετε πολλά χρήματα, για να περάσει στη διεθνή κοινή γνώμη την άποψη ότι η Μακεδονία, η Θράκη και η Ανατολική Ρωμυλία κατοικούνταν από Βουλγάρους, οι οποίοι εξελληνίσθηκαν τάχα βιαίως από το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Οι Ρώσοι προσπαθούσαν να αφυπνίσουν εθνικά υπέρ των Βουλγάρων τους υπαγομένους στο Οικουμενικό Πατριαρχείο ορθοδόξους χριστιανούς. Επεδίωκαν να πείσουν τους γκραικομάνους χωρικούς, ότι είναι Σλάβοι στην καταγωγή, και ως Σλάβοι είχαν πανάρχαια αναφαίρετα δικαιώματα. Όφειλαν να επαναστατήσουν με τη βοήθεια των Βουλγάρων, για να απελευθερωθούν από τους Τούρκους.

Για να εξεγείρουν οι Ρώσοι τους κατοίκους της Μακεδονίας και της Θράκης να επιδιώξουν την απελευθέρωσή τους από τους Τούρκους και την απόκτηση πολιτικής αυτονομίας, ίδρυσαν το 1893 την Εσωτερική Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση (Εσ. Μ.Ε.Ο.) με το σύνθημα «η Μακεδονία για τους Μακεδόνες». Ήθελαν να αναγνωριστούν οι περιοχές αυτές ως αυτόνομο κράτος. Σχεδίαζαν να τις προσαρτήσουν στη Βουλγαρία. Για το σκοπό αυτό ίδρυσαν σαράντα πέντε επαναστατικές επιτροπές στη Μακεδονία. Αυτές δημιούργησαν επιμέρους τοπικές επιτροπές και μικρές αντάρτικες ομάδες στα χωριά. Επιστράτευαν με τη βία και την τρομοκρατία Μακεδόνες στην Εσ. Μ.Ε.Ο. Το 1900 επιστράτευσαν 20.000 μέλη από τη Μακεδονία. Μάχιμοι ήταν 5.000 και οι υπόλοιποι αγγελιοφόροι, οδηγοί, τροφοδότες κ.λπ.

Δημιούργησαν και δεύτερη εθνικιστική οργάνωση στη Σόφια, τη Εξωτε-

27. Παπακυριάκου, Νεότερη και σύγχρονη ιστορία της Κοινότητας Αγίου Πνεύματος και της ομώνυμου ιεράς Μονής, σελ. 95

28. Μάρτη, Η πλαστογράφηση της ιστορίας της Μακεδονίας, σελ. 72.

ρική Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση (Εξ. Μ.Ε.Ο), τους Βερχοβιστές. Αποτελούνταν από Βουλγάρους αξιωματικούς και δημοσίους υπαλλήλους. Η Οργάνωση, δρούσε με τις ευλογίες της βουλγαρικής κυβέρνησης του ηγεμόνα Φερδινάνδου. Επεδίωκε με στρατιωτικά μέσα την άμεση προσάρτηση της Μακεδονίας στη Βουλγαρία. Επεχείρησαν να εκβιάσουν την κατάσταση με την επανάσταση του Ίλιντεν στις 20-7-1903. Ήθελαν να προκαλέσουν το ενδιαφέρον των Μεγάλων Δυνάμεων για να λύσουν αυτές το Μακεδονικό Ζήτημα. Ήθελαν να φανεί στη διεθνή κοινή γνώμη ότι οι Μακεδόνες ήρθαν σε απόγνωση από την κακοδιοίκηση των Τούρκων και επαναστάτησαν. Η τακτική των Οργανώσεων αυτών προσέκρουσε στην εξωτερική διπλωματία της Βουλγαρίας και γι' αυτό τούτες διαλύθηκαν.

4. Οι προσπάθειες προσάρτησης της Μακεδονίας στη Βουλγαρία

Η Πανσλαβιστική προπαγάνδα από τους Ρώσους άρχισε από το 1878. Ξεκίνησε από τους Βουλγάρους και συνέχισε στους Μακεδόνες Έλληνες. Ξεκίνησαν με ειρηνικό τρόπο. χωρίς δυσκολία στους Βουλγάρους. Τους μετέτρεψαν σε τυφλά τους όργανα.. Στους Έλληνες συνάντησαν πολλές δυσκολίες.

Παρακινούσαν τους Έλληνες να κόψουν κάθε σχέση με το οικουμενικό πατριαρχείο και να δηλώσουν εγγράφως ότι προσχωρούν με τη θέλησή τους στη Βουλγαρική Εξαρχία. Τους προέτρεπαν να διώξουν τους πατριαρχικούς κληρικούς και δασκάλους από τους ναούς και από τα σχολεία τους. Οι Βούλγαροι επεδίωκαν με την προπαγάνδα να αλλοιώσουν τον εθνολογικό ελληνικό χαρακτήρα για να προσαρτήσουν τους Μακεδόνες στη Βουλγαρική Εξαρχία.

Την άνοιξη του 1896 εκατοντάδες βουλγαροκομιτατζήδες μεταμφιεσμένοι σε επαίτες και πλανόδιους πωλητές γεωργικών εργαλείων και άλλων εμπορευμάτων διασκορπίστηκαν στη Μακεδονία. Επιδίωκαν υποκριτικά γνωριμίες με τους κατοίκους των πόλεων και των χωριών για να τους προσηλυτίσουν. Ανέλαβαν να μυήσουν τους απλούς γκραικομάνους χωρικούς στο βουλγαρικό επαναστατικό κίνημα. Τους υπόσχονταν προαγωγές, υποτροφίες, χορηγήσεις κτημάτων και χρημάτων σε όσους θα συνέβαλαν στην πραγματοποίηση της προσάρτησης της Μακεδονίας στη Βουλγαρία. Τους διαβεβαίωναν ότι θα απελευθέρωναν τη Μακεδονία από τους Τούρκους και θα επεξέτειναν τη Βουλγαρία μέχρι το Αιγαίο Πέλαγος και τον Αλιάκμονα.

Τους έκαναν πλύση εγκεφάλου. Τους έλεγαν ότι μεγαλύτερος εχθρός τους ήταν οι Έλληνες, διότι δεν τους αφήναν να ελευθερώσουν τη Μακεδονία από τους Τούρκους. Όσοι αντιδρούσαν στα βουλγάρικα σχέδια και εκδηλώνονταν υπέρ των Ελλήνων καταγράφονταν στο μαύρο πίνακα των δολοφονιών. Επεδίωκαν να αλλοιώσουν τον εθνολογικό χαρακτήρα των Ελλήνων Μακεδόνων και να παρουσιάσουν στη διεθνή γνώμη τη Μακεδονία Βουλγαρική.

Χρησιμοποίησαν όλα τα αναφερόμενα παρακάτω μέσα, βίας, τρομοκρατίας, απειλής και εξαναγκασμού με δολοφονίες για την επίτευξη του σκοπού τους

α) Διέθεσαν άφθονο χρήμα από τη Ρωσία για να προσηλυτίσουν στα σχέδιά τους σημαίνοντα πρόσωπα Ελλήνων γιατρών, διδασκάλων, κληρικών της εποχής εκείνης με υποτροφίες στην Ευρώπη, για να τους χρησιμοποιήσουν ως όργανα της προπαγάνδας τους. Πρότειναν και το γιατρό Ιωάννη Θεοδωρίδη στις Σέρρες, αλλά αυτός τους κατήγγειλε στον τότε πρωθυπουργό της Ελλάδας Κολέτη²⁹.

β) Οι προσχωρήσαντες στην Εξαρχία από τις περιοχές Νευροκοπίου και Βροντούς πήγαιναν δήθεν στη Βουλγαρία για να εργασθούν. Αντιστράφηκαν οι μετακινήσεις. Πάντοτε οι Βούλγαροι έρχονταν στη Μακεδονία για εποχιακές εργασίες. Για πρώτη φορά πήγαιναν δήθεν οι Μακεδόνες για εργασία Εφοδίαζαν τους προσχωρήσαντες στην Εξαρχία Σλαβόφωνους με ειδικά διαβατήρια βουλγαρικής υπηκοότητας, και τους επιστράτευαν κρυφά με τη βία στο εσωτερικό της Βουλγαρίας. Εκεί τους εκπαιδευαν στα αντάρτικα στρατόπεδα. Τρεις χιλιάδες περίπου επιστρατεύσαν από τη Μακεδονία. Τους προετοίμαζαν να καταλάβουν τη Μακεδονία Από τη Βροντού πήγαν εξήντα νέοι..

Ο πρόξενος Σαχτούρης έγραψε στο υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδας τα εξής: «Κατά θετικές πληροφορίες πολυάριθμοι Βούλγαροι χωρικοί του Καζά Νευροκοπίου εφοδιασμένοι δια τακτικών διαβατηρίων μεταβαίνουν εις Βουλγαρίαν προς εύρεσιν δήθεν εργασίας. Οι αρμόδιοι κύκλοι φρονούσι ότι οι μεταναστεύοντες εις Βουλγαρίαν χωρικοί εισί προορισμένοι, αφ' ου εξασκηθώσιν εις τα όπλα, να χρησιμοποιηθώσι δι ενδεχόμενον κίνημα εν τη περιοχή εκείνη. Και διάφορα άλλα γεγονότα πείθουσιν ότι την επικρατούσαν ηρεμίαν και χαλάρωσιν της βουλγαρικής εργασίας θέλει ακολουθήσει ζωηρότης τις κατά αρχομένην περίοδον.»³⁰

γ) Ίδρυναν σχολεία και οικοτροφεία στις πόλεις της Μακεδονίας και προσηλύτιζαν τα ελληνόπουλα στην προπαγάνδα των Σλάβων. Προσπαθούσαν να εγγράψουν σ' αυτά πολλούς μαθητές. Πήγαιναν στις καλύβες των πτωχών ποιμένων και τους έλεγαν ότι αν έστελναν τα παιδιά τους στο Βουλγάρικο σχολείο θα τα αναδείκνυαν μεγάλους άνδρες αξιωματικούς (βουλγαροκομιτατζήδες) δασκάλους (Προπαγανδιστές) με σκοπό να τα καταστήσουν γενίτσαρους και πράκτορες των Βουλγάρων Πλήρωναν τους γονείς, για να συγκατατεθούν. Μερικές φορές τα άρπαζαν και με τη βία. Τα έκλειναν στα οικοτροφεία και τα έκαναν μέρα νύκτα συνεχή πλύση εγκεφάλου ότι είναι Βούλγαροι Ήθελαν να περιέλθουν όλα τα σχολεία και οι ναοί σ' αυτούς. Να διδάσκονται τη βουλγαρική γλώσσα και να τελείται η θεία λειτουργία στα βουλγαρικά. Διεκδικούσαν με τη βία τους ναούς και τα διδακτήρια των πό-

29. Ιωάννη Καποστύπη Μακεδονία σελ. 62

30. Σακτούρη.. 21η 14/4/1907 στο. Υπουργείο Εξωτερικών Σερ.Χρον, Γ.σ.56

λεων και χωριών, παρότι αποτελούσαν μικρή μειονότητα.

Δολοφονούσαν τους Έλληνες δασκάλους και ιερείς για να κλείσουν τα σχολεία και οι ναοί των Ελλήνων. Ξόδεψαν πολλά χρήματα για να ιδρύσουν δικό τους σχολείο και οικοτροφείο στις Σέρρες. Δεν κατόρθωσαν όμως ποτέ να συγκεντρώσουν πολλούς μαθητές.

δ) Εξαπέλυσαν πολλούς βουλγαροκομιτατζήδες και επέβαλαν διπλή σκλαβιά, διπλό φόρο χρήματος και αίματος από μέρους των Βουλγάρων και των Τούρκων. Λυμαίνονταν καθημερινά την περιοχή της Μακεδονίας. Οι Έλληνες αποδεκατίζονταν, πλήρωναν διπλούν φόρο αίματος κάθε μέρα. Διπλή σκλαβιά, διπλή φορολογία των Τούρκων και των Βουλγάρων κομιτατζήδων. Οι χωρικοί ζούσαν κάτω από τη δαμόκλειο σπάθη. Ληστεύονταν, ατιμάζονταν, δολοφονούνταν, χωρίς να τολμούν να διαμαρτυρηθούν, διότι δούλευαν ανελιπώς και αδελφωμένα η δυναμίτιδα, η βόμβα, το μαχαίρι και το πετρέλαιο. Τους εξανάγκαζαν θέλοντας και μη να προσχωρήσουν στην Εξαρχία. Ανεξέλεγκτα εγκληματούσαν ενώπιον των Τούρκων και των αντιπροσώπων των Μεγάλων Δυνάμεων. Τα εγκλήματα τους τα απέδιδαν σκόπιμα στους Έλληνες.

Δρούσαν ύπουλα και μεθοδικά, χωρίς να φαίνεται το δόλιο έργο τους στην Ευρώπη. Έμοιαζε η δράση τους με το Δούρειο Ίππο, που έκρυβε κάποια μακρόχρονη προετοιμασία σε βάρος της Μακεδονίας. Ήθελαν να φαίνονται αθώοι στη κοινή γνώμη της Ευρώπης.

ε) Χαλάρωναν ενίοτε τις επιθέσεις και τα εγκλήματά τους εξ αιτίας του χειμώνα, της έλλειψης πιστώσεων της Βουλγαρικής κυβέρνησης, και της ισχυρής αντίστασης των Ελλήνων. Μετρίαζαν τη δράση τους για να φαίνονται ότι υπάκουαν στις εντολές των Μεγάλων Δυνάμεων. Ανασυντάσσονταν την άνοιξη για νέα ισχυρότερη επίθεση. Άφηναν τότε τους Έλληνες να δρουν φανερά για να επιρρίπτουν σ' αυτούς τα διαπραττόμενα υπ' αυτών κρυφά εγκλήματα. Δολοφονούσαν γκραικομάνους, γνήσιους Έλληνες σλαβόφωνους, και διέδιδαν ότι τους σκότωσαν οι Έλληνες αντάρτες, επειδή μιλούσαν σλαβικά.

στ) Το 1904 δρούσαν στο σαντζάκιο Σερρών περίπου 150-200 βουλγαροκομιτατζήδες. Συνεχώς αυξάνονταν ο αριθμός τους. Αρχηγοί τους ήταν οι: 1) Σανδάσκη Γιάννης, 39 ετών από το χωριό Εφλάκ, 2) Τζιοδομίρ, από τη Σλίμνα της Βουλγαρίας, 3) Σίτσου Άτσεφ, που δρούσε στη περιφέρεια Σιδηροκάστρου, 4) Τάτσκας Αθανάσωφ, Χρήστος, δάσκαλος από τη περιφέρεια του Μελένικου, 5) Ντίνας Αραμπατζής, 6) Γιάντσεφ Κώσταν, 7) Γκόρνο Δημήτρης, 8) Ντόντσιος, ο περιβόητος βουλγαροκομιτατζής, που δρούσε στις περιφέρειες Τζουμαγιάς και Μπέλες, 9) Ράνδεφ, που δρούσε στην επαρχία Νευροκοπίου, 10) Πέτρε Μήλεφ από το Δομίρ της Βουλγαρίας με υπαρχηγούς τους Αικονώφ και Αρναούτωφ, 11) Πέτροφσκη Γκιόρκη, αρχικομιτατζής από το Καζά του Ροζλοκίου, και Μπακάλωφ, που δρούσαν στα τουρκοβουλγαρικά σύνορα με δεκαπενταμελή συμμορία. Όλοι αυτοί έγιναν φόβος, τρόμος και

μάστιγα της υπαίθρου³¹.

Εξανάγκαζαν τους κατοίκους να προσχωρήσουν στη Βουλγαρική Εξαρχία, για να φαίνεται στις Μεγάλες Δυνάμεις ότι η Μακεδονία κατοικείται από Βουλγάρους.

ζ) Η διεθνής διπλωματία και τα Μ.Μ.Ε. τάσσονταν με τους Βουλγάρους. Εγκωμιάζαν τις θηριωδίες των Βουλγάρων ως απελευθερωτικό κίνημα των χριστιανικών λαών των Βαλκανίων. Δημοσίευαν στις εφημερίδες των ευρωπαϊκών κρατών αναληθή στατιστικά στοιχεία για το πληθυσμό της Μακεδονίας και ψεύτικα γεγονότα σε βάρος των Ελλήνων. Ο Λάβλεϊ έγραφε ότι ο ελληνικός πληθυσμός της Μακεδονίας ήταν 57480 κάτοικοι, ενώ στην πραγματικότητα στο σαντζάκιο Σερρών κατοικούσαν 85000 Έλληνες. Τα 3/5 του πληθυσμού της Μακεδονίας ήταν Έλληνες και το 2/5 Οθωμανοί και Αθίγγανοι.

η) Οι Βούλγαροι, εκμεταλλευόμενοι την εμπόλεμη κατάσταση μεταξύ Τουρκίας και Ρωσίας, την κακοδιοίκηση της Τουρκίας και την αδράνεια της Ελλάδας για την τύχη της Ελληνικής Μακεδονίας, εξ αιτίας του ατυχούς Ελληνοτουρκικού πόλεμου του 1897, αποθρασύνονταν στο έπακρο και οργιάζαν καθημερινά. Προκάλεσαν αναταραχές στη Δυτική Μακεδονία. Ανατίναξαν στις 28/4/1903 α) το Γαλλικό ατμόπλοιο «Γουαδαλκιβίρ» της Μεσαζερί κατά την έξοδο του από το λιμένα της Θεσσαλονίκης, β) την Οθωμανική Τράπεζα, γ) το ταχυδρομείο της Θεσσαλονίκης μαζί με άλλα ελληνικά ιδρύματα, δ) τη Γερμανική Σχολή, στην οποία σκοτώθηκε και ο Γερμανός υποπρόξενος³². Κατεστάλτησαν οι αναταραχές από το Τουρκικό στρατό.

Ο αρχηγός του μακεδονοθρακικού κοιμιτάτου των Βουλγάρων και ανταποκριτής της εφημερίδας της Κολωνίας δήλωσε τα εξής: «Το πρόγραμμά μας είναι να ανατινάξουμε τας πόλεις της Μακεδονίας, να πυρπολήσωμεν τα χωριά, να καταστρέψωμεν τας εσοδείας, να καταστήσωμεν ακρήστους τας τηλεγραφικάς και σιδηροδρομικάς γραμμάς, να μεταβάλωμεν εις έρημον την Μακεδονίαν. Έχομεν εις την διαθεσίν μας μεγάλας ποσότητας δυναμίτιδος και άλλων εκρηκτικών υλών, πυρομαχικά, τρόφιμα, και είκοσι φιαλίδια περιέχοντα βακτηρίδια πανώλους.»³³

θ) Συσκέφθηκαν μερικοί υπουργοί εξωτερικών των κρατών της Ευρώπης για το Μακεδονικό Ζήτημα.. Πραγματοποιήθηκε διάσκεψη στη Μυστέργη της Αυστρίας για μεταρρυθμίσεις στα Βαλκάνια, αλλά δεν τις εφάρμοσαν οι κυβερνήσεις της Τουρκίας και της Βουλγαρίας, διότι με την ισοπολιτεία θα επικρατούσε το προηγμένο πολυπληθέστερο ελληνικό στοιχείο στη Μακεδονία, έναντι της μειοψηφίας των Βουλγάρων.

31. Πέννα Π, Ιστορία των Σερρών σ. 190.

32. P Risal.la ville comvolatee de Salonique Paris1913 s. 296.

33. Ν. Καζάζη Ελληνισμός Αθήναι 1903 σ716.Σερραϊκά χρονικά τόμ Γ σ. 162

5. Προβληματισμός για δημοψήφισμα στη Μακεδονία

Οι περισσότεροι κάτοικοι της Μακεδονίας ήταν Έλληνες. Οι ελάχιστοι Βούλγαροι, που διέμεναν στη Μακεδονία, εργάζονταν κατά το πλείστον ως δούλοι σε χειρονακτικές εργασίες στους αγρούς και στους στάβλους των πλουσίων οικογενειών των Ελλήνων και Τούρκων.

Η Βουλγαρική Κυβέρνηση επωφελήθηκε απ' αυτή την ευκαιρία της εργασίας και αύξησε τον αριθμό αυτών, για να πείσουν τα ευρωπαϊκά κράτη ότι η Μακεδονία κατοικείται από Βουλγάρους. Δεν μπόρεσαν να παραμείνουν για πολύ οι απεσταλμένοι των Βουλγάρων, διότι το ενθουσιώδες ελληνικό περιβάλλον και η ελληνική αντίδραση τους δυσκόλευε. Η βουλγαρική κυβέρνηση ήθελε να επιβληθεί στο πολυπληθέστερο προηγμένο ελληνικό στοιχείο με τη μειονότητα του 5 έως 10%.

Δεν τολμούσαν οι Βούλγαροι να κάνουν δημοψήφισμα στη Μακεδονία. Γνώριζαν ότι θα αποτύγχανε το σχέδιό τους. Ο Μ. Πάϊρες έγραφε: «Δεν είναι δυνατόν να γίνει τίποτε το σπουδαίο στη Μακεδονία χωρίς τη συνδρομή των Ελλήνων.»³⁴

Ο γραμματέας τη Βουλγαρικής Εξαρχίας Αθανάσιος Σαπώφ, αναφέρει σε μια εμπιστευτική αναφορά: «Αν γίνη δημοψήφισμα στη Μακεδονία, για να αποφανθή ο λαός σε ποια εθνικότητα ανήκει, υποπετυόμεθα ή μάλλον είμεθα βέβαιοι ότι το μεγαλύτερο τμήμα της Μακεδονίας θέλει πετάξει από τα χέρια μας»³⁵. Οι Βούλγαροι, για να εξαπατήσουν την κοινή γνώμη της Ευρώπης ότι η Μακεδονία ανήκει σ' αυτούς, χρησιμοποίησαν μεγάλη διπλωματία και πλαστογραφία.»³⁶

6. Βιαιότητες των Βουλγάρων στη Μακεδονία

Οι κατάσκοποι και προπαγανδιστές των Βουλγάρων εγκαθίστατο στους ακραίους συνοικισμούς της πόλης, για να συνεννοούνται και να συνεργάζονται ευκολότερα με τους Βουλγαροκομιτατζήδες.

Επαγγέλλονταν τον πλανόδιο γαλακτοπώλη και έμπαιναν στις οικίες με σκοπό να περισυλλέξουν πληροφορίες και να προπαγανδίζουν υπέρ των Βουλγάρων. Όσοι αντιδρούσαν στα λεγόμενά τους καταγράφονταν στο μαύρο κατάλογο.

Σε συνεργασία με τους Βουλγαροκομιτατζήδες δολοφόνησαν πολλούς αντιδρώντας στα σχέδιά τους στο σαντζάκιο Σερρών. Επεδίωκαν να τρομοκρατήσουν τους Έλληνες για να προσχωρήσουν στην Εξαρχία.

34. M. Pailiars Imbroglio Macedonien Paris 1912 s. 115.

35. Στεφανίδη Έλληνες και Βούλγαροι, Αθήναι 1945, σ.115.

36. Βλ. σχετικά παραπάνω στο κείμενο τα στοιχεία σχετικά με την πληθυσμιακή σύνθεση της Μακεδονίας.

Οι περισσότεροι κομιτατζήδες δεν είχαν εθνικούς σκοπούς και όνειρα στις ενέργειές των, αλλά απλώς καλύπτονταν κάτω απ' αυτούς, για να ικανοποιούν τα πάθη της φιλοχρηματίας και της σαρκός των. Αυτοί ήταν τυχοδιώκτες, χωρίς εθνικότητα, θρησκεία, συνείδηση και ιδανικά. Τα καλοκαίρια λεηλατούσαν, άρπαζαν και λήστευαν τους Έλληνες της Μακεδονίας και όλο το χειμώνα γλεντούσαν στη Σόφια.

Από τις τακτικές ληστείες, που διέπρατταν σε χρηματαποστολές των τουρκικών ταχυδρομείων, αποδεικνύεται ότι ήταν επαγγελματίες λησταντάρτες.

Μερικοί έρχονταν για να απαγάγουν ως ομήρους εύπορους Έλληνες, για να πάρουν από τις οικογένειές των εκατοντάδες λίρες Τουρκίας ως λύτρα. Από το Βεζνίκο (Άγιο Πνεύμα) απήγαγαν στο βουνό τον πλούσιο τσιφλικά και καπνομεσίτη Τέγο. Την ώρα της διασκέδασης του γάμου του υιού του είκοσι οπλισμένοι βουλγαροκομιτατζήδες περικύκλωσαν το χωριό και συνέλαβαν με τη βία το Τέγο. Τον οδήγησαν στα λημέρια τους και ζητούσαν 500 χρυσές λίρες Τουρκίας, για να τον ελευθερώσουν, αλλιώς θα τον σκότωναν. Κατόπιν διαπραγματεύσεων έλαβαν ως λύτρα 350 χρυσές λίρες Τουρκίας και τον απέλυσαν.

Στο Σιδηρόκαστρο έστησαν ενέδρα και αιχμαλώτισαν το Λάσκαρη με δύο αγωγιάτες. Τους μετέφεραν στο κρησφύγετο και έστειλαν τους αγωγιάτες στην οικογένειά του να τους φέρουν ως λύτρα πεντακόσιες χρυσές λίρες. Η οικογένεια έκανε τα αδύνατα δυνατά και έστειλε τις λύρες. Ο αρχηγός τη συμμορίας πήρε τις λίρες και χωρίς συνέπεια, σε όσα υποσχέθηκε, κατατεμάχισε το δύστυχο Λάσκαρη ζωντανό με το μαχαίρι του λέγοντας: «Αυτό το τέλος θα έχουν όσοι σκέπτονται και ενεργούν σαν Έλληνες».

Την άνοιξη του 1907 οι βουλγαροκομιτατζήδες καταστρέψανε τα βλαστάρια των αμπελιών των Ελλήνων του Μελένικου. Εξ αιτίας της καταστροφής ξηράθηκαν τα αμπέλια τους. Σκότωσαν πολλά ζώα των Ελλήνων, βόδια, γελάδια και υποζύγια, στα βοσκοτόπια του Μελένικου και της Καρλίκοβας (Μικρόπολη)³⁷.

Στη Στάρτιστα κατέστρεψαν την καπνοφυτεία. Τρομερές επιθέσεις των Βουλγαροκομιτατζήδων έγιναν στα χωριά Νευροκόπι, Ζίρνοβο, Μελεγκίτσι, Πετρίτσι, Στάρτσοβο, Λάκος, Άγριανή κ.λπ.

Χύθηκε πολύ ελληνικό αίμα στην περιφέρεια των Σερρών. Εκατοντάδες Έλληνες σφαγιάσθηκαν άδικα. Έγιναν πολλές δολοφονίες ιερέων, διδασκάλων, προυχόντων και απλοϊκών ανθρώπων από τους 150-200 Βουλγαροκομιτατζήδες των συμμοριών του Χρήστου Τάτσκα, του Ντίνα Αραμπατζή, του Γιάννη Σανδάσκη. Αυτές λυμαίνονταν και τρομοκρατούσαν συνεχώς ολόκληρη τη περιοχή του νομού Σερρών. Ενεργούσαν ύπουλα με άνανδρο τρόπο στα χωριά. Οργιάζαν προ του 1906 σχεδόν ανενόχλητοι.

Λεηλατούσαν συχνά την ύπαιθρο Πολλοί κάτοικοι των χωριών στερήθη-

37. Σακτούρη, Εκθέσεις 28. Σερ. Χρον. τ.ομ. Γ' σ. 71, 83

καν και το ψωμί ακόμη. Εξαντλήθηκαν τελείως, δεν είχαν ούτε τα προς το ζην. Τα αρχοντόσπιτα κατάντησαν πάμπτωχα χωρίς έπιπλα με μια ψάθα. Πολύ δύσκολες μέρες φόβου, τρόμου και αγωνίας πέρασαν οι Έλληνες της υπαίθρου. Ήταν τρομοκρατημένοι από τις βιαιότητες των Βουλγάρων. Βρίσκονταν σε απόγνωση, Δεν ήξεραν τι να κάνουν. Κινδύνευαν να αρνηθούν την Ορθοδοξία. Πήγαιναν με δάκρυα στο Μητροπολίτη και του έλεγαν τα παθήματά τους.

Κάποιοι από την Ηράκλεια τρομοκρατήθηκε και έγινε εξαρχικός. Μετανόησε και θέλησε να επανέλθει στην Ορθοδοξία. Οι κομιτατζήδες του έκοψαν το κεφάλι και τεμάχισαν το σώμα του σε 52 τεμάχια. Στη Μικρόπολη σκότωσαν στο μαντρί ογδοντάχρονο βοσκό την ώρα που κοιμόταν.

Ο Σαντάσκη κατακρεούργησε πολλούς κατοίκους στο Πυρίν, διότι τροφοδότησαν τον αντίπαλό του. Μερικούς απ' αυτούς τους έβαλε προ της εκτελέσεως και έσκαψαν τον τάφο τους³⁸. Έγραψε σε ένα Ορθόδοξο δάσκαλο της Άνω Τζουμαγιάς: «Βρέ παλιόβλαχε, παλαιοδάσκαλε, να σηκωθείς να φύγεις. Δε θα γλυτώσεις άλλη φορά. Το μεγαλύτερο κομμάτι σου θα είναι όσο ένα σπυρί ρύζι.»

Στη Βροντού κατακρεούργησαν τον πρόκριτο Πέτρο Παπαβασιλείου και το Χατζηδημητρίου Μιντούρη. Εξεβίαζαν τον ιερέα του χωριού να γίνει σχισματικός. Του καταστρέψανε την περιουσία και τον κάλεσαν με τη βία να υπογράψει έγγραφο προσχώρησης στη Βουλγαρική Εξαρχία. Αρνήθηκε με θάρρος και τους είπε: «Μπορείτε να σκοτώστε και το μονάκριβο παιδί μου, αλλά ποτέ δε θα βγω από το σωστό δρόμο».

Στο χωριό Λάκκος επιτέθηκε η συμμορία του Ράδεφ στις 26-9-1903 και δολοφόνησε σε ενέδρα τον Ιάκωβο Ιακώβου και τον Νικόλαο Δίγκο. Στις 12-12 1906 επιτεθήκαν στην Αγριανή και πυρπόλησαν κατοικίες του χωριού. Έκαψαν σ' αυτές έξι άτομα σκόπιμα, για να εκφοβήσουν τους άλλους.. Τα ίδιο έκαναν και στο Ζίρνοβο στις 23-12-1906, όπου πυρπόλησαν κατοικίες και έκαψαν ζωντανούς άλλα έξι άτομα. Για να παραθέσει κανείς πλήρη κατάλογο όσων δολοφονήθηκαν από τους Βουλγαροκομιτατζήδες στο νομό Σερρών απαιτούνται πολλές δεκάδες μαύρες σελίδες. Θα προκαλέσει, έστω μετά από εκατό χρόνια, θλίψη, αγανάκτηση και μίσος. Παραλείπομε το κατάλογο, για να μην ξύσουμε πολλές παλαιές βαθιές πληγές.

Οι Βούλγαροι κρατούσαν κατάλογο των θυμάτων των προς εκδίκηση . Ο κατάλογος των ήταν κατά πολύ μικρότερος. Ο αριθμός των θυμάτων των δεν υπερβαίνει το 20% του αντίστοιχου αριθμού του καταλόγου των θυμάτων των Έλλήνων ..

Η διχόνοια μεταξύ των λαών προκαλούσε τη παράβαση του νόμου του Θεού περί ανεξικακίας, αγάπης και συγχώρησης. Οι πόλεμοι προκαλούν πάντοτε τρομερές εκδικήσεις με εγκλήματα και φόνους . Επιβάλλεται να τους

38. Σερ. Χρον. τ. Γ' σελ.76.

αποφεύγουμε με κάθε θυσία και να λύνουμε τις διαφορές μας με διάλογο, αγάπης και ανεξικακίας

7. Διαχωρισμός των Βουλγαροκομιτατζήδων

Οι Βούλγαροι διχάστηκαν σε δύο παρατάξεις, στους Σαντραλιστές, που ήθελαν να ενώσουν τη Μακεδονία με τη Βουλγαρία απ' ευθείας ως αναπόσπαστο τμήμα αυτής. Και τους Βιρχοβιστές, που ήθελαν να ιδρύσουν ανεξάρτητο, ξεχωριστό Μακεδονικό κράτος, για να το προσαρτήσουν αργότερα στη Βουλγαρία.

Η φιλονικία των δύο παρατάξεων έλαβε μεγάλη έκταση σ' όλη τη Βουλγαρία. Κατέληξε σε εμφύλιο πόλεμο με φοβερό αλληλοσπαραγμό. Οι αντιφρονούσες παρατάξεις αλληλοεξοντώνονταν κάθε μέρα. Από αντίδραση άρχισαν να προδίδουν η μία την άλλη στους Τούρκους. Ο Σαντραλιστής Δάεφ πήγε με τη συμμορία του στη Βροντού, για να εξοντώσει το Βιρχοβιστή Γ. Κετίπιεφ, αλλά αντί αυτού σκότωσε τον γαμβρό του. Ο Κετίπιεφ αγανάκτησε και παρουσιάστηκε στις τουρκικές αρχές μαζί με τον υπαρχηγό του Αντώνιο. Πρόδωσε όλα τα μυστικά του Βουλγαρικού κομιτάτου³⁹. Μετά από λίγες μέρες τρεις άγνωστοι την ώρα που έτρωγε με την οικογένειά του στο σπίτι του τον σκότωσαν και τραυμάτισαν τη σύζυγό του⁴⁰.

Έγιναν τρομερές αντεκδικήσεις μεταξύ Σαντραλιστών και Βιρχοβιστών. Η κάθε παράταξη επεδίωκε να επιβληθεί στην άλλη με τη βία, με φορολογίες, ατιμώσεις, φόνους προσφιλών προσώπων και πυρπολήσεις οικιών. Τα δραματιζόμενα στις βουλγαρικές περιφέρειες δεν τα γνώριζαν οι Έλληνες διότι τα απέκρυπταν οι Βούλγαροι⁴¹.

8. Βασικά χαρακτηριστικά του Μακεδονικού Αγώνα

Ο Μακεδονικός Αγώνας είναι ιδιόμορφος. Δεν χαρακτηρίστηκε τυχαία αγώνας, διότι δεν ήταν πόλεμος μεγάλων στρατιωτικών δυνάμεων των δύο παρατάξεων σε συγκεκριμένα πεδία μαχών. Δεν ήταν επανάσταση, που επεδίωκε αποκλειστικά την απελευθέρωση της Μακεδονίας από τον τουρκικό ζυγό, αλλά αγώνας, για να επιβάλλουν οι μεν Βούλγαροι την εξουσία στη Μακεδονία και οι Έλληνες να τους εμποδίσουν. Δεν ήταν κίνημα, που να ήθελε να επιφέρει κάποια αλλαγή της πολιτικής κατάστασης.

Ο αγώνας ξεκίνησε και οξύνθηκε σε βαθμό φυλετικής αλληλοεξόντωσης από την προσπάθεια της Βουλγαρικής Εκκλησίας να επεκτείνει τα εξαρχικά της δικαιώματα στην Μακεδονία, για να θεωρηθεί από τις Μεγάλες Δυνάμεις

39. Σακτούρη, Έκθεση, 31η. Σερ. Χρον. τ. Γ' σ.76.

40. Σερ. Χρον. τ. Γ σ. 3

41. Σακτούρη, 38η έκθεση. Σερ. Χρον. τ. Γ σ.87.

ότι ανήκει στη Βουλγαρία.

Ο Μακεδονικός Αγώνας είχε θρησκευτικό και εθνικό χρώμα. Ήταν συγχρόνως εθνικός και εκκλησιαστικός αγώνας, γιατί ο ορθόδοξος πατριαρχικός Έλληνας γενόμονος εξαρχικός χαρακτηρίζονταν εθνικά Βούλγαρος. Ο αγώνας ήταν υπέρ πίστης και εθνικότητας. Από την θρησκευτική ένταξη των 2/3 των κατοίκων μιας πόλης ή χωριού εξαρτιόταν ο χαρακτηρισμός της πόλης αν ήταν βουλγαρική ή ελληνική.

Ο Μακεδονικός Αγώνας ήταν μια φωτιά, που έκαψε και κατάστρεψε πολλά χωριά, αλλά και φώτισε από άκρη σε άκρη όλη τη Μακεδονία. Ξύπνησε και ανασυνέταξε το κουρασμένο, απογοητευμένο, βαρύθυμο και νωθρό πνεύμα του ελληνικού έθνους από τον ατυχή ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897.

Ήταν μια μεγάλη δοκιμασία στον ελληνισμό, για να ξαναβρεί την εμπιστοσύνη στον εαυτό του. Ήταν μια ρωμαλέα αυτοκατεργασία της ψυχής του Ελληνισμού, ένα ζωογόνο αναβάπτισμά του στις ίδιες πηγές των εσωτερικών του δυνάμεων. Ο ελληνισμός βρήκε το κουράγιο να συνέλθει από το φόβο και την προκατάληψη, που είχε να μην συγκρουσθεί με την Τουρκία και να μην προκαλέσει δυσaréσκεια στους ευρωπαίους.

Υπολόγιζαν οι Έλληνες πολύ τη κοινή γνώμη της Ευρώπης και δίσταζαν να έλθουν σε αντίθεση με αυτή. Ο Ίων Δραγούμης έγραψε από το Μοναστήρι σε φίλο του Αθηναίο για τη διασφάλιση των ελληνικών δικαίων της Μακεδονίας και εκείνος του απάντησε: «Ξέχασες πως η κοινή γνώμη στην Ευρώπη είναι αντίθετη μας; Μόλις κουνηθούμε θα μας κατηγορήσουν ακόμη περισσότερο. Τι σε έπιασε, βρε αδελφέ, και με προτρέπεις, εγώ θα σώσω το ρωμαϊκό;»

Ο Δραγούμης του απάντησε: «Σιχαίνουμε τη φρονιμάδα σου. Έχουμε αμέτρητες δυνάμεις στη Μακεδονία και στη Θράκη και σ' όλη την Ανατολή αλλά το κράτος τις αφήνει, σκόρπιες και δεν θέλει να τις περιμαζέψει.»

Το χαρακτηριστικό αποτέλεσμα του Μακεδονικού Αγώνα είναι ότι παράκίνησε τους Έλληνες να περιμαζέψουν τις κρυμμένες σκόρπιες δυνάμεις του Ελληνισμού και να αποδείξουν εμπράκτως ότι, όταν ομονοήσουν και οργανωθούν, είναι παντοδύναμοι, ισχυροί και αποφασιστικοί να κατορθώσουν και τις πιο δύσκολες εθνικές αποστολές. Όταν ο ελληνικός λαός οργανώνεται και αγωνίζεται συσπειρωμένος για τα ιδανικά και τη ελευθερία του έθνους, τότε εμπνυχώνεται και γίνεται ο γενναιότερος και ανδρειότερος λαός του κόσμου. Κάνει ιστορικά θαύματα. Τούτο το αποδείξαμε έμπρακτα στους βαλκανικούς πολέμους το 1912-1913 και στο αλβανικό έπος του 1940-1941.

Ο Μακεδονικός Αγώνας, με την ανοχή του Τούρκου κατακτητή, ήταν μια εξοντωτική σύγκρουση ανάμεσα στο υπόδουλους λαούς, Έλληνες και Σλάβους. Το καλύτερο από όλα θα ήταν να ενώνονταν από την αρχή σε ένα κοινό αγώνα κατά των Τούρκων. Θα αποτίναζαν το μακροχρόνιο ζυγό της σκλαβιάς από το 19ο αιώνα, όπως ακριβώς το έκαναν το 1912.

IV .Η στάση των τρίτων κρατών στο Μακεδονικό Αγώνα

1. Το διεθνές ιστορικοπολιτικό πλαίσιο του Μακεδονικού Αγώνα

Ο Μακεδονικός Αγώνας συνέπεσε σε δύσκολες και κρίσιμες συνθήκες για την Ελλάδα. μετά από τον ατυχή ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897. Η Ελλάδα ήταν εξαντλημένη και εντελώς απομονωμένη από τις Μεγάλες Δυνάμεις. Όλοι υποστήριζαν την Βουλγαρία και ανταγωνίζονταν ποιος θα την συμπαρασταθεί περισσότερο, για να την έχει με το μέρος του. Οι Ρώσοι με τα πανσλαβιστικά τους σχέδια και οι Γάλλοι με τους Άγγλους από αντιπερισπασμό προς τη Ρωσία προσπαθούσαν να προσεταιριστούν τη Βουλγαρία. Η Τουρκία έπνεε μένεα κατά της Ελλάδας για το Κρητικό ζήτημα και με εωσφορικό εγωισμό συμπεριφέρονταν με ιταμότητα προς την Ελλάδα. Όλοι ενεργούσαν κατά των Ελλήνων και υπέρ των Βουλγάρων. Η Μακεδονία έγινε τότε θέατρο και πεδίο ανταγωνισμών πολλών λαών διεκδικούντων αυτήν. Η ανίκανη Τουρκία άφησε τους ξένους να κυβερνούν στο κράτος της σε βάρος των Ελλήνων Μακεδόνων.

Η Μακεδονία έγινε πεδίο έριδας μεταξύ των βαλκανικών κρατών, τα οποία ανταγωνίζονταν ποιο θα την κατακτήσει. Η επικύρωση των αποφάσεων της Μυστέργης με ιραδιά για την αναγνώριση των σερβικών και ρωμανικών εθνότητων στη Μακεδονία ως αυθύπαρκτων από το Σουλτάνο το Σεπτέμβριο του 1903 έδωσε το δικαίωμα στους Σέρβους και Ρωμάνους να οργανώσουν τρομερή προπαγάνδα στις περιφέρειες της Πίνδου, των Γρεβενών και του Μπέλες, για να προσεταιρισθούν ως δικούς τους τούς διασκορπισμένους στη Μακεδονία βλαχόφωνους Έλληνες.

Ο Μακεδονικός Αγώνας ήταν αγώνας πολλών διεκδικητών της ελληνικής Μακεδονίας: Βουλγάρων, Σέρβων και Ρουμάνων. Μπροστά στη επιθετικότητα των τριών Βαλκανικών κρατών και την άγρια και δόλια τακτική των Τούρκων κατά των Ελλήνων της Μακεδονίας αναγκάστηκε η ελληνική κυβέρνηση, για να σώσει τη Μακεδονία, να προβεί το 1905 σε μυστικά διαβήματα προς την Πύλη. Της διαβεβαίωνε ότι τα ελληνικά αντάρτικα σώματα δεν στρέφονταν εναντίον της τουρκικής κυριαρχίας, αλλά εναντίον των κομιτατζήδων, των διεκδικητών της Μακεδονίας. Υπόσχονταν ότι θα αποσύρονταν μετά από την εκκαθάριση αυτών. Η διπλωματική αυτή κίνηση της ελληνικής κυβέρνησης προκάλεσε την διεθνή απομόνωση των Ελλήνων από το χριστιανικό κόσμο της Ευρώπης.

Τη σιωπηρή αυτή συμφωνία την εκμεταλλεύτηκαν στο έπακρο οι Βούλγαροι τόσο στο εσωτερικό, όσο και στο εξωτερικό. Παρουσίαζαν παντού τους

Έλληνες ότι συνεργάζονταν με τους αλλόθρησκους Τούρκους και εμποδίζαν τους Βουλγάρους να ελευθερώσουν τη Μακεδονία από τους Τούρκους..

Ο σκοπός των Βουλγάρων όμως δεν ήταν να ελευθερώσουν τη Μακεδονία, αλλά να εξουδετερώσουν τον ελληνισμό από τη Μακεδονία και να την προσαρτήσουν στη Βουλγαρία, όπως έκαναν με την Ανατολική Ρουμελία.

Επιβάλλονταν πάση θυσία να ανατραπούν τα σχέδια της Βουλγαρικής Κυβέρνησης για εξαφάνιση του ελληνισμού της Μακεδονίας και την προσάρτηση αυτής στη Βουλγαρία.

Η πονηρή τουρκική κυβέρνηση συμφωνούσε στην αλληλοεξόντωση των αλλοθρήσκων. Για την αλληλοεξόντωση τους βοηθούσε πρώτα εκείνον που υστερούσε στο αγώνα και μετά ενίσχυε τον αντίπαλο μέχρι ολικής αλληλοεξόντωσης. Εφάρμοζε τη τακτική των αρχαίων Περσών.

2. Η γενικότερη στάση των ευρωπαϊκών κρατών και τα αίτιά της

Για να κατανοήσουμε το Μακεδονικό Αγώνα θα ερευνήσουμε το ρόλο των μεγάλων δυνάμεων, που έπαιζαν ανάλογα με τα εθνικά τους συμφέροντα στα αντιμαχόμενα με την Ελλάδα. Σλαβικά κράτη

Ο ατυχής ελληνοτουρκικός πόλεμος του 1897 ευνόησε πολύ τους Βουλγάρους. Η Τουρκία προς εκδίκηση των Ελλήνων υποστήριζε τους εξαρχικούς Βουλγάρους. Με δαπάνες της κτίστηκαν πολλά βουλγαρικά σχολεία και εκκλησίες στα χωριά και στις πόλεις, όπου υπήρχε Βουλγαρική μειονότητα. Η κυβέρνηση της Τουρκίας απέφευγε, επειδή φοβούνταν τους Ρώσους να τιμωρεί τα εγκλήματα των Βουλγάρων. Ο Ρώσος πρέσβης Ζηνόβιεφ συνέστησε την Τούρκικη κυβέρνηση κατά την επανάσταση των Βουλγάρων στη Θεσσαλονίκη να μη θίξει κανένα Βούλγαρο, που δε συλλαμβάνονταν επ' αυτοφώρω ως επαναστάτης. Άλλαξε τακτική, όταν ο αυτοκράτορας της Γερμανίας την ήλεγξε δριμύτατα, που άφησε τους Βουλγάρους να κάψουν τη Γερμανική Σχολή στη Θεσσαλονίκη⁴².

Οι Βούλγαροι με τους διεθνείς πράκτορές τους και τα ψευδή δημοσιεύματα κατόρθωσαν να πείσουν τους περισσότερους Ευρωπαίους ότι οι Έλληνες συνεργάζονταν στενά με τους Τούρκους και εμποδίζαν τους Βουλγάρους να ελευθερώσουν τη Μακεδονία.

Ο ηγεμών των Βουλγάρων Φερδινάνδος με επιστολές του προς όλες τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις ζητούσε να επιβάλλουν στην Ελλάδα και στο Οικουμενικό Πατριαρχείο να αποσύρουν τα αντάρτικα τους σώματα από τη Μακεδονία. Παρασύρθηκε η Ευρώπη από την προπαγάνδα των Βουλγάρων και, αντί να ζητήσει από του Βουλγάρους να σταματήσουν τα εγκλήματα τους στη Μακεδονία, ζήτησε απειλητικά να διαλυθούν τα μακεδονικά αμυντικά

42. Σημειώσεις Μακεδονική. Σφαγή των Βουλγάρων στη Θεσσαλονίκη σ.33.

κατά των βιαιοτήτων των Βουλγαροκομιτατζήδων αντάρτικα σώματα των Ελλήνων⁴³.

Η κατάσταση στη Μακεδονία ήταν απελπιστική από τις αυθαιρεσίες, τις δολοφονίες, τις εκρήξεις, ανατινάξεις των πλοίων και των τραίνων, των δημοσίων κτιρίων από τους Βουλγάρους βομβιστές. Δεν συνέφερε στους Βουλγάρους η επίσκεψη αντιπροσωπείας των Μεγάλων Δυνάμεων στη Μακεδονία, διότι θα αποκαλύπτονταν η ελληνικότητά αυτής από το πληθυσμό της. Ήθελαν να παρουσιάζουν από μακριά τη Μακεδονία ότι κατοικούνταν κατά το πλείστον από Βουλγάρους..

Αγωνίζονταν με κάθε θεμιτό και αθέμιτο τρόπο οι Βούλγαροι να εξαναγκάσουν τα 2/3 των κατοίκων της Μακεδονίας να προσχωρήσουν το συντομότερο στην Εξαρχία για να παρουσιάσουν στις μεγάλες Δυνάμεις ότι η Μακεδονία κατοικείται από Βουλγάρους.

Οι Μεγάλες Δυνάμεις (Ρωσία, Αγγλία, Γαλλία, Γερμανία, Αυστρία) επενέβαιναν στο μακεδονικό ζήτημα, ανάλογα με τις βλέψεις τους και τα αντιμαχόμενα συμφέροντά τους. Ευνοούσαν περισσότερο τα σχέδια της Βουλγαρίας. Την ανέχονταν και περιορίζονταν σε ήπιες φιλικές συμβουλές προς αυτήν. Ήλεγχαν την τουρκική κυβέρνηση, που αδυνατούσε να επιβάλλει την τάξη στους υπόδουλους λαούς της. Επηρεάζονταν από τη φθορά της οθωμανικής αυτοκρατορίας και εκμεταλλεύτηκαν το «Μακεδονικό Ζήτημα», διότι θα επιτάχυνε την κατάρρευσή της οθωμανικής αυτοκρατορίας, για να μοιρασθούν τα εδάφη της.

Εισηγήθηκαν την κατάρτιση μεταρρυθμιστικού σχεδίου της τουρκικής αστυνομίας με την επίβλεψη και επιβολή των ιδίων Δυνάμεων. Η Τουρκία διόρισε για τη σύνταξη του σχεδίου μεταρρύθμισης το γενικό επιθεωρητή της Θεσσαλονίκης Χελμή πασά, αλλά οι Ευρωπαϊκές κυβερνήσεις αντέδρασαν και ανέθεσαν στην Ρωσία και στην Αυστρία την εκπόνηση του νέου σχεδίου. Το σχέδιο προέβλεπε γενική αμνηστία, βελτίωση της ζωής των κατοίκων των τριών βιλαετιών, Θεσσαλονίκης, Μοναστηρίου και Κοσσυφοπεδίου με κοινό προϋπολογισμό. Με την επίβλεψη Ευρωπαίων αξιωματικών διοργανώθηκε η τουρκική αστυνομία από μωαμεθανούς και χριστιανούς. Γενικός επιθεωρητής με στρατιωτικές και πολιτικές εξουσίες διορίστηκε στα τρία Βιλαέτια.

Δεν εξέτασε από την αρχή η Ευρώπη τα αίτια την οργής και της αγανάκτησης των εξεγερθέντων Ελλήνων της Μακεδονίας κατά των Βουλγάρων. Δεν εξέτασε γιατί ο καπετάν Μητρούσης εκδικήθηκε τους Βουλγάρους στο Καρατζάκιο και αντιστάθηκε εναντίον εκατοντάδων Τούρκων στρατιωτών από το κωδωνοστάσιο της Ευαγγελιστρίας Σερρών.

Επίσης δεν εξέτασε γιατί αποσηματίσθηκε ο ιερέας του Λειβαδοχωρίου Παπαπασχάλης και έγινε οπλαρχηγός αντάρτικης ομάδας. Κανείς δεν συγκι-

43. Γ.Α.Λ. Η εναντίον της Μακεδονίας Βουλγαροκομμουνιστική επιβολή Αθήνα 1963σ.109.

νήθηκε από το δράμα του Μητρούση και του Παπαπασχάλη, όταν ο βρήκε ο πρώτος την οικογένειά του σφαγμένη και ο δεύτερος είδε να σκοτώνουν μπροστά του τους γονείς του, τη γυναίκα του. Κανείς από τους Ευρωπαίους δεν ενδιαφέρθηκε να τιμωρήσει τους δολοφόνους αυτών των οικογενειών. Οι διπλωμάτες των Ευρωπαίων δεν διαμαρτύρονταν για τις συχνές δολοφονίες των Βουλγάρων κατά των Ελλήνων, αλλά μόνο για τις εκδικήσεις των Ελλήνων κατά των Βουλγάρων.

Η Ευρώπη έπρεπε να διαπιστώσει από πού προέρχονταν η οργή και η αγανάκτηση των εξεγερθέντων Ελλήνων κατά των Βουλγάρων και να βρει τα αίτια της εξέγερσης.. Έπρεπε να ανοίξει τα μάτια της για να δει την πραγματική αιτία της όλης κατάστασης.. Να διαπιστώσει ότι δεν εξήγειρε η ελεύθερη Ελλάδα τους Μακεδονομάχους κατά των Βουλγάρων, αλλά οι δολοφονίες και τα ακατονόμαστα εγκλήματα των Βουλγάρων κατά των αθώων Ελλήνων.

Περί των επιθέσεων των βουλγαροκομητατζήδων γράφει ο πρόξενος Σαχτούρης στην υπ' αριθμ.8/ 1-1-1907 έκθεσή του προς το Υπουργείο των Εξωτερικών: «Οι Βούλγαροι ανενόχλητοι συνεχίζουν το 'εκπολιτιστικόν' έργον των και δε θα πάνσωσι αυτό, εφ' όσον υπάρχουνσι ομογενείς εμμένοντες πιστοί εις την πίστιν των πατέρων και εφ' όσον απροστάτευτοι και καταδιωκόμενοι πανταχόθεν στερούνται και αυτού του δικαιώματος της αμύνης. Απαγορεύουσι αυτοίς την άμυναν οι θέσει προστάται των, καταδιώκοντες απηνώς τους αντιτασσομένους εις την βουλγαρικήν μάχαιραν, αλλ' αποτρέπουσιν αυτούς της αμύνης και αυτοί οι φύσει αντιλήπτορες των, διότι κατά τας κρατούσας πολιτικές θεωρίας η άμυνα, η απεγνωσμένη όντως άμυνα των ημετέρων, θεωρείται ως πρόκλησις, ως διατάραξις του ωραίου αυτού καθεστώτος και ως παρακώλυσις των ειλικρινών. προσπαθειών των μεταρρυθμιστών προς ειρηνευσιν της χώρας. Αλλά τω όντι η άμυνα αύτη όσω βραδεία, ασθενής και ασύντακτος και αν η, παρακωλύει το έργον των μεταρρυθμίσεων, διότι άνευ ταύτης το βουλγαρικόν έργον θα είχε ήδη συμπληρωθή και ο ελληνισμός άπάσης της Ανατολικής Μακεδονίας θα απετέλει σήμεραν ιστορικήν ανάμνησιν...»⁴⁴.

Οι Μακεδόνες είχαν το δικαίωμα να άμυνθούν κατά των Βουλγάρων.προ της απειλής της εξοντώσεώς των Η άμυνα της ζωής είναι δικαίωμα και καθήκον κάθε ανθρώπου. " Αφού οι Τούρκοι αποδείχτηκαν ανίκανοι να τους προφυλάξουν από τις βουλγαρικές βιαιότητες, άμύνθηκαν μόνοι τους ⁴⁵.

44. Σαχτούρη έκθεσή υπ' αριθμό.8 1/-1-1907 Σερραϊκά Χρονικά τ. Γ σ. 22.

45. Ίωνος Δραγούμη. Επιστολή.. Σερραϊκά χρονικά τ. Δ', σ. 11,19,21,23.

3. Η Γενικότερη στάση της Τουρκίας και τα αίτιά της

α) Η ύπουλη τουρκική συμπεριφορά έναντι των Ελλήνων

Οι Τούρκοι συμπεριφέρονταν στους Έλληνες Μακεδόνες ύπουλα και δόλια. Φαινομενικά έδειχναν κατανόηση και κατά βάθος υποστήριζαν τους Βουλγάρους. Σκόπιμα έβαλαν στο φιρμάνι της ίδρυσης της Βουλγαρικής Εξαρχίας την παράγραφο εκείνη, με την οποία επιτρέπόνταν να προσχωρήσουν στη Βουλγαρική Εκκλησία οι Ελληνικές πόλεις και τα χωριά που θα το ζητούσαν τα δύο τρίτα των κατοίκων. Σκοπός τους ήταν να βάλουν τους Βουλγάρους κατά των Ελλήνων για να αλληλοεξοντωθούν. Οι Τούρκοι ικανοποιούνταν να αλληλοεξοντώνονται οι βαλκανικοί λαοί. Σε ανακρίσεις αλληλοσκοτωμού Ορθόδοξου Έλληνα και σχισματικού Βουλγάρου μετά χαράς έκλειναν την υπόθεση με το δικαιολογητικό του αλληλοσπαραγμού. Οι ζώες των απίστων γι' αυτούς δεν είχαν καμιά αξία. « Iki gıaır bir tauk» έλεγαν, δηλαδή δύο άπιστοι αξίζουν όσο μια κότα. Όσο περισσότεροι σκλάβοι αλληλοεξοντώνονταν τόσο καλύτερα γι' αυτούς.

Το διαπιστώνει αυτό ο πρόξενος Ίων Δραγούμης γράφοντας τα ακόλουθα: «Οι Οθωμανοί αδιαφορούν για τον ανταγωνισμό των χριστιανών αναμεταξύ των, απεναντίας αγαπούν να υποδαυλίζουν τη φωτιά, γιατί προτιμούν να βλέπουν τους χριστιανούς να τσακώνονται μεταξύ τους και να αλληλοσκοτώνονται, παρά να τους αφήνουν να συμμαχούν ενάντια στους μουσουλμάνους.»⁴⁶ Από υστεροβουλία ενίοτε άλλαζαν γνώμη οι Τούρκοι και συμπαραστεκόταν στους Έλληνες, επειδή έβλεπαν ότι οι Βούλγαροι γίνονταν επικίνδυνοι και για τους ίδιους. Εφάρμοζαν και αυτοί την τακτική των Περσών στο Πελοποννησιακό πόλεμο, οι οποίοι βοηθούσαν εκείνες από τις αντιμαχόμενες πόλεις, οι οποίες βρισκόταν σε μειονεκτικότερη θέση, αλλά, όταν ανέκαμπταν και γίνονταν ισχυρότερες της αντιπάλου πόλης, τότε βοηθούσαν την αντίπαλο πόλη, μέχρι που να αλληλοκαταστραφούν. Το ίδιο έκαναν και οι Τούρκοι, οι οποίοι στις αρχές βοήθησαν τους Βουλγάρους, αλλά, όταν τους είδαν να διεκδικούν τη Μακεδονία για τον εαυτό τους άρχισαν να βοηθούν και τους Έλληνες, έτσι ώστε να δημιουργήσουν προϋποθέσεις αλληλοεξόντωσης. Η διπλωματία των Τούρκων υπήρξε ολέθριος για την Μακεδονία. Μωρή και αχαρακτήριστη ήταν η συμπεριφορά και η πολιτική της Τουρκίας προς τους Έλληνες της Μακεδονίας. Έγινε αιτία να αποθρασυνθούν οι Βούλγαροι. Να διαπράττουν ανεξέλεγκτα τρομερά εγκλήματα κατά των Ελλήνων.

Αν οι Χριστιανοί ήταν ενωμένοι θα κατόρθωναν πολλά. Γι' αυτό σκόπιμα τους διέσπασαν. Η δύναμή των Χριστιανών αποδείχθηκε στον Α' Βαλκανικό πόλεμο το 1912, όταν συμμάχησαν με μυστική συνθήκη κατά των Τούρκων

46. Ίωνος Δραγούμη. Επιστολή του Οκτωβρίου 1903. Σερραϊκά Χρονικά τόμ. Δ' σ. 16

και κατατρόπωσαν από κοινού την οθωμανική αυτοκρατορία.

Η ιδέα της συμμαχίας κατά των Τούρκων προτάθηκε από τους Έλληνες από το 1892, αλλά την απέρριψαν οι Βούλγαροι, διότι νόμιζαν ότι αυτοί και μόνο θα επικρατήσουν στη Μακεδονία. Ο πρόξενος Σαχτούρης αναφέρει στην υπ' αριθμ 58η. 30/11/1905 έκθεσή του ότι συζήτησε με τον διπλωματικό πράκτορα της Βουλγαρίας Tocheff στην Αθήνα τη σκέψη της συνεννόησης και συμμαχίας των δύο κρατών, αλλά χωρίς αποτέλεσμα, λόγω του εωσφορικού εγωισμού των Βουλγάρων. Όταν όμως διαπίστωσαν ότι έχασαν το παιχνίδι, άλλαξαν τακτική.

Οι φανατικοί Τούρκοι ισλαμιστές διατηρούσαν ένα γενεαλογικό παραδοσιακό θρησκευτικό μίσος κατά των Ορθοδόξων Ελλήνων. Πολλές φορές σε έξαρση θρησκευτικού φανατισμού και καχυποψίας ελάμβαναν εξοντωτικά μέτρα για να εξισλαμίσουν ή να εξαφανίσουν τους αλλόθρησκους από την Τουρκία. Συλλαμβάνανε τους Έλληνες που υποψιάζονταν και τους υπέβαλαν σε παρατεταμένες ανακρίσεις και βασανιστήρια, για να μαρτυρήσουν τους συμμετέχοντες στο Μακεδονικό Αγώνα. Γίνονταν αθρόες συλλήψεις Ελλήνων και επακολουθούσαν ανακρίσεις, φυλακίσεις, αναγκαστικά έργα και καταδίκες σε θάνατο. Νόμιζαν ότι με την τρομοκρατία θα έκαμπταν το ηθικό των Ελλήνων. Όλα αυτά είχαν αντίθετα αποτελέσματα. Οι καταδιωγμένοι Έλληνες γίνονταν αντάρτες και εκδικούνταν τον κατακτητή. Ο πρόξενος Σαχτούρης μια μέρα εξήγησε με επιχειρήματα στο Τούρκο Μουτεσαρίφη ότι η πολιτική της τρομοκρατίας τους θα επιφέρει αντίθετα αποτελέσματα από τα προσδοκώμενα, διότι όλοι οι καταδυναστευόμενοι και καταζητούμενοι Έλληνες θα κηρυχθούν αντάρτες και τότε δεν θα γίνεται λόγος περί αντάρτικων σωμάτων αλλά περί επανάστασης.

Ο Σαχτούρης γράφει τα εξής: « Η κατάσταση στις Σέρρες ... ήτο δυσχερεστάτη. Το ομογενές στοιχείον διετελεί υπό τρόπον, υφιστάμενον απηνή συστηματικόν τουρκικόν διωγμόν και τας επιθέσεις εκ των Βουλγάρων κακούργων»⁴⁷.

Ο στρατάρχης και αρχηγός των στρατευμάτων των τριών βιλαετιών Ιμπραήμ πασάς ήταν φανατικός, στο έπακρον, σκληρός και περιορισμένων αντιλήψεων άνθρωπος. Λάμβανε καθημερινώς δρακόντεια μέτρα καταπίεσης των Ελλήνων. Δεν τα άντεχαν άλλο οι Έλληνες.

Οι Τούρκοι εφάρμοζαν το διαίρει και βασίλευε. Με δολοπλοκίες και ανέντιμα μέσα θέλησαν να αποκαλύψουν τα ελληνικά αντάρτικα σώματα και τους συνεργαζόμενους με αυτά. Συγκρότησαν τουρκοκρατικό επταμελές αντάρτικο σώμα, μαϊμού, που κυκλοφορούσε ντυμένο με τη στολή των Ελλήνων Μακεδονομάχων. Φορούσαν σκουφάκι με το έμβλημα του σταυρού, φουστανέλα και έφεραν όπλα γκρα. Υποκρίνονταν παντού τους Έλληνες αντάρτες.

Εμπνευστής της παγίδας αυτής ήταν ο στρατάρχης των Σερρών Ιμπραήμ

47. Σαχτούρη. Απομνημονεύματα σ. 49

μπέης. Ο Ιμπραήμ επεδίωκε αφενός μεν να εξαπατήσει τους Έλληνες αντάρτες και τους συνεργαζόμενους με αυτούς να φανερωθούν και να συλληφθούν με απάτη και δόλο και αφετέρου να συκοφαντηθούν οι Έλληνες διεθνώς ότι συνεργάζονται με τους Τούρκους. Ήθελε να προκαλέσει μεγαλύτερο αλληλοσπαραγμό μεταξύ Βουλγάρων και Ελλήνων.

Η τουρκική αντάρτικη ομάδα πυροβόλησε εναντίον ξυλοκόπων χωρικών στην περιοχή του Ροδολείβους στις 16/4/1907. Διέφυγαν οι ξυλοκόποι και την κατήγγειλαν την τούρκικη αστυνομία. Αδιαφόρησε εντελώς στην καταγγελία, γιατί γνώριζε ότι ήταν το δικό τους αντάρτικο σώμα. Η ομάδα αυτή δεν πήγαινε σε βουλγαρίζοντα ή μικτά χωριά, αλλά μόνο στα καθαρά ελληνικά, για να ανακαλύψει τις θέσεις των αντάρτικων σωμάτων και τους μνημένους στον Μακεδονικό Αγώνα. Παρουσιάζονταν στους βοσκούς ως Έλληνες αντάρτες και τους προέτρεπαν να τους συστήσουν στα άλλα αντάρτικα σώματα και στους μνημένους στον αγώνα προεστούς. Κάποιος βοσκός ειδοποίησε το κοινοτικό συμβούλιο στη Νιγρίτα και ο πρόεδρος προσποιούμενος τον περαστικό διαβάτη από τα λημέρια των Τουρκοκρητών ανταρτών εξακρίβωσε τη στιγμή παγίδα. Ειδοποίησε τον πρόξενο Σαχτούρη, ο οποίος με τρόπο πληροφορήθηκε για τους σκοπούς της συμμορίας αυτής και έγραψε προς το Υπουργείο Εξωτερικών στις 19/3/1907.

β) Η συνεργασία Τούρκων και Βουλγάρων κατά των Ελλήνων

Οι αντιπρόσωποι της τουρκικής κυβέρνησης φοβούμενοι τους Ρώσους ευνοούσαν τους Βουλγάρους. Όταν τους καλούσαν οι Έλληνες να επέμβουν κατά των επιθέσεων των Βουλγαροκομιτατζήδων, καθυστερούσαν πολλές φορές σκόπιμα και πήγαιναν στον τόπο του εγκλήματος αφού αλληλοεξοντώνονταν Έλληνες και Βούλγαροι. Ενδιαφέρονταν να παρουσιάζονται μόνο προς το θεαθήναι στο τέλος.

Στην υπ' αριθμό 2. 30/11/1906 έκθεση του προξένου Στουρνάρα αναφέρεται ότι βουλγαρική συμμορία επιτέθηκε κατά των Ελλήνων αγωγιάτων του Μελενίκου έξω από τη πόλη τους, φονεύοντας τον 65 χρονών Πεχλιβάνη και τραυματίζοντας το Δημήτριο Παγώνη. Οι πυροβολισμοί ακούστηκαν από τους Έλληνες κατοίκους του Μελενίκου και ζήτησαν να μεταβούν στο τόπο της επίθεσης, για να καταδιώξουν τους Βουλγαροκομιτατζήδες. Ο τουρκικός στρατός όχι μόνο απαγόρευσε τους Έλληνες να σπεύσουν προς καταδίωξη, αλλά δεν κινήθηκε καν ο ίδιος από τη θέση του για να προλάβει το κακό.

Σε επιθέσεις των Βουλγάρων κατά των Ελλήνων αδιαφορούσαν τις περισσότερες φορές, ενώ στην απόπειρα των Βουλγαροκομιτατζήδων, με Βουλγάρους επικεφαλής αξιωματικούς, να ληστέψουν τη συνοδευόμενη από χωροφύλακες χρηματοποστολή του ταχυδρομείου Νευροκοπίου, όλος ο τοπικός τουρκικός στρατός κινήθηκε εσπευσμένως. Τους καταδίωξε με απώλειες

νεκρών και τραυματισμένων Τούρκων στρατιωτών και τους πολιορκήσε στη Πλεύνα⁴⁸.

Οι επιθέσεις του τουρκικού στρατού κατά των Ελλήνων ήταν δεκαπλάσιες σε σύγκριση με αυτές κατά των Βουλγάρων, παρότι οι Βούλγαροι προκαλούσαν τα περισσότερα και μεγαλύτερα εγκλήματα. Από τις στατιστικές του Διευθυντού της Θεσσαλονίκης Χελμή Πασά μαθαίνουμε ότι κατά το έτος 1906-1907 οι Τούρκοι επιτέθηκαν 41 φορές κατά των Ελλήνων και σκότωσαν 218 εξ αυτών⁴⁹.

Συγκεκριμένα πολλές φορές οι Τούρκοι με τους Βουλγάρους στις δολοφονίες των Ελλήνων. Στην Φράστανη (Ορεινή) των Σερρών δολοφόνησαν πρώτα τον πατέρα Μανδέλα και μετά από επτάμηνο το γιο. Ο άλλος γιος του, για να σωθεί, εγκαταστάθηκε στις Σέρρες. Ο επικεφαλής Τούρκος του αποσπάσματος του χωριού παρακινούσε τον επιζώντα γιο Μανδέλα να γυρίσει στο χωριό. Του υπόσχονταν απόλυτη προστασία. Δέχτηκε ο Μανδέλας υπό τον όρον να μην κοινοποιηθεί η επιστροφή του. Στις 27/ 7/ 1907 με τη συνοδεία δύο στρατιωτών ξεκίνησαν μαζί με τον ιερέα του χωριού Νεκτάριο. Ο κοτζαμπάσης ειδοποίησε τη συμμορία, και καθ' οδό σκότωσαν το Μανδέλα σε ενέδρα. Ο ιερέας σώθηκε πηδώντας στη χαράδρα με τα ράσα διάτρητα από τις σφαίρες. Σύμφωνα και ο Σαχτούρης στο ότι, «ουδεμία υπολείπεται αμφιβολία ότι ο δεκανέας αποσπασματάρχης μισθωτός των του δολοφονικού κοιμιτάτου, αφού έπεισε το Μανδέλα να επανέλθει εις Φράστανην, πρόδωσε είτε τους δυστυχείς χωρικούς εις τους Βουλγάρους, πεσόντες εις παγίδα»⁵⁰.

Το ίδιο επανέλαβε ο τουρκικός στρατός στη Κλεπούσιανη (Αγριανή) κοντά στη Νέα Ζίχνη. Αφαίρεσαν προηγουμένως οι Τούρκοι τα δεκαπέντε όπλα των πατριαρχικών χωρικών, για να εμποδίσουν την άμυνα αυτών. Με την αφαίρεση των όπλων διευκόλυναν τους Βουλγαροκομιτατζήδες. Ο ιερέας του χωριού πληροφορήθηκε την επικείμενη επίθεση των Βουλγάρων και ενημέρωσε τον αποσπασματάρχη του χωριού προ διημέρου. Ζήτησε επίμονα να μεταβεί στο Καϊμακάμη, αλλά δεν του επέτρεψαν. Όλα ήταν προμελετημένα σε βάρος των Ελλήνων.

Στις 12//12/1906 συμμορία των Βουλγάρων στο ως άνω χωριό έκαψε επτά σπίτια, σκότωσε ένδεκα και τραυμάτισε οκτώ πατριαρχικούς. Έκαψαν ζωντανούς μέσα στα σπίτια δύο ανυπεράσπιστα ανδρόγυνα μεγάλης ηλικίας, μια νύμφη και ένα παιδί. Τραυμάτισαν την δασκάλα Φιλιππίδη χωρίς καμιά αντίδραση της τουρκικής φρουράς του χωριού. Όλα ήταν κανονισμένα με διάφορα προσχήματα από τις τοπικές αρχές. Πριν την έναρξη της επίθεσης, ο Βούλγαρος Κοτσιάμπασης πήγε στο σταθμό και συνεννοήθηκε με τον αποσπασματάρχη. Σκηνοθέτησαν την περικύκλωση του τουρκικού αποσπάσματος του

48. 24η έκθεση Σακτούρη.Σερραϊκά Χρονικά τόμ. Γ΄σελ.60.

49. Σερ. Χρονικά τομ. Γ΄σ.178.

50. 40η έκθεση Σακτούρη Σερραϊκά Χρον. τ.Γ΄σ.89.

χωριού με δύο βουλγαροσυμμορίτες, οι οποίοι πυροβολούσαν άσκοπα στον αέρα επί πέντε ώρες. Καμιά τρύπα δεν βρέθηκε στους τοίχους του οικήματος του σταθμού από τις διακόσιες σφαίρας που έριξαν. Έτσι δικαιολόγησαν την αδράνεια του αποσπάσματος. Φαίνονταν οι φλόγες των καιομένων σπιτιών από τη Ζηλιάχοβα και όμως κανένα απόσπασμα στρατού δεν έσπευσε προς βοήθεια των πατριαρχικών. Την άλλη μέρα πήγαν προς το θεαθήναι να συλλάβουν δεκαπέντε σχισματικούς. Όλα προμελετημένα σε βάρος των Ελλήνων⁵¹.

Το ίδιο συνέβη και στο Ζίρνοβο (Κάτω Νευροκόπι) τη νύκτα της 24 προς 25 Δεκεμβρίου 1906 όπου και πάλι η βουλγαρική συμμορία σχισματικών έκαψε την ελληνική συνοικία και μαζί μ' αυτήν επτά Έλληνες. Το τουρκικό απόσπασμα παρέμεινε και πάλι κλεισμένο στον καταυλισμό του χωρίς να ρίξει ούτε ένα πυροβολισμό.

Οι Μακεδονομάχοι των Σερρών αναφέρουν στα απομνημονεύματά τους (σελ. 72) ότι ο Βούλγαρος Στάϊτσιος συνεννοήθηκε με το Καϊμακάμης της Ζηλιάχοβας, κατόπιν δωροδοκίας, να απαγάγουν τον πλούσιο Αγά Ιλιάς Μπέη από το Ροδολείβος και να ζητήσουν πολλά λύτρα για να τον απελευθερώσουν. Πλήρωσαν στους αγροφύλακες να αδρανήσουν κατά την απαγωγή. Παρέθεσε πλούσιο δείπνο με άφθονο δυνατό ποτό ο Καϊμακάμης στη φρουρά της κωμόπολης και αποκοιμήθηκαν τη βραδιά της απαγωγής. Ο Στάϊτσιος, ανεμπόδιστος πήγε στο σπίτι για να απαγάγει τον Ιλιάς Μπέη, αλλά τον σκότωσαν οι σωματοφύλακες του Μπέη, επειδή θέλησε με τη βία, σπάζοντας τη θύρα, να εισέλθει μέσα.

Η συνεργασία Τούρκων και Βουλγάρων επιβεβαιώνεται από τον Άγγλο πρεσβευτή της Κωνσταντινούπολης το 1900 με τα εξής «Μεταξύ του Βουλγαρικού κοιμιτάτου αφ ενός και των τουρκικών αρχών αφ ετέρου οι δυστυχείς Χριστιανοί διετέλουν σε δεινή αμηχανία. Τα κοιμιτάτα εκβιάζουν όλους τους Χριστιανούς να ενταχθούν στο πρόγραμμά τους. Έχουν εξαγορασμένη την συνεργασία μεγάλου αριθμού Τούρκων υπαλλήλων και χωροφυλάκων με χρήματα.»

Τα περισσότερα εγκλήματα του Μακεδονικού αγώνα τα επέρριπταν οι Τούρκοι στους Έλληνες, χωρίς να καταλογίζουν ευθύνες στους Βουλγάρους. Για τις μάχες π. χ. που έγιναν την ίδια μέρα, στις 14/7/1907, στο κωδονοστάσιο του ναού της Ευαγγελιστρίας των Σερρών με τον καπετάν Μητρούση και στη Δοβίστα με τον καπετάν Μακούλη οι τουρκικές αρχές των Σερρών έστειλαν στη κυβέρνηση τους τηλεγράφημα παρουσιάζοντας τις Σέρρες επαναστατημένες. Κατήγγειλαν την ελληνική κυβέρνηση διεθνώς με τηλεγραφική διακοίνωση. Θεώρησαν υπεύθυνα μόνο τα ελληνικά αντάρτικα σώματα της Μακεδονίας, χωρίς να αναφέρουν ούτε λέξη για τις θηριωδίες των αντάρτικων Βουλγαρικών σωμάτων. Ελάχιστοι Τούρκοι και ξένοι συμπεριφέρονταν στο

51. 5η Εκθεση του Σακτουρη, Σερραϊκά χρονικά τ. Γ' σ. 17-19.

Μακεδονικό αγώνα αμερόληπτα προς τους Έλληνες. Για τους περισσότερους Τούρκους και μεταρρυθμιστές η Ελλάδα ήταν ο στόχος του αδικαιολόγητου μίσους τους.

Με την άσπονδη έχθρα των Βουλγάρων και τη συνωμοτική συμπεριφορά των μεταρρυθμιστών αξιωματικών Γάλλων κατά των Ελλήνων αυξάνονταν αλματωδώς και η προαιώνια έχθρα των Τούρκων εναντίον των Ελλάδος.

Κατά την επίσκεψη του γενικού διοικητή της Θεσσαλονίκης Χελμή πασά στις Σέρρες πήγε η επιτροπή προκρίτων της ελληνικής κοινότητας με το πρωτοσύγκελο, απουσιάζοντας του Μητροπολίτη, να του ευχηθούν το ως εϋ παρέρστη, και να του αναφέρουν τα προβλήματα της πόλης. Εκείνος, αντί να απαντήσει στα προβλήματά τους, άρχισε το δριμύ κατηγορητήριο κατά των Ελλήνων προξένων και των Μητροπολιτών Σερρών και Δράμας, επειδή φρόντιζαν να διαφυλάξουν τους Έλληνες από τις εγκληματικές ενέργειες των Βουλγάρων. Τους συκοφάντησε ότι καταχρώνται τα χρήματα, που στέλνονται από την ελληνική κυβέρνηση για τα ελληνικά σχολεία της Μακεδονίας. Απειλίσσε ότι οι Τούρκοι μπορούν σε μια νύχτα να σφάξουν όλους τους Χριστιανούς. Για να εξευμενίσει τους παρισταμένους είπε στο τέλος: «Αγαπώ και εκτιμώ τους Έλληνες, θεωρώ δε αυτούς ως το καλλίτερο στοιχείο του τόπου ... αλλά διέταξα ήδη την απηνεστάτην καταδίωξιν των ταραξιών και κακοποιών των Ελλήνων»⁵². Ο Χελμή πασάς δεν συνειδητοποίησε ότι οι Τούρκοι ήταν αίτιοι της όλης κατάστασης, λόγω της ανικανότητάς των να σταματήσουν τις δολοφονίες και τα εγκλήματα των Βουλγάρων κατά των Ελλήνων.

Δεν ανησυχούσε η Τουρκία για τις εγκληματικές ενέργειες των Βουλγάρων κατά των Ελλήνων. Ανησύχησε μόνο, όταν διοργάνωσαν οι Βούλγαροι τη ψευδοεπανάσταση στη Θεσσαλονίκη. Τότε μόνο αντέδρασαν οι Τούρκοι κατά των Σλάβων, όταν οι Βούλγαροι ανατίναξαν το Γαλλικό Γουαδαλκιβέρ στο Θερμαϊκό, τη σιδηροδρομική γραμμή στο σαντζάκιο Σερρών, έκαψαν την Οθωμανική Τράπεζα και ενέσπειραν το πανικό με διάφορες βόμβες και δυναμίτιδα, τότε άλλαξαν γνώμη και έλαβαν για ένα διάστημα προσωρινά μερικά πρόχειρα μέτρα καταστολής της δράσης των Βουλγάρων.

4. Ειδικότερα χαρακτηριστικά της στάσης επιμέρους ευρωπαϊκών κρατών

α) Ρωσία

Οι Ρώσοι τάχθηκαν από την αρχή καθαρά στο πλευρό των Βουλγάρων και προέτρεπαν τους Έλληνες Μακεδόνες να ομιλούν τα βουλγαρικά και να ονομάζονται Βούλγαροι.

Ο “Νέος Ελεύθερος Τύπος” της Ρωσίας έγραφε ότι ήταν απελπιστική η κατάσταση για τους Βουλγάρους στη Μακεδονία, ενώ αυτό ίσχυε για τους Έλ-

52. Σεραϊκά χρον. τόμος Γ σ.66-67.

ληνες. Με τη ρωσική πρωτοβουλία και επιβολή ιδρύθηκε η Εξαρχία και η Βουλγαρική ηγεμονία.. Τη συμπαραστάθηκαν με κάθε τρόπο, οικονομικά και ηθικά.. Ίδρυσαν πολλές σλαβικές κοινότητες στη Μακεδονία, για να μεγαλώσουν τη Βουλγαρία σε βάρος της Ελλάδας. Ο Μακεδονικός Αγώνας των Βουλγάρων εμπνεύστηκε, καθοδηγήθηκε και ενισχύθηκε οικονομικά επίσημα και ανεπίσημα από τη Ρωσία. Αυτοί φρόντισαν με τη συνθήκη του Αγίου Στεφάνου για την επέκταση της Βουλγαρίας στη Μακεδονία. Ο Ρώσος πρέσβης Ιγνατιέφ φρόντιζε στην Κωνσταντινούπολη για τους Βουλγάρους σε βάρος του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

b) Ρουμανία

Η Τουρκία εκ προμελέτης αναγνώρισε με ιραδιέ το 1903 τις αυθύπαρκτες εθνότητες Βουλγάρων, Ρουμάνων και Σέρβων στη Μακεδονία. Σκοπός της ήταν να διχάσει το πληθυσμό της και να ενσπείρει έχθρα κατά του Ελληνισμού και του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Η στενή συνεργασία Τούρκων, Βουλγάρων, Ρουμάνων και Σέρβων κατά των Ελλήνων απέβλεπε να μειώσει με κάθε τρόπο τον ελληνικό πληθυσμό για να μην θεωρείται η Μακεδονία του λοιπού ελληνική . Με τον τρόπο αυτό η Μακεδονία έγινε το μήλο της έριδος μεταξύ τεσσάρων λαών, Βούλγαρων, Ρουμάνων, Σέρβων και Ελλήνων. Η Σερβία και η Ρουμανία επεδίωξαν να αλλοιώσουν την εθνική συνείδηση των αφοσιωμένων από τη Βυζαντινή εποχή στον Ελληνισμό βλαχόφωνων Μακεδόνων, για να τους παρουσιάσουν στη κοινή γνώμη ως δικούς τους.

Για την καταγωγή των Κουτσοβλάχων διατυπώθηκαν πολλές θεωρίες, Ο Κρουμβάχερ γράφει ότι είναι αδύνατο να καταλήξει κανείς σε κάποιο θετικό συμπέρασμα περί της καταγωγής των εξ αιτίας της έλλειψης ιστορικών πηγών και δεδομένων. Η καταγωγή τους αφέθηκε στη μεροληπτική γνώμη του κάθε συγγραφέα, ανάλογα με την εθνικότητά του και την συμπάθεια που έτρεφε προς αυτή.

Υπήρχε στην Μακεδονία ένα μέρος του πληθυσμού που χρησιμοποιούσαν από την ρωμαϊκή εποχή μια γλώσσα αναμεμειγμένη από ελληνικές και λατινικές λέξεις. Ήλθαν από την Ιταλία στους ρωμαϊκούς χρόνους και αναμείχθηκαν με τους ντόπιους Έλληνες.

Οι Ρουμάνοι, ως απόγονοι των Ρωμαίων Δακών, που μιλούν παρόμοια γλώσσα, θυμήθηκαν για πρώτη φορά στην ιστορία ότι οι κουτσόβλαχοι της Ελλάδος είναι ομοεθνείς τους.. Γι' αυτό και διεκδικούσαν ένα μέρος της Μακεδονίας. Η Ρουμάνικη γλώσσα του Βουκουρεστίου με την Κουτσοβλάχικη διαφέρουν κατά πολλές παρασάγγες. Όταν ο βλαχόφωνος Παπαθεοδώρου από το Μοναστήρι επισκέφθηκε τον υπουργό παιδείας της Ρουμανίας στο Βουκουρέστι και του μίλησε στα κουτσοβλάχικα, δεν έγινε αντιληπτός. Χρει-

53. Αλμάζ. Ιστορία. Περιπέτειες της Μακεδονίας Αθήναι 1912 σ.155-166.

άσθηκε διερμηνέας, για να συνεννοηθούν⁵⁴.

Με διάφορα τεχνάσματα δημιούργησαν μια ιστορική θεωρία ότι οι Ρωμαίοι εκλατίνισαν ολόκληρη τη χερσόνησο των Βαλκανίων και γενικά το Βυζαντινό κράτος, το οποίο κατ' αυτούς πρέπει να θεωρείται Ρουμανικό. Οι εισβολές όμως των Σλάβων και των Τούρκων το διέσπασαν. Οι ρουμάνικοι πληθυσμοί από το Βυζάντιο διασκορπίστηκαν και μερικοί συγκεντρώθηκαν στην Πίνδο. Η εθνική Ελληνική συνείδηση των Κουτσοβλάχων που διατηρήθηκε ακμαία από τα αρχαία χρόνια φανερώνει ότι οι Κουτσόβλαχοι ήταν πάντοτε και είναι Έλληνες. Σ' όποιο σημείο των Βαλκανίων και αν βρέθηκαν ενεργούσαν πάντοτε ως Έλληνες. Στη Μοσχόπολη ίδρυσαν ελληνικά σχολεία και ελληνικό τυπογραφείο. Στη Βιέννη, στην Τεργέστη και σ' άλλες πόλεις, όπου εγκαταστάθηκαν τον 18ο αιώνα, έφεραν παντού και πάντοτε τον ελληνικό πολιτισμό και βοηθούσαν τα ελληνικά γράμματα. Με πατριωτικό ενθουσιασμό πολλοί απ' αυτούς έλαβαν μέρος στην επανάσταση του 1821.

Οι οικογένειες των μεγάλων ευεργετών της Ελλάδος, των: Στουρνάρα, Τοσίτσα, Αβέρωφ και των πολιτικών Ιωάννη Κολέτη και άλλων, ήταν γνήσιοι Έλληνες, παρότι μιλούσαν βλάχικα. Κανείς ποτέ δεν αμφισβήτησε την Ελληνική εθνικότητα των βλαχόφωνων της Ελλάδος.

Η Ελληνική κυβέρνηση, λόγω των άλλων σοβαρών εθνικών προβλημάτων της, δε διαφώτισε εγκαίρως τους βλαχόφωνους νομάδες, για να συσφίξουν τους εθνικούς πατροπαράδοτους αυτών δεσμούς τους με την μητέρα τους Ελλάδα, αλλά τους άφησε στην αρχή στα δελεάσματα της προπαγάνδας των Ρουμάνων.

Η κυβέρνηση της Τουρκίας βοήθησε την προπαγάνδα των Ρουμάνων στην Ελλάδα. Αναγνώριζε τη ρουμανική εθνικότητα στη Μακεδονία με Ιραδιέ. Οι Ρουμάνοι αποθρασύνθηκαν από την τουρκική εύνοια τόσο πολύ, που δολοφόνησαν και το Μητροπολίτη Καστοριάς Φώτιο.

Ίδρυσαν σχολεία στη Μακεδονία, για να παρουσιάζουν τους βλάχους ως Ρουμάνους. Σκόρπισαν άφθονο χρήμα στα βλαχόφωνα χωριά, για να συγκεντρώσουν μαθητές στα σχολεία τους, αλλά δεν το κατόρθωσαν και τα έκλεισαν σύντομα. Στη συνοικία της Αγία Βαρβάρας των Σέρρων ίδρυσαν το 1904 σχολείο με 6 νήπια πτωχών βλαχοποιημένων, αλλά το έκλεισαν λόγω έλλειψης μαθητών. Με πολλά χρήματα και τρομερή προπαγάνδα κατόρθωσαν να λειτουργήσουν στα Πορρόια σχολείο μέχρι το 1913.

Συγκρότησαν αντάρτικες συμμορίες στην περιοχή της Γευγελής και καταπίεζαν τους Ελληνόβλαχους να δεχθούν ότι είναι Ρουμάνοι. Για να αρπάξουν εδάφη της Ελλάδας παρουσίαζαν στο διεθνή τύπο ότι κατοικούν στη Μακεδονία, στη Θεσσαλία και στην Ήπειρο ένα εκατομμύριο Κουτσόβλαχοι Ρουμάνοι και υποστήριζαν ότι αν δεν τους καταπίεζαν οι Έλληνες και το Οικουμενικό πατριαρχείο να αρνηθούν τη φυλή τους, θα ήταν πάρα πολλοί.

54. Σερ. Χρον. τ. Γ σ. 165-6.

Η ρουμανική βουλή για εσωτερική κατανάλωση, για να στρέψει τη προσοχή του λαού της από τα εσωτερικά καυτά της θέματα στα εξωτερικά, διέθεσε ο 1903 εξακόσιες χιλιάδες φράγκα για τη προπαγάνδα στη Μακεδονία.. Μίσθωναν οδηγούς και καταδότες για την καταδίωξη των ελληνικών αντάρτικων σωμάτων. Όλες οι ενέργειές τους απέβησαν μάταιες. Οι Ελληνόβλαχοι δεν επηρεάζονταν απ' αυτές.. Η ρουμανική κυβέρνηση απογοητεύτηκε και διέκοψε τη χορηγία της προπαγάνδας και της δράσης των δικών της στη Μακεδονία..

Οι βουλγάρικες συμμορίες όμως εύρισκαν πάντοτε καταφύγιο στους Ρουμάνους.. Τις υπέθαλπαν και δεν τις πρόδιδαν ποτέ. Φιλοξενούσαν τους Βουλγαροκομιτατζήδες και δεν τιμωρούνταν από τους Τούρκους. Δήλωναν στις τουρκικές αρχές ότι ήταν Ρουμάνοι. Συνεργάζονταν στενά Ρουμάνοι και Βούλγαροι, παρότι είχαν πολιτικές διαφορές και αντίθετα συμφέροντα.

Με το διαχωρισμό των κατοίκων της Μακεδονίας σε Βουλγάρους, Ρουμάνους, Σέρβους και Έλληνες ο ελληνισμός εξασθενίσε.

Από της εμφανίσεως των ελληνικών αντάρτικων σωμάτων στη Μακεδονία (1904-1905) οι Βλάχοι αναθάρρησαν. Οι προσχωρήσαντες με τη βία στους Ρουμάνους επανήλθαν στον ελληνισμό. Ενθουσιώδης ήταν η επιστροφή των τριών χιλιάδων Βλάχων στην πανήγυρη της Κοιμήσεως της Θεοτόκου του Βερμίου της 15 Αυγούστου του 1905⁵⁵.

c) Σερβία

Οι Σέρβοι έδρασαν με την προπαγάνδα τους στις περιοχές Μοναστηρίου και Στρωμνίτης. Οι Έλληνες των περιοχών αυτών παρέμειναν εκκλησιαστικά στο Οικουμενικό Πατριαρχείο ως πνευματικά τέκνα αυτού. Αντέδρασαν στο συνεχή προσηλυτισμό και στη βία των Σέρβων. Μερικοί προσχώρησαν εθνικά στη Σερβία αλλά αυτό δημιούργησε ένα προηγούμενο στις βλέψεις των Σέρβων να διεκδικούν τις περιοχές αυτές ως δικές τους⁵⁶.

d) Γαλλία

Η τακτική των Γάλλων μεταρρυθμιστών στις Σέρρες υπέρ των Βουλγάρων ήταν τρομερή. Ο πρόξενος Σαχτούρης αναφέρει πολλές φορές στις εκθέσεις του την αποκάλυπτη μεροληψία των Γάλλων σε βάρος των Ελλήνων⁵⁷.

Τον Αύγουστο του 1902 ένας Γάλλος διπλωμάτης έγραφε στη Σόφια: «Σύνοψις του βουλγαρικού προγράμματος είναι η Μακεδονία. Βέβαιον είναι ότι το κοιτάτο ζητεί τη Μακεδονία να είναι στους Βουλγάρους. Αυτονομία στη

55. Αλμάζ Μακεδονική Ιστορία σελ. 155-166

56. Σερραϊκά χρονικά τομ. Γ' σελ. 166.

57. Σερραϊκά χρονικά τομ. Γ' σελ. 122.

Μακεδονία σημαίνει σταθμός για τη προσάρτησή της στη Βουλγαρία.»

Οι Γάλλοι μεταρρυθμιστές με τη συνεργασία του Βούλγαρου πρωθυερέως Σερρών συκοφαντούσαν επίμονα το μητροπολίτη Σερρών Γρηγόριο στην τουρκική κυβέρνηση, για να τον μεταθέσουν από τις Σέρρες. Ήταν γνωστό ότι ο γιος του ως άνω πρωθυερέως ήταν αρχηγός συμμορίας, ο γαμβρός του οργανωτής δολοφονιών στις Σέρρες και ο γραμματέας του πρόεδρος του βουλγαρικού κοιμιτάτου.

Ο Σαχτούρης αναφέρει χαρακτηριστικά τα εξής: « Μέχρι τοιούτου δυστυχώς σημείου κατήντησε η αλλοπρόσαλλος και αυτόχρονα βουλγαρόφιλος πολιτεία των επανειλημμένως και από πολλού ήδη καταγγελλομένων τριών Γάλλων αξιωματικών, ώστε και με την υποκίνηση του Βουλγάρου στις Σέρρες πρωθυερέως, του οποίου ο μὲν γιός του Λάζαρος ήταν αρχηγός συμμορίας, ο δε γαμβρός του οργανωτής των δολοφονιών στις Σέρρες και ο γραμματέας του πρόεδρος του Βουλγαρικού κοιμιτάτου του σαντζακίου Σερρών να στραφούν από κοινού εναντίον του Μητροπολίτου Γρηγορίου και να ζητούν δια μέσου της Γαλλικής πρεσβείας της Κων/πόλεως τη μετάθεσή του από τις Σέρρες.»⁵⁸

Η φιλοβουλγαρική στάση των Γάλλων οφειλόταν στην τότε επικρατούσα διπλωματική πολιτική κατάσταση της Ευρώπης υπέρ της Βουλγαρίας. Η Βουλγαρία με τη διπλωματία της κατόρθωσε να γίνει το κέντρο του ενδιαφέροντος των Μεγάλων δυνάμεων.

Η Γαλλία από αντιζηλία ήθελε να αποσπάσει τη Βουλγαρία από την επιρροή της Ρωσίας, να περιέλθει η Βουλγαρική Εκκλησία στην κυριαρχία του Πάπα και επιδίωκε δια της Βουλγαρίας να κατέβει στο Αιγαίο πέλαγος.

Η Γαλλία έστειλε στη Μακεδονία αντιπροσώπους για τη μεταρρύθμιση και την οργάνωση της τουρκικής αστυνομίας και εκμεταλλεύτηκε άγρια τη πολιτική κατάσταση για δικούς της σκοπούς.

Οι Έλληνες της Μακεδονίας ήθελαν ειλικρινά τις μεταρρυθμίσεις, γιατί ως πλειοψηφία θα ωφελούνταν περισσότερο από τις μειονότητες. Οι μεταρρυθμίσεις όμως, κατά τη γνώμη του πρόξενου Σαχτούρη, ήταν παρωδία και κάτι χειρότερο. Οι αποσταλέντες μεταρρυθμιστές αξιωματικοί αποδείχτηκαν ανεπαρκείς και ελαστικοί στη συνείδηση τους.

Οι Έλληνες εκτιμούσαν τους Γάλλους για το πολιτισμό τους και τους υποδέχτηκαν με ενθουσιασμό στο σιδηροδρομικό σταθμό των Σερρών. Η αριστοκρατία των Σερρών, που μιλούσε τη γαλλική γλώσσα, τους επισκέφθηκε κατ' οίκον και εξέφρασε ειλικρινά τα φιλικά της αισθήματα υπέρ τη Γαλλίας. Ο γυμνασιάρχης με το σύλλογο των καθηγητών επισκέφθηκαν τους Γάλλους αξιωματικούς σε διάφορες γιορτές για να τους ευχηθούν, αλλά μερικοί εξ αυτών δεν καταδέχτηκαν, έστω και για διπλωματικούς λόγους, να ανταποδώσουν έστω και με μια απλή επίσκεψη. Τάχθηκαν με το μέρος των Βουλγάρων

58. Απομν. Σακτούρη σ. 59.

μεροληπτούντες προκλητικά υπέρ αυτών.

Η εχθρική στάση του γαλλικού τύπου κατά των Ελλήνων και η ανάρμοστος μεροληπτική φιλοβουλγαρική συμπεριφορά των Γάλλων μεταρρυθμιστών αξιωματικών όξυναν πολύ την κατάσταση των σχέσεων. Δημιουργήθηκε μεταξύ των κλίμα ψυχρότητας. Δικαιολογημένα άρχισαν οι Έλληνες να τους αποστρέφονται, παρότι ο Μητροπολίτης Σερρών και ο Έλληνας πρόξενος τους συνιστούσαν να αναπτύξουν φιλικούς δεσμούς.

Ο πρόξενος Σαχτούρης επεδίωξε την προσέγγιση των διεστώτων, αλλά απέτυχε, παρά την καλή θέληση των Ελλήνων. Περιγράφει λεπτομερώς στις 20/2/1907 στην Ελληνική Κυβέρνηση την δημιουργηθείσα κατάσταση και την καταβληθείσα διπλωματική προσπάθεια για την αλλαγή της στάσης των Γάλλων. Κατά τη γνώμη μερικών ενεργούσε πάντως σαν το Σίσυφο, που προσπαθούσε να γεμίσει τρύπιο πιθάρι. Οι αντιπρόσωποι της Γαλλίας ήταν αποκάλυπτα βουλγαρόφιλοι. Προέτρεπαν τις “αδελφές του ελέους” που πήγαν στη Μονοκκλησιά, για να βοηθήσουν τους πληγέντες, να παραμείνουν στη βουλγαρική Εκκλησία, για να μην καταστρέψουν οι Βουλγαροκομιτατζήδες την περιουσία τους.

Ο αξιωματικός Verand διαμαρτύρονταν εντόνως όσες φορές οι Τούρκοι προέβαιναν σε κατάσχεση όπλων των Βουλγάρων. Ο αξιωματικός Compocaso ζήτησε από το Μουτεσαρίφη των Σερρών να διορισθούν σχισματικοί μουχτάριδες (πρόεδροι) στα προσχώρησαντα με τη βία στη Βουλγαρική Εξαρχία χωριά Εγρί Εδρέ, Γόρνιτσα και Γράτσιανη, και να τους χορηγηθούν βουλγαρικές σφραγίδες, παρότι τούτο απαγορευόταν ρητά από την τουρκική κυβέρνηση⁵⁹.

Ο Αξιωματικός Foulon κατά την επίσκεψή του στη Νιγρίτα ρώτησε τους κατοίκους αν μιλούν και διδάσκονται βουλγαρικά. Του απάντησαν ότι στη Νιγρίτα είναι όλοι Έλληνες και δεν μιλούν αλλ’ ούτε και διδάσκονται τα βουλγαρικά. Αυτός επέμεινε και τους προέτρεπε να τα μάθουν, όπως τα έμαθε και ο ίδιος παρότι ήταν Γάλλος⁶⁰.

Το υπηρετικό προσωπικό των Γάλλων αντιπροσώπων αποτελούνταν συνήθως από Βουλγάρους. Ο διερμηνέας τους, όπως λέγεται, ήταν ενεργό μέλος του δολοφονικού κομιτάτου. Τα παράπονά των Ελλήνων τα μετέφραζε όπως ήθελε. Όσες φορές πήγαιναν οι αδικημένοι από τους Βουλγάρους Έλληνες να υποβάλουν τα παράπονά τους στους Γάλλους, αποπέμπονταν υβριζόμενοι. Πολλά παράπονά Ελλήνων παραποιούνταν από τον διερμηνέα ή δεν διαβιβάζονταν στους Γάλλους αντιπροσώπους. Για να τους ξεφορτωθούν τους έστελναν από το Verand στον Foulon μέχρι να απογοητευτούν και να παραιτηθούν των παραπόνων τους.

Για να εκδικηθούν οι Βούλγαροι τους Έλληνες του Μελενίκου και της πε-

59. Σερραϊκά χρονικά τομ.Γ’

60. 12η έκθεση το προξένου Σακτούρη Σερραϊκά Χρονικά τόμος Γ’ σελίδα 35-43.

ριοχής, τους καταστρέψανε τους βλαστούς και τα άνθη στα αμπέλια την άνοιξη του 1907. Οι δυστυχείς Μελινικιώτες, επειδή ζούσαν απ' αυτά, κατάφυγαν στους Γάλλους μεταρρυθμιστές, για να διατυπώσουν τα παραπονά τους. Αυτοί όμως θεώρησαν την υπόθεση μηδαμινή και δεν έδωσαν καμιά προσοχή για την απονομή της δικαιοσύνης.

Ο Μουτεσαρίφης επανειλημμένως παραπονέθηκε, διότι από τις 100 αιτήσεις των Γάλλων αξιωματικών καμιά δεν έγινε υπέρ των Ελλήνων, αλλά όλες ήταν υπέρ των Βουλγάρων. Στις δολοφονικές αντεκδικήσεις Βουλγάρων και Ελλήνων, με πρωταίτιους τους Βουλγάρους στα χωριά Λιμνοχώρι και Ποντισμένο ο Foulon επισκεφθηκε τα χωριά, αλλά βοήθησε μόνο τις βουλγαρόφιλες παθούσες οικογένειες, ενώ τις ομοιοπαθείς ελληνικές τις περιφρόνησε σκανδαλωδώς.

Εξερεθίζονταν και θύμωναν οι Γάλλοι μεταρρυθμιστές, όταν ο πρόξενος Σαχτούρης τους αγνοούσε και επικοινωνούσε για τα προβλήματα των Ελλήνων μόνο με τους Τούρκους. Ήθελαν να κυβερνούν αυτοί ουσιαστικά και όλα να αναφέρονται πρώτα σ' αυτούς. Πίεζαν το μητροπολίτη Σερρών να στέλνει σ' αυτούς τους Ορθόδοξους Χριστιανούς για να εκφράζουν τα παράπονά τους, όπως έκαναν και οι Βούλγαροι.⁶¹

Μετά απ' όλα αυτά ήταν εύλογο να αναπτυχθεί έντονη έχθρα κατά των μεταρρυθμιστών Γάλλων. Μνημονεύεται χαρακτηριστικά το εξής γεγονός: όταν ο πρόξενος Σαχτούρης έδωσε την Πρωτοχρονιά εντολή στο μάγειρα του προξενείου να σφάξει τον γάλο, δηλαδή τη γαλοπούλα. Ο μάγειρας παρανόησε τη λέξη «γάλος» και άρχισε να συσκέπτεται με τους υπαλλήλους του προξενείου για το πώς θα μπορέσουν σφάξουν το Γάλλο μεταρρυθμιστή αξιωματικό⁶².

ε) Αγγλία

Η Αγγλία παρασύρθηκε από τη διπλωματία της Βουλγαρίας, διότι παρούσιάζονταν στην κοινή ευρωπαϊκή γνώμη ότι αγωνίζεται για τους χριστιανούς των Βαλκανίων. Σχημάτισε την ψευδή γνώμη ότι οι Βούλγαροι προσπαθούσαν να απελευθερώσουν τη Μακεδονία από τους Τούρκους, χωρίς να έχουν δέθεν αξιώσεις να την προσαρτήσουν στο κράτος τους.

Η εξωτερική πολιτική της Αγγλίας έγινε πολύ βουλγαρόφιλη, όταν ανέβηκε στην εξουσία το Αγγλόφιλο κόμμα του Σταμπούλοφ. Πίστευε ότι η Βουλγαρία θα γίνει το αντιρωσικό προπύργιο στη χερσόνησο του Αίμου. Η εφημερίδα TIMES έγραφε κάθε μέρα κατά της Ελλάδας παρουσιάζοντας αυτήν ότι συνεργάζεται με τους Τούρκους⁶³.

61. 12η έκθεση του προξένου Σαχτούρη προ το Υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδος, Σεραϊκά Χρονικά τόμος Γ' 35-43.

62. Απομνημονεύματα Σαχτούρη σελίδα 59.

63. Γ.Α.Λ. Η εναντίον της Μακεδονίας βουλγαροκομμουνιστική επιβουλή. Αθήναι 1963, σ.109.

Ο ανταποκριτής της Βουλγαρίας Άγγλος δημοσιογράφος των “Τάϊμς” του Λονδίνου ήταν φανατικός βουλγαρόφιλος και επηρέαζε με τα άρθρα του τη κοινή γνώμη της Αγγλίας κατά της Ελλάδας.. Το βουλγαρικό ταχυδρομείο από ευγνωμοσύνη για τις πολλές υπηρεσίες του εξέδωσε την προτομή του σε αναμνηστικό γραμματόσημο.

Ο επίσημος μεταξύ των Άγγλων Μούαρ ήταν πρόεδρος του Βαλκανικού Κομιτάτου στο Λονδίνο. Προσπαθούσε να απομακρύνει του Βούλγαρους από τους Ρώσους και να τους προσελκύσει στην Αγγλία. Ο μητροπολίτης Δράμας Χρυσόστομος αναφέρει ότι αξιωματικός των Άγγλων Έλιοτ κατόπιν συνεννόησης με τους Βουλγάρους, σκηνοθέτησε στη Δράμα την απαγωγή του από αυτούς, για να παραπλανήσει τη κοινή γνώμη ότι δήθεν οι Άγγλοι δεν συνεργάζονταν με τους Βουλγάρους. Ο βουλγαρικός όμως τύπος αποκάλυψε βραδύτερον τη στενή συνεργασία Άγγλων και Βουλγάρων⁶⁴.

Ο πρόξενος της Αγγλίας Μπόζαγκης στις Σέρρες συκοφάντησε πολλές φορές τον Πρόξενο Σαχτούρη και το μητροπολίτη των Σερρών Γρηγόριο ως υποκινητές των δολοφονιών κατά των Βουλγάρων στην Ανατολική Μακεδονία. Έγραψε προς το Υπουργείο των Εξωτερικών της Αγγλίας ότι ο πρόξενος Σαχτούρης με το μητροπολίτη Γρηγόριο κάλεσαν στο προξενείο δύο σχισματικούς και τους απείλησαν ότι θα τους δολοφονούσαν, αν δεν δήλωναν ότι θα γίνονταν πατριαρχικοί. Έγραφε ότι δολοφόνησαν τον ένα και τον άλλο τον άφησαν βαριά τραυματισμένο σε έρημο μέρος του χωριού. Από το ψέμα αυτό δημιουργήθηκε διπλωματικό ζήτημα. Ο υπουργός των εξωτερικών της Αγγλίας Σερ Εδουάρδος Γκρέυ κάλεσε το πρέσβη της Ελλάδος Γεννάδιο στο Λονδίνο και του έκανε δριμύτατες παρατηρήσεις. Όταν το έμαθε ο Σαχτούρης, ζήτησε από την ενορία του ναού και τις τοπικές τουρκικές αρχές του χωριού, όπου διέμειναν οι δήθεν δολοφονηθέντες, πιστοποιητικό υγείας για τους δύο σχισματικούς. Τα πιστοποιητικά βεβαίωναν ότι είναι αμφοτέροι ζώντες και χαίρουν άκρας υγείας. Τίποτε δεν συνέβησαν ποτέ απ’ αυτά, που έγραφε ο συκοφάντης πρόξενος κ. Μπόζαγκης.

Ο Σαχτούρης πήγε στο αγγλικό προξενείο των Σερρών να διαμαρτυρηθεί στο Μπόζαγκη για τα ψεύδη του. Δεν τον δέχτηκε με την πρόφαση ότι γευμάτιζε,. Περίμενε αρκετή ώρα, αλλά επειδή και μετά από το φαγητό του αρνήθηκε να συζητήσουν του είπε: «Λυπούμαι βαθιά που στο προξενείο σας δε στεγάζονται πλέον οι σκιές των φιλελλήνων του Βύρωνος, Κάνιγγος και του Γλαδστωνος και τόσων άλλων μεγάλων τέκνων της». Απομάκρυναν το Μπόζαγκη από τη θέση του και, για να καλύψει την υποβίβασή του, ανακοίνωσε στο Σαχτούρη ότι έφευγε από τις Σέρρες, επειδή θα έκλεινε το αγγλικό προξενείο των Σερρών. Η αλήθεια ήταν ότι τον απομάκρυναν από τις Σέρρες ως συκοφάντη και διόρισαν στη θέση του άλλον πρόξενο⁶⁵.

64. Σαχτούρη, 41η Εκθεση, Μητροπολ. Δράμας Χρυσοστόμου 41ο έγγραφο, Σερ. Χρονικά τομ. Γ’91-94 και 127-130.

65. Σαχτούρη Απομνημον σ.53-55.

Ο Χελμή πασάς ομολόγησε στους προεστούς των Σερρών ότι η σκληρότητα και η εκδικητικότητα των Τούρκων κατά των Ελλήνων οφείλεται στην καταπίεση των Άγγλων. Προφασίζονταν οι Τούρκοι ότι από τη καταπίεση των Μ. Δυνάμεων ξεσπούσαν κατά των Ελλήνων⁶⁶.

Παραθέτω αυτούσιο απόσπασμα της 27ης έκθεσης του προξένου Σαχτούρη προς το Υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδος, όπου αναφέρεται στα λεχθέντα του Γενικού Διοικητή της Θεσσαλονίκης για τους Έλληνες, όταν επισκέφθηκε τις Σέρρες. Στην αρχή τους απείλησε «ότι οι Οθωμανοί δύνανται εντός μιας νυκτός να σφάξωσι όλους τους χριστιανούς». Μετά από πολλές απειλές κατά της Εκκλησίας και των Ελλήνων προξένων της Μακεδονίας, όμως, και προκειμένου να καταστήσει επιεικέστερο και διπλωματικότερο το λόγο του, είπε και τα εξής: «Γνωρίζω καλώς ότι εκ μεν των Ελλήνων μόνον 10% είναι οι δηλητηριασθέντες από τας ανοήτους κατά του καθεστώτος ιδέας, τουναντίον δε οι Βούλγαροι αναλογούσι προς 90%, ινα μη είπω όλοι εισί διεφθαρμένοι. Η διαφορά όμως είναι ότι οι τελευταίοι ούτοι ενεργούσι μετά περισκέψεως και επιτηδιότητος ... Και ενώ αυτοί εισίν οι αδικούντες και παραίτιοι της καταστάσεως, κατόρθωσαν να εξαπατήσουν ολόκληρον την Ευρώπην και να παραστήσωσιν εαυτούς μεν ως θύματα, τους Έλληνας δε ως αδικούντας. Σεις πράττετε ολίγα και θορυβείτε πολύ, οι Βούλγαροι πράττουν τουναντίον. Είσθε φλύαροι και επιδεικτικοί. Και δια τούτο ολόκληρος η Ευρώπη σήμερον δυσμενέστατα διετέθη κατά της Ελλάδος. Η δε Ευρωπαϊκή κοινή γνώμη πιέζουσα τάς κυβερνήσεις εξαναγκάζει autάς να επιτίθενται και κατά της Τουρκίας. Ιδού δε και η Αγγλία, η οποία σήμερον μας θέτει την χείρα επί του λάρυγγος, δια να καταδιώξωμεν το ελληνικόν στοιχείον, μετανοεί διότι προ 80 ετών δημιούργησε ελευθέραν Ελλάδα.»⁶⁷

g) Γερμανία και Αυστρία

Η Αυστρία και η Γερμανία από ιδιοτελή πολιτικά συμφέροντα ακολουθούσαν σκληρή ανθελληνική πολιτική. Όλοι δρούσαν σε βάρος της Ελλάδας και επεδίωκαν να επωφεληθούν από τη μελλοθάνατη οθωμανική αυτοκρατορία.

66. Σερραϊκά χρον. τόμος Γ σ.68.

67. Σαχτούρη 27η έκθεση Σερραϊκά Χρονικά τόμος Γ' σελίδες 67-68.

V . Η αντίδραση των Ελλήνων κατά των Βουλγάρων

1. Η αντίδραση των Μακεδόνων

Το σύνθημα του αγώνα κατά των Βουλγάρων δόθηκε και στις Σέρρες τον Οκτώβριο του 1904 σε μια διαμαρτυρία των κοινοτικών αρχόντων του Νομού Σερρών προς τις κυβερνήσεις των Μεγάλων Δυνάμεων ως εξής: «Αι δολοφονίαι και τα λοιπά κακουργήματα τα διαπραττόμενα υπό των πρακτόρων των βουλγαρικών κομιτάτων εναντίον του ελληνικού της Μακεδονίας πληθυσμού προς εθνικήν εξομοσίαν εξακολουθούν ανενδότης και μάλιστα υπό τα όμματα των τοπικών αρχών, των αντιπροσώπων των Δυνάμεων και των αξιωματικών της διεθνούς Χωροφυλακής. ... Υπό τοιαύτας συνθήκας το ελληνικόν στοιχείον συναισθάνεται επί μάλλον και μάλλον την ανάγκην της κατ' αυτών αμύνης, δηλοί εις τας κυβερνήσεις των Δυνάμεων και εις το ευρωπαϊκόν κοινόν, ότι ιεράν υποχρέωσιν έχει να λάβη τα προσήκοντα μέτρα προς προστασίαν των Ελλήνων της Μακεδονίας κατά των αγρίων επιθέσεων των πολεμίων αυτών.»⁶⁸

Στην Ανατολική Μακεδονία, όπως φαίνεται από τις Προξενικές εκθέσεις, δεν υπήρχε μέχρι το 1905 συστηματικός οργανωμένος Μακεδονικός αγώνας, αλλά υποτυπώδης, γιατί υπερείχε το ελληνικό στοιχείο και θεωρούνταν η βουλγαρική προσπάθεια διείσδυσης στην περιοχή αυτή ματαιοπονία⁶⁹. Το ελληνικό κράτος λόγω των τακτικών κυβερνητικών μεταβολών με τις πολλές κομματικές διαμάχες και τις προσωπικές αντιζηλίες παρέμεινε στις παλαιές μεθόδους. Επεδίωκε με την ενίσχυση των σχολείων, και της Εκκλησίας να τονώνει το εθνικό φρόνημα των κατοίκων, χωρίς άλλη ενέργεια κατά των Βουλγάρων. Δίσταζε να οργανώσει ένοπλο αγώνα κατά των Βουλγάρων στη Μακεδονία, διότι η τουρκική κυβέρνηση είχε στη Μακεδονία εκατό χιλιάδες στρατό με διοικητή το στρατάρχη των τριών βιλαετιών Ιμπραήμ πασά, που έδρευε στις Σέρρες. Αμφιταλαντεύονταν και άλλαζε τακτική πολιτικής ανάλογα με τις πολιτικές συνθήκες της Τουρκίας. Αφυπνίστηκε από το βαθύ ύπνο της και εγκατέλειψε την παθητική πολιτική της στάση, όταν άρχισε να γίνεται λόγος για αυτόνομη Μακεδονία ή για τη διανομή αυτής στα γύρω κράτη, σύμ-

68. Π. Πέννα. Ιστορία των Σερρών σελίδα 217.

69. Τοπικές πηγές του Μακεδονικού αγώνα Σερρών: 1) Εκθέσεις προξένων του ελληνικού προξενείου Σερρών Ίωνος Δραγούμη και Αντωνίου Σχτούρη (Σερ. Χρον. τ.Γ' σ. 14-143). 2) Δημοσθένους Φλωριά. Σημειώσεις και οδηγίες (Σερ. Χρον. τ.Δ' σ.97-144) 3) Αρχεία του ελληνικού προξενείου Σερρών 4) Πέτρου Πέννα «Ιστορία των Σερρών (1383-1913)» σελίδες 173-328 5) Γεωργίου Καφταντζή «Ιστορία της πόλεως Σερρών και της περιφέρειάς» τομος τρίτος σελ 204-220 και 6) Απομνημονεύματα Σερραίων Μακεδονομάχων.

φωνα με τις εθνικές πλειοψηφίες των κατοίκων, τις οποίες οι Σλάβοι παρουσίαζαν στη διεθνή γνώμη υπέρογκες για τον εαυτό τους.

Ενόψει του μεγάλου κινδύνου η ελληνική κυβέρνηση για διπλωματικούς λόγους προέβη το 1905 σε μυστικά διαβήματα προς την Πύλη διαβεβαιώνοντας την ότι τα αντάρτικα ελληνικά σώματα στη Μακεδονία δεν θα στρέφονταν κατά της τουρκικής κυριαρχίας αλλά μόνο κατά του βουλγαρικού κομιτάτου. Υπόσχονταν ότι θα αποσύρονταν μετά την εκκαθάριση του κομιτάτου.

Οι Μακεδόνες δεν κάμφθηκαν από την τρομερή οργάνωση και τις αδίστεκτες ενέργειες των κομιτατζήδων, που ήθελαν να τους εξοντώσουν και να προσαρτήσουν τη Μακεδονία, αλλά ούτε και από την δολιότητα των Τούρκων, που επεδίωκαν να αλληλοεξοντωθούν μεταξύ τους οι χριστιανοί. Οργάνωσαν μόνοι τους την άμυνα και ορκίστηκαν να αγωνισθούν μέχρι θανάτου για την ελευθερία της Μακεδονίας.

Οι τοπικές αρχές των Σερρών αφυπνίστηκαν και άρχισαν συστηματικά τις διαμαρτυρίες και τον ιερό αγώνα της άμυνας κατά των Βουλγάρων. Δώδεκα, νέοι στην ηλικία Σερραίοι συναντήθηκαν το 1905 στο καφενείο του Βουλιώτη και δημιούργησαν τον μουσικογυμναστικό Σύλλογο «Ορφέα», ο οποίος αποτέλεσε το πρώτο οργανωμένο πυρήνα της αντίστασης κατά των Βουλγάρων. Ορκίστηκαν στο ευαγγέλιο να προσφέρουν και τη ζωή τους ακόμη στο Μακεδονικό αγώνα. .

2. Η αναγκαιότητα ένοπλης δράσης

Οι Έλληνες δοκίμασαν όλους τους ειρηνικούς τρόπους και τα μέσα της ευγενούς άμυνας, για να σταματήσει η αλληλοεξόντωση, αλλά συμπέραναν ότι αυτά δεν είχαν αποτέλεσμα. Όταν οι Βούλγαροι δολοφονούσαν τους ποιμένες, τους δασκάλους, τους προεστούς και γενικά τους αρχηγούς των Ελλήνων, για να τους καταντήσουν ως πρόβατα μη έχοντα ποιμένα, το καθήκον της άμυνας ήταν επιβεβλημένο εκ του ηθικού νόμου. Είχαν και αυτοί το δικαίωμα να αμυνθούν για τη ζωή τους, όπως κάθε λαός.

Όσους τους έκαψαν τα σπίτια και τους σκότωσαν προσφιλή τους πρόσωπα ήταν αδύνατο να συγκρατηθούν. Ήταν εξαγριωμένοι από τον αβάστακτο ψυχικό πόνο και τη μεγάλη αγανάκτηση για τον άδικο χαμό των συγγενών και μελών της οικογένειάς τους. Θόλωσε το μυαλό τους και βρίσκονταν εκτός εαυτού. Ο ήμερος Μητρούσης έγινε ανήμερο θηρίο, όταν βρήκε σφαγμένους τη γυναίκα και το παιδί του. Ο ευσεβής Παπαπασχάλης έβγαλε τα ράσα και έγινε αντάρτης, όταν σκότωσαν μπροστά στα μάτια του τους γονείς του και έκαψαν ζωντανή τη γυναίκα του, Το έσνικτο της διασώσεως τη ζωή του από τη μανιακή καταδίωξη των βουλγαρικών συμμοριών του άλλαξε το χαρακτήρα. Οι Έλληνες υπόφεραν πολλά από τους Βουλγάρους. Πολλοί έχασαν προσφιλή τους πρόσωπα, γονείς, συζύγους, αδέρφια, παιδιά και άλλους στε-

νούς συγγενείς τους. Δεν μπορούσαν λόγω του δυσβάστακτου πόνου να υπομένουν άλλο την τρομερή αυτή αδικία. Έπρεπε στη μνήμη των θυμάτων να υψώσουν το ανάστημά τους και να φανούν αντάξιοι των προσφιλών των προσώπων, που θυσιάστηκαν για την πίστη τους στη Ορθοδοξία και στη πατρίδα.

Η ελληνική κυβέρνηση, πιεζόμενη από την απειλή νέου πολέμου με την Τουρκία, έγραφε και ξαναέγραφε στους προξένους της Μακεδονίας να αποφεύγουν τον ένοπλο αγώνα.. Συνιστούσε να σταματήσουν οι αντεκδικήσεις των Ελληνομακεδόνων κατά των Βουλγάρων. Μετριοπάθεια, ψυχραιμία, υπομονή και αποφυγή εκδικήσεων συνιστούσε η ελληνική κυβέρνηση, αλλά ήταν αδύνατο να εισακουσθεί. Η κατάσταση ξεπέρασε όλα τα όρια της ανεκτικότητας και της υπομονής, διότι η κατάσταση χειροτέρευε συνεχώς. Οι βουλγαροκομιτατζήδες καθημερινά τριγύριζαν σ' όλες της περιοχές της Μακεδονίας με εγκληματικές προθέσεις. Απειλούσαν συνεχώς την περιουσία και τη ζωή των Ελλήνων Μπροστά σ' αυτή την κατάσταση τίποτε δεν μπορούσε να συγκρατήσει την οργή και την αγανάκτηση των Ελληνομακεδόνων με τις επικρατούσες τότε δραματικές για τους Έλληνες συνθήκες. . Έπρεπε να εφαρμόσουν την φράση της Σπαρτιάτισσας: «ή ταν ή επί τας», ή νίκη κατά των Βουλγάρων ή θάνατος.. Το έμφυτο ένστικτο της αυτοσυντήρησης επέβαλε να αμυνθούν με κάθε τρόπο. Ματαιοπονούσε η ελληνική κυβέρνηση, που ήθελε να τους εμποδίσει την ενστικτώδη άμυνα. Κανείς δε μπορούσε να σταματήσει πλέον την αντίδραση των Ελλήνων κατά της προκλητικότητας των Βουλγάρων.

Οι Πρόξενοι αντιδρούσαν στις προσταγές της Κυβέρνησης, διότι το μαχαίρι των Βουλγάρων είχε φτάσει στο κόκαλο. Ο πρόξενος των Σερρών Σαχτούρης τους απάντησε: «Οι ομογενείς επί μακρόν βασανισθέντες υπό των Βουλγάρων και εισελθόντες άπαξ εις την οδόν των αντεκδικήσεων και του αίματος είναι δυσκολότατον να αναχαιτισθώσι δια μιας και να πεισθώσιν ότι πλήν της μάχαιρας υπάρχουν και άλλοι τρόποι εξακολουθήσεως του αγώνος»⁷⁰.

Διερωτώνταν ο πρόξενος Σαχτούρης προς το Υπουργείο των Εξωτερικών της Ελλάδος γράφοντας: «Και πού θα καταλήξη τέλος πάντων η αιματοχυσία αυτή; Εις το εύλογον τούτο ερώτημα ας απαντήσωσιν οι εφευρέται του συστήματος τούτου φιλόανθρωποι μεγαλοϊδεάται της Σόφιας. Οι προσβαλλόμενοι έχουσι το δικαίωμα της αμύνης και θα αμύνονται.»⁷¹ Πώς ήταν δυνατόν να συγκρατούνται και να μην αμύνονται νόμιμα οι Έλληνες, όταν οι Βούλγαροι σκότωναν τα προσφιλή τους πρόσωπα, έκαιγαν τα σπίτια τους και τους απειλούσαν καθημερινά να τους δολοφονήσουν;

Η άμυνα δεν ήταν ένα απλό δικαίωμά τους, αλλά ένα επιβεβλημένο καθήκον τους. Ο Σαχτούρης επέμεινε και έγραφε στην ελληνική κυβέρνηση ότι

70. Σαχτούρη. 37η έκθεση. Σερ. Χρον. τ.Γ' σ.83.

71. Σαχτούρη 24η έκθεση Σερραϊκά Χρονικά τομος Γ' σελ.59

«είναι ανάγκη εκ των πραγμάτων επιβαλλομένη τολμηρού αρχηγού, όστις εγκαταλείπων προς στιγμήν την ειρηνικήν και αθόρυβον προπαγάνδα, να επιχειρή γενναίαν τινά επίθεσιν προς αντεκδίκησιν, είτε καθ' ορισμένων ατόμων, είτε κατ' επικινδύνων σημείων, τα οποία είναι αληθώς ληστοφωλέαι και τρομοκρατούσι ολοκληρούς περιφερείας».⁷²

Επιβάλλονταν να οργανωθεί η ελληνική άμυνα, για να κρατήσουν ακμαίο το ελληνικό φρόνημα των Μακεδόνων προ της μεγάλης απειλής. Αποδείχτηκε εκ των πραγμάτων ότι όσες φορές έλειπε η άμυνα, αποθρασύνονταν οι Βούλγαροι και προέβαιναν σε μεγαλύτερους βιασμούς και εγκλήματα. Από τότε που άρχισε η οργανωμένη άμυνα και αντεπίθεση των Ελλήνων οι θρασυδείλοι Βουλγαροκομιτατζήδες άρχισαν να υποχωρούν.

Τίποτε δεν μπορούσε να σβήσει τη φλόγα της ψυχής των Ελληνομακεδόνων για αγώνα προς σωτηρία της Μακεδονίας από τις αρπακτικές προθέσεις της Βουλγαρίας. Όπως σε στιγμές μεγάλης πυρκαγιάς δάσους ή οικισμού με δυνατό αέρα είναι αδύνατο να κατασβεσθεί η φωτιά παρά τις προσπάθειες της πυροσβεστικής υπηρεσίας και των εθελοντών, το ίδιο και χειρότερα την εποχή εκείνη ούτε οι συμβουλές των Ελλήνων προξένων, ούτε τα κατευθυνστικά έγγραφα της ελληνικής κυβέρνησης, ούτε οι προτροπές των μεταρρυθμιστικών δυνάμεων της Ευρώπης για ειρηνική επίλυση των διαφορών των, αλλά ούτε και οι απειλές των τουρκικών αρχών, του στρατού και της αστυνομίας ή οι εξ αυτών προερχόμενες φυλακίσεις, εκτελέσεις και απαγχονισμοί ήταν δυνατόν να σταματήσουν την ορμή της αντίστασης των Ελλήνων κατά των Βουλγάρων. Τόσο άναψαν τα πνεύματα και τόσο μεγάλη ήταν η ιερή αγανάκτηση κατά των Βουλγάρων, που και οι πλέον μετριοπαθείς παραπονιούνταν όταν μειώνονταν η αντεπίθεση των Ελλήνων κατά των φρικτών εγκλημάτων των Βουλγάρων.

Ο αγώνας δεν προέρχονταν από την παρακίνηση της ελληνικής κυβέρνησης, όπως ισχυρίζονταν οι Τούρκοι και οι Μεγάλες Δυνάμεις, αλλά από την οργή και την ιερά αγανάκτηση των Ελλήνων κατοίκων της Μακεδονίας. Οι άνθρωποι της υπαίθρου της Μακεδονίας βρίσκονταν σε απελπιστική κατάσταση.

Όταν αδρανούσαν οι Έλληνες, οι Βούλγαροι αποθρασύνονταν και διέπρατταν ανενόχλητοι περισσότερα εγκλήματα. Έμοιαζαν με τα σαρκοβόρα θηρία. Όσο έβλεπαν τα θύματά τους ανυπεράσπιστα, τόσο περισσότερο αγρίευαν και τα κατασπάραζαν, για να ικανοποιήσουν τα ένστικτά τους. Διψούσαν για αίμα. Τούτο επιβεβαιώνεται από τις χιλιάδες δολοφονίες, που διέπραξαν. Ορμούσαν τους νηστικούς λύκους στο κοπάδι των προβάτων. Όπως οι λύκοι δεν αρκούνται να κατασπαράζουν μόνο όσα χρειάζονται για να χορτάσουν μέχρι σκασμού, αλλά πνίγουν, αν είναι δυνατόν, όλο το κοπάδι, έτσι και οι Βουλγαροκομιτατζήδες δεν αρκούσαν μόνο στους ιερείς, στους δασκάλους και

72. ένθα ανωτ.σελ.24.

στους προύχοντες, αλλά για να ικανοποιήσουν τα θηριώδη ένστικτά τους έφθασαν στο σημείο να δολοφονούν όποιον εύρισκαν στο δρόμο τους, ακόμη και τους πιο αθώους απλοϊκούς χωρικούς, ξυλοκόπους και καρβουνιάρηδες. Το πρόγραμμά τους ήταν να εξοντώσουν με κάθε τρόπο όλους τους Ελληνομακεδόνες.

Η άμυνα ήταν αναγκαία, αφού όλες οι αρχές, Τούρκοι και μεταρρυθμιστές, δεν έδειχναν κανένα ενδιαφέρον για τους Έλληνες, αλλά μόνο για τους Βουλγάρους, οι οποίοι επωφελούνταν της κοινής αυτής προστασίας και δρούσαν ανενόχλητοι κατά του ελληνικού πληθυσμού.

3. Τα μειονεκτήματα των Ελλήνων Μακεδονομάχων, ιδίως στην περιοχή Σερρών

Τα κυριότερα μειονεκτήματα των Έλλήνων Μακεδονομάχων της περιοχής Σερρών, είναι τα εξής:

α) Ο ατυχής ελληνοτουρκικός πόλεμος του 1897 συντέλεσε να διάκεινται οι Τούρκοι εχθρικά προς τους Έλληνες. Οι δε Μεγάλες Δυνάμεις και οι Σλάβοι τάχθηκαν κατά των Ελλήνων και υπέρ των Βουλγάρων.

β) Ο πόλεμος των Βουλγάρων κατά των Ελλήνων ήταν καλά προμελετημένος και οργανωμένος από τη βουλγαρική κυβέρνηση. Χρησιμοποίησαν από την αρχή διάφορους τρόπους δράσης για να επιτύχουν στο σκοπό τους. Βρισκόταν, σε πλεονεκτικότερη θέση, επειδή είχαν πολλούς συμπαράστατες και υποστηρικτές στον αγώνα τους. Ενισχυόταν οικονομικά από τους Ρώσους. Καμία συμαράσταση για σοβαρή αντίσταση από τους Έλληνες δεν υπήρχε προ του 1904.

γ) Το έργο των ελληνικών αντάρτικων σωμάτων της Ανατολικής Μακεδονίας ήταν δυσκολότερο από το έργο των σωμάτων της Δυτικής Μακεδονίας. Ο γυμνός από δένδρα κάμπος του νομού Σερρών δεν παρείχε ασφάλεια και ευχέρεια άνετης κίνησης και δράσης. Ήταν γεμάτος από τσιφλίκια Τούρκων, μπέηδων και πασάδων. Ενέδρευε παντού ο κίνδυνος της προδοσίας και της αποκάλυψης των αντάρτικων σωμάτων. Υπέστησαν πολλές επιθέσεις και σκοτώθηκαν πολλοί κάτω από αυτές τις συνθήκες. Διέσχιζαν μεγάλες ακάλυπτες από δάση αποστάσεις μέσα σε μια νύκτα για να μην γίνονται αντιληπτοί στους Τούρκους και Βουλγάρους που караδοκούσαν. Οι κοιτατζήδες μετακινούνταν ακίνδυνα και αναίμακτα στα δασωμένα βουνά⁷³.

δ) Οι Έλληνες αντάρτες μειονεκτούσαν στα πυρομαχικά. Είχαν μόνο πενήντα σφαίρες. Κινδύνευαν σε παρατεταμένες μάχες να συλληφθούν αιχμάλωτοι, επειδή τους τελείωναν οι σφαίρες. Επίμονα ζητούσε από την ελληνική κυβέρνηση όπλα και πυρομαχικά ο πρόξενος Σαχτούρης. Δεν είχε διαθέσιμο στην περιφέρειά του ούτε ένα όπλο και φυσίγγι. Τους έστελναν μετρημένα

73. Υπ' αριθμ 1510-2-1906 έγγραφο του Υποπροξενείου Σερρών.

όπλα και πυρομαχικά. Τους έστειλαν από την Καβάλα ακατάλληλα όπλα⁷⁴.

Οι Βούλγαροι διέθεταν πολλά πυρομαχικά και όπλα. Ένα μέλος του Μακεδονοθρακικού Βουλγαρικού κομιτάτου δήλωσε στον ανταποκριτή της εφημερίδας της Κολωνίας ότι : «Το πρόγραμμά μας είναι ν' ανατινάξωμεν τας πόλεις της Μακεδονίας, να πυρπολήσωμεν τα χωριά, να καταστρέψωμεν τας εσοδείας, να καταστήσωμεν ακρήστους τας τηλεγραφικάς και σιδηροδρομικάς γραμμάς, να μεταβάλωμεν εις έρημον την Μακεδονίαν. Έχομεν εις την διαθεσίν μας μεγάλας ποσότητας δυναμίτιδος, άλλων εκρηκτικών υλών πυρομαχικά τρόφιμα, και είκοσι φιαλίδια περιέχοντα βακτηρίδια πανώλους.»⁷⁵

ε) Οι Βούλγαροι θεωρούσαν του σλαβόφωνους κατοίκους της Μακεδονίας ως Βουλγάρους. Εργάσθηκαν πολλά χρόνια, για να παρασύρουν την κοινή γνώμη των Ευρωπαίων ότι η Μακεδονία κατοικούνταν κατά το πλείστον από Βουλγάρους. Οι Έλληνες αντέδρασαν στα σχέδιά των Σλάβων. και αποκάλυψαν τις απάτες των Βουλγάρων. Τους γελοιοποίησαν διεθνώς⁷⁶.

στ) Οι σλαβόφωνοι χωρικοί δεν τολμούσαν να καταγγείλουν τις καθόδους των Βουλγαρικών συμμοριών στα χωριά τους, διότι γνώριζαν εκ των προτέρων ποιους άμεσους κινδύνους διέτρεχαν τα ζώα τους, η σοδεία τους, το σπίτι τους και η ίδια η ζωή τους από τις συμμορίες. Δίσταζαν επίσης να ζητήσουν και τη βοήθεια των τούρκικων, διότι απειλούνταν η ζωή τους. Ο πρόξενος των Σερρών Ίων Δραγούμης αναφέρει τις 31/10/1903 σε επιστολή σε ένα φίλο του στο Παρίσι τα εξής: «Οι πατριαρχικοί ορθόδοξοι κάτοικοι του χωριού Λάκκος φοβόταν να καλέσουν στο χωριό τους τουρκικό απόσπασμα, για να εκδιώξει την εμφανισθείσα βουλγαρική συμμορία, διότι οι Οθωμανοί στρατιώτες, κατά τη συνήθειά τους, διέπρατταν συγχρόνως βιαιότητες, ωμότητες και ατιμώσεις γυναικών στο χωριό». Η καταγγελία των ανυπεράσπιστων χωρικών στις οθωμανικές αρχές, στις περισσότερες περιπτώσεις απέβαινε βλαβερή και τελείως περιττή για τους Έλληνες⁷⁷.

ζ) Οι Βούλγαροι είχαν ένα και μόνο μειονέκτημα στον αγώνα τους, το ότι διέμεναν ελάχιστοι ομογενείς των στη Μακεδονία. Με τη μειονότητα θέλησαν να επιβληθούν στο πολυπληθέστερο προηγμένο στον πολιτισμό ελληνικό στοιχείο της Μακεδονίας. Οι ελάχιστοι διαμένοντες στη Μακεδονία Βούλγαροι ήταν κατά το πλείστον δούλοι που εργάζονταν σε χειρονακτικές εργασίες, στους αγρούς και στους στάβλους των πλούσιων οικογενειών των Ελλήνων και των Τούρκων. Για να αυξήσουν το βουλγαρικό πληθυσμό με ενθουσιώδη δυναμικά πρόσωπα στα βουλγαρικά ιδεώδη έστελναν ως πράκτορες πολλούς μεταμφιεσμένους βουλγάρους αξιωματικούς.

Αρκετοί απ' αυτούς ήλθαν και στη περιοχή των Σερρών. Εγκαταστάθηκαν σε επίκαιρα μέρη και παρακολουθούσαν τις κινήσεις των Ελλήνων. Επαγγέλ-

74. Υπ' αριθμ 45/7-3-1905 έγγραφο του Υποπροξενείου Σερρών.

75. Ν. Καζάζη. Ελληνισμός, Αθήναι 1903 σ. 716. Σερραϊκά χρονικά τόμ Γ σ. 162.

76. 25η έκθεση προξένου Σκτούρη Σερ. Χρον. τομ Γ' σ.62.

77. Επιστολή Ιωνος Δραγούμη τον Οκτώβριο του 1903. Σερραϊκά Χρονικά τομ.Δ' σ. 11.

λονταν τους πλανοδίους πωλητές, τους γαλακτοπώλες κ.λπ. και περιέρχονταν όλους τους συνοικισμούς κάθε μέρα. Εισέρχονταν στα σπίτια με διάφορες προφάσεις, για να πουλήσουν διάφορα εργαλεία ή για να παραδώσουν το γάλα και παρακολουθούσαν κάθε κίνηση των κατοίκων. Άνοιγαν συζήτηση για την Ελληνική αντίσταση και προσπαθούσαν να διαγνώσουν τα φρονήματα και την εθνική δράση αυτών. Εντόπιζαν τους αντιδρώντες στα σχέδιά τους και τους κατέγραφαν.

Ένας απ' αυτούς ήταν και ο βιβλιοπώλης Νίκωφ, που εγκαταστάθηκε στο συνοικισμό του Αγίου Παντελεήμονα. Κυκλοφορούσε με σωματοφυλακή και δρούσε ύπουλα σε βάρος των Ελλήνων. Με την εγκατάσταση των πρακτόρων και πάλι δεν πλεόνασαν ποτέ οι Βούλγαροι στη Μακεδονία.

VI, Βασικά χαρακτηριστικά του Μακεδονικού Αγώνα στις Σέρρες

1. Η πόλη των Σερρών

Η πόλη και η περιφέρεια των Σερρών είχε μεγάλη οικονομική ευημερία και άκμαζε στα γράμματα, στο εμπόριο και στο πολιτισμό.

α) Περίφημα ήταν τα σχολεία και το Διδασκαλείο της με τον ξακουστό διευθυντή Μαρούλη. Ήταν μορφωτικό κέντρο με πολλά σχολεία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, Παρθεναγωγείο, Γυμνάσιο και δύο Ακαδημίες διδασκάλων. Έπλαθαν αληθινούς εθναποστόλους. Κατάρτιζε άριστα τους διδασκάλους, που γίνονταν περιζήτητοι στη Μακεδονία, στη Θράκη, στην Ανατολική Ρωμυλία και σε όλο τον υπόδουλο ελληνισμό. Ο πρόξενος των Σερρών Σαχτούρης για τους δασκάλους και τις δασκάλες της Μακεδονίας που αποφοίτησαν από τις Ακαδημίες και το Ανώτερο Παρθεναγωγείο των Σερρών γράφει: « Εστία άσβεστη πατριωτισμού οι δάσκαλοι και διδασκάλισσαι της Μακεδονίας. Υπήρξαν οι πολυτιμότεροι, οι πλέον αφωσιωμένοι συνεργάται μου εις κάθε περίστασιν. Ημπορεί να λεχθή ότι ήσαν τα ηθικά ατσαλένια νεύρα όλου του Μακεδονικού Αγώνος. Εκατόμβας επλήρωσαν εις τον βωμόν της Πατρίδος. Εθναπόστολοι και αγωνισταί. Μορφωταί των παιδιών και Φερραίοι καθοδηγοί και εμπυχωταί των μεγάλων. Έδιδαν όλο το είναι των εις το Εθνικόν Ιδεώδες. Το διδασκαλικόν μας σώμα εις την Αντολικήν Μακεδόνιαν ήταν στρατιά Σταυροφόρων της Ελληνικής Ιδέας. Δάσκαλοι και Δασκάλες εξ ίσου αδάμαστοι, έτοιμοι προς πάσαν θυσίαν.»⁷⁸

Η Ακαδημία και το Ανώτερο Παρθεναγωγείο Σερρών κάλυψαν με τους αποφοίτους τους όλα τα κενά των δασκάλων και των διδασκαλισσών του υποδούλου γένους στα δύσκολα εκείνα χρόνια. Από το αρχείο του συγχωριανού μου αποφοίτου της Ακαδημίας Σερρών αιμνήστου Δημητρίου Παπαζαχαρία, που υπηρέτησε ως δάσκαλος σε πολλές πόλεις του Πόντου και της Μακεδονίας, φαίνεται ότι οι απόφοιτοι της Μαρουλείου Ακαδημίας Σερρών έγιναν περιζήτητοι εθναπόστολοι σε όλο το υπόδουλο γένος κατά τέλη του 19 και αρχές του 20 αιώνα. Αυτοί κράτησαν το εθνικό φρόνημα των Ελλήνων στα δύσκολα εκείνα χρόνια του Μακεδονικού Αγώνα. Από αυτούς συντάχθηκαν τα μυστικά ψηφίσματα των ελληνικών Κέντρων της Μακεδονίας και Θράκης.

Η Ακαδημία οργάνωσε δικό της τυπογραφείο και εκτύπωνε βιβλία. Ο πρόξενος Σακτούρης χαρακτηρίζει τις Σέρρες για τη παιδεία της « Αθήνα της Μακεδονίας».

β) Οι Σέρρες κατά τον 19ο αιώνα ήταν μία πολυάνθρωπη εμπορική πόλη.

78. Σακτούρη Αντ. Αναμνήσεις εκ του διπλωματικού μου έργου (1897-1933)Κάιρο 1951 σ. 49, 69.

Η σιδηροδρομική γραμμή Θεσσαλονίκης-Κωνσταντινούπολης, που διέσχιζε όλο το κάμπο των Σερρών και ο σιδηροδρομικός σταθμός στις Σέρρες, που κατασκευάστηκαν το 1872, άνοιξαν στην πόλη νέους εμπορικούς ορίζοντες, καθώς κατέστη δυνατή η ταχύτερη μετακίνηση των ανθρώπων και των εμπο-

Το πρώτο διοικητικό συμβούλιο Συλλόγου Αδελφότης Δεσποινίδων

ρευνμάτων της προς όλες τις κατευθύνσεις.

γ) Η πόλη είχε πολλούς φιλανθρωπικούς, καλλιτεχνικούς και εκπαιδευτικούς Συλλόγους με πολλή καλλιτεχνική φιλανθρωπική και εθνική δράση. Ειδικότερα στην πόλη είχαν ιδρυθεί και δρούσαν: α) Ο Μακεδονικός Φιλε-

β) Η Φιλόπτωχος Αδελφότης «ΕΜΜΕΛΕΙΑ», γ) Ο Γυμναστικός Σύλλογος, δ) Η Φιλόμουσος Αδελφότης «ΟΥΡΑΝΙΑ». ε) Η Αδελφότης Καμενικίων «ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΣ». στ) Ο Όμιλος Ερασιτεχνών «ΤΕΡΨΙΧΟΡΗ». ζ) Η Φιλόπτωχος Αδελφότης «ΠΡΟΟΔΟΣ» η) Ο μουσικογυμναστικός Σύλλογος «ΟΡΦΕΑΣ». θ) Η Αδελφότης το «Θείον Κήρυγμα». ι) Η Φιλόπτωχος Αδελφότης Δεσποινίδων «Αγάπα τον πλησίον σου». ια) Ο Εθνικός Σύνδεσμος, και ιβ) Η Φιλική Εταιρεία. Από τους παραπάνω Συλλόγους άλλοι ήκμασαν για ένα διάστημα και διαλύθηκαν μετά και μερικοί συνεχίζουν τη δράση τους μέχρι και σήμερα.

δ) Οι Σέρρες υπήρξαν αστείρευτη πηγή ελληνικού φρονήματος στην Ανατολική Μακεδονία. Το πατριωτικό φρόνημα των Σερραίων ήταν πάντοτε ακμαίο. Οι Σερραίοι ξαναζωντάνεψαν στο Μακεδονικό Αγώνα τα πολεμικά κατορθώματα της ελληνιστικής, ρωμαϊκής και βυζαντινής εποχής. Κράτησαν ελεύθερη τη Μακεδονία με πολλούς αγώνες ολοκαυτώματος και θυσίες. Έγιναν στη Βόρειο Ελλάδα το σχολείο του εθνικού φρονήματος.

Η πόλη των Σερρών από αρχαιοτάτων χρόνων υπήρξε ο στόχος όλων των γύρω λαών. Δέχθηκε πολλές επιδρομές και καταστροφές. Καταστράφηκε κατ' επανάληψη και ξανακτίστηκε από την αρχή. Επαλήθευσε την προφητική ρήση του Κουζενερί ότι «εις οιανδήποτε κατάστασιν και αν ευρεθεί η πόλις των Σερρών, οιαδήποτε και αν είναι η τύχη, την οποία προορίζει δι' αυτήν ο πόλεμος, δεν ημπορεί να αμφιβάλλει κανείς ότι η γονιμότης του εδάφους, η γεινίασίς της με την θάλασσαν και τον Στρυμόνα θα είναι εντός ολίγου πηγή νέου πλούτου και θα φέρουν εις αυτήν ένα μεγάλο αριθμό κατοίκων».⁷⁹

79. Κουζινερί τομ.1ος σελ.155-166.

Τούτο αποδεικνύεται από τις αλληπάλλληλες επανοικοδομήσεις της πόλης, η οποία σαν άλλη Τροία πολλές φορές καταστράφηκε και ξανακτίστηκε. Αν σκάσει κανείς στην περιοχή του Βαρόσι θα βρει αλληπάλλληλα στρώματα πυρπολημένων πόλεων.

Η πόλη ήταν και είναι το προπύργιο της Ελλάδας, ο γενναίος ακρίτας, που πρόταξε πολλές φορές τα στήθη της μπροστά στους εχθρούς και κράτησε για πολλές χιλιετίδες ακμαιότατο το ελληνικό φρόνημα των κατοίκων της. Υπήρξε ο κυματοθραύστης των βαρβαρικών ορδών.

Οι Βούλγαροι επεδίωξαν με κάθε τρόπο πολλές φορές, κατά τις διάφορες εισβολές τους στην Ελλάδα, να αλλοιώσουν τον εθνολογικό χαρακτήρα των κατοίκων της πόλης και της περιοχής των Σερρών, για να απαλλαχθούν από μια σθεναρή αντίσταση. Δεν το κατόρθωσαν όμως. Αύξησαν την προσπάθειά τους κατά το τελευταίο τέταρτο του 19ου αιώνα. Από την εποχή, που εμφανίσθηκαν στα Βαλκάνια, καταπολέμησαν το νομό Σερρών με πολλή κακία, μανία, λύσσα και μίσος. Επιδίωξαν με κάθε τρόπο να καταστρέψουν τις Σέρρες, τον ακριτικό αυτό φάρο του πολιτισμού και το προπύργιο του Ελληνισμού, και την πυρπόλησαν κατά την αναχώρησή τους στις 28-6-1913.

2. Ο μουσικογυμναστικός Σύλλογος “Ορφέας”

Η επιτυχία του αγώνα στο νομό Σερρών οφείλεται στο ελληνικό προξενείο των Σερρών και στην ίδρυση το 1905 του συλλόγου “Ορφέα”, ο οποίος συνένωσε και αξιοποίησε στον κοινό αγώνα των Μακεδονομάχων όλους τους κατοίκους του νομού Σερρών.

Στις κρίσιμες εκείνες στιγμές, την 1 Αυγούστου του 1905, ιδρύθηκε ο μουσικογυμναστικός σύλλογος «Ορφέας». Νέοι της πόλεως Σερρών συγκεντρώθηκαν στο εξοχικό καφενείο του Βουλιώτη και εκεί, μιμούμενοι την ίδρυση της Φιλικής Εταιρείας, ορκίστηκαν βάζοντας το χέρι τους πάνω στο ευαγγέλιο, να υπηρετήσουν στον ελληνικό αγώνα εναντίον των Βουλγάρων μέχρι τελευταίας ρανίδας αίματος.

Ιδρυτές του Ορφέα ήταν οι: 1) Κικόπουλος Γεώργιος, ωρολογάς, 2) Κεχαγιάς Παναγιώτης, παντοπώλης, 3) Κούλας Νάκης, κρεοπώλης, 4) Κεχαγιάς Παναγιώτης, υποδηματοποιός, 5) Κεχαγιάς Κωνσταντίνος, ωρολογοποιός, 6) Βλαχόπουλος Θωμάς, καπνέμπορος, 7) Δέλιος ή Φεσσάς Χρήστος, πιλοποιός, 8) Μαντζουρίδης Δημήτριος, υφασματοπώλης, 9) Νάσιουτζικ Γεώργιος, ξυλέμπορος, 10) Ζιώγας Νικόλαος, εστίατορας, 11) Πετσίδης Μιχαήλ, υποδηματοποιός, 12) Μανάβης Αναστάσιος, κρεοπώλης, και 13) Λουκάς Εμμανουήλ, ράπτης. Οι ιδρυτές ήταν επαγγελματίες βιοπαλαιστές της μεσαιάς τάξης.

Με ενθουσιασμό συνέταξαν το καταστατικό και ονόμασαν το σωματείο τους «Όμιλος ΟΡΦΕΥΣ». Επιφανειακά ήταν καλλιτεχνικός σύλλογος, που

περιλάμβανε τέσσερα τμήματα: Γυμναστικό, Δραματικό (θεατρικό), Μουσικό και Κυνηγετικό. Μυστικά πάντως το σωματείο συνιστούσε εθνικό σύλλογο, που ανέπτυξε πολυεπίπεδη θετική δράση. Νοίκιασαν οίκημα στη συνοικία Ταξιαρχών και εξέλεξαν ως πρώτο επταμελές διοικητικό συμβούλιο τους: 1) Κικόπουλο Γεώργιο (πρόεδρος), 2) Κεχαγιά Παναγιώτη (ταμίας), 3) Κούλα Νάκη (γραμματέας), 4) Βλαχόπουλο Θώμα (μέλος), 5) Δέλλιο (Φεσσά) Χρήστο (μέλος), 6) Κεχαγιά Κωνσταντίνο (μέλος) και 7) Μαντζουρίδη Δημήτριο (μέλος). Νοίκιασαν επίσης αίθουσα και προσέλαβαν δάσκαλο μουσικής το Σγουρό Κωνσταντίνο.

Ιδρυτικά μέλη του ΟΡΦΕΑ στην αυλή του καφενείου Βολιώτη.
Μοναδική φωτογραφία του Αυγούστου 1905

Ορκίστηκαν στο ιερό Ευαγγέλιο να υπηρετήσουν στον ελληνομακεδονικό αγώνα μέχρι τελευταίας ρανίδας αίματος. Αποφάσισαν να πολεμήσουν τον εχθρό με κάθε θυσία.. Με το πρόσχημα της μουσικής, της γυμναστικής και της καλλιτεχνίας παρουσίασαν μεγάλη εθνική δράση. Όποιος δείλιαζε στον αγώνα διαγράφονταν από το Σύλλογο και τιμωρούνταν αυστηρά. Οι απουσιάζοντες αδικαιολόγητα από τις συνεδριάσεις του “Ορφέα” κάποτε ξυλοκοπηθήκαν και διεγράφησαν. «Ουδείς επιβαλών την χείρα αυτού επ’ άροτρον και βλέπων εις τα οπίσω εύθετός εστίν εις την βασιλείαν του Θεού», γράφει το Ευαγγέλιο (Λουκά Θ’, 62). Κάθε παράβαση του όρκου, που είχαν δώσει, θεωρούνταν απαράδεκτη..

Ο σύλλογος ιδρύθηκε με το πρόσχημα της μουσικής και αθλητικής και καλλιτεχνικής διαπαιδαγωγήσεως και ψυχαγωγίας της σερραϊκής νεολαίας, αλλά στην πραγματικότητα ήταν μια μυστική πατριωτική οργάνωση. Ήταν ένας συνδυασμός φανερών και κρυφών σκοπών. Επιδίωκαν κυρίως εθνικούς σκοπούς καλυπτόμενους κάτω από το ένδυμα της καλλιτεχνίας. Έκτισαν περικαλλές γυμναστήριο, χειμερινή και θερινή αίθουσα θεάτρου και διοργάνωσαν φιλαρμονική ορχήστρα με πενήντα όργανα. Διοργάνωσαν θεατρικές παραστάσεις και γιορτές με εξαιρετική επιτυχία. Στις γιορτές και στις παραστάσεις κάλυπταν πάντοτε εθνικά και πατριωτικά συνθήματα χωρίς να γίνον-

ται αντιληπτά από τους Τούρκους. Στις παραστάσεις αυτές παραβρέθηκαν πολλές φορές ως θεατές μεταμφιεσμένοι και άνδρες των αντάρτικων σωμάτων.

Τις γιορτές, των Τριών Ιεραρχών, του Πάσχα και της Πρωτομαγιάς τις γιόρταζαν ως εθνικές γιορτές. Τους θύμιζαν την ακμή των ελληνικών γραμμάτων και του ελληνικού πνεύματος. Πίστευαν ότι το Πάσχα και η άνοιξη συμβόλιζαν την ανάσταση και την αναγέννηση του έθνους. Καλυμμένοι κάτω από αυτές τις γιορτές αναζωογονούσαν τα εθνικά τους φρονήματα, αισθήματα και θέρμαιναν την ελπίδα της απελευθέρωσης της πατρίδας. Για την αναπτέρωση του ηθικού των βασανισμένων κατοίκων του νομού Σερρών ο Σύλλογος “Ορφέας” οργάνωνε τακτικά ψυχαγωγικές εκδηλώσεις. Ανέβασε επί της σκηνής το 1905 τη «Δάφνη» και το χειμώνα με την συνεργασία του Παρθεναγωγείου Σερρών τον «Αγαπητικό της Βοσκοπούλας». Τον Αύγουστο του 1907, με δασκάλα την Κύρου Κύρου και την συμπαράσταση της Αντιγόνης Γονίδου, παρουσίασε το δράμα «η Τόσκα». Στα τέλη του 1907 παρουσίασε με τη διδασκαλία του ηθοποιού Δημορούβα το έργο «Ο Λεωνίδας εν Θερμοπύλαις» στις Σέρρες και μετά στη Δράμα⁸⁰. Ο πατριωτικός ελληνικός ενθουσιασμός έφθανε στο ζενίθ στις εθνικές ελληνικές γιορτές. Παρότι βρίσκονταν κάτω από το βαρύ ζυγό των Τούρκων.

Διοργάνωναν με την πρωτοβουλία του συλλόγου πανηγυρικές εκδηλώσεις χαράς και πατριωτικού ενθουσιασμού. Προσπαθούσαν έτσι να ξεχνούν τα βάσανα και την ασφυκτική ατμόσφαιρα της σκλαβιάς και να παίρνουν βαθιές εισπνοές ανακούφισης. Στις εκδηλώσεις της Πρωτομαγιάς λάμβαναν μέρος όλοι οι Σερραίοι με τις τοπικές ενδυμασίες. Περίπου τρεις χιλιάδες μαθητές και μαθήτριες όλων των ελληνικών σχολείων των Σερρών έκαναν γυμναστικές επιδείξεις στα Κιόσια με το ρυθμό της φιλαρμονικής ορχήστρας του “Ορφέα”. Εκτελούσαν εντυπωσιακές ασκήσεις και παραδοσιακούς ελληνικούς χορούς. Η αγορά έκλεινε. Πέντε χιλιάδες περίπου Έλληνες Σερραίοι συμμετείχαν ενθουσιασμένοι στις σχετικές πρωτομαγιάτικες εκδηλώσεις. Η χορωδία με την μαντολινάτα και τα άλλα μουσικά όργανα της Ορχήστρας του Ορφέα έδιναν τους ρυθμούς των ελληνικών χορών πρώτα στους μαθητές και τις μαθήτριες των Σχολείων και μετά σε όλο το λαό. Η ατμόσφαιρα ήταν τόσο ενθουσιώδης, που νόμιζε ο θεατής των εκδηλώσεων ότι οι Σερραίοι είχαν αποτινάξει από τις ψυχές τους τον τουρκικό ζυγό. Όλα εμπνέονταν από τον ελληνισμό και όλα ευωδίαζαν Ελλάδα.⁸¹

Συσκέπτονταν τακτικά για τον αγώνα και όσοι δέιλιαζαν να αναλάβουν δύσκολες και ριψοκίνδυνες για τη ζωή τους αποστολές τους απομακρύνονταν από το σύλλογο και τιμωρούνταν παραδειγματικά. Τους αναπλήρωναν άλλοι πιο δραστήριοι και πιο τολμηροί.

80. Απομνημονεύματα Σερραίων Μακεδονομάχων. Β σελ. 3,-5.

81. Αρχείο Σερραίων Μακεδονομάχων σ.15.

Έτσι ο Σύλλογος εξελέχθηκε σ' ένα ατρόμητο, ανυποχώρητο όργανο των Μακεδονομάχων. Έγινε η ψυχή και το οπλοστάσιο του Μακεδονικού Αγώνα, των οδηγών των αντάρτικων σωμάτων. Έγινε ο εγκέφαλος της μεταφοράς των όπλων και των πολεμοφοδίων από το κόλπο του Ορφανού στις Σέρρες, της κατασκευής των κρυψώνων και της διανομής αυτών στους μνημένους στον αγώνα.

Ο Σύλλογος διατηρούσε καταλύματα και φιλοξενούσε κρυφά για μέρες τους αντάρτες. Ενεργούσε τακτικά σαμποτάζ στους Βουλγάρους. Εκτελούσε τους προδότες, τους κατασκόπους και τους πράκτορες.

Κάλυπτε με κάθε δυνατό τρόπο τις επιχειρήσεις των αντάρτικων ομάδων και προκαλούσε σύγχυση στους Τούρκους και στους Βουλγαροκομιτατζήδες.

Προσέφερε αρκετά θύματα στον αγώνα. Η ιστορία του μακεδονομάχου “Ορφέα” ταυτίζεται με την ιστορία των Σερρών στο Μακεδονικό Αγώνα.

Ο Όμιλος “Ορφέας” συνένωσε, οργάνωσε και αξιοποίησε τους κατοίκους του νομού Σερρών στον κοινό αγώνα των Μακεδονομάχων. Συνεχίζει επαξίως την εκπολιτιστική δράση του μέχρι σήμερα έχοντας δύο δικές του αίθουσες.

Θερινή σκηνή θεάτρου του “Ορφέα”.

3. Τα πρώτα ελληνικά αντάρτικα σώματα στις Σέρρες

Οι Σέρρες δεν είχε από την αρχή οργανωμένη ένοπλη άμυνα για αντίσταση κατά των Βουλγάρων

Ο πρόξενος των Σερρών Στουρνάρας είχε τη γνώμη ότι δεν χρειαζόνταν στις Σέρρες ένοπλη αντίσταση, διότι η πλειονότητα του ελληνισμού στο νομό Σερρών ήταν ακλόνητη και σταθερή. Απέφευγε την ένοπλη αντίσταση και θεωρούσε περιττό το σχηματισμό αντάρτικων σωμάτων στη περιοχή αυτή, ενώ οι Βούλγαροι δρούσαν ανενόχλητοι και διέπρατταν εγκλήματα κατά των Ελλήνων. Οι δε Τούρκοι υπέθαλπαν την αλληλοεξόντωση μεταξύ Βουλγάρων και Ελλήνων. Τον Αύγουστο του 1903 συστήθηκε το πρώτο ελληνικό κομιτάτο στις Σέρρες από επίλεκτα πρόσωπα όλων των κοινωνικών τάξεων της πόλης και της περιφέρειας Σερρών. Γραμματέας του κομιτάτου διορίστηκε ο υπάλληλος του προξενείου Σερρών ο λοχαγός Κουρέβελης με το ψευδώνυμο

Μάλλιος. Προχώρησαν στη συγκρότηση της πρώτης ένοπλης αντάρτικης ομάδας με αρχηγό τον Κρητικό καπετάνιο Αντωνάκη, υπαρχηγό τον εξ Άργους Τάσιο και τους ντόπιους άνδρες Θεοφάνους Δημήτριο, Κυριακόπουλο Αθανάσιο, Λιάνα Χρήστο και άλλους.

Το σώμα εμφανίστηκε στα ανατολικά χωριά των Σερρών, για να ενθαρρύνει τους κατοίκους. Τα αμύητα και ανοργάνωτα στον αγώνα χωριά δε συμπαράσταθηκαν στην προσπάθειά του. Ο Αντωνάκης αδιαφόρησε και αδράνησε. Ειδοποιήθηκε έγκαιρα για την μετάβαση τουρκικού στρατού στον Εμμανουήλ Παπά με τον ταγματάρχη Χαμίτ και, αντί να μεταβεί σε άλλο χωριό, για να αποφύγει τη σύγκρουση, μεταμφίεσε τους άνδρες του σε χωρικούς και τον εαυτό του σε καπνέμπορο και έμεινε εκεί⁸². Αρνήθηκε να μεταβεί στο Σφελινό και αποσύρθηκε με τους άνδρες του στην ιερά μονή του Τιμίου Προδρόμου. Παιρήθηκε και εγκατέλειψε το αντάρτικο σώμα.. Φαίνεται ότι η οργάνωση των ελληνικώνανταρτικών σωμάτων στις Σέρρες μέχρι τις αρχές του 1905 ήταν ατελής. Οι Έλληνες ήταν ανυπεράσπιστοι από τη δράση των Βουλγάρων. Αντλούσαν το κουράγιο και τη δύναμη από το Θεό και μόνο

Το Κέντρο του κοιτάτου κάλεσε τον Σερραίο εθελοντή επιλοχία Πέο από την Αθήνα και του ανέθεσε την συγκρότηση νέου αντάρτικου σώματος με τους ίδιους άνδρες του διαλυθέντος σώματος και άλλους..

Το σώμα του Πέου παρέμεινε στα Δαρνακοχώρια και ζήτησε από το πρόξενο Στουρνάρα να χτυπήσει τους Βουλγάρους στα Κιόσκια των Σερρών την ημέρα της εορτής του Κυρίλλου και Μεθοδίου. Κατέλαβε θέσεις στα γύρω υψώματα και ήταν έτοιμο να επιτεθεί.. Ο Στουρνάρας τους διέταξε να μη δράσουν με κανένα τρόπο εναντίον αόπλων εξαρχικών χωρικών. Το αντάρτικο σώμα του Πέου περιέπεσε σε αδράνεια και διαλύθηκε⁸³. Σχηματίσθηκε αντάρτικο σώμα από σλαβόφωνους Έλληνες της Αμμουδιάς, αλλά το καταδίωξαν πεισματικά οι Βουλγαροκομιτατζήδες και το εξόντωσαν.

Οι αποτυχίες αυτές προβληματίσαν το Κέντρο του Κοιτάτου. Κατόπιν σύσκεψηςως συγκρότησε εξαμελές αντάρτικο σώμα με ντόπιο αρχηγό το Σκουτσσιανό Χατζηπανταζή Αθανάσιο.

Στο υπ' αριθμό 359 10/1/1905 έγγραφο του προξενείου Σερρών. γίνεται λόγος για συγκρότηση 3 αντάρτικων ομάδων με 10-15 ντόπιους άνδρες και οπλαρχηγούς

Συστηματική τοπική άμυνα στο νομό Σερρών διοργανώθηκε στη θητεία του προξένου Σαχτούρη και του γραμματέα Φλωριά⁸⁴. Πρότειναν τη σύσταση πέντε ντόπιων αντάρτικων σωμάτων στο σαντζάκιο Σερρών. Θα δρούσαν: Το πρώτο στην πεδιάδα των Σερρών. Το δεύτερο στις περιοχές Ζίχνης και Ζιρνόβου, Το τρίτο στην βόρεια περιοχή του Σιδηροκάστρου μέχρι το Μελένικο.

82. Υποπροξενείο Σερρών. Υπ' αριθμό. 105/8-6-1905 έγγραφο του φακέλου 1905.

83. Π. Πέννα Ιστορία Σερρών σελ.222

84. Υποπροξενείο Σερρών. Υπ αριθμό. 359/10-1-1905. 210/21-9-1905 έγγραφα φακέλου του.1905

Το τέταρτο στη Βισαλτία και το πέμπτο στα νταρνακοχώρια. Λόγω της δυσκολίας των μετακινήσεων των σωμάτων στο κάμπο των Σερρών προτιμήθηκαν στην αρχή μικρά,ολιγομελή ευκίνητα και αθέατα αντάρτικα σώματα ..

Διοργάνωσαν και άλλες μόνιμες μικρές αντάρτικες ομάδες σε πολλά χωριά⁸⁵. Οι άνδρες αυτών των ομάδων ασχολούνταν την ημέρα στις δουλειές τους και τα βράδια, οπλισμένοι, εκτελούσαν αφανώς σιωπηλά τις αποστολές τους. Αποτελούνταν από ντόπιους χωρικούς, που έμειναν στα σπίτια τους. Προστάτευαν άμεσα τους πατριαρχικούς ορθοδόξους χριστιανούς του χωριού τους από τους Βουλγαροκομιτατζήδες και τους πράκτορες αυτών. Υπήρχαν και εφεδρικές τέτοιες ομάδες πολιτοφυλάκων για έκτακτες περιστάσεις.

Οι ομάδες οργανώθηκαν σε κατηγορίες: α) εκτελεστικά όργανα, β) οδηγοί, γ) αγγελιοφόροι, δ) τροφοδότες, ε) πληροφοριοδότες και στ) δέκτες αντάρτικων σωμάτων. Τα αντάρτικα σώματα διέμειναν κανονικά στο βουνό. Όταν επικρατούσαν όμως δυσμενείς καιρικές συνθήκες, κατέβαιναν και έμειναν κρυφά και στα χωριά. Ο αγώνας των αντάρτικων σωμάτων ενισχύθηκε με 2000 χρυσές λίρες⁸⁶.

Η ένοπλη άμυνα στο Νομό Σερρών οργανώθηκε και βελτιώθηκε στη θητεία του προξένου Σαχτούρη. Μας περιγράφει την κατάσταση προ της αφίξεώς του ως εξής: «Προ ενός έτους ακόμη θα θεωρείτο δυσχερεστάτη, αν μη όλως αδύνατος, η διατήρησις σωμάτων ελληνικών ου μόνον του εδάφους, αλλά και δια το απρόθυμον των κατοίκων. Σήμερον δε πλείστα των χωρίων παρακαλούνσι να τοις σταλή σώμα, εν ώ και μόνω διαβλέπουσι την ασφάλειάν των.»⁸⁷ Για την έλλειψη καταλλήλων οπλαρχηγών γράφει τα εξής: « Εις μεν καταδειχθείς ανεπαρκής ... του ετέρου σώματος οι άνδρες θεωρήσαντες άτολμον και ανεπαρκή τον αρχηγόν των, εγκατέλειψαν αυτόν. Της τρίτης ομάδος αρχηγός ... κάλλιον των άλλων κατενόησε τον αγώνα. ... η τέταρτη ομάς δρά εις λίαν απομεμακρυσμένου σημείου.»⁸⁸

Συγκροτήθηκαν τα κάτωθι ένοπλα αντάρτικα σώματα με ντόπιους κατά το πλείστον αρχηγούς και άνδρες: 1) του Χατζηπανταζή Αθανασίου, 2) του Βλχμπεη Στεργίου, 3) του Παπαπασχάλη ή καπετάν Ανδρούτσου, 4) του καπετάν Δούκα-Ζέρβα, 5) του καπετάν Γιαγκλή, 6) του καπετάν Μητρούση, 7) του Αλεξάνδρου Ευρυθιώτη, 8) του Ανδρέα Μακούλη, και 9) του Στρατή⁸⁹.

Αποτελεσματικότερη ήταν η συγκρότηση των σωμάτων με ντόπιους αρχηγούς και άνδρες, διότι α) Απολάμβαναν μεγαλύτερης περίθαλψης, ενίσχυσης και εμπιστοσύνης από τούς Μακεδόνες πολίτες. β).Μετρίασαν τη καχυποψία των Τούρκων και των Ευρωπαίων κατά της ελληνικής κυβέρνη-

85. Υποπροξενείο Σερρών Υπ' αριθμό 15/10-2-1906 έγγραφο του φακέλου 1906.

86. Υποπροξενείο Σερρών. Υπ' αριθμό 49/7-3-1905, 14-6-1905 έγγραφα φακέλου του 1905.

87. Σαχτούρη. 9η έκθεση στι; 4/1/1907 Σερραϊκά χρονικά τομ. Γ' σελ. 24

88. ένθ.αν 23-28.

89. Φλωριά Οδηγίες. Σερ. Χρον. τ.Δ' σ.109, 115

Η ομάδα του καπετάν Δούκα Δούκα, 1908.

Η ομάδα του καπετάν Στέργιου Βλάχμπη, 1908.

σης. Πείθονταν σιγά-σιγά ότι ο Μακεδονικός αγώνας κατευθύνονταν και τροφοδοτούνταν από τους ντόπιους κατοίκους και όχι από την ελληνική κυβέρνηση⁹⁰. γ) Με την ταχεία αντεκδίκηση των ντόπιων ανταρτικών σωμάτων μειώνονταν τα εγκλήματα των Βουλγάρων

Αντιστράφηκε ο αγώνας των Σερρών από αγώνας μαρτύρων σε αγώνα ηρώων. Τα αντάρτικα σώματα έδρασαν θετικά και αποτελεσματικά.

Ο Μακεδονικός Αγώνας στην Ανατολική Μακεδονία έφθασε στο ζενίθ με λαμπρά αποτελέσματα. Η πλήρη οργάνωση του αγώνα οφείλεται σε τρεις κυρίως παράγοντες: στη δραστηριότητα του προξενείου, στην ίδρυση του Συλλόγου “Ορφέα” και, προ πάντων, στους κατοίκους του νομού Σερρών, που, προσέφεραν οικειοθελώς τους εαυτούς τους στον αγώνα εκτελώντας τις πιο ριψοκίνδυνες αποστολές. Σύσσωμος ο πληθυσμός του νομού Σερρών πρόταξε τα στήθη του και αντιμετώπισε τις βουλγαρικές επιθέσεις. Συνέχισε την προαιώνια παράδοση να είναι ο ακοίμητος φρουρός της πατρίδας και ο κυματοθραύστης των εκάστοτε εχθρικών εισβολών από βορά.

Εκατοντάδες αφανείς ήρωες κάθε ηλικίας, φύλου, τάξεως και επαγγέλματος, αγνοί θερμοί πατριώτες, σύμβολα ηρωισμού και φιλοπατρίας των νεότερων γενεών μυήθηκαν στον Μακεδονικό Αγώνα και εργάσθηκαν με αφοσίωση, αυταπάρνηση και ενθουσιασμό στην εθνική άμυνα των Ελλήνων κατά των Σλάβων. Με τους πρόθυμους στον αγώνα μέχρι θανάτου κατοίκους της πόλης και της περιοχής Σερρών ο νομός Σερρών, σύμφωνα με τον πρόξενο Ίωνα Δραγούμη, έγινε το σχολείο της ελευθερίας.

Δεν έχουμε τη δυνατότητα να τους αναφέρουμε όλους ονομαστικά. Αγνοούμε τα ονόματά τους, επειδή κήκαν τα αρχεία του Κέντρου του αγώνα των Σερρών. Νοιώθουμε βαθιά ευγνωμοσύνη προς όλους αυτούς, που αγωνίσθηκαν ηρωικά για την ελευθερία της Μακεδονίας και στενοχωριόμαστε που έφυγαν από τη ζωή, χωρίς να μπορούμε να διηγηθούμε τη δράση του καθενός χωριστά. Ας είναι αιωνία η μνήμη αυτών.

4. Η οργάνωση του Μακεδονικού Αγώνα στο σαντζάκιο Σερρών

Κέντρο του Μακεδονικού Αγώνα της Ανατολικής Μακεδονίας ήταν οι Σέρρες, κατευθυνόμενο από το ελληνικό προξενείο αυτού. Τα άλλα μακεδονικά κέντρα, της Θεσσαλονίκης για την Κεντρική Μακεδονία και το Μοναστήρι για τη Δυτική Μακεδονία κατευθύνονταν από την ελληνική κυβέρνηση.

Το σαντζάκιο των Σερρών οργανώθηκε υποδειγματικά σ’ όλους τους τομείς του Μακεδονικού Αγώνα από την άφιξη του προξένου Σαχτούρη στις Σέρρες, διότι είχε κεντρική επιτροπή, υποεπιτροπές, οδηγούς, πολιτοφύλακες, αντάρτικα σώματα, κρύπτες οπλισμού και κανονικές εισφορές υπέρ του αγώνα. Τα παραπάνω τα επιβεβαιώνει ο γραμματέας του ελληνικού προξενείου Σερρών

90. Σαχτούρη Απομνημ. σε50.

Δημοσθένης Φλωριάς γράφοντας τα εξής: «Η πόλις των Σερρών έλαβε πλήρη εσωτερική οργάνωσιν με κεντρική επιτροπή, υποεπιτρόπους, οδηγούς, πολιτοφύλακας, εισφοράς κ.λπ.»⁹¹

Η δικαιοδοσία του Κέντρου επεκτείνονταν σ' όλο το σαντζάκιο Σερρών και περιλάμβανε οκτώ Καζάδες, και ειδικότερα τους Καζάδες: α) Σερρών, β) Ζίχνης, γ) Νευροκοπίου, δ) Δεμίρ Ισάρ, ε) Μελενίκου, στ) Πετριτσίου, ζ) Άνω Τζουμαγιάς και 8) Ρασλοκίου. Στα χωριά των τελευταίων τριών Καζάδων υπήρχαν και βουλγαρίζοντες.

Το σαντζάκιο Σερρών κατά το Φλωριά διαιρούνταν σε τρεις τομείς: α) Της Τζουμαγιάς, που περιλάμβανε τη δυτική περιοχή των Σερρών, Σιδηροκάστρου, Μελενίκου, μέχρι το Άνω Πετρίτσι, β) της Ζίχνης στα ανατολικά των Σερρών και γ) της Βισαλτίας.

(α) Το αντάρτικο σώμα του πρώτου τομέα επισκέπτονταν όλα τα ελληνόφωνα, βουλγαρόφωνα και βλαχόφωνα χωριά δυτικά των Σερρών, δηλαδή τα χωριά Λευκώνα, Άνω και Κάτω Καμήλα και Μητρούση, Γεφυρούδι, Αμμουδιά, Σκοτούσα, Καρπερή, Μελεγγίτσι, Βαμβακόφυτο, Βαλτερό, Ποντισμένο, Χορτερό, Χαροπό, Πορρόια, Ομαλό, Πετρίτσι, Στάρτσοβο, καθώς και το Λαϊλιά με την Άνω- Κάτω Βροντού. Γενικός αρχηγός του τομέα αυτού ήταν ο Αλέξανδρος Ευριθιώτης. Μέρος του σώματος της Τζουμαγιάς αποσπώνταν τακτικά στο Μπέλες για να τονώσει το ηθικό των κατοίκων της περιοχής και να επαναφέρει αυτούς που είχαν προσχωρήσει με τη βία στην Εξαρχία.

(β) Ο τομέας της Ζίχνης εκτείνονταν στα ανατολικά χωριά των Σερρών και σε όλη την επαρχία της Φυλλίδας.

(γ) Ο τομέας της Βισαλτίας, με έδρα τη Νιγρίτα, εκτείνονταν από το χωριό Όρλιακο (Στρυμονικό) μέχρι το κόλπο του Ορφανού.

Τα αντάρτικα σώματα κάθε περιοχής συνεργάζονταν με τα σώματα των άλλων περιοχών Σερρών και των ομόρων σαντζακίων. Κρατούσαν ανοικτούς τους δρόμους από ενέδρες προς όλα τα ορεινά μέρη για την ομαλή επικοινωνία των σωμάτων. Οργάνωναν την ασφάλεια των διαβάσεων του ποταμού Στρυμόνα, για να διέρχονται οι άνδρες των σωμάτων της Βισαλτίας εύκολα στις Σέρρες. Τα αντάρτικα σώματα του σαντζακίου Σερρών συνεργάζονταν με τα σώματα της Χαλκιδικής και της Θεσσαλονίκης.

Στο Μακεδονικό αγώνα του νομού Σερρών έλαβαν ενεργό μέρος όλοι σχεδόν οι Έλληνες, άνδρες, γυναίκες, παιδιά, άνθρωποι πάσης ηλικίας, κοινωνικής τάξεως και επαγγέλματος. Τέθηκαν στη διάθεση του προξενείου και του Κέντρου του αγώνα οικειοθελώς με πολύ ζήλο και αυταπάρνηση και προσέφεραν μεγάλες υπηρεσίες. Πολλοί συμμετείχαν ενεργώς, φιλοξενούσαν στα σπίτια τους άνδρες των αντάρτικων ελληνικών σωμάτων με κίνδυνο της ζωής των. Συνεισέφεραν χρήματα στο Κέντρο του αγώνα και ελάμβαναν μέρος στη

91. Σερ. Χρονικά. τα, Δ' σ. 100-101.

μεταφορά και στην απόκρυψη των όπλων και των πυρομαχικών.

Ταπεινοί άνθρωποι της σερραϊκής αγοράς, διάφοροι επαγγελματίες έμποροι,, κηπουροί, γεωργοί από όλες τις τάξεις και από όλη την περιφέρεια Σερρών μιμούμενοι το παράδειγμα της Φιλικής Εταιρείας ορκίστηκαν να σώσουν την Μακεδονία από τα επίβουλα σχέδια και τις αρπακτικές διαθέσεις των Βουλγάρων. Πολλοί ήταν οι αφανείς συνεργάτες από τη πόλη και τα χωριά των Σερρών στον τοπικό Μακεδονικό αγώνα.

Οι μνημένοι στον αγώνα απ' όλο το σαντζάκιο επισκέπτονταν το προξενείο τακτικά, για να δώσουν πληροφορίες και για να πάρουν οδηγίες. Στα παζάρια της Τρίτης αναμιγνύονταν στο πλήθος και ανυποψίαστα από τους Τούρκους και τους πράκτορες των Βουλγάρων εισέρχονταν από μυστικές εισόδους στο προξενείο. Από απόμερα δρομάκια έρχονταν τις νύκτες στο προξενείο αγγελιοφόροι και αρχηγοί των σωμάτων για συσκέψεις.

Πολλοί αφανείς ήρωες Μακεδονομάχοι προσέφεραν θετικές υπηρεσίες στον αγώνα και θυσιάστηκαν στο κοινό αγώνα. Οι άνδρες των σωμάτων φερόμενοι με αγάπη, καλοσύνη και αυτοθυσία απέκτησαν την εμπιστοσύνη, την εκτίμηση και την αγάπη του λαού με την επιτυχή ένοπλη δράση τους και την ειρηνική διαφώτισή τους. Οι κάτοικοι αφού αναθάρρησαν τους εμπιστευθήκαν τα πάντα και προσφερθήκαν οικειοθελώς να υπηρετήσουν στον κοινό αγώνα. Δεν χρειάζονταν άνωθεν εντολές, για να εκτελέσουν τις πιο ριψοκίνδυνες αποστολές. Υπήρχαν πολλοί εθελοντές για να δώσουν και τη ζωή τους ακόμη στο βωμό της πατρίδας. Διανεμήθηκαν οι ευθύνες και τα καθήκοντά με μυστικό τρόπο σε υπεύθυνα πρόσωπα, ώστε να μην υποπτεύονται του λοιπού οι Τούρκοι τους δρώντες στον αγώνα, αλλά ούτε και να νομίζουν ότι υποκινούνται από το ελληνικό προξενείο των Σερρών.

Όλοι οι μνημένοι στον αγώνα επικοινωνούσαν κρυφά με το ελληνικό προξενείο των Σερρών. Λάμβαναν διαταγές και βοηθούσαν με πολλούς τρόπους τον αγώνα. Έμπιστοι πατριώτες κατ' εντολή του Κέντρου του αγώνα περίμεναν μέχρι τα μεσάνυκτα σε ορισμένα μονοπάτια έξω από την πόλη των Σερρών τους αρχηγούς των αντάρτικων σωμάτων ή τους αγγελιοφόρους αυτών, για να τους οδηγήσουν από απόμερους δρόμους στο ελληνικό προξενείο για μυστικές συσκέψεις με το πρόξενο και τους επιτελείς του.

Στην άμυνα του αγώνα μνήθηκε όλος ο πληθυσμός Η κίνηση του αγώνα εξασφαλιζόνταν πολλές φορές και με γενναίες κυρίες και δεσποινίδες, οι οποίες κινούνταν ευκολότερα για να παρέχουν οδηγίες και βοήθεια στους αντάρτες. Όταν έρχονταν οι ανταρτες μεταμφιεσμένοι ως απλοί πολίτες στις Σέρρες, τους έπιαναν αγκαζέ τη νύκτα σαν αδελφούς ή οικογενειακούς φίλους και τους οδηγούσαν στο πρόξενο. Δεν τους υποψιάζονταν οι περιπολίες των Τούρκων. Ήταν αφοσιωμένες μέχρι θανάτου στον αγώνα. Περιορίσαν οικειοθελώς τα προσωπικά τους έξοδα προς εξοικονόμηση χρημάτων για τον αγώνα. Το σύνθημά τους ήταν όλα για τον αγώνα. Πλούσια κυρία των Σερρών αγό-

ρασε πολυτελή πανάκριβα ρούχα και τιμαφή κοσμήματα από το Παρίσι. Τα φορούσε επιδεικτικά στην αγορά των Σερρών. Κάποιος ανώνυμος του αγώνα, εξ ιδίας πρωτοβουλίας, της έβρεξε τα ρούχα με ψεκαστήρα λαδιού. Επιβλήθηκε η αρχή της οικονομίας σε όλες τις εκδηλώσεις της ζωής των γυναικών και των ανδρών υπέρ του εθνικού αγώνα⁹².

Οι Σέρρες υπήρξαν το κέντρο θαρραλέας αμυντικής οργάνωσης κατά των Βουλγάρων. Οι Σερραίοι ήταν ενθουσιώδεις και πρόθυμοι να εκδηλώσουν τα πατριωτικά τους αισθήματα μέχρι θυσίας, προσφέροντας και της ζωής των ακόμη. Ένα βράδυ στάλθηκε από το πρόξενο ο Σερραίος Κουκουβάτσιος στο προάστιο του Αγίου Ιωάννου να προϋπαντήσει το καπετάνιο Δούκα. Θα τον οδηγούσε από απόμερα μονοπάτια στο προξενείο. Τον έπιασε η τουρκική περιπόλος έξω από τον Άγιο Ιωάννη και τον βασάνιζε να ομολογήσει γιατί περίμενε τέτοια ώρα εκεί. Τους έλεγε επίμονα ότι έχασε τα ζώα του και βγήκε να τα βρει. Για να τον εξαναγκάσουν να ομολογήσει την αλήθεια τον ξάπλωσαν δίπλα από το ποταμάκι του Αγίου Ιωάννου, σαν αρνί, και του έβαλαν το μαχαίρι στο λαιμό για να τους πει την αλήθεια. Εκείνος επέμενε με θάρρος ότι έχασε τα ζώα του και έψαχνε να τα βρει. Του χάραξαν με το μαχαίρι στο λαιμό και έτρεχε αίμα, αλλά δεν αποκάλυψε το μυστικό της εκεί αποστολής του.

Η “Γενική Εφημερίδα” της Βιέννης εγκωμιάζε τους Έλληνες, που αποδείχτηκαν ικανοί να περιφρουρήσουν την Μακεδονία με τις δικές τους δυνάμεις και να ελευθερώσουν με τα ένοπλα αντάρτικα τους τα ελληνικά χωριά από τη Βουλγαρική τυραννία⁹³.

5. Η τακτική των ελληνικών αντάρτικων σωμάτων

Η συγκρότηση των σωμάτων από ντόπιους άνδρες είχε ιδιαίτερη σημασία από διπλωματική άποψη. Έκανε τους Ευρωπαίους να πεισθούν ότι οι Μακεδόνες εξεγείρονταν με δική τους πρωτοβουλία κατά των Βουλγάρων, επειδή ήταν θέμα ζωής και θανάτου.

Οι Έλληνες δεν συγκρούονταν εύκολα με τους Τούρκους, γιατί θα οξυνόταν περισσότερο η κατάσταση και θα επιδεινωνόταν η θέση του ελληνικού πληθυσμού. Τους πολεμούσαν μόνο, όταν τους επιτίθεντο οι Τούρκοι. Γι’ αυτή την επιφυλακτική στάση τους οι Βούλγαροι τους συκοφαντούσαν στους Ευρωπαίους ότι τάχα συνέπρατταν με τις τουρκικές αρχές.

Παρόλα αυτά η στατιστική του διοικητή της Θεσσαλονίκης Χελμή πασά αναφέρει ότι κατά τα έτη 1906-1907 έγιναν σαράντα έξι συμπλοκές μεταξύ τουρκικού στρατού και των αντάρτικων ελληνικών σωμάτων κατά τις οποίες σκοτώθηκαν και τραυματίστηκαν 218 Έλληνες. Οι Τούρκοι καταδίωκαν τα ελληνικά σώματα περισσότερο από τα βουλγαρικά.

92. Απομνημ. Σακτούρη σλ52.

93. Σερ. Χρον. τόμ. Γ’ σ.179.

Η τακτική των αντάρτικων σωμάτων ήταν να ενθαρρύνουν τους πτοημένους και να επαναφέρουν τους πλανηθέντες στον Ελληνισμό και στην Ορθοδοξία. Ήθελαν να επιτύχουν την ειρηνική επιστροφή στο Οικουμενικό Πατριαρχείο αυτών, που είχαν προσχωρήσει στη Βουλγαρική Εξαρχία. Επέδιδωκαν να καταστήσουν τον αγώνα τους συμπαθή και ευπρόσδεκτο. Εφάρμοζαν ειρηνική προπαγάνδα. Σπάνια μετέρχονταν τα έσχατα μέτρα κατά της βουλγαρικής τρομοκρατίας.

Καταδίδωκαν μόνο τους εξακριβωμένους ενόχους και εγκληματίες, τους Βουλγαροκομιτατζήδες και τους πράκτορες αυτών. Αυτούς, που ήταν η αιτία του κακού⁹⁴. Όταν η ομάδα του καπετάν Πέου θέλησε να χτυπήσει την ημέρα της γιορτής του Κυρίλλου και Μεθοδίου τους Βουλγάρους στα Κιόσια, ο Πρόξενος Στουρνάρας απαγόρευσε αυστηρά στην ομάδα να επιτεθεί σε άοπλους αθώους χωρικούς.

Απέφευγαν τους φόνους των εξαρχικών και τους εμπρησμούς των οικιών τους, γιατί σαν πολιτισμένοι Έλληνες, αντιλαμβάνονταν ότι θα αυξάνονταν τα μίσση και οι αντεκδικήσεις. Θα προκαλούσαν την επέμβαση των τουρκικών αρχών, της αστυνομίας και του στρατού στη περιοχή της αναστάτωσης. Θα υποδαύλιζαν τους Ευρωπαίους για δυσμενή σχόλια κατά της Ελλάδας. Θα εξαγριώνονταν οι Τούρκοι και θα λάμβαναν σκληρότερα μέτρα. Θα εκδικούνταν περισσότερο τους αθώους Έλληνες. Θα εγκαθιστούσαν αποσπάσματα στα αναστατωμένα μέρη. Θα εμπόδιζαν το έργο της εθνικής δράσης των Ελλήνων και της κατηχήσεως των αμφιταλαντευομένων κατοίκων.

Ο Μακεδονικός Αγώνας δεν ήταν αγώνας μιας μεμονωμένης ομάδας φανατικών εθνοκοφρόνων ανθρώπων, ενός καπετανάτου, που ενεργούσε απερίσκεπτα για αντεκδίκηση κατά των βουλγαροκομιτατζήδων, αλλά ήταν γενικός ιερός αγώνας ελευθερίας των Ελληνομακεδόνων από τα δεινά των Βουλγάρων. Ήταν ένας καθαρός εθνικός αγώνας άμυνας για τη ζωή τους και την αποφυγή της σκλαβιάς στους Βουλγάρους. Αμύνονταν οι Μακεδόνες απέναντι στην προκλητική ιμπεριαλιστική ορμή της γειτονικής χώρας, προκειμένου να μην βρεθούν κάτω από την κυριαρχία και δεύτερου κατακτητή. Δεν απέβλεπαν στην τρομοκρατία των σχισματικών, όπως έκαμαν εκείνοι στους αθώους Ορθοδόξους χωρικούς, αλλά στο να επικρατήσει ειρήνη και ηρεμία στη Μακεδονία.

Τα αντάρτικα ελληνικά σώματα περιορίζονταν αρχικά στην καθαρή άμυνα, προστατεύοντας τα χωριά και τις πόλεις από τις βιαιοπραγίες των Βουλγαροκομιτατζήδων. Προφύλαγαν τους τρομοκρατημένους Μακεδόνες Έλληνες από τις δολοφονίες και τις καταστροφές των αδίστακτων σχισματικών. Καλλιεργούσαν τη φιλειρηνική τακτική της άμυνας και όχι τον ανταγωνισμό ως προς το ποιος θα κάνει μεγαλύτερο κακό στον αντίπαλο.

94. 9η έκθεση του προξένου Σακτούρη. Σερ. Χρονικά. τ. Γ' σελ 61.

Ενεργούσαν σύμφωνα με τις διαταγές και τις οδηγίες των αρμοδίων του Κέντρου του αγώνα.. Δεν ήταν στη διάθεση του κάθε αρχηγού σώματος να ενεργεί απερίσκεπτα και όπως ήθελε.

Υπήρχε αμοιβαία εκτίμηση και αλληλοσυμπαράσταση μεταξύ ελληνικού πληθυσμού και των ανδρών των αντάρτικων σωμάτων. Οι κάτοικοι υποδέχονταν τους άνδρες των σωμάτων με ενθουσιασμό και υπερηφάνεια στα χωριά τους ως υπερασπιστές του δικαίου και της τιμής των Ελλήνων. Τους φιλοξενούσαν οικειοθελώς με κίνδυνο της ζωής των στα σπίτια τους και τους προσέφεραν τρόφιμα, όταν επέστρεφαν στο βουνό. Στα ελληνόφωνα χωριά ήταν ευκολότερο το έργο των αντάρτικων σωμάτων, γιατί αυτά δέχονταν την εθνική διαφώτιση και βοηθούσαν πρόθυμα τους άνδρες στην εξασφάλιση της διαμονής τους σε κατάλληλα μέρη και της προμήθειας τροφών.

Στα βουλγαρόφωνα και βλαχόφωνα χωριά δυσκολότερο ήταν το έργο των ελληνικών σωμάτων, διότι δεν ήταν όλοι οι κάτοικοι μνημένοι στον αγώνα. Πολλοί από αυτούς δεν τους βοηθούσαν στις ανεύρεση τροφών και τους πρόδιδαν στους Τούρκους και στους Βουλγαροκομιτατζήδες. Ήταν δύσκολο να τους πλησιάσουν. Έπρεπε οι άνδρες των σωμάτων να γνωρίζουν βλάχικα και βουλγαρικά, για να τους ενημερώσουν για τους σκοπούς των. Έπρεπε να προηγείται ενημέρωση στους μη φανατικούς βουλγαρίζοντες για την όλη κατάσταση. Δημιουργούνταν με αυτούς οι πρώτοι πυρήνες συνεργασίας. Επακολουθούσε κατάλληλη κατήχηση για την καλλιέργεια ελληνικής και ορθόδοξης συνείδησης, σε ευρύτερο κύκλο με την έμπρακτη συμπαράσταση στα προβλήματα τους

Η διαγωγή των αντάρτικων σωμάτων προς τους κατοίκους των χωριών ήταν άμεμπτος. Συμπεριφέρονταν με αγάπη, καλοσύνη, ευγένεια και κατανόηση προς τους δυστυχείς συμπατριώτες τους, που καταπιέζονταν από τους Βουλγάρους και τους Τούρκους. Δεν έδιναν αφορμές εναντίον τους.

Από το πρόξενο Σαχτούρη επιβεβαιώνεται ότι «πάντα ανεξαιρέτως τα χωριά δέχονται τους ημετέρους με ανοιχταίς αγκάλαις ως αγγέλους σωτηρίας, συντρέχοντες αυτούς και παρέχοντες αυτούς πάσαν συνδρομήν, ουχί υπείκοντες τη βία, αλλ' εξ αισθήματος ειλικρινούς αγάπης και εκτιμήσεως, καθ' όσον μάλιστα και χρηματικώς τα ημέτερα τμήματα ουδέ την ελαχίστην παρέχουσι εις τους χωρικούς ενόχλησιν»⁹⁵.

Δε αναφέρονται παράπονα από τους κατοίκους του σαντζακίου Σερρών για τα ελληνικά αντάρτικα σώματα, γιατί δεν γίνονταν αδικίες από τους αντάρτες..

Γράφει χαρακτηριστικά ο Σαχτούρης: «Οι κάτοικοι ευθύς ως βεβαιωθώσιν ότι τα ελληνικά σώματα δύνανται να προστατεύσωσιν αυτούς, μετά χαράς αποσειούσι τον ζυγόν της βουλγαρικής τρομοκρατίας. Εν αντιθέσει προς τα ακατονόμαστα αυτά όργια των βουλγαρικών συμμοριών εις τους δυστυχείς

95. Σακτούρη, 30η έκθεση. Σερραϊκά χρονικά τομος Γ' σελ. 75.

αυτούς πληθυσμούς εμποιεί εντύπωσιν η καθόλα άμεμπτη συμπεριφορά των ελληνικών σωμάτων, καθ' ων ουδέν ουδέ το ελάχιστον οιασδήποτε φύσεως διευτώθη ευτυχώς μέχρι τούδε παράπονον.»⁹⁶

Οι συνεργαζόμενοι με το ελληνικό προξενείο εκτελούσαν αθόρυβα την αποστολή τους και εξαφανίζονταν αστραπιαία.. Πειθαρχούσαν στις οδηγίες και στις διαταγές του Κέντρου του αγώνα.. Ενεργούσαν ως κανονικοί στρατιώτες της πατρίδας..

Υπήρξαν βέβαια και εξαιρέσεις, περιπτώσεις παραβάσεων των οδηγιών από θερμόαιμους εκδικητές. Αυτοί ήθελαν να πάρουν εκδίκηση με τα χέρια τους για το άδικο θάνατο των δικών τους. Έπαιρναν το νόμο στα χέρια τους για να εκδικηθούν προσωπικά τους δολοφόνους. Το έκαναν με δική τους πρωτοβουλία χωρίς την γνώμη του Κέντρου του Αγώνα και χωρίς να λογαριάζουν ότι δυσφήμιζαν την πατρίδα τους με τις παράνομες προσωπικές τους ενέργειες.

Ο καπετάν Μητρούσης με τον Καπετάν Γιαγκλή π.χ. από προσωπική εκδίκηση για τη δολοφονία της οικογένειας του Μητρούση οργάνωσαν την σφαγή των σχισματικών ανδρών του Καρατζάκιοϊ (Μονοκκλησιά). Επιπλήχθηκαν όμως αυστηρά και διατάχθηκαν από το Κέντρο του αγώνα να διακόψουν τη δράση τους και να μεταβούν στην Αθήνα για αρκετό διάστημα.

Ο καπετάν Στρατής με τους άνδρες του επιτέθηκαν έξω από το Νέο Σούλι στους επιστρέφοντες από τις Σέρρες στο χωριό τους Ντρανοβαλήδες, χωρίς τη άδεια του κέντρου. Τιμωρήθηκαν όμως: καταδικάστηκαν και κλείστηκαν στις φυλακές της Θεσσαλονίκης. Ο Αλέξανδρος Ευρυθιώτης εκτελέστηκε για τη στενή συνεργασία του με τους Νεότουρκους. Οι παραβαίνοντες τις εντολές του Κέντρου αποδοκιμάζονταν από όλους και τιμωρούνταν, ανακαλούνταν στη τάξη και προτρέπονταν να εργάζονται στον εθνικό αγώνα μόνο σύμφωνα με τις αυστηρές οδηγίες του ελληνικού προξενείου.

6. Ο σκοπός των ελληνικών αντάρτικων σωμάτων

Ο σκοπός των ελληνικών αντάρτικων σωμάτων κατ' αρχάς ήταν να αναζωπυρώσουν το εθνικό φρόνημα των κατοίκων του ελληνικού πληθυσμού της Μακεδονίας και να επαναφέρουν στην Ορθοδοξία και στην ελληνική εθνικότητά τους τα μεμονωμένα άτομα, αλλά και τα χωριά εκείνα, που προσχώρησαν με τη τρομοκρατία και την απειλή των Βουλγαροκομιτατζήδων στη Βουλγαρική Εξαρχία. Ήταν καθαρά εθνικός και θρησκευτικός αγώνας άμυνας στη μπερλιαριστική προκλητικότητα της Βουλγαρίας.

Σκοπός ήταν να ανατρέψουν τα κατακτητικά σχέδια των Βουλγάρων και να αναπτρώσουν το εθνικό φρόνημα των δεινοπαθόντων κατοίκων. Να προλάβουν τις βουλγαρικές επιθέσεις και να τιμωρήσουν το γρηγορότερο τους

96. Σακτούρη, 30η έκθεση. Σερραϊκά χρονικά τομος Γ' σελ.75.

ενόχους των εγκλημάτων για να μην τα επαναλάβουν.

Ο πρόξενος Σαχτούρης διατύπωσε στις 4/1/1907 τη γνώμη ότι, αν ανταποδίδονταν από μέρους των ελληνικών αντάρτικων σωμάτων αυθημερόν με επιτόκιο κάθε έγκλημα των Βουλγαροκομιτατζήδων, οι μεν Βούλγαροι θα συνετίζονταν και θα το σκέπτονταν πάρα πολύ κατά πόσον θα έπρεπε να το επαναλάβουν, οι δε Ελληνομακεδόνες θα έπαιρναν θάρρος και θα συμμετείχαν ευχαρίστως στον αγώνα βλέποντας την άμεση συμπαράσταση των αντάρτικων σωμάτων.

Θα φαίνονταν καθαρά ότι οι Έλληνες για το θάνατο των συγγενικών και φίλων τους ανταπέδιδαν τα ίσα στους Βουλγάρους. Αν όμως βράδυναν στην ενέργεια αντιποίνων, θα ξεχνιόνταν η δολοφονία των Βουλγάρων και θα φαίνονταν η βραδεία εκδίκηση των Ελλήνων ως αρχική πρόκληση στους Βουλγάρους.

Έπρεπε να πεισθούν οι Τούρκοι και οι Ευρωπαίοι ότι οι Βούλγαροι ήταν οι αίτιοι του αλληλοσπαραγμού και της αναστάτωσης της κοινωνίας και όχι οι Έλληνες. Τα αντίποινα δεν ήταν μέσο εκδίκησης για τους Έλληνες, αλλά ένα μέσον για να πείσουν τους Βουλγάρους, τους Τούρκους και τους μεταρρυθμιστές Γάλλους ότι οι Ελληνομακεδόνες μπορούσαν να εξοντώσουν όλους τους βουλγαρίζοντες και τους κομιτατζήδες από τη Μακεδονία, αλλά δεν το έκαναν.

Επεδίωκαν να ζουν ειρηνικά μεταξύ τους, όπως όλα τα προηγούμενα χρόνια της τουρκοκρατίας. Προϋπόθεση της κατάπαυσης των αντεκδικήσεων και της επικράτησης της ειρήνης στη Μακεδονία ήταν να σταματήσουν οι Βούλγαροι τις δολοφονίες, την τρομοκρατία και τον προσηλυτισμό των Ελλήνων στην Εξarchία..

Εξ ανάγκης εφαρμόστηκε ο νόμος της Παλαιάς Διαθήκης «οφθαλμόν αντί οφθαλμού και οδόντου αντί οδόντος, χείρα αντί χειρός, ποδα αντί ποδός» (Εξοδ. 21, 24).

Ο έμφυτος νόμος της αυτοσυντηρήσεως και της άμυνας τους προέτρεπε να μην παραμένουν με σταυρωμένα τα χέρια και να περιμένουν να τους σφάζουν (σφάξε με αγά μου, για να αγιάσω) αλλά να αμυνθούν με κάθε τρόπο από σεβασμό προς τη ζωή τους.

7. Η συμμετοχή του σερραϊκού λαού στον αγώνα

Εκατοντάδες μνημένοι Μακεδονομάχοι κάθε ηλικίας, φύλου, τάξεως και επαγγέλματος, εργάσθηκαν με ενθουσιασμό και αυταπάρνηση στην εθνική άμυνα κατά των Βουλγάρων. Μιμούμενοι το παράδειγμα της Φιλικής Εταιρείας ορκίστηκαν να σώσουν την Μακεδονία από τα επίβουλα σχέδια και τις αρπακτικές διαθέσεις των Βουλγάρων. Συγκρότησαν, υποεπιτροπές, ομάδες πολιτοφυλακής, οδηγούς, κρύπτες οπλισμού και κανονικές εισφορές υπέρ του

αγώνα⁹⁷. Πολλοί κάτοικοι των Σερρών προσέφεραν τον εαυτό τους στο βωμό του Μακεδονικού Αγώνα.

Πειθαρχούσαν στις εντολές του Κέντρου του αγώνα και εκτελούσαν τα καθήκοντά τους μέχρι θανάτου.

Για να ξεκουραστούν τα αντάρτικα σώματα από τη μακρά ταλαιπωρία και το δριμύ κρύο του χειμώνα, τα φιλοξενούσαν με κίνδυνο της ζωής των για λίγες μέρες οι κάτοικοι των χωριών στα σπίτια τους. Οι νοικοκυρές των σπιτιών θεωρούσαν τιμή τους να φιλοξενούν αντάρτες στο σπίτι τους.

Οι ορθόδοξοι Έλληνες αναγνώριζαν τις θυσίες και τη θετική προσφορά των ανδρών των σωμάτων. Οι νοικοκυρές με ενθουσιασμό παρασκεύαζαν τα ωραιότερα φαγητά και τις καλύτερες πίτες, για να προσφέρουν στους αντάρτες. Ο μακεδονομάχος Μόδης αναφέρει στο βιβλίο του ότι το αντάρτικο σώμα του καπετάν Δούκα τακτικά φιλοξενούνταν στο Κιουπκιοϊ (Πρώτη) στην οικία του Καραμανλή και γευμάτιζε τις νοστιμότητες πίτες, που έφτιαχνε με πολύ μεράκι και χαρά η οικοδέσποινα μητέρα του Κωνσταντίνου Καραμαλή. Μια μέρα κάθισαν οι άνδρες του σώματος να φάνε τη πρώτη από το φούρνο βγαλμένη αχινιστή και πολύ εύγευστη πίτα, αλλά όταν ο φρουρός τους ειδοποίησε ότι τούρκικος στρατός περικύκλωσε το χωριό, την άφησαν στη μέση και παρατάχθηκαν προς άμυνα.

Οι Σέρρες ήταν η έδρα του αυστηρού και σκληρού Ιμπραήμ πασά, Γενικού Διοικητού στρατηγού των τριών βιλαετιών Θεσσαλονίκης Μοναστηρίου και Σερρών, με εκατό χιλιάδες τουρκικό στρατό. Έλαβε δρακόντεια μέτρα καταπίεσης εναντίων των Ελλήνων. Η κατάσταση ήταν πολύ πιεστική και εκρηκτική, αλλά οι Σερραίοι, σαν να μη συνέβαινε τίποτε, γέμισαν τα μπαλκόνια τους με ελληνικές σημαίες την 25 Μαρτίου του 1908, χωρίς να φοβηθούν τη παρουσία του σατράπη στρατηγού, που έμεινε στις Σέρρες. Συνέλαβαν πολλούς Σερραίους, για να τους δικάσουν. Ο διοικητής των Σερρών επέπληξε δριμύτατα το πρόξενο Σαχτούρη για το μεγάλο πατριωτικό ενθουσιασμό των Σερραίων, αλλά εκείνος του απάντησε διπλωματικά λέγοντας: «Είναι τρομερό να καταφέρεσθε κατά των Σερραίων, διότι ύψωσαν την ελληνική σημαία, ενώ όλος ο κόσμος, και εσείς φυσικά, ζούμε κάτω από τα χρώματα της ελληνικής σημαίας.» Για να τον αποδείξει του λόγου το αληθές, τον οδήγησε στο παράθυρο του γραφείου και του έδειξε τον καταγάλανο ουρανό με τα άσπρα σύννεφα. Γέλασε ο στρατηγός και κατανόησε ότι πράγματι όλος ο κόσμος ζει κάτω από τα χρώματα της ελληνικής σημαίας. Αυτό είναι το πνεύμα της Ελλάδος με τη πανάρχαια δημοκρατία της και τον απaráμιλλο πολιτισμό της στα γράμματα και στις τέχνες, να σκεπάζει όλο τον κόσμο. Αν ερευνήσουμε ιστορικά την διάδοση του ελληνικού πολιτισμού από τους Μακεδόνες κατά

97. « Η πόλις των Σερρών έλαβε πλήρη εσωτερικήν οργάνωσιν με κεντρικήν επιτροπήν, υποεπιτρόπους, οδηγούς, πολιτοφύλακας, εισφοράς κ.λ.π.»(Δημοσθένη Φλωριά απομνημονεύματα., Σερ. Χρονικά. Τόμος., Δ, 'σ.100-101).

την εκπολιτιστική εκστρατεία του Μεγάλου Αλεξάνδρου στις τρεις τότε γνωστές ηπείρους τον 4ο π.Χ αιώνα, θα διαπιστώσουμε ότι όλοι οι πολιτισμοί του κόσμου επηρεάστηκαν και σκεπάστηκαν κατά το δυνατόν κάτω από τον ελληνικό πολιτισμό.

Πρωτεύοντα ρόλο σ' όλο τον αγώνα είχε και ο εκ Νιγρίτης Σερρών Αθανάσιος Αργυρός στην Αθήνα, ο οποίος σαν άλλος Ρήγας Φεραίος παρακίνησε τους ανώτερους πνευματικούς κύκλους των Αθηνών και τους επιφανείς Έλληνες της Μακεδονίας να ενδιαφερθούν για το Μακεδονικό Αγώνα. Ίδρυσε το πρώτο Μακεδονικό εθνικό σωματείο για την απελευθέρωση της Μακεδονίας «Ο Μέγας Αλέξανδρος»⁹⁸.

Οι κάτοικοι του νομού Σερρών αναδείχθηκαν ήρωες στο Μακεδονικό. Δυστυχώς δεν διασώθηκαν τα επίσημα αρχεία του Μακεδονικού Κέντρου, για να ξέρουμε λεπτομερώς όλους όσους συμμετείχαν στον αγώνα και όλες τις λεπτομέρειες των εκδηλώσεων του αγώνα. Τα αρχεία τα έκαψε για λόγους ασφαλείας της ζωής των συμμετεχόνων στον αγώνα η γυναίκα του Αναστασίου Χρυσάφη Αθανασία στο σπίτι τους, λίγες ώρες πριν το ερευνήσουν κατόπιν προδοσίας είκοσι πέντε Τούρκοι στρατιώτες.

98. Ν. Βλάχου. Το Μακεδονικόν ως φάσις του Ανατολικού. Αθήναι 1935 σ. 274

VII. Οπλισμός

1. Οπλισμός των Βουλγάρων

Στις πολεμικές τους επιχειρήσεις οι Βούλγαροι χρησιμοποιούσαν μεν τα όπλα της εποχής των, αλλά αδελφωμένα με το μαχαίρι, τη δυναμίτιδα, τη βόμβα με πετρέλαιο και άλλα. Στις 23/11/1906 συνελήφθη στο Σιδηρόκαστρο από τους Τούρκους ο Βούλγαρος Στογάννωφ, που έφερνε κάτω από τη χωριάτικη στολή του βουλγαρική στρατιωτική στολή. Προορίζονταν για αρχηγός βουλγαρικής συμμορίας. Κατόπιν πολλών υποσχέσεων αποκάλυψε μια αποθήκη όπλων στο χωριό Ρούπελη με 150 βόμβες δυναμίτιδας, θριαλίδες και καλώδια, για να ανατινάξουν τη γέφυρα του Στρυμόνα στο Σιδηρόκαστρο. Βρέθηκαν εκσφενδονιστικές ηλεκτρικές και χειροκίνητες μηχανές πυρπόλησης πόλεων,. Βρέθηκαν πολλά όπλα, 65 όπλα μάλινχερ, πολλά μπέρταν και οκτώ καπακλί με πολλές χιλιάδες φυσίγγια. Τέτοιες οπλαποθήκες υπήρχαν διασκορπισμένες σ' όλες τις περιοχές του Κιλκίς, του Μελένικου και άλλου. Από τις οπλαποθήκες του βουλγαρικού στρατού χορηγούνταν καθημερινά άφθονα όπλα νεότατου τύπου στους Βουλγαροκομιτατζήδες⁹⁹.

2. Οπλισμός των Ελλήνων

Ο εξοπλισμός των μνημένων στο Μακεδονικό Αγώνα κατοίκων του Νομού απασχόλησε κατ' επανάληψη το ελληνικό προξενείο των Σερρών. Ο αγώνας ήταν σκληρός και απαιτούσε ένοπλη οργάνωση. Επιβάλλονταν ο εξοπλισμός των περισσοτέρων ανδρών. Ήταν όμως πολύ δύσκολο και επικίνδυνο το έργο του εξοπλισμού όλων των μνημένων στο Μακεδονικό Αγώνα. Παντού κατοικούσαν Τούρκοι και περιπολίες Τούρκων, που παρακολουθούσαν και κατέδιδαν κάθε ύποπτη κίνηση των Ελλήνων.

Τα ελληνικά αντάρτικα σώματα μειονεκτούσαν από άποψη οπλισμού. Ο κάθε άνδρας είχε ένα όπλο γκρά,, πενήντα σφαίρες και ένα μαχαίρι. Όταν συγκρούονταν με τα αποσπάσματα του τουρκικού στρατού και με τους Βουλγαροκομιτατζήδες εξαντλούνταν τα πυρομαχικά τους γρήγορα και κινδύνευαν να συλληφθούν αιχμάλωτοι.

Ο πρόξενος Σαχτούρης στις εκθέσεις του προς το υπουργείο εξωτερικών της Ελλάδος επισημαίνει κατ' επανάληψη τον κίνδυνο της σφαγής των Ελλήνων από τους Τούρκους και τους Βουλγάρους εξ αιτίας της ελλείψεως έστω και μερικών όπλων άμυνας.

99. Σαχτούρη, έκθεσεις, Σερραϊκά χρονικά τόμ.Γ σελ. 15.

Νάκης Κούλας, Στεφ. Αναστασίου και Χρ. Δέλλιος ή Φέσσας.

Η επιτροπή με την οποία καθοδηγούσε το Ελληνικό Προξενείο Σερρών τον ΟΡΦΕΑ κατά το διάστημα του Μακεδονικού αγώνα. Φωτ. του 1909.

Ζητούσε επιμόνως να τους στείλουν όπλα και πολεμοφόδια. Σ' όλη τη περιφέρεια της δικαιοδοσίας του δεν υπήρχε ούτε ένα όπλο ή φυσίγγι διαθέσιμο. Ο αγώνας φούντωσε παντού στην Ανατολική Μακεδονία και έπρεπε να εξοπλιστούν οι Έλληνες. Ο γενικός διοικητής της Θεσσαλονίκης καυχιόταν επίσημα ότι οι Οθωμανοί μπορούσαν εντός μιας νύκτας να σφάξουν όλους τους Έλληνες.

Αυτό προκαλούσε πτώση στο ηθικό των Ελλήνων, διότι έγιναν πολλές φορές σφαγές των Ελλήνων από τους Τούρκους. Οι προϊστάμενοι των Τούρκων κάθε περιφέρειας παρακινούσαν τους Οθωμανούς να εξοπλίζονται όπως οι αστακοί.

Ο καϊμακάμης της Ζίχνης πήγε το Μάιο του 1907 στη Βιτάστα για εμπειρισταωμένη έρευνα όπλων στα σπίτια των κατοίκων. Προσκάλεσε με κήρυκες τους ολιγάριθμους διαμένοντας Οθωμανούς και τους σύνεστησε δημόσια να εξοπλισθούν με κάθε τρόπο κατά των γκιαούρηδων. Οι Οθωμανοί προτρέπονταν να εξοπλισθούν με κάθε είδους όπλα και οι Έλληνες να αφοπλισθούν. Απαγορεύονταν με ποινές φυλακίσεως και θανάτου να φέρουν οιοδήποτε αμυντικό όπλο οι Έλληνες. Ο κίνδυνος της καταστροφής των Ελλήνων ήταν μεγάλος. Επιβάλλονταν ο εξοπλισμός τους με κάθε τρόπο και με άκρα εχεμύθεια.

Στέλνονταν όπλα κρυφά με ιστιοφόρα πλοία από την Νότιο Ελλάδα και αποβιβάζονταν τη νύχτα στο κόλπο του στρυμονικού. Δεν προλάβαιναν να τα μεταφέρουν με τα ζώα σε μια νύχτα στις Σέρρες. Χρησιμοποιούσαν ενδιάμεσους σταθμούς σε αποθήκες των χωριών. Τα μετέφερναν την άλλη νύκτα στις Σέρρες.

Ένα βράδυ κατέφθασε από το Βόλο στο στρυμονικό κόλπο ένα ιστιοφόρο πλοίο φορτωμένο με χίλια όπλα και πενήντα χιλιάδες φυσίγγια. Μέλη του “Ορφέα”, οι Αναστασίου Στέφανος, Κουκουβάτσος Πέτρος, Βασίλτσος Βασίλειος, Μελισσάς Κωνσταντίνος, Αδαμούσης Δημήτριος και Χρυσόχοου Νικόλαος, φρόντισαν με την συνεργασία των αγωγιατών Ντιάγκου Κωσταντίνου και Μουξιού Γεωργίου από το Άγιο Πνεύμα και Πενταπολιτών να τα μεταφέρουν με πολύ καταπίεση των ημιόνων την ίδια νύκτα στις Σέρρες. Βιάζονταν

να τα διανέμουν το γρηγορότερο στους μνημένους στο Μακεδονικό Αγώνα. Η μεταφορά των όπλων ξεκίνησε με δώδεκα ημιόνους από το στρυμονικό κόλπο την νύχτα και έφθασε έξω από τις Σέρρες το μεσημέρι. Οι ομάδες των Δαρνακοχωριτών οδήγησαν τα φορτωμένα ζώα από το στρυμονικό κόλπο μέχρι τον Άγιο Ιωάννη και από εκεί τα παρέλαβαν οι ομάδες των Σερρών, για να τα μεταφέρουν στις μυστικές κρύπτες.

Ήταν αδύνατο να παραμείνουν τα ζώα φορτωμένα με τα όπλα όλη την ημέρα. Τόλμησαν και τα οδήγησαν μέρα μεσημέρι στο προξενείο. Συνάντησαν στο δρόμο ένα Τούρκο. Για να μην τους προδώσει αναγκάστηκε ο Έλληνας Τούρκος αστυνομικός Τάκης Εφέντης να τον εκτελέσει επί τόπου έξω από τη κατοικία του στο Κατακονόζι. Μπήκε στο σπίτι του και έβαλε τις πιζάμες του. Όταν πήγαν τα οπλα στις κρύπτες, σφύριξε από το παράθυρο να έλθει η φρουρά, για να βρει τον φονιά του νεκρού Τούρκου και να παραλάβει το πτώμα του.

Σε πολλές αποστολές, βοηθούσε αποτελεσματικά ο αξιωματικός της τουρκικής αστυνομίας Σερραίος Έλληνας Τάκης Εφέντης. Ήταν κατάσκοπος του ελληνικού προξενείου με πολύ μεγάλο κίνδυνο της ζωής του. Αποκάλυπτε στο προξενείο όλα τα προγράμματα και όλες τις κινήσεις και τα μυστικά της τουρκικής αστυνομίας. Το ενημέρωνε έγκαιρα όταν επρόκειτο να εκδράμει τουρκικό απόσπασμα κατά των αντάρτικων σωμάτων ή να γίνει έρευνα κατ' οίκον. Το ελληνικό προξενείο γνώριζε το πρόγραμμα των τουρκικών περιπόλων και ενημέρωνε τους επιτελείς της μεταφοράς των όπλων ποια ώρα και από ποιο δρόμο να τα μεταφέρουν στις κρύπτες. Επέτρεψε να κατασκευάσουν οι επιτελείς του "Ορφέα" κρύπτη όπλων στο υπόγειο του σπιτιού του στο Κατακονόζι. Βοηθούσε κάθε μέρα τους ομογενείς του με πολύ κίνδυνο της ζωής του. Έβλεπε τις τουρκικές αρχές και τους αντιπροσώπους των Μεγάλων Δυνάμεων να βοηθούν κρυφά και φανερά τους Βουλγάρους σε βάρος των Ελλήνων. Αγανάκτησε και προσπαθούσε για αντιπερισπασμό των αδικιών να βοηθήσει τους πατριώτες του¹⁰⁰. Όλα οργανώνονταν με επιμέλεια, διότι γνώριζαν λεπτομερώς τις κινήσεις των τουρκικών περιπόλων. Με αυτό τον τρόπο εναποθήκευσαν 27000 φυσίγγια, 669 μακρύκανα όπλα τύπου γκρά και 272 βραχύκανα.

Επινοούσαν διάφορους τρόπους στη μεταφορά των όπλων για να παραπλανήσουν τους Τούρκους. Χρησιμοποιούσαν στενόμακρα βαρέλια κρασιού. Άνοιγαν τη βάση τους από τη μια μεριά και το γέμιζαν με όπλα. Τα φόρτωναν ανά δύο στους ημιόνους και τα μετέφερναν στον προορισμό τους σαν να ήταν κρασί. Με αυτό τον τρόπο μετέφερναν όπλα από τα κεντρικά σημεία της πόλεως, χωρίς να αντιληφθεί κανείς. Είκοσι οκτώ όπλα τοποθετημένα σε τέσσερα μακρόστενα βαρέλια φορτώθηκαν σε δύο ημιόνους και προορίζονταν για το Περιθώρι Δράμας. Στο δρόμο κουράστηκαν οι οδηγοί και άφησαν τα φορτωμένα ζώα να βοσκήσουν σ' ένα λιβάδι. Οι συνοδοί αποκοιμήθηκαν από

100. Μακεδονομάχων απομνημονεύματα σ.23, 56.

την υπερκόπωση και τα ζώα μπήκαν σε καλλιεργημένα χωράφια. Τα έπιασε ο Τούρκος αγροφύλακας της περιοχής και τα πήγε στην αστυνομία. Εκεί ξεφόρτωσαν τα βαρέλια και αντί κρασί βρήκαν όπλα. Έτσι αποκαλύφθηκε ένα μυστικό της μεταφοράς των όπλων. Οι συνοδοί ξύπνησαν και διέφυγαν τη σύλληψη. Κατασχέθηκαν τα ζώα με τα όπλα. Οι συλλαμβανόμενοι μεταφορείς όπλων υφίσταντο πολλά μαρτύρια, για να μαρτυρήσουν τους συνεργάτες του δικτύου της μεταφοράς των όπλων. Καταδικάζονταν συνήθως σε ισόβια δεσμά, και πολλές φορές σε θάνατο.

Άλλος τρόπος μεταφοράς των όπλων ήταν οι ψάθες. Τα τύλιγαν σ' αυτές και τις φόρτωναν στα ζώα. Η μητέρα μου μας διηγείτο ότι το 1907, για να μην υποψιαστούν οι Τούρκοι τη μεταφορά των όπλων από τις Σέρρες στο χωριό Άγιο Πνεύμα της ανέθεσαν σε ηλικία δεκατριών ετών οι υπεύθυνοι του Μακεδονικού Αγώνα του χωριού να συνοδεύσει με την από μακριά παρακολούθηση ενός αντάρτη τη μετακίνηση των τυλιγμένων σε ψάθες και φορτωμένων σε τρεις ημιόνους όπλων. Ήλθε στο κατάστημα του Αναστασίου Στεφάνου στις Σέρρες με τρεις ημιόνους. Φόρτωσαν στους ημιόνους τα όπλα τυλιγμένα μέσα σε μεγάλες ψάθες και χωρίς να την υποψιαστεί κανείς τα μετέφερε και τα παρέδωσε στους υπευθύνους του χωριού Βεζνίκου (Άγιο Πνεύμα). Ποιος μπορούσε να υποψιαστεί ότι μια δεκατριάχρονη Ελληνοπούλα ήταν μνημένη στο Μακεδονικό Αγώνα και μετέφερε όπλα;

Κατασκευάστηκαν από τους επιτελείς του Κέντρου του αγώνα τέσσερες κρύπτες όπλων στην πόλη των Σερρών στις οικίες Κουκουβάτσιου, Χατζηδείνα στο Κατοκονόζι, όπου έμεινε ο αστυνομικός Εφένδης, στου Ματζουρίδη, στη συνοικία της Αγίας Βαρβάρας και εντός του ελληνικού προξενείου δίπλα από τους Αγίους Θεοδώρους. Ήταν κατασκευασμένες βαθειά στο έδαφος με μεγάλες διαστάσεις και παχιά επίστρωση χώματος. Τις κατασκεύασαν με τα χέρια μέλη του "Ορφέα" με την επίβλεψη του Τέγου Μαραγκού. Ήταν αδύνατο να τις ανακαλύψουν οι Τούρκοι. Η είσοδός τους ήταν στρογγυλή με άνοιγμα διαμέτρου, που χωρούσε ένας άνδρας. Καλύπτονταν με πλάκα, που έμοιαζε με βάση στύλου. Πάνω απ' αυτήν τοποθετούσαν εικονικό στύλο που στηρίζονταν στην οροφή. Κανείς δεν μπορούσε να υποψιασθεί ότι κάτω από τη βάση του στύλου ήταν η είσοδος της κρύπτης των όπλων. Κάλεσαν το βοηθό του προξένου υπολοχαγό Φλωριά και του έδειξαν το μέρος της κρύπτης. Δεν υποψιάστηκε ότι ο στύλος που στήριζε το σπίτι, ήταν εικονικός και μετακινούμενος και άνοιγε την είσοδο της κρύπτης των όπλων. Μετακίνησαν το στύλο και του αποκάλυψαν την είσοδο. Τους βράβευσε για την επινόησή τους με ένα αρνί και ένα μικρό βαρελάκι κρασί. Από τις κρύπτες αυτές διανέμονταν τα όπλα στα χωριά. Μεταφέρονταν από τους μανάβηδες και τους μικροπωλητές νεωτερισμών κρυμμένα μέσα στα εμπορεύματά τους. Κρύπτη όπλων υπήρχε και στο χωριό Άγιο Πνεύμα, στην οικία του Νικολάου Τζιντζή, δίπλα από το ναό της Αγίας Παρασκευής.

VIII. Τα οικονομικά στο Μακεδονικό Αγώνα

1. Τα οικονομικά των Ελλήνων

Ο Μακεδονικός αγώνας των Ελλήνων κινήθηκε με ελάχιστα οικονομικά μέσα. Εκπλήσσεται κανείς, όταν διαβάσει τις οδηγίες του γενικού υπευθύνου του Κέντρου αγώνα των Σερρών, Δημοσθένους Φλωριά, ότι για την πολύ κρίσιμη περιοχή του Μελενίκου είχαν προϋπολογισθεί ως έξοδα μόνον είκοσι λίρες Τουρκίας ετησίως¹⁰¹. Ο Φλωριάς στις οδηγίες του για τις περιοχές Ζίχνης και Τζουμαγιάς συνιστούσε οικονομία. Επέμεινε να ασκείται συστηματική οικονομία παντού και πάντοτε. Τα ελάχιστα έσοδα που διέθεταν τα διαχειρίζονταν με πολλή περίσκεψη και σύνεση. Ποτέ δεν έκανε αλόγιστα έξοδα. Ο αρχηγός της κάθε περιοχής έστελνε λεπτομερώς κάθε μήνα στο Κέντρο του αγώνα τα έξοδα της κίνησης του αγώνα, των μισθών των ανταρτών και των συντάξεων των φονευθέντων μακεδονομάχων.

Τα έσοδα και τα έξοδα του μακεδονικού αγώνα καταχωρούνταν λεπτομερώς σε ειδικό βιβλίο του Κέντρου του σαντζακίου Σερρών και ελέγχονταν από τον ίδιο τον πρόξενο.

Γίνονταν τακτικός και έκτακτος οικονομικός έλεγχος. Απαγορεύονταν ρητώς στους υπεύθυνους του κάθε χωριού να ξοδεύουν χρήματα χωρίς την έγκριση του Κέντρου της διοικήσεως. Αυξάνονταν οι δαπάνες κατόπιν συσκέψεως μόνον, όταν και όπου το επέβαλε η κατάσταση του αγώνα. Για να επικρατήσουν οι Ορθόδοξοι Έλληνες στο Μπέλες και στη λίμνη Μπούτκοβου (Κερκίνης) πρότειναν να μη λυπηθούν τα έξοδα για τον αγώνα του τμήματος Πετριτσίου¹⁰².

Ο Μακεδονικός Αγώνας απαιτούσε μεγάλες οικονομικές θυσίες από όλους τους Έλληνες. Ανεστελλαν τα περιττά έξοδα της σπατάλης και της επιδείξεως με χρυσά κοσμήματα και πολυτελή ενδύματα ματαιοδοξίας των γυναικών τους, για να ανταποκρίνονται κατά δύναμη στην εισφορά υπέρ της σωτηρίας της Μακεδονίας από τους Βουλγάρους. Η σύζυγος του λοχαγού Καψαμπέλη (γραμματέα του προξενείου) συνιστούσε το πνεύμα της οικονομίας στις κυρίες και δεσποινίδες των Συλλόγων της πόλεως¹⁰³.

Μία πλούσια κυρία των Σερρών δεν συμμορφώθηκε σ' αυτό το σύνθημα

101. Σερραϊκά χρονικά τόμος Δ' σελ. 100

102. Σερραϊκά χρονικά τόμ. Δ' σελ. 103-104

103. Απομνημονεύματα Σαχτούρη σελ, 52.

και περιφέρονταν με πανάκριβο φόρεμα, που αγόρασε τις ημέρες εκείνες από το Παρίσι. Κάποιος άγνωστος, χωρίς την άδεια του Κέντρου του αγώνα, επηρεασμένος από το σύνθημα της οικονομίας της κατάβρεξε με λάδι το φόρεμά. Η κοινή γνώμη επέβαλε αυτόματα την εφαρμογή των αποφάσεων του Κέντρου. Τούτο έγινε συνείδηση σ' όλες τις γυναίκες. Κατάλαβαν ότι δεν ήταν καιρός επίδειξης πολυτελών φορεμάτων, αλλά καιρός για υπέρτατο αγώνα υπέρ βωμών και εστιών.

Χρήματα στέλνονταν κρυφά στον αρχηγό του Κέντρου του αγώνα και από την ελληνική κυβέρνηση δια μέσου του προϋπολογισμού των Ελληνικών Σχολείων.. Καταχωρούνταν στα επίσημα λογιστικά βιβλία του αγώνα μέχρι ενός γροσίου. Πληρώνονταν βάσει του προϋπολογισμού κάθε μήνα από το Κέντρο οι άνδρες των αντάρτικων σωμάτων, οι πολιτοφύλακες, οι γιατάκιδες, οι οδηγοί, οι αγγελιοφόροι και οι συντάξεις των θυμάτων. Δικαιολογούνταν με αποδείξεις, τις οποίες υπέγραφαν οι παραλήπτες και καταχωρούνταν στα βιβλία εξόδων του Κέντρου¹⁰⁴. Το προξενείο επόπτευε τα οικονομικά του αγώνα

Ο γενικός επιθεωρητής της Θεσσαλονίκης Χελμή Πασάς ανταλήφθηκε τα μεγάλα ποσά των χρημάτων, που στέλνονταν από την Ελληνική Κυβέρνηση στους προξένους για τα Ελληνικά σχολεία της Μακεδονίας και τους κατηγορούσε ότι τα καταχρώνται σε άσκοπες ενέργειες..

2. Ο οικονομικός πόλεμος κατά των Εξαρχικών

Το βουλγαρικό κομιτάτο, για να εξασφαλίσει πόρους στον αγώνα του, επέβαλε φόρους στα σχισματικά χωριά με βάση τα προϊόντα, που πουλούσαν κάθε χρόνο. Αγοράζοντας οι Έλληνες τα προϊόντα των εξαρχικών χωριών ενίσχυαν οικονομικά το βουλγάρικο κομιτάτο. Αυτό φαίνονταν παράλογο σ' αυτούς. Με την αγορά των προϊόντων των σχισματικών συντελούσαν στην ανάπτυξη των Βουλγαροκομιτατζήδων και στην εξαφάνιση των ιδίων. Από τα παρακάτω γεγονότα φαίνεται ότι οι Βούλγαροι άρχισαν πρώτοι τον οικονομικό πόλεμο:

1) Ο Άγγλος πρόξενος της Θεσσαλονίκης μας πληροφορεί ότι το βουλγαρικό κομιτάτο διατηρούσε καταλόγους επιβολής φορολογίας στους εξαρχικούς, ανάλογα με τα έσοδά τους. Όποιος αρνούταν να πληρώσει φονεύονταν. Οι κάτοικοι των χωριών πλήρωναν δια της βίας φόρο στους Τούρκους και στους κομιτατζήδες. Διπλή σκλαβιά, διπλή φορολογία, Τούρκων και Βουλγάρων. Υποχρεώνονταν να δίνουν στους Βουλγαροκομιτατζήδες τρόφιμα και ενδύματα για τη συντήρηση τω συμμοριών¹⁰⁵.

2) Οι Βουλγαροκομιτατζήδες καταπολεμούσαν το ελληνικό εμπόριο με

104. Σερραϊκά χρονικά τόμος Δ' σελ.110

105. Τριαν Θεοδωρίδου. Αθανάσιος Αργυρός. Αθίνα 1956 άρθρον καθηγητού Αντ.Κεραμοπούλου σελ. 56. Σερ. Χρον. τόμ. Γ' σ. 170.

κάθε τρόπο. Σε επιστολή του βουλγαρικού κοιτάτου προς τον αρχικομιτατζή της περιοχής Γευγελή Ιβάν Ακρασούλη αναφέρονται τα εξής: «Αδελφέ μας Ιβάν. Είμαστε σύμφωνοι στο ζήτημα της τιμωρίας των Γκραικομάνων (των Ελλήνων, που μιλούσαν Σλαβομακεδονικά). Σου στέλνουμε και το σχετικό κατάλογο. Απαγορεύσαμε και το εμπόριο στους Γκραικομάνους. Δώσατε και εσείς ανάλογες διαταγές στα χωριά. Αποφασίσαμε να ξεκαθαρίσουμε τρεις Γκραικομάνους της πόλης μας.»¹⁰⁶

Ο Μητροπολίτης Μελενίκου Ειρηναίος αναφέρει σε επιστολή του προς τον οικουμενικό Πατριάρχη ότι οι Βουλγαροκομιτατζήδες επιτέθηκαν στις 19 Μαΐου 1906 σε ένα караβάνι από την Άνω Τζουμαγιά, που μετέφερε ελληνικά καπνά. Σκότωσαν τον επικεφαλής του караβανιού νεόνυμφο Σταύρο και έριξαν πολλά φορτώματα καπνού στο Στρυμόνα ποταμό¹⁰⁷.

Για αντιπερισπασμό στις ενέργειες των Βουλγάρων και για να μην ενισχύονται οικονομικά οι Βουλγαροκομιτατζήδες αναγκάστηκε το ελληνικό Κέντρο του αγώνα Σερρών να απαγορεύσει αυστηρά τις αγορές εμπορευμάτων από τους Βουλγάρους και τους Εξαρχικούς Έλληνες. Το επέβαλε στο σαντζάκιο Σερρών κατόπιν αυστηρής επιτήρησης. Τιμωρούσε αυστηρά τους ελεγχθέντες κατ' επανάληψη και μη συμμορφωθέντες στις διαταγές του Κέντρου του αγώνα. Εμπόδισαν με κάθε τρόπο την διακίνηση των προϊόντων των Βουλγαροκομιτατζήδων. Προσπάθησαν να εκτοπίσουν από την αγορά τους εμπόρους, που ενίσχυαν οικονομικά τους Βουλγάρους.

Όπως οι Βούλγαροι εφάρμοσαν πρώτοι τον οικονομικό πόλεμο σε όλα τα χωριά των Γκραικομάνων, έτσι και το Κέντρο του Μακεδονικού Αγώνα του νομού Σερρών το εφάρμοσε σ' όλα τα χωριά των Σερρών, που είχαν προσχωρήσει στην Εξαρχία. Σύμφωνα με την παροιμία «πάσσαλος πασσάλω εκκρούεται», έφεραν με τον οικονομικό πόλεμο σε δύσκολη θέση τα οικονομικά των βουλγαροκομιτατζήδων. Ήταν αποτελεσματικότερος από την ένοπλη βία. Έθιξαν τα έσοδα των Βουλγαροκομιτατζήδων από τους πρόσθετους φόρους, που είχαν από τα καυσόξυλα, τα ξυλοκάρβουνα, τον ασβέστη και τον καπνό.

Στον εμπορικό πόλεμο των παραπάνω προϊόντων πρωτοστάτησαν τα μέλη του Συλλόγου “Ορφέα”, Αναστασίου Στέφανος, Κούλας Νάκης και Δέλιος Χρήστος. Επισκέφθηκαν το Μητροπολίτη Σερρών Γρηγόριο Ζερβουδάκη και τον παρακάλεσαν να αναλάβει την προεδρεία της διαχείρισης και της πώλησης των καυσόξυλων, ξυλοκάρβουνων και ασβέστου στη πόλη των Σερρών. Να διαθέσει τριάκοσες λίρες Τουρκίας για την έναρξη της επιχείρησης και να διορίσει επιτροπή για τη διαχείριση των ως άνω εμπορευμάτων.

Ο Μητροπολίτης δίστασε στην αρχή, διότι παρόμοια προσπάθεια έγινε και άλλοτε χωρίς αποτέλεσμα. Σαν κληρικός δεν ήθελε να φθάσουν στην εξόντωση των δια της βίας προσχωρησάντων εξαρχικών της περιοχής με την ολο-

106. Μόδη Γ. Μακεδονικός αγών και Μακεδόνες αρχηγοί σ. 70

107. Π. Πέννα Ιστορία των Σερρών. 212.

κληρωτική απαγόρευση της εμπορικής συναλλαγής Πατριαρχικών και Εξαρχικών. Ενόψει όμως της υπομονής και επιμονής των μελών του «Ορφέα» δέχτηκε.. Η επιχείρηση λειτούργησε κανονικά και τα αποτελέσματά της ήταν άριστα. Περιήλθαν σε δύσκολη οικονομική θέση. οι Βούλγαροι της περιοχής

Για τα ασβεστοποιεία ενίσχυσε οικονομικά το ελληνικό προξενείο. Έκτισαν ασβεστοκάμινο δίπλα στο χείμαρρο του Αγίου Γεωργίου. Σώζονται τα ερείπιά της μέχρι σήμερα.. Απαγορεύθηκε στους Έλληνες να αγοράζουν ασβέστη και ξυλοκάρβουνα από τους Βουλγάρους Με αυτό τον τρόπο μείωσαν τα έσοδα των Βουλγαροκομιτατζήδων.

Απαγόρευσαν στους καπνεμπόρους να αγοράζουν τα καπνά των βουλγαριζόντων χωριών, Δράνοβας Μούκλιανης και άλλων. Οι Τούρκοι και οι Εβραίοι έμποροι δυσανασχετήσαν, αλλά προ της ρητής εντολής του ελληνικού Μακεδονικού κοιτάτου υποχώρησαν. Ο Εβραίος καπνέμπορος Γιουσούβ Φαρατζής και ο βουλγαρίζων καπνομεσίτης Στέφανος Καλαποτλής έδωξαν από τα γραφεία τους αυτούς, που τους ανακοίνωσαν την απαγόρευση, και αρνήθηκαν να συμμορφωθούν, αλλά όταν συνειδητοποίησαν σε ποιο Κέντρο αντιστέκονται άλλαξαν γνώμη.

Επέτρεψαν στους Βουλγάρους καπνέμπορους να αγοράσουν τα καπνά των βουλγαριζόντων χωριών, υπό τον όρο να περιέλθουν τα κέρδη της αγοράς των καπνών στον ελληνικό εθνικό αγώνα και όχι στους Βουλγαροκομιτατζήδες.

Οι Ορφείς επέβλεπαν την ακριβή τήρηση του σαμποτάζ του βουλγαρικού εμπορίου. Ήλεγχαν και τιμωρούσαν εκείνους, που έβαζαν το προσωπικό τους συμφέρον υπεράνω της πατρίδας.

Πλούσιος έμπορος των Σερρών αδιαφόρησε στη διαταγή του Κέντρου για τον οικονομικό πόλεμο κατά των Βουλγάρων και αγόρασε εμπορεύματα από αυτούς. Ο Αλέξανδρος Ευρυθιώτης, ως γενικός αρχηγός των αντάρτικων σωμάτων του σαντζακίου Σερρών, επισκέφθηκε την οικία του και τον υποχρέωσε να πληρώσει το πρόστιμο των 150 χρυσών λιρών Τουρκίας για την παρακοή του¹⁰⁸. Αυτό είχε αντίκτυπο σε όλους τους κατοίκους.

Οι Βούλγαροι κατανόησαν την υπεροχή των Ελλήνων στην περιοχή των Σερρών, πανικοβλήθηκαν, έκλεισαν πολλοί τις επιχειρήσεις τους και έφυγαν στη Βουλγαρία. Η πόλη των Σερρών έγινε το φόβητρο των Βουλγάρων. Πολλά απωθημένα έμειναν στους Βουλγάρους από τον οικονομικό πόλεμο. Τα εκδήλωσαν με πολλή εχθρικότητα στους βαλκανικούς πολέμους και στο Β' παγκόσμιο πόλεμο.

108. Σαχτούρη. Απομνημονεύματά σ. 51

ΙΧ. Το ελληνικό υποπροξενείο στις Σέρρες

1. Η δράση του ελληνικού υποπροξενείου

Το ελληνικό υποπροξενείο στις Σέρρες ιδρύθηκε το 1856. Υποπρόξενοι διετέλεσαν σ' αυτό στην εποχή του Μακεδονικού Αγώνα: 1) ο Ίων Δραγούμης για έξι μήνες, το 1903-1904, 2) ο Αθανάσιος Στουρνάρας κατά το διάστημα 1904-1905, 3) ο Τσαμαδός Μιχαήλ από το 1905 μέχρι τον Οκτώβριο του 1906 και 4) ο Αντώνιος Σαχτούρης, κατά τα έτη 1906-1909.

Βοηθούσαν τους υποπρόξενους αποσπασμένοι αξιωματικοί του ελληνικού στρατού με ψευδώνυμο: 1) Σπύρος Κουρέβελης (Μάλιος), λοχαγός, 1903-1905, 2) Δημοσθένης Φλωριάς (Νούτσιος) από την Ιθάκη, υπολοχαγός, 1906-1909, και 3) Βασίλειος Καψάμπελης (Κατσιμάνης), υπίλαρχος, 1908-1909, που σκοτώθηκε στη μάχη των Γιαννιτσών.

Υπήρξαν στο υποπροξενείο ως μυστικοί πράκτορες Α' τάξεως οι πολίτες: Ρώτικας Δημήτριος, Ηρακλειώτης, Αναστασίου Στέφανος, Κούλας Νάκης, Δέλλιος ή (Φεσσάς) Χρήστος και οι αδελφοί Κεχαγιά Κώστας και Παναγιώτης και άλλοι πολλοί Σερραίοι.

Το υποπροξενείο στεγάζονταν δίπλα από την Παλαιά Μητρόπολη των Αγίων Θεοδώρων. Ήταν το στήριγμα του ελληνικού πληθυσμού της Ανατολικής Μακεδονίας και η ψυχή του Μακεδονικού Αγώνα. » Ήταν το εθνικό αρχηγείο της Ανατολικής Μακεδονίας και ενδιαφέρονταν μέρα νύκτα με αδιάκοπη επαγρύπνηση. Το προξενείο δρούσε εθνικά σε όλους τους τομείς, παρότι παρακολουθούσαν οι Τούρκοι στενά.

Στα ευρύχωρα υπόγειά του γίνονταν τακτικά μυστικές συσκέψεις. Υπήρχε σ' αυτά μυστικό γυμναστήριο και σκοπευτήριο, για να γυμνάζονται και να εξασκούνται στη σκόπευση οι προοριζόμενοι για τα αντάρτικα σώματα άνδρες. Υπήρχε και νοσηλευτήριο για τους τραυματίες. Ακούσε κοινωνική πρόνοια στους έχοντες ανάγκη βοήθειας Έλληνες.. Βοηθούσε τα θύματα από τις βουλγαρικές επιθέσεις με συντάξεις και επιχορηγήσεις. Όταν κήκκαν επτά σπίτια στην Κλεπούσιανη και έμειναν σαράντα οκτώ άτομα άστεγα, τους προμήθευσε αμέσως τρόφιμα, κλινοσκεπάσματα και ζήτησε από το ελληνικό κράτος 250 χρυσές λίρες για την ανοικοδόμηση των οικιών των.

Η κυβέρνηση της Ελλάδος, λόγω της γεωγραφικής και στρατηγικής θέσης των Σερρών βοηθούσε ιδιαίτερα το υποπροξενείο των Σερρών ηθικά και οικονομικά. Έστελνε τους πιο μορφωμένους, συνετούς, δυναμικούς, αποφασιστικούς, δραστήριους, με πολλά προσόντα προξένους και αξιωματικούς υπαλλήλους.

Λόγω της μεγάλης εθνικής δράσεώς του έγινε στόχος της Τουρκίας, Γαλλίας, Αγγλίας και Βουλγαρία. Οι Βούλγαροι επιδίωξαν να δολοφονήσουν τους προξένους του. Συκοφάντησαν πολλές φορές τους προξένους και τους γραμματείς του προξενείου των Σερρών . Απαιτούσαν τη μετάθεση αυτών εσπευσμένως. Ο εγκατεστημένος στις Σέρρες αρχηγός των στρατευμάτων των τριών βιλαετιών στρατάρχης Ιμπραήμ Πασάς, καταφέρονταν πάντοτε κατά του ελληνικού προξενείου και των προξένων του,. Καυχιόνταν ότι «και αυτός ο φίλος θα πάει να εύρει τους άλλους», δηλαδή τον πρόξενο Τσαμαδό και τον βοηθό του λοχαγό Κουρέβελη, που μετατεθήκαν από τις Σέρρες με τις ενέργειες του.

Στην 29/ 4- 6-1904 έκθεσή του Σαχτούρη προς το Υπουργείο εξωτερικών της Ελλάδος αναφέρεται η δολοφονική πρόθεση των Βουλγάρων. Σε σάκο φονευθέντος Βουλγαροκομιτατζή βρέθηκε έγγραφο του κομιτάτου, που είχε στο πρόγραμμα να τον δολοφονήσουν

Γράφει απτόητος στις εκθέσεις του τις απειλές των Βουλγάρων . «Αν οι Βούλγαροι δολοφονήσουν μερικούς Έλληνες προξένους, ούτε ο ελληνισμός, ούτε και οι Έλληνες πρόξενοι θα εξαντληθούν. Οι δολοφονίες θα είναι μάλλον σε βάρος τους, διότι θα ξυπνήσει η Ευρώπη, που έχει εξαπατηθεί από τη διπλωματία των Βουλγάρων. Μία τέτοια ενέργεια θα εξερέθιζε τον ελληνικό πληθυσμό και σε αντίποινα δε θα έμεινε κανένας Βούλγαρος ζωντανός στην πόλη και στα περίχωρα των Σερρών

Το προσωπικό του Ελληνικού Προξενείου Σερρών το 1907.
Απο δεξιά: Ιωάν. Χασιώτης (Κόρτης) λοχαγός πυροβολικού,
Θεόδ. Ασκητής, διερμηνέας (Προξ. Θεσ/νίκης) δολοφονήθηκε 9.2.1908 από τους κομιτατζήδες
Δημοσθ. Φλωριάς (Νούτσιος) υπολοχαγός - γραμματέας (1906-1908) και
Αντ. Σακτούρης (καθισμένος) πρόξενος (1904-1909)

2. Ο πρόξενος Αντώνιος Σαχτούρης

α) Τα προσόντα του

Ο Αντώνιος Σαχτούρης γεννήθηκε στην Ύδρα στις 10-10-1866. Ο πατέρας του Ανδρέας ήταν ανεισιόχης του ναυάρχου Σαχτούρη του 1821. Ήταν απόγονος των οικογενειών Σακτουρέων και Κριεζή της επανάστασης του 1821. Άξιος απόγονος της μεγάλης αυτής οικογένειας διέπρεψε στο διπλωματικό σώμα ως πρόξενος και πρέσβης σε διάφορες πόλεις στο εσωτερικό και στο εξωτερικό.

Αποφοίτησε από το Γυμνάσιο Πειραιώς και από τη Νομική σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών το 1889. Μετεκπαιδεύτηκε στη Γενεύη της Ελβετίας τρία χρόνια. Γνώριζε Αγγλικά και Γαλλικά. Ήταν πολύ μορφωμένος, με δύο πανεπιστημιακά διπλώματα, γλωσσομαθής, επιδέξιος διπλωμάτης για όλα τα θέματα. Διακρίνονταν για την σύνεσή του, τη διπλωματική του ικανότητα και το μεγάλο πατριωτικό του ενθουσιασμό. Πρόκειται για μεγάλη διπλωματική προσωπικότητα των Ελλήνων, που πρόσφερε πολλά στο Μακεδονικό αγώνα. Υπηρέτησε σε πολλά προξενία μεγάλης διπλωματικής σημασίας. Προ της άφιξής του στις Σέρρες υπηρέτησε πρόξενος στα προξενία της Μανσούρα της Αιγύπτου και των Σκοπίων, στο οποίο απέκτησε πείρα στο μακεδονικό ζήτημα.

Μετατέθηκε στις Σέρρες το Νοέμβριο του 1906 και έμεινε μέχρι τον Αύγουστο το 1909. Συνέχισε στο Γενικό προξενείο της Αλεξάνδρειας της Αιγύπτου. Παρασύρονταν από τη μακεδονική τραγωδία συναισθηματικά υποτιμώντας τη μεγάλη πνευματική και παραδοσιακή συγκρότηση του ελληνικού λαού, που επιβάλλονταν στις εχθρικές διαθέσεις των διαφόρων λαών με το πολιτισμό του πολλούς αιώνες. Υπέγραφε με το ψευδώνυμο «ΠΕΛΑΣΓΟΣ».

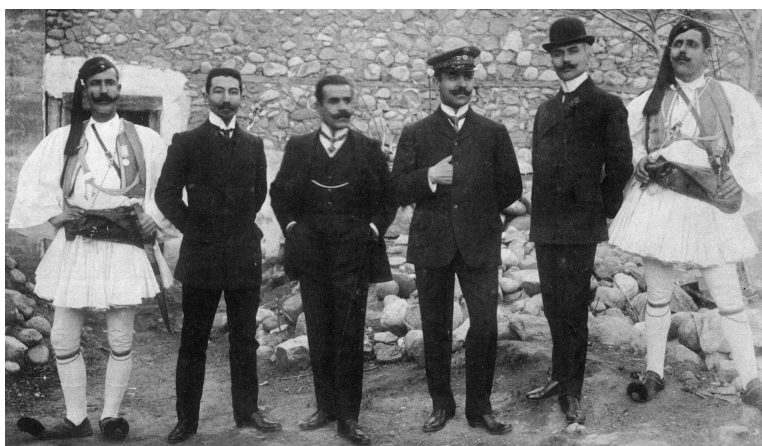
Ήταν φοβερός διπλωμάτης, με εξαιρετική φιλοπατρία, ευστροφία και με σπάνια διοικητικά προσόντα. Σε κάθε αντιπρόσωπο των Ευρωπαϊκών κρατών ήταν ετοιμόλογος σε κάθε περίπτωση να του απαντήσει στη γλώσσα του. Γνώριζε πολλές ξένες γλώσσες. Με διπλωματία και δώρα κατόρθωνε να πείθει υπέρ των Ελλήνων αξιωματούχους πολιτικούς και στρατιωτικούς Τούρκους. Έπεισε το μουτεσαρίφη (νομάρχη) των Σερρών και τον Αλβανό διοικητή των καταδιωκτικών αποσπασμάτων Χαμντί Αγά να διάκεινται ευνοϊκά στον αγώνα υπέρ των Ελλήνων. Ο στρατιωτικός Τούρκος Ελμάζης Χρήστος τάχθηκε με τους Έλληνες, πολέμησε με τον καπετάνιο Δούκα κατά των Βουλγάρων. Το 1912 ασπάσθηκε μαζί με τη γυναίκα του το Χριστιανισμό και βαπτίστηκε με το όνομα Χρήστος.

Με το Γενικό αρχηγό του Τουρκικού στρατού των τριών βιλαετιών στρατάρχη Ιμπραήμ Πασά, συνομιλούσε άπταιστα τα τουρκικά. Τον έβαζε στη θέση του με τις ετοιμολογές απαντήσεις του, όταν τον έθιγε. Κατά την επί-

σκεπή του στο γραφείο του Ιμπραήμ, αντί να τον καλωσορίσει, του έδειξε αμέσως τα ρούχα ενός Έλληνα αντάρτη, που τον σκότωσε Τουρκικός στρατός. Αγανάκτησε από την συμπεριφορά του και του είπε: «Κύριε στρατάρχα είμαι στο γραφείο σας ως φιλοξενούμενος και σύμφωνα με τις φιλόξενες τουρκικές αρχές δεν θα έπρεπε να μου αναφέρετε για σκοτωμούς Ελλήνων από τους Τούρκους. Οι Έλληνες κάνουν εκείνο που θα έπρεπε να κάνετε εσείς, δηλαδή να προστατεύετε τον ελληνικό πληθυσμό από τα εγκλήματα των Βουλγάρων. Αν δε διοργάνωναν οι Έλληνες το μακεδονικό αγώνα στη θέση σας θα κάθονταν σήμερα κάποιος Βούλγαρος και όχι εσείς. Εφόσον δεν μας προστατεύετε εσείς από τους Βουλγαροκομιτατζήδες, αμυνόμεθα μόνοι μας. Σας αναπληρώνουμε στο καθήκον σας.»¹⁰⁹

Όταν συνελήφθησαν από τις τουρκικές αρχές οι Σερραίοι Έλληνες, που ύψωσαν την 25η Μαρτίου την ελληνική σημαία στα σπίτια τους, ο Σαχτούρης πήγε στο γραφείο του οργισμένου Ιμπραήμ Πασά και ύψωσε τη φωνή του διαμαρτυρόμενος. Έβγαλε το πιστόλι του και το εναπέθεσε στο γραφείο του λέγοντας ότι με έφερε σε απόγνωση η αφόρητη κατάσταση από μέρους των Τούρκων. Ο Ιμπραήμ υποχώρησε, ηρέμησε ενώ ο Σαχτούρης με ευγένεια του είπε: «Στρατάρχα όλος ο κόσμος ζή κάτω από τα χρώματα της ελληνικής σημαίας». Για του λόγου το αληθές του έδειξε από το παράθυρο το γαλάζιο ουρανό με τα άσπρα σύννεφα¹¹⁰.

Αναμφισβήτητα οι Σέρρες και γενικά η Ανατολική Μακεδονία οφείλουν πολλές επιτυχίες στο μακεδονικό αγώνα στην ισχυρή του προσωπικότητα του, διότι ήταν μοχλός της εθνικής άμυνας της περιοχής στα χρόνια της υπηρεσίας του στο προξενείο των Σερρών.

Το προσωπικό του Ελληνικού Προξενείου Σερρών το 1908.

Απο αριστερά: Γιαν. Παπάζογλου, Δημοσθ. Φλωριάς, Αντ. Σακτούρης, Βασ. Καψαμπέλης. Στις άκρες οι δύο καβαζήδες του Προξενείου, Γιαννάκος Χατζηαθανασίου και ο Νιγριτινός Δημήτριος Βατσικάνος (μπάρμπα Τούσιος)

109. Σαχτούρη απομν. σελ. 56.

110. Σαχτούρη απομν. σ. 66.

β) Η δράση του στις Σέρρες

Συνεργάστηκε στενά με τα μέλη του Συλλόγου “Ορφέα” και κατόρθωσε να δραστηριοποιήσει τους Έλληνες όλης της περιοχής Σερρών. Αναδιοργάνωσε τα αντάρτικα ελληνικά σώματα με ντόπιους άνδρες και ενίσχυσε αυτά ηθικά και υλικά.

Βρήκε σε δυσχερέστατη κατάσταση τους Σερραίους από τους διωγμούς και τις καταπίεσεις των Βουλγάρων και του Τούρκου διοικητή Ιμπραήμ Πασά, που επέβαλε δρακόντεια στους κατοίκους, και τους ενεθάρρυνε.

Αντικατέστησε του Έλληνες αξιωματικούς του προξενείου, που είχαν πέσει στη δυσμένεια των Τούρκων. Συγκρότησε νέο επιτελείο με γραμματέα του προξενείου το νεαρό υπολοχαγό Δημοσθένη Φλωριά και βοηθό τον Καψαμπέλη. Με το νέο επιτελείο του και τη συμμετοχή εκλεκτών μελών της σερραϊκής κοινωνίας από το μουσικογυμναστικό Σύλλογο «Ορφέα» αφύπνισαν στις Σέρρες το πνεύμα της αντιστάσεως μέχρι θανάτου κατά των Βουλγάρων¹¹¹.

Στα τρία χρόνια που υπηρέτησε στις Σέρρες δεν κοιμήθηκε κανονικά καμιά βραδιά. Κάθε βράδυ έρχονταν στο προξενείο οπλαρχηγοί και αγγελιοφόροι, για να δώσουν πληροφορίες και να πάρουν οδηγίες για τη διεξαγωγή του αγώνα. Δεν μπορούσε να ξεκουραστεί, και όταν ακόμη τον έπιανε ο υψηλός πυρετός της ελονοσίας με ρίγος. Ήταν όλα επείγοντα, δεν επιδέχονταν αναβολή. Ήταν απελπιστική η κατάσταση της υγείας του πολλές φορές.

Οι προγενέστεροί πρόξενοι απέφευγαν τη δυναμική άμεση ένοπλη δράση κατά των Βουλγάρων. Δεν οργάνωσαν όσο έπρεπε τα ελληνικά αντάρτικα σώματα με εμπειροπολέμους ντόπιους άνδρες και οπλαρχηγούς στις Σέρρες. Αυτός εφάρμοσε στο σαντζάκιο Σερρών τον ένοπλο αγώνα και την ταχεία ανταπόδοση κατά των εγκλημάτων των Βουλγαροκομιτατζήδων.

Προσπαθούσε να συμμορφωθεί κατά το δυνατόν στις διαταγές του Υπουργείου Εξωτερικών της Ελλάδος, αλλά ήταν δύσκολο να πείσει τον ελληνικό πληθυσμό της Ανατολικής Μακεδονίας να σταματήσει τις αντεκδικήσεις κατά των Βουλγάρων. Ο αγώνας εξελίχθηκε σε αγώνα ζωής και θανάτου. Δεδέχονταν να περιορίσει το δικαίωμα της νόμιμης άμυνας και το έμφυτο ένστικτο της αυτοσυντήρησης από τους Έλληνες Μακεδόνες, που είχαν υποστεί τα πάνδεινα¹¹².

Ενδιαφέρονταν για όλα τα θέματα της ζωής των Ελλήνων κατοίκων. Ως αντιπρόσωπος της ελληνικής κυβέρνησης φρόντιζε για την επίλυση αυτών.

Οι Τούρκοι συνέλαβαν 150 και πλέον Έλληνες κατοίκους και τους υπέβαλαν σε φρικτά βασανιστήρια. Για να μαρτυρήσουν την οργάνωση του Μακε-

111. Σαχτούρη. Απομνημον σ.49-50.

112. Ένθα ανωτ. σελ. 58-59.

δονικού Αγώνα, τους υποχρέωναν να στέκονται όρθιοι μέρα νύχτα και όταν έπεφταν από την εξάντληση τους λόγγιζαν να εγερθούν. Ο Σαχτούρης πήγε στη Θεσσαλονίκη και διαμαρτυρήθηκε έντονα στο Χιλμή Πασά για τις αγριότητες των Τούρκων κατά των Ελλήνων. Εκείνος χαμογέλασε και είπε ειρωνικά: «Κύριε Σαχτούρη, τα μεγάλα ζητήματα απαιτούν μεγάλες θυσίες. Πώς θέλετε να πάρετε τη Μακεδονία χωρίς θυσίες;». Στη συνέχεια του υποσχέθηκε ότι θα εξέταζε τα συμβάντα.

Τις ημέρες εκείνες θα μετέφερναν αλυσοδεμένους τους συλληφθέντες στη Θεσσαλονίκη σιδηροδρομικώς. Ο Γούναρης και ο Πρωτοπαπαδάκης επισκέφθηκαν τις μέρες εκείνες το προξενείο Σερρών. Πήγαν με το Σαχτούρη στο σιδηροδρομικό σταθμό να δουν τους κρατούμενους, που θα μεταφέρονταν στη Θεσσαλονίκη. Οι μέλλοντες να καταδικασθούν σε βαρύτατες ποινές μέχρι και θανάτου, σηκώθηκαν με σεβασμό όλοι μαζί, όπως ήταν αλυσοδεμένοι, και με ακμαίο το εθνικό τους φρόνημα σήκωσαν τα χέρια με τις βαριές αλυσίδες για να τους χαιρετήσουν.

Ενεργούσε λογικά, με σύνεση και με μεγάλη ταχύτητα, όπως το επέβαλε κάθε περίπτωση. Παρίστατο πάντοτε πρόθυμα και γρήγορα στα δεινά των Ελλήνων Μακεδόνων. Έτρεχε πάντα σε κάθε δύσκολη στιγμή σ' όλα τα χωριά και συμπαραστεκόταν στο πόνο των δυστυχισμένων οικογενειών, μέλη των οποίων είχαν δολοφονηθεί από τους Βουλγάρους. Την επόμενη της πυρπόλησης του χωριού Αγριανής από τους Βουλγάρους πήγε τα ξημερώματα εκεί και βρήκε ένδεκα νεκρούς, οκτώ τραυματίες και τέσσερα καμένα σπίτια. Επισκέφθηκε μία-μία τις δεινοπαθούσες οικογένειες, τις ενεθάρρυνε και ζήτησε από την Ελληνική Κυβέρνηση 250 χρυσές λίρες για την ανοικοδόμηση των οικιών¹¹³.

Παρακολουθούσε με αγάπη την εκπαίδευση και τους εκπαιδευτικούς. Τους καλούσε στο προξενείο εκ περιτροπής τις Κυριακές σε γεύμα. Συζητούσαν διάφορα θέματα για την παιδεία κυρίως, αλλά και για τον εθνικό αγώνα. Οι εκπαιδευτικοί στα σχολεία, με τη στενή συνεργασία του προξένου, άναβαν τη φλόγα του ελληνισμού στις ψυχές των νέων¹¹⁴.

Οι Τούρκοι παρακολουθούσαν τις κινήσεις του και με το παραμικρό ζητούσαν τη μετάθεσή του. Πραγματοποιούσε πολυήμερες περιοδείες στην Ανατολική Μακεδονία σε συνεργασία με το μητροπολίτη Δράμας Χρυσόστομο, τον μετέπειτα Σμύρνης. Είναι οι συγκινητικότερες αναμνήσεις της ζωής του. Οι Τούρκοι εξαγριώθηκαν όταν ο Σαχτούρης συναντήθηκε στο Ροδολίβος με το μητροπολίτη Δράμας Χρυσόστομο και από κοινού μίλησαν στους Έλληνες με εθνικό παλμό. Διήγειραν τον πατριωτικό ενθουσιασμό αυτών. Οι Τούρκοι εξανάγκασαν το μητροπολίτη να επιστρέψει στη Δράμα. Οργίστηκαν κατά με τον Σαχτούρη και Τούρκοι στρατιώτες πολióρκησαν το σπίτι του προέδρου

113. Ένθα ανωτ. σελ. 58-59.

114. Ενθ. ανωτ. σ. 69.

Ζίχνης όπου διέμενε. Ο Διοικητής της Θεσσαλονίκης Χελμή Πασάς τηλεγράφησε να τον στείλουν ως κατάδικο με συνοδεία στρατού στη Θεσσαλονίκη, γιατί υπερέβη δέθεν τα προξενικά του καθήκοντα. Με διπλωματική όμως επιδεξιότητα προς τον Καϊμακάμη της Ζίχνης ο Σαχτούρης κατόρθωσε να αφεθεί ελεύθερος και να επιστρέψει αξιοπρεπώς στις Σέρρες¹¹⁵.

c) Οι απόψεις του για τη δράση των αντάρτικων σωμάτων

Από τις εκθέσεις που έστειλε στο Υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδος φαίνεται ότι ήταν άνθρωπος με μεγάλη διπλωματική διορατικότητα και δραστηριότητα. Μελετώντας προσεκτικά τις παραπάνω εκθέσεις του διαπιστώνει κανείς ότι ερχόταν τακτικά σε προστριβές με το Υπουργείο. Τους απαντούσε πολλές φορές με δικά του, λογικά και αδιάσειστα επιχειρήματα, για να υπερασπιστεί την τακτική της επιθετικότητας, που εφάρμοζε με την άμεση αντακδίκηση σε κάθε δολοφονία Έλληνα.

Ο Σαχτούρης ενέπνεε το θάρρος και την μαχητικότητα στο ελληνισμό της Μακεδονίας. Από την 26η έκθεση που έστειλε στις 19 Μαΐου 1907 στο Υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδος προκύπτει με καθαρότητα η γραμμή που ακολουθούσε ως πρόξενος στις Σέρρες.

Προστάτευσε τα ελληνικά χωριά από τις βουλγαρικές θηριωδίες καταρτίζοντας αντάρτικα σώματα από ντόπιους άνδρες. Ζητούσε από τα σώματα να «περιορίζονται εις την καθαράν άμυναν προστατεύοντα τα ελληνικά χωριά κατά πάσης παρά των Βουλγάρων επιθέσεως». Σκοπός του ήταν να αναθαρρήσουν οι κάτοικοι. Συνιστούσε να αποφεύγονται οι άσκοποι φόννοι και οι ανόητες βιαιοπραγίες. Να μην γίνεται υπέρβαση των ορίων της άμυνας, έτσι ώστε να μην καθίσταται μισητός στους ξένους ο μακεδονικός αγώνας¹¹⁶. Ζητούσε από τους Έλληνες να αμύνονται άμεσα και αποτελεσματικά με στόχο το σωφρονισμό των Βουλγάρων, χωρίς να επαναλαμβάνουν τα ίδια απεχθή εγκλήματα που έκαναν εκείνη. Επεδίωκε επίσης να μην εμφανίζεται ο μακεδονικός αγώνας ως επεκτατικός και υποκινούμενος από την ελληνική κυβέρνηση.

Ήταν πολύ προσεκτικός στις ενέργειές του. Το γράφει άλλωστε και ο ίδιος: «εις ουδεμίαν ενέργειαν αμείληκτον και σπασμωδικήν θέλω προβεί και επιμελώς θέλω αποφεύγει παν ό,τι ηδύνατο να εκθέσει του προξενείου το γόητρον και τα καλώς σχέσεις, αλλά και την ασφαλή προαγωγήν των εθνικών ημών πραγμάτων»¹¹⁷.

115. Ένθ. αν. σ.72-73

116. Σερραϊκά Χρονικά τομ. Γ σελ.65

117. Σαχτούρη. 9η έκθεση Σεpp. Χρονικά τομ.Γ'σελ.25.

d) Ο σχεδιασμός της δολοφονίας του

Η επίδραση της παρουσίας του Σαχτούρη στην εθνική υπόθεση της Μακεδονίας ήταν μεγάλη. Στην «Κυανή βίβλο» του Φόρεϊν Όφис δημοσιεύτηκε η έκθεσή προς το Υπουργείο των Εξωτερικών της Αγγλίας του Άγγλου βουλευαρόφιλου Γενικού Πρόξενου της Θεσσαλονίκης Γκραίβς, που έγραφε ότι : «Από της εις Σέρρας μεταβάσεως του Έλληνος προξένου Σαχτούρη η Ανατολική Μακεδονία απωλέσθη δια την Βουλγαρίαν»¹¹⁸.

Η ανακοίνωση αυτή έγινε αιτία να αποφασίσουν οι Βουλγαροκομιτατζήδες τη δολοφονία του Σαχτούρη.

Στο σακίδιο Βουλγαροκομιτατζή, πουσκοτώθηκε στο Λιβαδοχώρι, βρέθηκε έγγραφο του βουλγαρικού κομιτάτου, που καταδίκαιζε σε θάνατο το πρόξενο Σαχτούρη και το μητροπολίτη Σερρών Γρηγόριο. Ο αρχικομιτατζής Τάτσκας έγραφε σ' αυτό : «Τσεκούρι στο ντόκτορ Γιάννη, μολύβι στον Έλληνα πρόξενο, μαχαίρι στον Έλληνα μητροπολίτη».

Το γνώριζε ο Σαχτούρης, αλλά δεν φοβόταν. Έλεγε ότι η θυσία του θα συντελούσε να εκτιμήσουν τον ιερό αγώνα των Ελλήνων μακεδόνων οι Μεγάλες Δυνάμεις και να στραφούν υπέρ της Ελλάδος.

Επεδίωξαν οι Βούλγαροι με πολλούς τρόπους να τον απομακρύνουν από τη θέση του. Κατά την άφιξή του ως προξένου στις Σέρρες του έστειλαν επιστολή με τα εμβλήματα νεκροκεφαλής, «X», ξίφος και πυροβόλο. Του έγραφαν: «Να φύγεις το ταχύτερον, διότι θα δολοφονηθείς». Δεν φοβήθηκε τις απειλές. Ήταν πρόθυμος να θυσιαστεί για την πατρίδα του. Παρά τις απειλές άρχισε να κυκλοφορεί με το βοηθό του Φλωριά επιδεικτικά στη πόλη των Σερρών μπροστά από τους Βουλγάρους. Κρατούσαν από ένα ραβδί στο χέρι και σκοπίμως το χτυπούσαν στο λιθόστρωτο, για να ακούγεται το πέρασμά τους. Η ατρόμητη παρουσία του στους δρόμους ενεθάρρυνε τους Έλληνες και απογοήτευε τους Βουλγάρους.

Το βουλγαρικό κομιτάτο στη Σόφια απεφάσισε τη δολοφονία όλων των Ελλήνων προξένων της Μακεδονίας. Ο Σαχτούρης όταν το πληροφορήθηκε εύχονταν στην 29η έκθεσή της 4/7/1907 προς το Υπουργείο Εξωτερικών ότι : «Θα ήτο μάλιστα ευκαίον, αν πρόκειται δια παρομοίας παραφροσύνης των Βουλγάρων, έστω και θυσιαζομένων απάντων ημών, ν' αφυπνισθή η Ευρώπη και η πλειοψηφία του πεπολιτισμένου κόσμου, η νυν τόσον οικτρώς ηπατημένη, να στραφή οριστικώς προς ημάς.»¹¹⁹

Δέχονταν, ως άλλος βασιλιάς των Αθηνών Κόδρος, να θυσιαστεί για να αφυπνισθεί η Ευρώπη από τη παραπλάνησή της και να στραφεί υπέρ της Ελλάδας. Γνώριζε τις προθέσεις των εχθρών του, αλλά δε σκιάζονταν από τις

118. Σαχτούρη Απομνημ σ.53.

119. Σαχτούρη 29 έκθεση της 4/6/1907. Σεραϊκά Χρονικά τομ. Γ' σ.72

απειλές τους. Προσφέρονταν να θυσιασθεί ευχαρίστως στο βωμό της πατρίδας για τη σωτηρία της Μακεδονίας.

Τον κάλεσαν στο Γενί Μαχαλά, στη βάλτα της Πεπονιάς για κυνήγι. Δέχτηκε την πρόσκληση πιστεύοντας ότι θα βοηθήσει τους κατοίκους να μην προσχωρήσουν οριστικά στο σχίσμα της Βουλγαρικής Εξαρχίας. Αυτοί όμως είχαν σκοπό να τον πυροβολήσουν ως θήραμα παρουσιάζοντας το θάνατό του στη συνέχεια ως ατύχημα. Αυτός το αντιλήφθηκε από τα νοήματά τους και μετακινήθηκε κρυφά από τη θέση του, όταν πυροβόλησαν στο μέρος που τον άφησαν¹²⁰.

Τα πάντα σοφίζονταν, για να επικοινωνεί προσωπικά με τα αντάρτικα σώματα στα κρησφύγετα τους. Στο Δ' κώδικα της ιεράς Μονής του Αγίου Πνεύματος, στη σελίδα 71, αναφέρεται ότι στις 2/6/1908 διέθεσαν «δια τον πρόξενον έξοδα 228 γρόσια», που σημαίνει ότι ο τότε πρόξενος των Σερρών Σαχτούρης επισκέπτονταν την Ιερά Μονή στο βουνό και συναντιόνταν προσωπικά με τα αντάρτικα σώματα¹²¹. Ήταν καλός κυνηγός και άριστος σκοπευτής. Ζήτησε άδεια από τους Τούρκους για κυνήγι. Του έδωσαν την άδεια,. Για να τον παρακολουθούν, τον υποχρέωσαν για λόγους ασφάλειάς να τον συνοδεύουν στο κυνήγι Τούρκοι χωροφύλακες. Όταν έφθαναν σε κάποιο χωριό τους κερνούσε απλόχερα και το έριχναν στο ρακί. Μεθούσαν μέχρι τύφλας και κοιμόντουσαν. Ο Σαχτούρης με τη συνοδεία των δύο εμπίστων επαγγελματιών Ελλήνων κυνηγών συναντούσε σε απόμερα μέρη τους αρχηγούς των αντάρτικων σωμάτων Στη μονή του Αγίου Πνεύματος ρύθμιζαν τον τρόπο δράσεως των σωμάτων στη περιοχής της Ζίχνης¹²².

ε) Η εκτίμηση των Σερραίων για τον Σαχτούρη

Όλος ο σερραϊκός λαός τον θεωρούσε αντιπρόσωπο της ελευθέρως Ελλάδος και προστάτη του στα δύσκολα εκείνα χρόνια της βουλγαρικής και τουρκικής τρομοκρατίας. Τον τιμούσε, τον σέβονταν και εξεδήλωνε τα πλούσια συναισθήματά αγάπης και σεβασμού στην ονομαστική του γιορτή, στις 17 Ιανουαρίου, που γιόρταζε ο Άγιος Αντώνιος. Οι Σερραίοι μετέτρεψαν την ονομαστική του γιορτή σε εθνική γιορτή στις Σέρρες. Την ημέρα εκείνη αδιαφόρησαν για την τουρκική κατοχή και μερικοί ενθουσιώδεις πατριώτες ύψωσαν την ελληνική σημαία στους εξώστες των σπιτιών των.

Τα ελληνικά σχολεία διοργάνωσαν παρέλαση μπροστά από το προξενείο. Όλοι οι μαθητές πήγαν να υποβάλουν τις θερμές ευχές τους στο γενναίο αντιπρόσωπο του ελληνικού κράτους. Το σύνολο των μαθητριών του παρθενά-

120. Σαχτούρη απομνημονεύματα σελ.67-68.

121. Παπακυριάκου Κ. Νεότερη και σύγχρονη ιστορία της Κοινότητας Αγίου Πνεύματος και της ομολόμου ιεράς Μονής σελ 216.

122. Σαχτούρη. Απομν σε67-69

γωγείου Σερρών με το Σύλλογο των διδασκόντων, μπροστά στα μάτια της Τουρκικής χωροφυλακής, παρέλαυναν με σχολικά εθνικά τραγούδια στους δρόμους της πόλεως και με εθνική υπερηφάνεια περνούσαν μπροστά από το προξενείο, για να υποβάλλουν ομόψυχα τα σέβη τους, τις θερμές ευχές τους και για να ψάλλουν το εξής ευχετήριο άσμα του που συνέταξε ο καθηγητής Ευάγγελος Στρατής για τον πρόξενο Σαχτούρη.

*Αν του πάπου τα καράβια / στα πελάγη μας δεν ήλθαν
να μας κόψουν τας αλύσεις, / ήλθες Συ για να μας δείξεις
τα μπουρλότα πως ανάβουν/ εις τα σπλάχνα των εχθρών.
Ω ! εγγόνι ζηλεμένο / χρόνια χίλια να ζήσης.
Δι' αυτό σαν Πάσχα είπαν /να χαρούμε τη γιορτή σου.
Ω εγγόνι ζηλεμένο χίλια χρόνια να μας ζήσης¹²³.*

Η εκδήλωση αυτή προς τιμήν του Σαχτούρη και ο σημαιοστολισμός προκάλεσαν την οργή των Τούρκων. Συνέλαβαν κατ' αρχάς μερικούς ενθουσιώδεις Έλληνες, που ύψωσαν την ελληνική σημαία

Όλοι τον εκτιμούσαν. Ο λόγος του πάντοτε είχε βαρύτητα. Οι εντολές του εξετελούντο χωρίς συζήτηση, όσο επικίνδυνες και αν ήταν. Ό,τι έλεγε έπρεπε πάση θυσία να πραγματοποιηθεί οικειοθελώς από τους συνεργάτες του.

Την εποχή εκείνη υπηρετούσαν τρεις μεταρρυθμιστές Γάλλοι αξιωματικοί, οι οποίοι ήταν εξαιρετικά βουλγαρόφιλοι. Προκάλεσαν την αγανάκτηση του σερραϊκού λαού με τη μεροληψία τους υπέρ των Βουλγάρων. Στο προξενείο είχαν μια γαλοπούλα, που θα της έσφαζαν την πρωτοχρονιά. Οι Σερραίοι την έλεγαν κούρκο και δεν ήξεραν το όνομα του και ως γάλο. Ο Σαχτούρης έδωσε εντολή στο υπομάγειρα Βαγγέλη να σφάζει το γάλο, δηλαδή τον κούρκο, για την πρωτοχρονιά. Ο Βαγγέλης νόμισε ότι λέγοντάς του να σφάζει το «γάλο» τον διέταζε να σφάζει το Γάλλο αξιωματικό Βεράν. Ακόνιζε το μαχαίρι στενοχωρημένος από τη δύσκολη αποστολή, που του ανέθεσε Έπρεπε να εκτελέσει την εντολή οπωσδήποτε. Ο κλητήρας του προξενείου Γιάννης τον βρήκε πολύ στενοχωρημένο και τον ρώτησε τι συμβαίνει. Όταν έμαθε το πρόβλημά του το ανέφερε στον Πρόξενο και γέλασαν όλοι με το Βαγγέλη, που παρεξήγησε την εντολή του προξένου και ετοιμάζονταν να σφάζει το Γάλλο Βεράν¹²⁴.

Όλοι τον εκτιμούσαν ως άνθρωπο και ζητούσαν τη γνώμη του. Ο Οικουμενικός Πατριάρχης Ιωακείμ ο Γ' και ο Έλληνας πρεσβευτής της Κωνσταντινουπόλεως Ιωάννης Γρυπάρης τον κάλεσαν στο Πατριαρχείο τη Μεγάλη Τετάρτη του 1907, για να τους εκθέσει το χαρακτήρα του μακεδονικού αγώνα. Οι Τούρκοι παρουσίαζαν στο Πατριαρχείο τους Έλληνες αντάρτες ως κακούργους και τους Μητροπολίτες της Δράμας Χρυσόστομο και των Σερρών Γρη-

123. Πέννα Π. Ιστορία των Σερρών σ.305.

124. Σαχτούρη. Απομνημον.σ.59. Απομν Μακεδονομάχων Σερρών.

γόριο ως υποκινητές των κακούργων. Ο Σαχτούρης τους εξιστόρησε τα πάντα και απεκατέστησε την αλήθεια¹²⁵.

f) Η εθνική προσφορά του Σαχτούρη στα χρόνια των Νεότουρκων

Ο Σαχτούρης προσέφερε πάρα πολλές εθνικές υπηρεσίες στην ελληνική κυβέρνηση την εποχή των Νεότουρκων. Οι Νεότουρκοι ήταν κατά το πλείστον νεαροί αξιωματικοί, που θίχθηκαν από την άθλια κακοδιοίκηση και τη σαπίλα του καθεστώτος του Σουλτάνου Αβδούλ Χαμίτ και θέλησαν να ανατρέψουν και να διορθώσουν την κατάσταση. Είχαν ως κέντρα δράσεως τις Σέρρες και τη Θεσσαλονίκη. Μερικοί Έλληνες συνεργάζονταν μαζί τους και ενημέρωναν το προξενείο με κάθε λεπτομέρεια για τους σκοπούς και για τις εξελίξεις του κινήματος.

Ο πρόξενος Σαχτούρης με τη σειρά του ενημέρωνε την ελληνική κυβέρνηση. Το παλαιό καθεστώς της Τουρκίας, οι Παλαιότουρκοι, έστειλαν το βεζίρη Ρεσίτ Πασά στην Αθήνα και έπεισαν την ελληνική κυβέρνηση του Γεωργίου Θεοτόκη να ταχθεί η Ελλάδα στο πλευρό των Παλαιότουρκων. Ο πρόξενος Σαχτούρης, που ήταν ενήμερος για την εξέλιξη και τους σκοπούς των Νεότουρκων, αντέδρασε στην απόφαση της κυβέρνησης. Η οριστική τοποθέτησή της θα είχε τρομερές συνέπειες στον υπόδουλο Ελληνισμό, εάν οι Νεότουρκοι αναλάμβαναν τη κυβέρνηση της Τουρκίας. Η κυβέρνηση υποτίμησε τη κρίση του Σαχτούρη και με εγκύκλιό της διέταξε τους προξένους να ενεργούν κατά των Νεότουρκων και υπέρ των Παλαιότουρκων. Ο Σαχτούρης υπέβαλλε παραίτηση για την εγκύκλιο αυτή, αλλά δεν έγινε δεκτή, διότι η εξέλιξη των πραγμάτων τον δικαίωσε.

Η κυβέρνηση κατάλαβε το πολιτικό της σφάλμα και γι' αυτό ζήτησε από το Σαχτούρη περισσότερες πληροφορίες για τα σχέδια των Νεότουρκων. Τους απάντησε από πρώτη πηγή και επαλήθευθηκαν όλα. Τον κάλεσαν στην Αθήνα, για να ενημερώσει προσωπικά το πρωθυπουργό Θεοτόκη και τον υπουργό των εξωτερικών Μπαλτατζή. Ο δεύτερος τον δέχτηκε αμέσως και τον άκουγε επί δύο ώρες, ενώ ο πρώτος πολυάσχολος μετά βίας τον άκουσε για λίγο το επόμενο βράδυ και τον παρέπεμψε πάλι στο πρώτο. Πείστηκαν αμφότεροι από το Σαχτούρη. Κατάλαβαν τη μεγάλη εθνική προσφορά του και θέλησαν να τον προαγάγουν αμέσως σε πρέσβη. Τους απάντησε: «Αυτήν τη στιγμή προτιμώ να γίνω καβάσης (κλητήρας) στις Σέρρες παρά πρέσβυς οπουδήποτε». Αγαπούσε πολύ τις Σέρρες¹²⁶.

Η υγεία του ήταν κλονισμένη από την μακροχρόνια ελonoσία και τις συχνές εξαντλητικές κρίσεις, που υφίστατο στις Σέρρες. Λιποθύμησε στο Υπουργείο Εξωτερικών και τον μετέφεραν σε ξενοδοχείο της Κηφισιάς. Ήταν πολύ χλω-

125. Σαχτούρη. Απομν. σ.62

126. Ένθα αν. σ. 74-76

μός από την ελonoσία και τον εξέλαβαν για φυματικό. Δεν ήθελαν οι ξενοδόχοι να παραμείνει στο ξενοδοχείο τους. Συνήλθε από την εξάντληση γρήγορα και αναχώρησε για τις Σέρρες. Περνώντας από τη Θεσσαλονίκη επισκέφθηκε τη διοίκηση των Νεότουρκων. Μίλησε με τον Εμβέρ Μπέη και του αποκάλυψε ότι οι Νεότουρκοι έχουν τη πρόθεση να επανακτήσουν όλες τις επαρχίες που έχασε η Τουρκία τα τελευταία πενήντα χρόνια. Θα εξισλαμίζουν τους χριστιανούς των Βαλκανίων και κατ' αυτό τον τρόπο θα διόρθωναν το σφάλμα του Μωάμεθ του κατακτητή, που τους ανέχτηκε και δημιούργησε Βαλκανικές εθνότητες. Η Κρήτη θα παρέμεινε στους Τούρκους.

Με την επανάσταση των Νεότουρκων βρήκαν ευκαιρία η μεν Αυστροουγγαρία να προσαρτήσει το σαντζάκιο του Νόβι Παζάρ, η δε Βουλγαρία την Ανατολική Ρωμυλία. Ήταν τότε ευκαιρία η Ελλάδα να προσαρτήσει την Βερολίνειο γραμμή, την Ήπειρο και τη Θεσσαλία, αλλά δυστυχώς η κυβέρνηση της Ελλάδας κώφευσε στα τηλεγραφήματα του Σαχτούρη.

Το νεοτουρκικό κίνημα, ενώ υποσχόταν στους υπόδουλους λαούς αδελφoσύνη και ισονομία, ετοίμαζε τον εξισλαμισμό αυτών. Άλλα έλεγε με τα λόγια και άλλα έπραττε. Σε μια ομιλία που έγινε στις Σέρρες από ένα νεότουρκο στρατηγό διαφωτιστή, που άλλα έλεγε στη διαφώτιση και άλλα ετοίμαζε, ο Σαχτούρης του είπε στο τέλος της ομιλίας: «Αι ενθουσιωδώς χειροκροτούσαι, στρατηγέ μου, χιλιάδες Ελληνικαί χείρες τους ωραίους σας λόγους θα σας βοηθήσουν ειλικρινώς εις το εθνικόν έργον. Αλλά αι ίδιαι αυταί χείρες είναι έτοιμες να τιμωρήσουν αμειλήκτως πάσαν τυχόν επίορκον και αντίθετον προς τους καλούς σας λόγους πράξιν.»¹²⁷ Οι νεότουρκοι δολοφόνησαν σε λίγες μέρες τους Έλληνες συνεργάτες τους Ιωάννη Παπαζογλου και άλλους. Σχεδίασαν να δολοφονήσουν και το πρόξενο Σαχτούρη στις Σέρρες. Έβαλαν μια ομάδα νεαρών Τούρκων και τον πυροβόλησαν την ώρα του περιπάτου. Οι σφαίρες τρύπησαν μόνο το καπέλο του. Διέδωσαν αστραπιαία τη φήμη ότι σκότωσαν το Σαχτούρη και θα άρχιζαν σφαγές κατά των χριστιανών. Μαζεύτηκαν πολλοί Έλληνες στη Μητρόπολη και στο προξενείο για να ζητήσουν πληροφορίες τι να κάνουν προ της απειλής. Με πολύ κόπο τους καθυσόχασαν. Ο Σαχτούρης πήγε τη νύχτα έφιππος στο προάστιο της πόλης, που έμεινε ο Τούρκος διοικητής και τον ξύπνησε. Τον ενημέρωσε για την απόπειρα της δολοφονίας και για τις διαδόσεις περί σφαγής. Ταράχτηκε ο διοικητής, αλλά ο Σαχτούρης τον καθυσόχασε.

Οι Νεότουρκοι φάνηκαν ασυνεπείς και ύπουλοι παρότι η Ελλάς τάχθηκε με το μέρος τους σύμφωνα με την επίμονο υπόδειξη του Σαχτούρη.

Τον διαδέχτηκε στο προξενείο Σερρών ο Πολυχρονιαδής. Ο Σαχτούρης προτίμησε να μεταβεί στην Ελβετία για θεραπεία της ελonoσίας του. Δεν έπαυσε και στην ανάρρωσή του ακόμη να ενδιαφέρεται για τους Σερραίους. Επισκέφθηκε στην Αυστρία τον ισχυρό και πλούσιο Σερραίο Δούμπα. Του

127. Σαχτούρη.. Απομν. Σελ. 77-78.

εξέθεσε λεπτομερώς την αθλία κατάσταση και τα δεινοπαθήματα των σκλαβωμένων Σερραίων στους Τούρκους με σκοπό να βοηθήσει τους συμπατριώτες του. Δυστυχώς χτύπησε λάθος πόρτα και γι' αυτό έφυγε εκφράζοντας τη λύπη του.

Παρέμεινε με υπόδειξη του γιατρού σε ένα βουνό της Αυστρίας και θεραπεύτηκε από την ελονοσία. Επέστρεψε στην Αθήνα και ανέλαβε υπηρεσία. Το 1912 διορίστηκε Γενικός πρόξενος της Αλεξάνδρειας της Αιγύπτου και αντιπρόσωπος του Καΐρου. Το 1920 ορίζεται ως Ύπατος Αρμοστής στη Θράκη. Το 1926 εκλέχτηκε βουλευτής Σερρών. Ο Βενιζέλος του προσέφερε τη πρεσβεία της Βιέννης, όπου και ανέπτυξε τις εμπορικές σχέσεις των δύο χωρών. Το 1932 συνταξιοδοτήθηκε. Το 1951 δημοσίευσε τα απομνημονεύματά του στο Κάιρο.

γ) Ο Δημοσθένης Φλωριάς (Νούτσος). Γραμματέας του προξενείου

α) Βιογραφικά στοιχεία

Ο Δημοσθένης Φλωριάς κατάγονταν από την Ιθάκη. Έλαβε μέρος στον ελληνoturκικό πόλεμο το 1897 ως ανθυπολοχαγός. Υποσχέθηκε μαζί με άλλους συναδέλφους να ξεπλύνουν τη ντροπή του ατυχούς εκείνου πολέμου του έθνους μας. Τοποθετήθηκε στο προξενείο Σερρών, όταν μετατέθηκε ο Κουρέβελης με τις διαβολές του Χιλμή πασά. Εργάστηκε με πολύ ζήλο και ενθουσιασμό για την οργάνωση του Μακεδονικού Αγώνα στην Ανατολική Μακεδονία από το 1906 μέχρι την 26η Απριλίου του 1908 με το ψευδώνυμο Νούτσος. Φάνηκε αντάξιος της αποστολής του. Αναδείχτηκε ο καλύτερος παράγων και συντελεστής της επιτυχίας του αγώνα κατά της τρομοκρατίας και της επεκτατικής προσπάθειας της Βουλγαρίας. Ανέλαβε σκληρό και επίμοχθο έργο. Συνάντησε πολλές δυσκολίες, αλλά δεν κάμφθηκε. Ήταν τολμηρός με μεγάλες οργανωτικές και διπλωματικές ικανότητες στον τοπικό αγώνα.

Είχε να αντιμετωπίσει τρεις άσπονδους εχθρούς, τους Τούρκους, τους Βουλγάρους και τους μεταρρυθμιστές αξιωματικούς Γάλλους. Ο διοικητής των Σερρών στρατάρχης Ιμπραήμ πασάς με το Γάλλο αξιωματικό Verant τον καταδίκωκαν και τον συκοφαντούσαν. Ζητούσαν επίμονα τη μετάθεσή του από τις Σέρρες. Δεν κάμφθηκε από την έχθρα αυτών, αλλά συνέχισε αφανώς με σύνεση και περίσκεψη το ενεργό αγώνα κατά των Βουλγάρων. Ενεργούσε πάντοτε με πολλή προσοχή και σύνεση. Ουδέποτε έδωσε αφορμή στις Τούρκικες αρχές. Η τουρκική αστυνομία απάντησε εγγράφως στο διοικητή των Σερρών για το Φλωριά «ότι καίτοι παρακολουθείται πιστώσ από την ημέρα της αφίξεώς του στις Σέρρες εν τούτοις σε ουδεμίαν έκτροπον πράξη είδε αυτόν, η δε εν γένει συμπεριφορά του ήτο ανεπιλήψιμος». Ο πρόξενος Σαχτούρης που τον είχε πιστό συνεργάτη του γράφει στις 8/4/1907 προς το

Υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδος για το Φλωριά τα εξής: «Να εξαίρω τα προσόντα του νυν γραμματέως, ου η φρόνησις, η περισκευμένη φιλοπατρία και η λελογισμένη ενέργεια σπουδαιότατα συνετέλεσαν εις την ευάρεστον πρόοδον των ενταύθα πραγμάτων μας και του οποίου η απομάκρυνσις θέλει είσθαι ζημία και οπισθοδρόμησις εις την εργασίαν ημών»¹²⁸. Κανείς δεν παραπονέθηκε κατ' αυτού εκτός από το Χιλμή πασά.

Σαν στρατιωτικός είχε την απαίτηση να εκτελούνται αμέσως οι διαταγές του. Στενοχωριόνταν από την έλλειψη αυστηρής πειθαρχίας. Είχε μεγάλη επιδεξιότητα αγωγής συνεργασίας με όλους τους παράγοντες του μακεδονικού αγώνα. Κατόρθωσε να αξιοποιήσει το εθνικό δυναμικό ολοκλήρου του σαντζακίου των Σερρών με τη στενή συνεργασία των πάντων και ιδιαίτερα με τα μέλη του Συλλόγου “Ορφέα”. Δραστηριοποίησε τους προκρίτους, που ήταν διστακτικοί από τις αποτυχίες των προηγούμενων εξεγέρσεων, που κατέληξαν στις σφαγές των Ελλήνων. Ενδιαφέρονταν πραγματικά για όλους και για όλα.

Στο αρχείο του στρατηγού Δαγκλή βρέθηκαν οι «Σημειώσεις και οδηγίες δια την εν τω Σαντζακίω Σερρών γινομένην εργασίαν» του Φλωριά και εκδόθηκαν από το Βασίλειο Λαούρδα. Είναι σκέψεις, διαπιστώσεις, κρίσεις και υποδείξεις προς τους επιτελείς του Νομού, αλλά ιδιαίτερα στο μέλλοντα διάδοχό του στο προξενείο. Γνώριζε ότι ο Ιμπραήμ πασάς θα τον μετέθετε οπωσδήποτε από τις Σέρρες και ετοιμαζόταν να παραδώσει. Συνηθισμένος να εκτελεί πάντοτε ακέραιο το καθήκον του, έγραψε τις σημειώσεις και οδηγίες στο διάδοχό του για να συνεχίσει το δύσκολο έργο του αγώνα. Οι σημειώσεις του είναι προσωπικές σκέψεις και υποδείξεις. Αποτελούν θαυμάσια πηγή της ιστορίας του μακεδονικού αγώνα στο σαντζάκιο Σερρών.

Ήταν πολύ απαραίτητος στο προξενείο Σερρών. Ο Σαχτούρης προσπαθούσε να πείσει το Υπουργείο Εξωτερικών να παρατείνει την παραμονή του στις Σέρρες, αλλά επειδή ο Ιμπραήμ πασάς ζήτησε τη μετάθεσή του από τα ανάκτορα προέβλεψε ότι θα τον μετέθεταν οπωσδήποτε. Έγραψε και παρακαλούσε θερμά να στείλουν το συντομότερο κατάλληλο αντικαταστάτη για να ενημερωθεί από το Φλωριά και να προπαρασκευασθεί στα καθήκοντά του¹²⁹. Η ελληνική κυβέρνηση έστειλε στη θέση του το Μάρτιο του 1908 τον Κατσιμάνη. Ο Φλωριάς ενημέρωσε τον αντικαταστάτη του και του άφησε

Δημοσθένης Φλωριάς

128. Σαχτούρης. 19η έκθεση. Σεραιικά χρονικά τομ. Γ' σ. 54

129. Σερ. Χρον, τ.Γ. 'σ. 54

γραπτές πληροφορίες και οδηγίες για όλο τον αγώνα του σαντζακιού Σερρών.

Συνέχισε την καριέρα του ως αξιωματικός του ελληνικού στρατού και έφθασε μέχρι το βαθμό του υποστρατήγου. Όταν συνταξιοδοτήθηκε πολιτεύθηκε με το κόμμα των Φιλελευθέρων στο νομό Σερρών και εξελέγη βουλευτής κατ' επανάληψη στις Σέρρες. Οι Σερραίοι τον τίμησαν με την ψήφο τους. Οι παλαιοί συνεργάτες του μακεδονομάχοι τον υποστήριξαν στις εκλογές Έδειξε όμως πολύ ενδιαφέρον για τα κοινά των Σερρών μέχρι το τέλος της ζωής του το 1943¹³⁰.

β) Το σχέδιο του Φλωριά για τα αντάρτικα σώματα

Σύμφωνα με το σχεδιασμό του Φλωριά η δικαιοδοσία του Κέντρου περιλάμβανε οκτώ Καζάδες, και ειδικότερα τους Καζάδες: α) Σερρών, β) Ζίχνης, γ) Νευροκοπίου, δ) Δεμίρ Ισάρ, ε) Άνω Τζουμαγιάς, στ) Μελενίκου, ζ) Πετριτίσιου και η) Ρασλοκίου. Στους τέσσερεις τελευταίους Καζάδες δεν υπήρχε συμπαγής ελληνικός πληθυσμός. Δρούσαν σ' αυτούς και οι Βούλγαροι εκτός από το Μελένικο και τα χωριά του Πετριτίσιου¹³¹.

Το σαντζάκιο Σερρών θα διαιρούνταν σε τρεις τομείς, και ειδικότερα σ' αυτούς της Τζουμαγιάς, της Ζίχνης και της Βισαλτίας.

1) Ο τομέας της Τζουμαγιάς θα είχε δικαιοδοσία σ' ολόκληρη τη δυτική περιοχή, δηλαδή στο Μελένικο, στο Άνω Πετρίτσι, στο Σιδηρόκαστρο και σ' ένα τμήμα δυτικά των Σερρών. Το αντάρτικο σώμα της Τζουμαγιάς θα επισκέπτονταν τα χωριά Βαλτερό, Ποντισμένο, Χορτερό, Γεφυρούδι, Αμμουδιά, Σκοτούσα, Καρπερή, Μελεγγίτσι, Άνω και Κάτω Καμήλα, Μητρούση, Λευκώνα, Βαμβακόφυτο, Χαροπό, Πορρόια, Ομαλό, Πετρίτσι και Στάρτσοβο. Θα επέβλεπε όλα τα ελληνόφωνα, βουλγαρόφωνα και βλαχόφωνα χωριά της περιοχής αυτής μέχρι το Λαϊλιά και την Άνω και Κάτω Βροντού. Γενικός αρχηγός του Δυτικού σαντζακίου θα ήταν ο Αλέξανδρος Ευριθιώτης, ενώ του Ανατολικού ο Καπετάν Δούκας. Αυτοί έπρεπε να συνεργάζονται, αλλά λόγω της αλαζονικής συμπεριφοράς του πρώτου τον απέφευγε ο δεύτερος. Μέρος του σώματος της Τζουμαγιάς θα αποσπώνταν στο Μπέλες, για να τονώσει το ηθικό των κατοίκων της περιοχής Μελενίκου, πού καταπιέζονταν από τη βαριά φορολογία των Κομιτατζήδων, και για να επαναφέρει αυτούς που προσχώρησαν με τη βία στην Εξαρχία.

2) Ο τομέας της Ζίχνης θα είχε δικαιοδοσία στην επαρχία της Φυλλίδας και στα ανατολικά χωριά των Σερρών. Γενικός αρχηγός θα ήταν ο Καπετάν Δούκας-Ζέρβας. Το αντάρτικο σώμα του θα διαιρούνταν σε τέσσερα τμήματα. Στα τρία πρώτα θα ηγούνταν οι υπαρχηγοί του Δούκα: ο Μάρτζιος με έξι οπλίτες στο Παγγαίο, ο Τσουβαλτζής με πέντε οπλίτες στη Ζίχνη και ο Μπουλα-

130. Σερ.Χρον. τόμ. Δ' σ. 101-144.

131. Οδηγίες Φλωριά, Σερ. Χρον. τ.Δ' σ.109

σίκης στα Δαρνακοχώρια. Το τέταρτο τμήμα, με αρχηγό το Δούκα, θα μετακινούνταν στις περιοχές και τριών παραπάνω τμημάτων. Ο καπετάν Δούκας θα επιθεωρούσε και θα επέβλεπε το έργο όλων αυτοπροσώπως. Θα είχε επίσης τακτική επικοινωνία με το Κέντρο του αγώνα και θα συσκέπτονταν με τις ανώτατες επιτροπές του αγώνα της Αλιστράτης, της Ζίχνης και του Ροδολίβους. Απόσπασμα του σώματος της Χαλκιδικής θα υπήρχε και στο Μικρό Κάμπο, στη λίμνη Αχινού, για να ελέγχει τις διαβάσεις στις εκατέρωθεν όχθες του ποταμού Στρυμόνα¹³².

3) Ο τομέας της Βισαλτίας, τέλος, με έδρα τη Νιγρίτα, θα είχε δικαιοδοσία στην περιοχή από το χωριό Όρλιακο (Στρυμονικό) μέχρι τον κόλπο του Ορφανού. Θα συνεργάζονταν με τα σώματα της Χαλκιδικής και της Θεσσαλονίκης¹³³.

ς) Οδηγίες του Φλωριά για τη διεξαγωγή του αγώνα

Σύμφωνα με τις οδηγίες του Φλωριά προς τους άνδρες των σωμάτων οι τελευταίοι όφειλαν τα εξής:

Να γνωρίζουν τα βλάχικα και τα βουλγαρικά, για να επικοινωνούν άμεσα με τους χωρικούς.

Να κρατούν τους χωρικούς στην ορθοδοξία και να τους ενημερώνουν για τα σχέδια και τους σκοπούς των Βουλγάρων.

Να παρακολουθούν τους πράκτορες των Βουλγάρων και τους προδότες και να οργανώνουν το λαό στον κοινό αγώνα.

Να συμμετέχουν στη μεταφορά και την ασφάλιση των όπλων σε κρύπτες.

Να οργανώνουν την ασφάλεια των διαβάσεων του ποταμού Στρυμόνα για να διέρχονται οι άνδρες των σωμάτων των άλλων περιοχών εύκολα.

Να συνεργάζονται ομαλά με τα σώματα των άλλων περιοχών Σερρών και των ομόρων σαντζακίων.

Να κρατούν τους δρόμους ανοικτούς από ενέδρες προς όλα τα ορεινά μέρη για την ομαλή επικοινωνία των σωμάτων.

Να αναζωπυρώνουν το εθνικό φρόνημα των κατοίκων του ελληνικού πληθυσμού της Μακεδονίας.

Να διαφωτίζουν τα βουλγαρόφωνα χωριά, έτσι ώστε να δημιουργούνται εθνικοί πυρήνες από έμπιστους φίλους της Ορθοδοξίας και του Ελληνισμού.

Με τη συνεχή εθνική κατήχηση και συμπαράσταση στα προβλήματά τους να δημιουργούν ομάδες προσκείμενες στον Ελληνισμό και την Ορθοδοξία.

Να επαναφέρουν στην Ορθοδοξία και στην Ελλάδα τα άτομα και τα χωριά, που προσχώρησαν κάτω από το καθεστώς τρομοκρατίας των Βουλγαροκομιτατζήδων στους σχισματικούς της Εξαρχίας. Τα ελληνόφωνα χωριά δέχονταν

132. Ένθα αν.Σερ, Χρονικά τομ. Δ' σελ.117-118

133. Ένθα ανωτ. Σερραϊκά. Χρον. τ.Δ' σ.115.

ευχαρίστως την εθνική διαφώτιση και πρόθυμα βοηθούσαν τους άνδρες στην εξασφάλιση τροφών και ασφαλούς διαμονής. Τα βουλγαρόφωνα χωριά, αντίθετα, συχνά αντιδρούσαν και πρόδιδαν τους άνδρες των σωμάτων στους Τούρκους και στους Βουλγαροκομιτατζήδες.

Να αποφεύγουν τους φόνους και τους εμπρησμούς οικιών, γιατί δεν θα είχαν καλό αποτέλεσμα. Θα αύξαναν τα μίσση για αντεκδικήσεις και θα προκαλούσαν την επέμβαση των τουρκικών αρχών, αστυνομίας και στρατού, στη περιοχή, οι οποίες αφενός θα καταδίωκαν τους άνδρες των σωμάτων και αφετέρου θα εγκαθιστούσαν αποσπάσματα στα σχετικά μέρη, δυσχεραίνοντας έτσι το έργο της εθνικής κατήχησης.

Η διαγωγή και η συμπεριφορά των ανδρών των σωμάτων έπρεπε γενικά να είναι πάντοτε άμεμπτος. Οι άντρες όφειλαν να συμπεριφέρονται πάντοτε με αγάπη, καλοσύνη και κατανόηση προς τους δυστυχείς συμπατριώτες τους, που καταπιέζονταν από τους Βουλγάρους και τους Τούρκους.

Χ . Η προσφορά της τοπικής Εκκλησίας στο Μακεδονικό Αγώνα

1. Η δράση των επισκόπων της Εκκλησίας

Το Οικουμενικό Πατριαρχείο μόλις πληροφορήθηκε την ίδρυση ανεξάρτητης Βουλγαρικής Εκκλησιαστικής Εξαρχίας και την εγκατάσταση του Βουλγάρου Έξαρχου στην Κωνσταντινούπολη αντέδρασε και διαμαρτυρήθηκε έντονα στο Σουλτάνο, στην τουρκική κυβέρνηση και όπου αλλού μπορούσε. Συνεκάλεσε τοπική σύνοδο και καταδίκασε τη Βουλγαρική Εκκλησία ως σχισματική. Προείδε το μεγάλο κίνδυνο, που διέτρεχε ο Ελληνισμός της Μακεδονίας και κατόπιν εμπεριστατωμένης μελέτης του ζητήματος αποφάσισε να αλλάξει όλους τους Μητροπολίτες της Μακεδονίας με νέους στην ηλικία, δυναμικούς, ισχυρής θέλησης και μεγάλου ηθικού αναστήματος ιεράρχες, όπως το Γερμανό Καραβαγγέλη στη Καστοριά, το Χρυσόστομο Καλαφατάκη στη Δράμα (τον μετέπειτα Σμύρνης), το Γρηγόριο Ζερβουδάκη στις Σέρρες και άλλους όμοιους. Όλοι αυτοί με κίνδυνο της ζωής τους ενίσχυσαν το ηθικό και την αυτοπεποίθηση των Ελλήνων Μακεδόνων. Επισκέπτονταν όλα τα χωριά των επαρχιών τους, λειτουργούσαν, μιλούσαν με εθνικό παλμό, παρηγορούσαν τις οικογένειες των θυμάτων και ενεθάρρυναν τους τρομοκρατημένους να παραμείνουν πιστοί στο Οικουμενικό Πατριαρχείο. Έτσι, επανέφεραν στο οικουμενικό Πατριαρχείο πολλά χωριά που είχαν εξαναγκαστεί με τη βία να προσχωρήσουν στην Εξαρχία¹³⁴. Ο αγώνας δεν ήταν μόνο θρησκευτικός, αλλά και εθνικός. Ήταν διπλός αγώνας για την πίστη και το έθνος.

Οι Ορθόδοξοι επίσκοποι και οι λοιποί κληρικοί ήταν τα πρώτα θύματα των Βουλγάρων.

Οι περισσότεροι επίσκοποι και ιερείς της Μακεδονίας ήταν μνημένοι και πρωτοπόροι στον αγώνα. Δεν συμμετείχαν όμως στις αιματηρές αντεκδικήσεις και δολοφονίες κατά των Βουλγάρων.

Ο μητροπολίτης Δράμας και μετέπειτα Σμύρνης Χρυσόστομος σε κήρυγμά του κατά τη θεία λειτουργία στο ναό του Νευροκοπίου επικαλέστηκε την εξής φράση του Ευαγγελίου: «Αλλά νυν ο έχων βαλλάντιον αράτω, ομοίως και πήραν, και ο μη έχων πωλησάτω το ιμάτιον αυτού και αγορασάτω μάχαιραν» (Λουκ 22, 36). Τόνισε στους πιστούς ότι δεν πρέπει να διστάσουν να πουλήσουν ακόμη και μέρος της περιουσίας τους προκειμένου να εξοπλισθούν και να καταστούν ικανοί να αμυνθούν έναντι εκείνων, που καταδοκούσαν ύπουλα να τους δολοφονήσουν. Μπροστά στους μεγάλους κινδύνους για τη ζωή, την ορθόδοξη πίστη και την ελληνική εθνικότητα του ποιμνίου τους οι περισσό-

134. Βασ. Λαούρδα. Μακεδονικός αγώνας σελ. 12.

τεροι ορθόδοξοι κληρικοί ήταν μνημένοι στον αγώνα.

Στο Μελένικο, ο εκεί Μητροπολίτης Ειρηναίος, διακεκριμένος για τα πολλά πνευματικά και ηθικά του προσόντα, την αγιότητα του βίου του, τη μόρφωση, την οξυδέρκεια, τη σύνεση και τη διπλωματία του αγωνίστηκε παράλληλα σκληρά για τη διαφύλαξη του ποιμνίου του. Η επιβλητική προσωπικότητά του με την ευρυμάθεια, γλωσσομάθεια και την καλλιεργημένη ευγένειά του απολάμβανε την εκτίμηση όλων Τούρκων και Ελλήνων. Αντιλήφθηκε γρήγορα τη σοβαρότητα της διαμάχης Βουλγάρων και Ελλήνων για την τύχη της Μακεδονίας και έγινε ο πρωταγωνιστής και εμψυχωτής του εθνικού ελληνικού αγώνα της Μακεδονίας. Στην επαρχία του οι Βούλγαροι οργίαζαν. Διέπρατταν πολλά εγκλήματα για να εκβουλαγίσουν τους κατοίκους. Ο Ειρηναίος φρόντισε με τον Π. Αργυρόπουλο, τον μετέπειτα Έλληνα υπουργό εξωτερικών, να διορίσουν στα σχολεία της μητρόπολής του Έλληνες αξιωματικούς ως δασκάλους, που συνεργάζονταν στον αγώνα κατά της προπαγάνδας των Βουλγάρων. Η παρουσία τους έδωσε θάρρος στους Έλληνες να αντιμετωπίσουν τις βιαιότητες και τις δολοφονίες των Βουλγαροκομιτατζήδων¹³⁵.

Ο γενικός διοικητής της Θεσσαλονίκης Χιλμή πασάς κατά την επίσκεψή του στις Σέρρες καταφέρθηκε με δριμύτητα κατά του μητροπολίτη Γρηγορίου Ζερβουδάκη, επειδή παρακινούσε κατά τις περιόδους τους Ορθοδόξους να αμύνονται κατά των σχισματικών. Ο Γρηγόριος απάντησε στο Χιλμή πασά εγγράφως. Αναφέρθηκε στις μεροληψίες των Γάλλων αξιωματικών υπέρ των Βουλγάρων. Τον καταδίδωκαν, διότι δεν συμμορφώνονταν στην εντολή τους να στέλνει τους Ορθοδόξους να αναφέρουν τα δεινοπαθήματά τους πρώτα σ' αυτούς¹³⁶. Ο Γρηγόριος υπερασπίζονταν το ποίμνιό του μέχρι θυσίας από τις κατάφορες αδικίες των Βουλγάρων, των Τούρκων, των Γάλλων, κ.λπ. Κράτησε ψηλά την παράδοση της προσφοράς του ιερού κλήρου για το έθνος. Διέθετε κάθε μήνα μέρος του μισθού του για τον αγώνα και πρωτοστατούσε παντού και πάντοτε για τα δικαιώματα των Ελλήνων της Μακεδονίας. Διαμαρτύρονταν τηλεγραφικά στο Σουλτάνο ζητώντας την προστασία του. Ο πρόξενος Σαχτούρης γράφει στα απομνημονεύματά του στις σελίδες 73-74: «Ήτο Κρης. Εκράτει οσαύτως υψηλά την παράδοσιν του Εθνικού κλήρου ... Η αυτού σεβασμιότης διέθεσεν όλην την περιουσία της δια τον αγώνα. Διέθεσε και αυτόν τον μισθόν του και επρωτοστάτει εις την κίνησιν θαρραλέως. Περιέθαλπε αφ' ετέρου τας ορφανιζομένας οικογενείας των δολοφονουμένων ιερέων.» Μια μέρα ο Σαχτούρης τον ρώτησε: «Δεσπότη μου έχω μια απορία. Πώς συμβαίνει να ψάλλετε πολυχρόνιο και να εύχεσθε υπέρ της Αυτού Γαληνοτάτης Αυτοκρατορικής μεγαλειότητος του Πατισάχ, και αντιθέτως να βοηθήτε τους αντάρτες του βασιλέως Γεωργίου του Α΄;» Ο Μητροπολίτης

135. Π. Πέννα Ιστορία των Σερών σ.205-6.

136. Σερ. Χρον.τομ Γ΄σ. 124-125.

του απάντησε με ειλικρίνεια: «Α, τέκνον μου. Όταν εύχωμαι υπέρ του Σουλτάνου το κάνω με τα χείλη. Η σκέψις μου είναι άλλη και η ψυχή μου βγάζει αντίθετη ευχή.»¹³⁷

Όταν απαγχόνισαν οι Τούρκοι τον Παναγιώτου και τον Ούρδα, ο Γρηγόριος έδωσε εντολή να κλείσουν οι Έλληνες τα καταστήματά τους και οι Ελληνίδες μαυροφορημένες να κάνουν συλλαλητήριο σε ένδειξη διαμαρτυρίας. Για να τον ενοχοποιήσουν ως υποκινητή επανάστασης στις Σέρρες συνέλαβαν τον ιερέα Παπαζαχαρία και τον εξανάγκασαν με ξυλοδαρμό να υπογράψει μια δήλωση ότι εμπνευστής και διοργανωτής του συλλαλητηρίου υπήρξε ο μητροπολίτης Γρηγόριος. Μετά απ' αυτό του απαγόρευσαν την έξοδο στα χωριά της επαρχίας του. Με τη διαβολή των Γάλλων αντιπροσώπων ο Χιλμή πασάς τον κατήγγειλε στην τουρκική κυβέρνηση τέσσερεις φορές και ζήτησε τη μετάθεσή του από τη Μακεδονία. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο πιεζόμενο τον μετέθεσε στη Χαλκηδόνα. Αναχωρώντας άφησε όλες τις οικονομίες του, 1200 χρυσές λίρες, για ανέγερση σχολείου στις Σέρρες.

Το Οικουμενικό Πατριαρχείο παρακολουθούσε με πόνο όσα συνεβαίνανε στη Μακεδονία και υφίστατο πολλές πιέσεις από την Τουρκική Κυβέρνηση με βαριές κατηγορίες κατά των μητροπολιτών της Μακεδονίας για να τους μεταθέσει, επειδή θυσίαζαν και τη ζωή τους ακόμη για την προστασία του ποιμινίου τους και αγωνίζονταν ηρωικά για να το στηρίζουν ηθικά κατά την άμυνά του έναντι των κακουργημάτων των Σχισματικών. Ο τότε οικουμενικός πατριάρχης Ιωακείμ Γ' κάλεσε τον πρόξενο των Σερρών Σαχτούρη στην Κωνσταντινούπολη, προκειμένου να ενημερωθεί για την εν γένει κατάσταση της Μακεδονίας και των Μητροπόλεων αυτής. Ο Πρόξενος του διηγήθηκε λεπτομερώς τα πάντα, όλα όσα συνεβαίνανε στη Μακεδονία, και εκείνος επί ώρες άκουγε με πολλή συγκίνηση και πόνο ψυχής τα μαρτύρια που υφίσταντο οι Πατριαρχικοί για την πίστη τους και για την άμυνα, που οργάνωσαν να διασώσουν τη ζωή τους και την ελληνικότητα της Μακεδονίας. Στο τέλος είπε: «Σ' ευλογώ τέκνον μου, διότι κατεπράυνας την ταραγμένην ψυχήν μου. Θα μεταβώ μετ' ολίγον εις τον Ιερόν Ναόν να δεηθώ υπέρ της ευοδόσεως του υπέρ της Ορθοδοξίας και της ελληνικής ελευθερίας αγώνος των Ελλήνων.» Αυτή την ευλογία την ανακοίνωσε ο πρόξενος στις Σέρρες και είχε βαθειά

Μητροπολίτης Σερρών κ.κ. Γρηγόριος

137. Απομν. Σακτούρη σ. 74

απήχηση στο αγωνιζόμενο λαό του σαντζακίου Σερρών¹³⁸.

2. Η δράση του υπόλοιπου κλήρου στο Μακεδονικό Αγώνα

Άξιοι φάνηκαν όμως και οι ιερείς στο Μακεδονικό Αγώνα. Εάν οι εκπαιδευτικοί, δάσκαλοι και καθηγητές, ήταν ο ένας στύλος του ελληνικού φρονήματος της Μακεδονίας, ο άλλος ήταν ο κλήρος. Η ανάμειξη της Εκκλησίας επιβάλλονταν στον εθνικό Μακεδονικό Αγώνα των Ελλήνων, γιατί την εποχή εκείνη η Ορθοδοξία και ο Ελληνισμός ήταν ταυτόσημα. Όσοι προσχωρούσαν στην Εξαρχία καταγράφονταν ως Βούλγαροι. Χαρακτηριστικό του Έλληνα Μακεδόνα ήταν η Ορθοδοξία. Η απομάκρυνση απ' αυτή σήμαινε αυτόματα και την απώλεια της ελληνικής εθνικότητας.

Αυτός ήταν ο σκοπός των Βουλγάρων: να απομακρύνουν τους Έλληνες της Μακεδονίας από το Ορθόδοξο Πατριαρχείο της Κωνσταντινουπόλεως για να τους κάνουν δικούς τους.

Ο κλήρος της Εξαρχικής Εκκλησίας ήταν αναμεμειγμένος στις δολοφονίες και στις ραδιουργίες κατά των Ελλήνων. Ο αντιπρόσωπος πρωθιερέας της Βουλγαρικής Εξαρχίας στις Σέρρες γνώριζε πολύ καλά όλα τα εγκλήματα των Βουλγάρων και συμμετείχε έμμεσα σ' αυτά, διότι ο γιος του Λάζος ήταν αρχηγός βουλγαρικής συμμορίας στις Σαράντα Εκκλησίες, ο γαμβρός του οργανωτής και αρχηγός των δολοφονιών στις Σέρρες και ο γραμματέας του γραφείου της Εξαρχίας στις Σέρρες πρόεδρος του εκτελεστικού τμήματος του δολοφονικού κοιμητηρίου στην περιοχή. Ο σχισματικός ιερέας της Σκρίτζιβας ήταν ο αρχηγός της επίθεσης της βουλγαροσυμμορίας στην Αγριανή, στην οποία σκότωσαν επτά ορθοδόξους και έκαψαν τρία σπίτια.

Πρωταρχικός στόχος των σχισματικών ήταν οι ορθόδοξοι ιερείς. Αυτοί πλήρωναν με το αίμα τους το φόρο της θηριωδίας των Βουλγάρων. Στις 27/7/1907 οι σχισματικοί έστησαν ενέδρα έξω από την Ορεινή στον Μανδέλα και στον ιερέα του χωριού. Τον πρώτο τον σκότωσαν, ενώ ο ιερέας μόλις και πρόλαβε να πηδήξει μέσα στη χαράδρα με τρυπημένο το ράσο του από τις σφαίρες σωζόμενος έτσι ως εκ θαύματος.

Ο ιερέας του χωριού Γενή Μαχαλά (Πεπονιά), Παπαστέφανος, αγαθός, ενάρετος και πιστός στην Ορθοδοξία, καταπιέζονταν από τον αρχικομιτατζή Ντίνα Αραμπατζή να γίνει σχισματικός, αλλά επίμονα αρνιόταν. Του έστησαν ενέδρα κατά την ιερατική του αποστολή στην Αγία Ελένη και του διέλυσαν το κεφάλι με τις σφαίρες. Ένας από τους δολοφόνους ήταν άνθρωπος του Βουλγάρου πρωτοσύγκελου των Σερρών¹³⁹.

Στη Άνω Βροντού, που ήταν το κέντρο είκοσι πέντε ορεινών χωριών, οι Βουλγαροκομιτατζήδες προσπάθησαν να εξαναγκάσουν τους εκάστοτε ιερείς

138. Απομνημ. Σακτούρη σ.62.

139. Π.Πέννα. Ιστορία των Σερρών σ. 296.

της να προσχωρήσουν στη Βουλγαρική Εξαρχία.

Επειδή οι ιερείς αρνήθηκαν, οι Βουλγαροκομιτατζήδες σκότωσαν το 1898 τον Παπά Αντώνη. Στις 6/8/1898 έσφαξαν τον Πέτρο Παπαβασιλείου. Μετά από λίγο σκότωσαν το Χατζηδημητρίο Μιντούρη. Μετά κάλεσαν με τη βία τον Παπαιωάννη Ουζούνη στο σπίτι του Βουλγάρου προεστού, για να υπογράψει την προσχώρησή του στην Εξαρχία. Προηγήθηκε το κάψιμο του δάσους του και της παραγωγής των προϊόντων στα χωράφια. Τους απάντησε με παρρησία: «Οτιδήποτε άλλο κακό και αν μου κάνετε, ... ακόμη και το μονάκριβο παιδί μου αν μου σκοτώσετε, ποτέ δεν θα βγω από το σωστό δρόμο. Αν θέλετε να με καταστρέψετε, επειδή μένω στην Ορθοδοξία, κάμετέ το.» Έμειναν κατάπληκτοι από την γενναία απάντησή του¹⁴⁰.

Την εκκρεμότητα που είχαν με τον ιερέα του χωριού Λάκκο Παπαγιάννη από το 1903 την ολοκλήρωσαν το 1905, όταν τον συνέλαβαν πάλι και προσπάθησαν να τον σύρουν με τη βία στο ναό του χωριού, για να λειτουργήσει στα βουλγάρικα. Τη στιγμή που τον έσερναν έπαθε σοβαρό εγκεφαλικό και πέθανε πριν τον υποχρεώσουν να λειτουργήσει στη γλώσσα τους. Την ίδια χρονιά κατά το χειμώνα του 1903 ο ιερέας της Άνω Ορεινής Παπαηλίας πήγε στο Λαϊλιά να φέρει ξύλα για το σπίτι του. Του έστησαν ενέδρα και τον σκότωσαν.

Οι ορθόδοξοι κληρικοί αμύνονταν χωρίς διαβολές και εγκλήματα κατά των βιαιοτήτων των βουλγαροκομιτατζήδων, για να σώσουν τη ζωή του ποιμνίου τους. Ο Παπαβαγγέλης Φιλιππίδης, ιερέας της Αγριανής, όταν πληροφορήθηκε την επικείμενη επίθεση των Βουλγαροκομιτατζήδων στο χωριό του ζήτησε την προστασία του καϊμακάμη της Ζίχνης, αλλά δυστυχώς εκείνος δεν ανταποκρίθηκε. Προσπάθησαν να τον συλλάβουν την ώρα της επίθεσης στο χωριό. Ο σχισματικός ιερέας του Σκριτσόβου επέμεινε να σκοτώσουν το Παπαβαγγέλη, για να προσχωρήσει όλο το χωριό στην Εξαρχία, αλλά ο Παπαβαγγέλης διέφυγε από το κλοιό, που του έστησαν. Για να τον εκδικηθούν, έκαψαν το σπίτι του μαζί με την πρεσβυτέρα του Φωτεινή¹⁴¹. Επιδίωκαν να τον σκοτώσουν με κάθε τρόπο, αλλά δεν το κατόρθωσαν.

Ο Παπαδημήτρης Οικονόμου ή Πόρναλης, ιερέας της Δοβίστας (Εμμανουήλ Παπά), όταν κινδύνευσε η ομάδα του Καπετάνιου Πέγιου να συλληφθεί από τους Τούρκους, μεταμφίεσε τους άνδρες ως χωρικούς. Τα όπλα τους τα έκρυψε στο κωδωνοστάσιο του ναού Αγίου Αθανασίου. Με τις ενέργειές του διέφυγαν τη φυλακή πολλοί υπεύθυνοι του Μακεδονικού Αγώνα. Μετά από τη μάχη του σώματος του καπετάν Μακούλη στο Δοβίστα συνελήφθη μαζί το Παπαδημήτρη Τζόμαλο και οδηγήθηκαν αλυσοδεμένοι στις φυλακές του Γεντί Κουλέ της Θεσσαλονίκης. Ο Παπαδημήτρης καταδικάστηκε σε απαγχονισμό και μεταφέρθηκε στη φυλακή του Λευκού Πύργου. Με την επέμβαση του ελ-

140. Π. Πέννα Ιστορία των Σερρών σ.192.

141. Σακτούρη. 5η έκθεση Σερραϊκά Χρονικά σ.17-19

ληνικού προξενείου Θεσσαλονίκης και με γενναίες δωροδοκίες αναβλήθηκε ο απαγχονισμός του. Το 1909 με το Νέο Τουρκικό Σύνταγμα(Χουριέτ)των Νεότουρκων αμνηστεύθηκε και επέστρεψε στο χωριό του.

Ο καπετάνιος Αθανάσιος Χατζηπανταζής θάφτηκε κρυφά στο προαύλιο του ναού των Αγίων Θεοδώρων. Για να μη ανακαλυφθεί ο τάφος του από τους Τούρκους ανέλαβε ο πρωτοσύγκελος των Σερρών Λεόντιος με τους επιτελείς του Συλλόγου “Ορφέα” να τον μεταφέρουν στην αυλή του ελληνικού προξενείου. Μια νύχτα με το φαναράκι κάτω από το ράσο, σαν σε Σεξπίρειο δράμα, ο Λεόντιος φώτιζε τους επιτελείς προκειμένου αυτοί να ξεθάψουν την αποσυντεθειμένη με κακοσμία σωρό του καπετάνιου και να τη ξαναθάψουν στην αυλή του προξενείου. Έσωσαν την τοπική Εκκλησία και πολλούς μακεδονομάχους από τις ανακρίσεις, τα δικαστήρια και τη φυλάκιση.

Ο Παπαθανάσης του ναού της Ευαγγελιστρίας των Σερρών, την παραμονή της μάχης της Ευαγγελιστρίας, φιλοξένησε στην οικία του την ομάδα του καπετάν Μητρούση. Κατά την ώρα της μάχης κάηκε το σπίτι του.

Ο συνυπηρετών στον ίδιο ναό συνάδελφός του Παπαστέργιος όρκιζε τους υποψηφίους μακεδονομάχους κατ’ εντολή του προξένου Σαχτούρη.

Όλοι οι ορθόδοξοι ιερείς με κίνδυνο της ζωής τους φρόντιζαν να προφυλάξουν τα λογικά πρόβατα του ποιμνίου τους από τους Βουλγάρους και τους Τούρκους. «Ο ποιμήν ο καλός την ψυχήν αυτού τίθησιν υπέρ των προβάτων» (Ιωάν. 10, 11).

«Εάν οι εκπαιδευτικοί μας, δάσκαλοι και δασκάλες, ήσαν ο ένας στύλος του Ελληνικού φρονήματος της Μακεδονίας, ο κλήρος μας ήταν ο άλλος. Εις αυτά τα γρανιτώδη βάθρα της ηθικής δυνάμεως προσέκρουσε και εκάμφθη η τουρκική τυραννία και ο βουλγαρικός Κομιτατζηδισμός», γράφει ο πρόξενος Σαχτούρης¹⁴².

Δεν μπορούσαν οι ορθόδοξοι ιερείς να μιλήσουν πλέον στο ποίμνιό τους για αγάπη μεταξύ Ελλήνων και Βουλγάρων, γιατί οι Βούλγαροι καθημερινά αποδεκάτιζαν του Έλληνες με τις συνεχείς δολοφονίες. Για να σώσουν, τη ζωή του ποιμνίου τους και τον ελληνισμό της Μακεδονίας αναγκάζονταν να ομιλούν για την εξ ενστίκτου άμυνα.

Ο Παπαπασχάλης μετά από την καταστροφή της παρουσίας και την εξόντωση της οικογένειάς του από τους Βουλγάρους και προκειμένου να γίνει οπλαρχηγός αντάρτικης ομάδας, αυτοκαθαιρέθηκε από ιερέας, βγάζοντας τα ράσα για να μην τα λερώσει με το αίμα των Βουλγαροκομιτατζήδων. Έπεσε ηρωικά μαχόμενος κατά των Τούρκων στη Νικόκλεια.

Η ιστορία του Παπαπασχάλη, σύμφωνα με τον πρόξενο Σαχτούρη, «είναι η ιστορία των αναρίθμητων εκείνων ορθοδόξων κληρικών, οι οποίοι, αφανείς αλλά μεγάλοι ήρωες, καθαγίασαν το Μακεδονικό Αγώνα με το τίμιον αίμα των»¹⁴³.

142. Σαχτούρη. Απομνημον. Σ. 72.

143. Σαχτούρη απομνημονεύματά σελ.. 61.

XI. Μορφές του Μακεδονικού αγώνα στο Νομό Σερρών: Καπεταναίοι

1. Ευθύνη και δράση των καπεταναίων

Ο οπλαρχηγός ήταν υπεύθυνος για όλα, για κάθε κίνηση και δράση της ομάδας του. Έπαιρνε αποκλειστικά οδηγίες από το Κέντρο του αγώνα και εργάζονταν με πολύ μυστικότητα. Η αλληλογραφία του Κέντρου συναλλάσσονταν μόνο με αυτόν. Οι άνδρες του σώματος υπάκουγαν σ' αυτόν.

Κατά τη γνώμη του προξένου Σακτούρη και τις τότε συνθήκες διεξαγωγής του Μακεδονικού Αγώνα, «ο αρχηγός πλην της γενναιότητας και του πατριωτισμού δέον να περικοσμήται και δι' άλλων προσόντων, εκ των οποίων η ευστροφία του πνεύματος, ας είπω η διπλωματία, η μόρφωσις, η ευγλωττία και η πανουργία δεν πρέπει να ώσι εκ των μικροτέρων. ... Με άλλαις λέξεις ο αγών εξαρτάται κατά το πλείστον εκ της επιτηδειότητος του αρχηγού. Η εύρεσις όμως καταλλήλων αρχηγών είναι έργον δυσχερέστατον.»¹⁴⁴ Η προσωπικότητα του οπλαρχηγού συντελούσε τα μέγιστα στην επιτυχία του αντάρτικου σώματος¹⁴⁵.

Στα χωριά δεν παρουσιαζόταν όλο το σώμα στις κατά τόπους επιτροπές, αλλά μόνο ο αρχηγός, ο οποίος δεν επενέβαινε στη διοίκηση των κατά τόπους επιτροπών για μικροπράγματα, αλλά τους άφηνε να αυτοδιοικούνται.

Οι οπλαρχηγοί του Μακεδονικού Αγώνα στην περιοχή Σερρών.

Από αριστερά: Δούκας Δούκας (Ζερβός) Σερραίος (1879-1938)

Μητρούσης Γκογκολάκης, από το Χομόντος (σκοτώθ. στην Αγ. Ευαγγελίστρια Σερρών, 14.7.1907)

Γιώργος Γιαγκλής, Ιερисиώτης (1867-1944)

Στέργιος Βλάχμπης, Ηρακλειώτης (1880-1940)

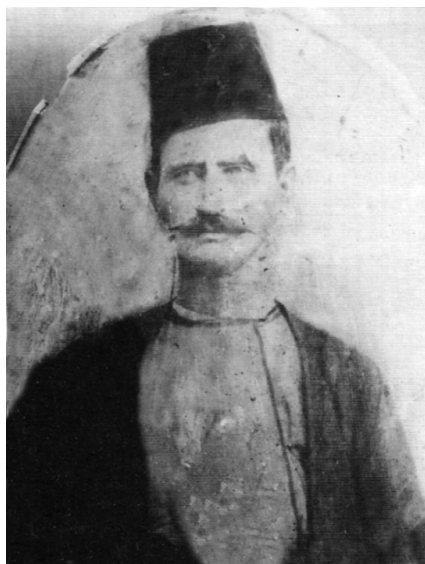
144. έκθεση 22α προς το Υπουργείον εξωτερικών της Ελλάδος. Σερραϊκά χρονικά τ. Γ 1959 Σελ.28.

145. Σακτούρη, 22α έκθεσή Σερ. Χρον. τ. Γ' σ. 58.

2. Ο καπετάν Χατζηπανταζής

Μετά από την αποτυχία των δύο σωμάτων, του Αντωνάκου και του Πέου, ανασυγκροτήθηκε νέο εξαμελές αντάρτικο σώμα με αρχηγό τον Σκοτουσιανό Αθανάσιο Χατζηπανταζή.

Το σώμα αποτελούνταν από τους Ηρακλειώτες Θωμά Τζιντζή, Ιωάννη Βυσόκαλη, Ιωάννη Πούλιο, τον Πενταπολιώτη Χρήστο Κιουτσούκη και το Λατρόβαλη Ηλία από το Χορτερό. Αργότερα προστέθηκαν και άλλοι εννέα άνδρες από την περιοχή.

Καπετάν Χατζηπανταζής

Το σώμα δρούσε στο δυτικό κάμπο των Σερρών από τα Καλά Δένδρα μέχρι το Μπέλες. Επισκέπτονταν κάθε βράδυ τα τρομοκρατημένα από τους Βουλγάρους χωριά. Με την παρουσία του ενεθάρρυνε τους κατοίκους. Το σώμα αναζωπύρωνε το εθνικό φρόνημα των αφοσιωμένων στο Οικουμενικό Πατριαρχείο κατοίκων των χωριών. Εμπέδωνε το αίσθημα της ασφαλείας σ' αυτούς. Προέβαινε στην καταδίωξη των Βουλγάρων πρακτόρων και κομιτατζήδων. Προκαλούσε το φόβο και το πανικό στους σχισματικούς, που είχαν αποθρασυνθεί.

Η παρουσία του στο δυτικό κάμπο των Σερρών ήταν θετική. Η ταχεία τιμωρία για τις αλλεπάλληλες δολοφονίες και τα άλλα εγκλήματά των Βουλγαροκομιτατζήδων και των πρακτόρων τους από τους Μακεδονομάχους Έλληνες υποχρέωσε τους Βουλγάρους να σταματήσουν τη βία, που ασκούσαν στα χωριά για να εκβουλγαρίσουν τους Έλληνες της υπαίθρου. Πολλοί απ' αυτούς έφυγαν στη Βουλγαρία. Ανακουφίστηκαν τα καταπιεσμένα δυτικά χωριά των Σερρών από την ανυπόφορη βία. Νέο κύμα ενθουσιασμού δραστηριότητας και αποφασιστικότητας ξαπλώθηκε σ' όλη την περιοχή. Πολλά χωριά που προσχώρησαν δια της βίας στη Βουλγαρική Εξαρχία, επανήλθαν οικειοθελώς στο οικουμενικό Πατριαρχείο.

Τούτο φάνηκε στην πανηγυρική κατάληψη της Μονής του Τιμίου Σταυρού του Παλαιοκάστρου στις 14/9 1904. Πέντε περίπου χιλιάδες Πατριαρχικοί Ορθόδοξοι Χριστιανοί έκαναν συλλαλητήριο και ζήτησαν τα κλειδιά της ως άνω Μονής από το μουτεσαρίφη για να τελέσουν τη θεία λειτουργία στα ελληνικά. Τα κλειδιά τα κρατούσε ο μουτεσαρίφης, επειδή κατέλαβαν τη μονή με τη βία οι Βούλγαροι και τελούσαν τις ιερές ακολουθίες στα βουλγαρικά.

Με πολύ ενθουσιασμό δεκάδες εκατοντάδες Σερραίοι και άλλοι χωρικοί λειτούργηθηκαν και πανηγύρισαν στη Μονή του Τιμίου Σταυρού.

Οι Βούλγαροι συνέχιζαν να δρουν στις Σέρρες και τα χωριά με ανεξέλεγκτους κατασκόπους και πράκτορες. Αυτοί έπρεπε να εμποδιστούν.

Ένας απ' σχετικών κατασκόπους ήταν ο μορφωμένος και δραστήριος βιβλιοπώλης Νίκωφ στο συνοικισμό του Αγίου Παντελεήμονα. Κατοικούσε δίπλα από την τουρκική Αστυνομία. Κυκλοφορούσε ένοπλος με σωματοφύλακα σε ώρες μεγάλης κίνησης και δρούσε ύπουλα σε βάρος των Ελλήνων. Η κατοικία του ήταν το κέντρο του βουλγαρικού κομιτάτου. Το Ελληνικό Κέντρο αποφάσισε να τον εκτοπίσει από τις Σέρρες. Ο Νίκωφ όμως λάμβανε όλα τα μέτρα και αποτύγχανε κάθε προσπάθεια του προξενείου.

Για την απομάκρυνσή του το Κέντρο του αγώνα κάλεσε τον Χατζηπανταζή Αθανάσιο με το πρωτοπαλικάρό του Κηπουρό. Οι δύο άνδρες εγκαταστάθηκαν δίπλα από το σπίτι του Νίκωφ κοντά στο ναό του Αγίου Παντελεήμονα Σερρών. Παρακολουθούσαν τις κινήσεις του και διαπίστωσαν τη μεγάλη δράση του.

Μια Τρίτη, που είχε παζάρι, βγήκαν στις 10 π.μ. ο Νίκωφ με το σωματοφύλακά του από το σπίτι τους. Ο Χατζηπανταζής με το πρωτοπαλικάρό του Κηπουρό τον περίμεναν στη πέτρινη γέφυρα της Κλοποτίτσας και του επιτεθήκαν αστραπιαία. Πριν προλάβουν να τους πυροβολήσουν εκείνοι με τα όπλα τους, τους αποτελείωσαν αυτοί. Μέσα σε λίγα δευτερόλεπτα της ώρας είχαν εκτελέσει την αποστολή τους και έσπευσαν να εξαφανισθούν από το χώρο της εκεί τουρκικής αστυνομίας. Τρέχοντας ο Κηπουρός πρώτος στην ανηφόρα σκόνταψε. Ο Χατζηπανταζής, που τον ακολουθούσε, έσκυψε να τον βοηθήσει να σηκωθεί. Εκείνος, νομίζοντας ότι τον συνελάμβανε κάποιος Τούρκος αστυνομικός, πάνω στην ταραχή και τη σύγχυσή του, χωρίς να προσέξει τραυμάτισε το Χατζηπανταζή με το μαχαίρι στη κοιλιακή χώρα.

Μετέφεραν τον τραυματισμένο αμέσως στο προξενείο. Τρεις γιατροί, οι Χρυσάφης, Καρατζάς και Πάνος κληθήκαν να τον εξετάσουν. Αγωνίστηκαν με κάθε τρόπο να τον θεραπεύσουν από την βαθειά πληγή, αλλά δεν το κατόρθωσαν. Μολύνθηκε το περιτόναιο από την πληγή και ανέβασε υψηλό πυρετό. Δεν υπήρχαν τότε αντιβιοτικά και υπέκυψε στο μοιραίο εντός μιας εβδομάδας.

Για να μη καμφθεί το ηθικό των αγωνιστών και των κατοίκων και προ πάντως για να μην αποθρασυνθούν οι Βούλγαροι, έπρεπε να μείνει μυστικός ο θάνατός του. Τον έθαψαν κρυφά την νύκτα στο προαύλιο του ναού των Αγίων Θεοδώρων χωρίς να ανακοινώσουν το γεγονός.

Ήταν όμως επικίνδυνο να προδοθεί ο τάφος του και να επιρρίψουν οι Τούρκοι ευθύνες για συγκάλυψη του αρχηγού των ανταρτών στην Μητρόπολη.

Γι' αυτό, δύο μήνες αργότερα, μια νύχτα με το φως ενός λυχναριού, σαν σε σεξπήρειο δράμα, ο Πρωτοσύγκελος Λεόντιος με τους επικεφαλής του

«Ορφέα», ξέθαψαν με πολλές προφυλάξεις την αποσυντεθειμένη σωρό του Χατζηπανταζή και την μετέφεραν στο προαύλιο του ελληνικού προξενείου, όπου και την έθαψαν πάλι.

Ο θάνατός του τηρήθηκε μυστικός μέχρι το 1908, διότι το όνομά του προκαλούσε φόβο στους Βουλγάρους και θάρος στους Έλληνες. Για να μη φανεί το πένθος της οικογένειάς του, η σύζυγός του αντί για μακάριο του άνδρα της έκανε δεξιώσεις στις κυρίες της πόλεως.

3. Ο καπετάν Γιαγκλής (1867-1944)

Ο καπετάν Γιαγκλής καταγόταν από την Ιερισσό. Ήταν τύπος πολεμοχαρής, ανταρτοκλέφτης. Πριν την έναρξη του Μακεδονικού Αγώνα δρούσε σαν λήσταρχος κατά των Τούρκων και των Βουλγάρων στις περιοχές της

Ο Έλληνας οπλαρχηγός Καπετάν Γιαγκλής
με τους άνδρες του σώματος

Χαλκιδικής και του Λαγκαδά. Μετά έγινε οπλαρχηγός Α΄ τάξης, ανεξαρτήτου αντάρτικου σώματος στη Χαλκιδική και στη περιοχή Νιγρίτας κάτω από τις διαταγές των αδελφών Γερογιάννη, που ήταν οι ιθύνοντες του Μακεδονικού Αγώνα στο Σύλλογο Αθηνών. Η δράση του Γιαγκλή ήταν κυρίως κατά των Βουλγαροκομιτατζήδων. Δεν υπάκουε στα Κέντρα του αγώνα, αλλά μόνο σε μια οργάνωση που έδρευε στην Αθήνα. Τον ανέχονταν οι αρμόδιοι του αγώνα και τον συμβούλευαν στις ενέργειές του, αλλά εκείνος εκτελούσε εντολές του συναισθηματικού του κόσμου.

Οι Βουλγαροκομιτατζήδες έσφαζαν τη γυναίκα και το παιδί του Μητρούση Κογκολάκη, για να τον εκδικηθούν επειδή δεν προσχωρούσε στη παράταξή τους. Εξοργισμένος ο Μητρούσης εντάχθηκε μαζί με τους φίλους του Γιάννη Ούρδα και Μιχάλη Ουζούνη στο αντάρτικο σώμα του Γιαγκλή. Προς εκδίκηση της πιο πάνω δολοφονίας μετέβησαν στις 8/11/1906 μεταμφιεσμένοι ως Τούρκοι αξιωματικοί στο χωριό Καρατζάκιοϊ (Μονοκκλησιά). Κάλεσαν 65 Βουλγάρους για ανάκριση. Νόμισαν ότι ανάμεσά τους κρύβονταν οι δολοφόνοι Τάτσκας με τους συνεργάτες του. Με πολύ μυστικό τρόπο, χωρίς να τους αντιληφθούν οι άλλοι, πρόλαβαν και δολοφόνησαν τους 36. Το γεγονός προκάλεσε μεγάλο σάλο, διεθνή θόρυβο με πολλές επικρίσεις κατά του προξενείου των Σερρών και της Ελλάδας. Το προξενείο Σερρών ζήτησε ευθύνες από το μακεδονικό σύλλογο των Αθηνών και τους αδελφούς Γερογιάννη, που επέβλεπαν το αντάρτικο σώμα του Γιαγκλή. Το Κέντρο του αγώνα Σερρών υπο-

χρέωσε το Γιαγκλή και το Μητρούση να απομακρυνθούν από τη Μακεδονία. Πήγαν στην Αθήνα και παρέμειναν περίπου έξι μήνες. Ο Γιαγκλής επέστρεψε στη Χαλκιδική. Απαγορεύονταν να έλθει στην περιφέρεια Σερρών, για να μην προκαλέσει νέα αναστάτωση στο νομό. Μετά τη συγχώνευση των μακεδονικών σωματείων Αργυρού¹⁴⁶ και Γερογιάννη στην Αθήνα υπάκουσε στο Κέντρο των Σερρών και προσέφερε αξιόλογες υπηρεσίες στην περιοχή της Νιγρίτας. Όταν τον χρειάστηκε το προξενείο για επικίνδυνες αποστολές άμεσης αντεκδίκησης κατά των Βουλγαροκομιτατζήδων, που είχαν αποθρασυνθεί, επέτρεψε την επάνοδό του στην περιοχή Σερρών, με τον απαράβατο όρο να πειθαρχεί στις διαταγές του προξενείου και να ακολουθεί απαρέγκλιτα τις οδηγίες αυτού. Ο Γιαγκλής με τη σφαγή των βουλγαριζόντων στη Μονοκκλησιά των Σερρών άφησε την εντύπωση ότι ήταν ο πιο τολμηρός ανυπάκουος οπλαρχηγός για τις κρίσιμες περιστάσεις του Μακεδονικού αγώνα.

4. Ο καπετάν Βλάχμπεις Στέργιος (1880-1948)

Ο καπετάνιος Στέργιος Βλάχμπεις καταγόταν από τη Κάτω Τζουμαγιά, τη σημερινή Ηράκλεια της Σιντικής. Προσήλθε από του πρώτους στον Μακεδονικό Αγώνα και υπηρέτησε στην αρχή ως απλός εθελοντής οπλίτης σε αντάρτικα σώματα Αναχώρησε για ανάπαυση στην Αθήνα. Οι άλλοι διασκορπίστηκαν στα άλλα σώματα. Εκεί γνωρίστηκε με τους αδελφούς Γερογιάννη, που διεύθυναν τον Κεντρικό Μακεδονικό Σύλλογο. Τον παρακίνησαν και ανέλαβε ένα μικρό αντάρτικο σώμα στην Χαλκιδική. Τον κάλεσε ο Φλωριάς να έλθει στην περιοχή της Τζουμαγιάς, αλλά δεν ήλθε αμέσως διότι επεδίωκε να γίνει αρχηγός όλων των αντάρτικων σωμάτων της Χαλκιδικής και του Λαγκαδά. Μπροστά στην ανάγκη να υπηρετήσει την ιδιαίτερή του πατρίδα υπερίσχυσε των προσωπικών του επιδιώξεων ο πατριωτισμός και αποφάσισε να έλθει στις Σέρρες. Υποτάχθηκε στις διαταγές του Κέντρου των Σερρών και ανέλαβε ως οπλαρχηγός το δωδεκαμελές αντάρτικο σώμα του αποβιώσαντος Χατζηπανταζή με τους εκ Σερρών άνδρες Τζαβέλα Νίκο, Μακούλη Μήτσου, Δεμερτζή Βασίλειο, Χρυσάφη Κώστα, Σαμαρά Νάκο, Γκαϊντατζή Βασίλειο, και τον από την Καβάλα Μπαχτσεβαντζή Αθανάσιο και άλλους. Ανέπτυξε μεγάλη δραστηριότητα στην

Καπετάν Βλάχμπεις

146. Από τη Νιγρίτα 1859-1945). Διετέλεσε δικηγόρος, δημοσιογράφος και δάσκαλος με μεταπτυχιακές σπουδές σε Αθήνα, Γαλλία και Γερμανία. Εξέδιδε το περιοδικό «Γενική Επιθεώρηση». Δημοσίευε πύρινα άρθρα. Όταν πρωτεργάτης στο Μακεδονικό αγώνα. Ίδρυσε με άλλους το «Σύλλογο Αλεξανδρός και πρωτοστατούσε στα συλλαλητήρια. Εξελέγη πολλές φορές βουλευτής των Σερρών και υπηρέτησε σε πολλά υπουργεία ως υπουργός. Έγραψε πολλά αξιόλογα έργα.

περιοχή της Τζουμαγιάς και του Μπέλες¹⁴⁷.

Αριστος σκοπευτής, έξυπνος και ικανός οπλαρχηγός οργάνωσε αποτελεσματικότερα το αντάρτικο του σώμα, δημιουργώντας ασφαλέστερες συνθήκες δράσης, με κρύπτες και καταφύγια. Διακρίνονταν για την γενναιότητα, την τόλμη του και την ηγετική του ικανότητα. Έδρασε αποτελεσματικά στον δυτικό κάμπο των Σερρών.

Με τους δώδεκα άνδρες του αντάρτικου σώματος επισκέπτονταν όλα τα χωριά της δυτικής περιφέρειας των Σερρών. Διαφώτιζαν τους κατοίκους για τα ύπουλα σχέδια και τις επιδιώξεις των Βουλγάρων. Ίδρυσαν στα περισσότερα χωριά τοπικές ομάδες άμυνας κατά των βιαιοτήτων των Βουλγάρων. Έπεισαν τους αμφιταλαντευομένους εξ αιτίας της βίας να παραμείνουν με κάθε θυσία στο οικουμενικό πατριαρχείο. Επανάφεραν στη δικαιοδοσία του πατριαρχείου τα χωριά που είχαν προσχωρήσει στην Εξαρχία με τη βία των συμμοριών Σαντάσκι και Σαράφωφ. Οι Βουλγαροκομιτατζήδες προσπάθησαν με κάθε τρόπο να τον εξουδετερώσουν, αλλά δεν το κατόρθωσαν.

Αποτελεσματική υπήρξε η δράση του αντάρτικου σώματος Βλάχμπεη στη περιοχή του Πετριτίσιου και των Πορροϊών.

Αναδείχθηκε αντάξιος μακεδονομάχος σε διάφορες αποστολές. Επέδειξε θάρρος, γενναιότητα και αποφασιστικότητα στις κρίσιμες περιστάσεις και πολεμικές επιχειρήσεις. Αναγνωρίστηκε από τους συναδέλφους του σαν ηγετική φυσιογνωμία. Υπήρχαν στην Τζουμαγιά 30 οικογένειες, που προσχώρησαν στην Εξαρχία. Αυτές απαιτούσαν να δεσμεύσουν τον ένα από τους δύο ναούς της Τζουμαγιάς για να λειτουργούν στα Βουλγαρικά. Αντέδρασαν οι πατριαρχικοί και αναγκάστηκαν να κτίσουν δικό τους ναό. Δεν τους άφησαν ούτε στο καινούργιο ναό να λειτουργήσουν στα βουλγαρικά, διότι θα γίνονταν εστία προσηλυτισμού στην Ηράκλεια.

Οι Ρουμάνοι προσπαθούσαν να επεκτείνουν τη δράση τους στη Τζουμαγιά, για να ιδρύσουν δικό τους Σχολείο. Δεν το κατόρθωσαν, διότι το σώμα του Βλάχμπεη εξόντωσε τους πρωτοστάτες της προσπάθειας αυτής και απογοήτευσε τους άλλους.

Προέβαιναν άμεσα σε αντίποινα εξόντωσης των κομιτατζήδων, που δολοφονούσαν αθώους Έλληνες. Απάλλαξαν ολόκληρη τη δυτική περιοχή των Σερρών από τους πράκτορες και τους προπαγανδιστές των Βουλγάρων. Κλόνισαν το ηθικό των βουλγαριζόντων. Κατέστησαν κατανοητό στους αρχηγούς των Βουλγαροκομιτατζήδων Τάτσκα κ.λπ. ότι δεν μπορούν να συναγωνισθούν με τους Έλληνες και έτσι του ανάγκασαν να υποχωρήσουν¹⁴⁸.

Ο Βλάχμπεης εξελέγη κατ' επανάληψη πρόεδρος και μετά δήμαρχος της Ηράκλειας και πέθανε το Δεκέμβριο του 1948.

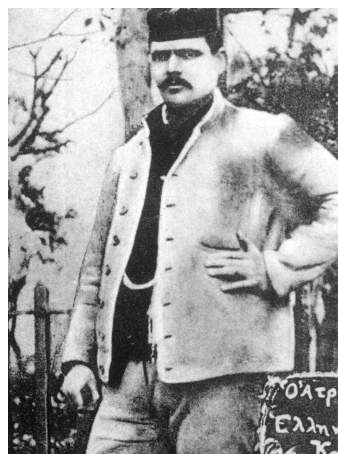
147. Αρχείο Μακεδονικού αγώνα Αλεξάνδρου Δαγκλή. Σημειώσεις και οδηγίες Δημοσθένου Φλωριά. Σερραϊκά χρονικά τόμος Δ' σ. 124,137

148. Σερραϊκά Χρονικά τόμ. Δ σελ. 136.

5. Ο καπετάν Μητρούσης Γκογκολάκης (1882-1907)

α) Βασικά χαρακτηριστικά του Μητρούση

Ο καπετάν Μητρούσης καταγόταν από το Χομόνδος, το σημερινό Άνω Μητρούση Σερρών. Ήταν πολύ ρωμαλέος, φιλήσυχος γεωργός και πρωτοπαλαιστής στα πανηγύρια του Νομού Σερρών. Τον θαύμαζαν όλοι για τα σωματικά του προσόντα. Ήταν ακόμη καλοκάγαθος, ντόμπρος, πρόσχαρος και ευχάριστος φίλος σ' όλους. Δεν είχε πρόθεση να κάνει κακό σε κανένα.

Καπετάν Μητρούσης

Οι Βούλγαροι έστρεψαν την προσοχή τους στην προπαγάνδα προσώπων με κοινωνική δύναμη και κύρος στα χωριά τους. Στο Χομόνδος (Άνω Μητρούση) διακρίνονταν ο Μητρούσης Γκογκολάκης. Εάν προσηλύτιζαν αυτόν στη Βουλγαρική Εξαρχία, θα προσχωρούσε και όλο το χωριό. Ο φλογερός Έλληνας πατριώτης απέκρουσε τις δελεαστικές προτάσεις του αρχι-βουλγαροκομιτατζή Τάτσκα λέγοντας με τα σπασμένα ελληνικά του: «εγκώ Έλληνας γκεννήτηκα Έλληνας τα πετάνω». Μιλούσε τη λεγομένη σλαβομακεδονική γλώσσα, αλλά ήταν γνήσιος Έλληνας, θερμός πατριώτης. Η μάνα του παρότι δεν γνώριζε τα ελληνικά ήταν γνήσια Ελληνίδα και για αυτό ανάθρεψε το γιό της ω γνήσιο Έλληνα. Καύχημα το είχε ο Μητρούσης που ήταν Έλληνας. Έλεγε και ξαναέλεγε υπερήφανος «Εγκώ Γκρεκός Ορτόντοξος γκεννήτηκα Γκραικός Ορτόντοξος τα πετάνω».

Το αισθάνονταν ότι στις φλέβες του έρρεε καθαρό ελληνικό αίμα. Ήταν γνήσιος τύπος γκραικομένου Ελληνομακεδόνα και το θεωρούσε χαρά και ευτυχία του να τον αναγνωρίζουν όλοι ως γνήσιο Έλληνα. Το έδειχναν το ανδρικό του ελληνικό παράστημα και τα θερμά πατριωτικά του φρονήματα.

β) Η δολοφονία της οικογένειάς του και η δίκηση γι' αυτή

Ως διακεκριμένος αρχιπαλαιστής είχε πολύ κύρος, μεγάλη επιρροή και επιβολή στην περιφέρεια των Σερρών. Ο αρχικομιτατζής Τάτσκας θέλησε να τον προσηλυτίσει στη Βουλγαρική Εξαρχία για να επηρεάσει με την προσωπικότητά του και άλλους. Αυτός αρνήθηκε και δήλωσε ότι γεννήθηκε Έλληνας και θέλει να πεθάνει ως Έλληνας, ότι δεν ανταλλάσσει τη ορθόδοξη πίστη του και τα εθνικά του φρονήματα με τίποτε.

Αποπειράθηκαν την 12/7/1906 να τον δολοφονήσουν, αλλά απέτυχαν. Πρόλαβαν και τον τραυμάτισαν ελαφρά¹⁴⁹.

Ο Τάτσκας με τους άνδρες του εξοργίστηκαν από την ακλόνητη στάση του και για να τον εκδικηθούν πήγαν στις 1/9/1906 στο σπίτι του, την ώρα που απουσίαζε στα χωράφια, έσφαξαν την γυναίκα του Μαρία με το μονάκριβο παιδί του. Όταν γύρισε το βράδυ ο Μητρούσης στο σπίτι ήταν σκοτεινά. Φώναζε με πολύ συζυγική αγάπη: «Μαρία, που είσαι, γιατί είναι σκοτεινά;» Προχώρησε να ανάψει τη λάμπα, αλλά σκόνταψε στα πτώματα της Μαρίας και του παιδιού του. Έσκυψε για να βεβαιωθεί με την αφή του. Γέμισαν τα χέρια του αίμα. Αγκάλιασε τα ζεστά ακόμη σώματά τους κλαίγοντας. Έμεινε για πολύ ώρα αγκαλιάζοντας τα σώματα της Μαρίας και του παιδιού του. Θρηνούσε απαρηγόρητος.

Για το δράμα του Μητρούση ο Αιμίλιος Ελευθεριάδης τα μεσάνυχτα της 20 Δεκεμβρίου του 1908 στο Μόναχο της Γερμανίας στιχούργησε ένα μακροσκελέστατο ποίημα 51 στροφών με τίτλο «Ο ΜΗΤΡΟΥΣΗΣ». Παρακάτω παρατίθενται οι στροφές 33, 34, 36, και 37 από το δράμα της σφαγμένης οικογένειας του Μητρούση.

ΜΗΤΡΟΥΣΗΣ

*Στο σπίτι του μέσα το πόδι του βάνει,
Ενώ το σταυρό του γρήγορα κάνει.
Σκοτάδι ! Γιατί το λυχνάρι δεν καίει;
Θα σβύστηκε μόνο του. Σαν τι να πη.
Γυναίκα φωνάζει. Κανένας, σιωπή...
Ποιος ξέρει πού είναι τη, μπαίνοντας λέγει.*

*Μα ξάφνου τα πόδια του νοιώθει πως βρέχει.
Τι πάλι; Η στάμνα να ξέρεις θα τρέχει.
Και τέτοιο τρανό θα κατάφερε ρέμα.
Το χέρι του σκύφτοντας βάνει, κοιτά.
Αστράφτει βροντά στο λεπτό δυνατά.
Κατάρα! Στα δυο του τα δάκτυλα αίμα;
[...]*

*Ανάφτει το λύχνο του λέγοντας κάτι.
Θεέ μου και φως ας μην είχε και μάτι!
Σιμά στα παιδιά του τα δυο ξαπλωμένα
Τη μαύρη του αγάπη μπροστά του θεωρεί.
Κι ' αυτά πεθαμένα και εκείνη νεκρή.
Εν αχ ψιθυρίζει κι ' ο λύχνος του σβένει.*

Και τότε απ' το σπίτι του έξω χιμάει.

149. Γ. Καφταντζή. Σερραϊκή προσωπογραφία σ. 64.

*Θαρρεί πως ο Άδης μπροστά του πηδάει,
Θαρρεί πως στα πόδια του κάποιος με βία
Και νύχια και δόντια του μπήγει σουβλί.
Πού πάει; Δεν ξέρει! Μονάχα πλαλεί.
Η κόλαση εμπρός του και πίσω ερημιά¹⁵⁰.*

Μετά απ' αυτή τη τραγωδία θόλωσε το μυαλό του και ορκίστηκε να εκδικηθεί τους κακούργους φονιάδες. Ευρισκόμενος εκτός εαυτού, παραμιλώντας, μέσα στην καταιγίδα του δυνατού αέρα και της βροχής της νύχτας εκείνης, κατάφυγε στη Νιγρίτα. Κατατάγηκε εθελοντής στο αντάρτικο σώμα του Καπετάν Γιαγκλή. Από τότε ο καλοκάγαθος Μητρούσης μεταβλήθηκε σε ανήμερο θηρίο και έγινε ο φόβος και ο τρόμος των Βουλγάρων.

Μετακινιόταν κάθε βράδυ σαν λύκος με τους άνδρες του καπετάν Γιαγκλή στα χωριά και ξεκαθάριζε τους πράκτορες των Βουλγάρων. Όταν πληροφορήθηκαν με το καπετάν Γιαγκλή ότι οι δολοφόνοι της οικογένειάς του είχαν το λημέρι τους στο Καρατζάκιοϊ (στη Μονοκκλησιά) προγραμματίσαν να τους εξοντώσουν.

Δυστυχώς δεν ενημέρωσαν το πρόγραμμά τους στο ελληνικό προξενείο και στο Κέντρο του Κομιτάτου των Σερρών. Πήγαν στο Καρατζάκιοϊ μεταμφιεσμένοι ως Τούρκοι αξιωματικοί και ζήτησαν να κάνουν ανακρίσεις για τη δολοφονία της γυναίκας και του παιδιού του Μητρούση. Τους καλεσμένους σχισματικούς τους οδηγούσαν στο ανακριτήριο και εκεί κατά τρόπο ταχυδακτυλουργικό τους εξαφάνιζαν για πάντα, χωρίς να γίνουν αντιληπτοί από τους άλλους. Πρόλαβαν και εκτέλεσαν τριάντα έξι απ' αυτούς. Μετά έκαψαν ένα μέρος του χωριού.

Ήταν προσωπικό του θέμα. Το μίσος για εκδίκηση των σφαγέων της γυναίκας του και του παιδιού του τον οδήγησαν στα άκρα. Μερικοί εκτίμησαν την πράξη του ως τόλμη και αποφασιστική. Τον εγκωμίασαν ως ήρωα, που έδωσε ένα παραδειγματικό μάθημα στους αδίστακτους δολοφόνους. Το γεγονός της εκδίκησης προκάλεσε διεθνή σάλο στο τύπο και μεγάλη σύγχυση στις Τουρκικές αρχές και στους διαμένοντες στις Σέρρες Γάλλους μεταρρυθμιστές. Προξένησε δυσμενή σχόλια για τον ελληνικό Μακεδονικό Αγώνα.

Η Τουρκία εξετέθη στην Ευρώπη ως ανίκανη να επιβάλει την τάξη. Με σκληρή τηλεγραφική της διακοίνωση θεώρησε υπεύθυνη την ελληνική κυβέρνηση. Η χωρίς έγκριση του Κέντρου ενέργεια του Γιαγκλή και του Μητρούση εξέθεσαν την Ελλάδα. Σε κοινό αγώνα της πατρίδας δεν επιτρέπεται να ενεργεί ο καθένας σύμφωνα με τα προσωπικά του απωθημένα. Για να ηρεμήσουν τα πράγματα από τα δυσάρεστα γεγονότα διέταξαν το Γιαγκλή και το Μητρούση να φύγουν από τη Μακεδονία¹⁵¹.

150. Π.Πέννα. Ιστορία των Σερρών σ. 280-284 - 151. Π.Πέννα. Ιστορία των Σερρών σ. 241-243. Μακεδονικό ημερολόγιο 1908 σ.335-336, και 1910 σ. 98-100.

ς) Η παραμονή του Μητρούση στην Αθήνα

Ο Μητρούσης κατέβηκε στην Αθήνα για εκπαίδευση στα όπλα.

Ένα βράδυ της άνοιξης του 1907 περίμεναν σε ένα δρόμο της Αθήνας δυο αδέρφια να περάσει ντυμένος στο χακί ο εραστής της αδελφής τους που την εξέθεσε. Κατά τύχη πέρασε ο Μητρούσης ντυμένος στο χακί και επιτεθήκαν σ' αυτόν κατά λάθος. Τους αντιμετώπισε με μία και μόνο κίνηση. Έτρεξαν και άλλοι φίλοι τους να τους βοηθήσουν, αλλά ο Μητρούσης έμεινε ακλόνητος βράχος, γίγαντας, μπροστά στους νάνους χωρίς να πει καμιά λέξη. Μιλούσε τα Σλαβομακεδονικά και δεν ήθελε να φανερωθεί. Κατά τύχη πέρασε ο γνωστός του μοίραρχος Μαρούδας και τους εξήγησε ποιος ήταν αυτός, που κατά λάθος θέλησαν να τον ξυλοκοπήσουν ως εραστή της αδελφής τους. Ήταν ο χειροδύναμος Μητρούσης, που το έδειξε πολλές φορές.

Μια βραδιά άκουσε δυο χωροφύλακες να βλασφημούν τα θεία. Τους έκανε διακριτική παρατήρηση. Δεν άντεχε σ' αυτή τη προσβολή των θείων. Πίστευε στο Χριστό και στην Παναγία ειλικρινά. Αυτοί του επιτέθηκαν, επειδή τους ήλεγξε. Τους αντιμετώπισε παλικάρισμα, αλλά πάνω στην άμυνα έχασε το μαχαίρι του με την κοκάλινη λαβή. Το είχε ως ημερολόγιο. Χάραζε γραμμές στη λαβή, όσες φορές συγκρούονταν με τους πράκτορες των Βουλγάρων¹⁵².

Στη σκοποβολή ήταν πάντοτε άριστος. Πήγαινε τακτικά στο σκοπευτήριο και εξασκείτο. Προκαλούσε το θαυμασμό των παρισταμένων. Μια μέρα βρέθηκε στο σκοπευτήριο και ο τότε διάδοχος του θρόνου Κωνσταντίνος. Τον θαύμασε και τον συνεχάρη ολόθερμα με χειραψία για την μεγάλη επιτυχία του. Ο Μητρούσης του έσφιξε το χέρι φυσιολογικά μεν, αλλά λόγω της δυνάμεώς του τον πόνεσε τρομερά. Ο διάδοχος τίναζε πέντε λεπτά της ώρας το χέρι, για να ξεμουδιάσει. Στην Αθήνα γνωρίστηκε με το λοχία Θεόδωρο Τουρλεντέ, φοιτητή Νομικής από τα Περιβόλια Αρκαδίας, και τον καπνεργάτη Νίκο Παναγιώτου από το Αγρίνιο.

Δε μπόρεσε ο Μητρούσης να μείνει πολύ στην Αθήνα. Άρχισε να δυσανασχετεί σαν λιοντάρι κλεισμένο σε κλουβί. Μελαγχόλησε μακριά από τη Μακεδονία. Υπέφερε και διαμαρτύρονταν. Του επέτρεψαν να γυρίσει στις Σέρρες μετά από ένα τρίμηνο. Υποσχέθηκε ότι θα συνεχίσει τον αγώνα υπακούγοντας στις διαταγές του προξένου.

Ταξίδευσε στο Βόλο και από εκεί με ιστιοφόρο αποβιβάστηκε στο στρουμονικό κόλπο. Ήλθαν μαζί του ο Τουρλεντές και ο Παναγιώτου. Από το χωριό του Χομόνδος (Μητρούση) παρέλαβε τον ξάδελφό του Γιάννη Ούρδα και τον ανεψιό του το Μιχάλη Ουζούνη, που υπηρετούσαν προ καιρού στο σώμα του Καπετάν Γιαγκλή. Με αυτούς του τέσσερες δημιούργησε δικό του αντάρτικο σώμα.

152. Γ Μόδη. Μακεδονικός αγών και οι Μακεδόνες Αρχηγοί Θεσσαλονίκη 1950. σ. 319, 403

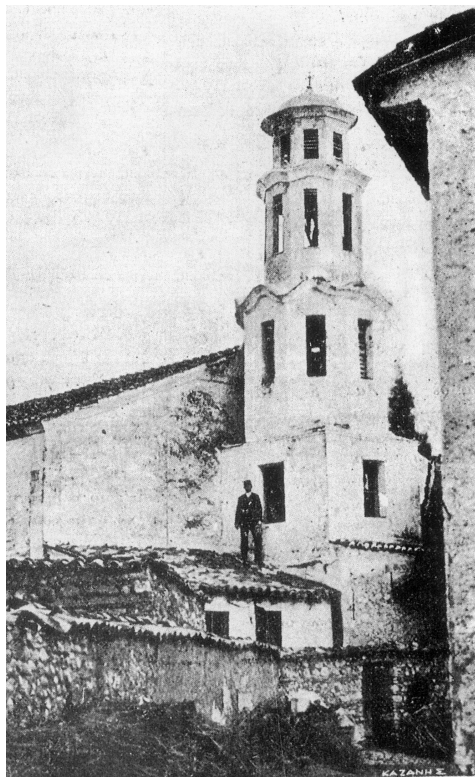
Δρούσε νοτιοδυτικά του καζά Σερρών με ακτίνα δράσης από τον Αχινό μέχρι τα Καλά Δένδρα. Όταν το επέβαλε η ανάγκη εισέρχονταν και στις άλλες περιοχές. Επισκέπτονταν κρυφά τις νύχτες το προξενείο Σερρών. Έπαιρνε προσωπικά οδηγίες από το Κέντρο του Μακεδονικού αγώνα. Καταδίωκε συνεχώς τους δολοφόνους της γυναίκας του και του παιδιού του. Είχε ορκισθεί να τους εκδικηθεί.

d) Η μάχη της Ευαγγελιστρίας

Στις 13 Ιουλίου του 1907 ο Μητρούσης με τους τέσσερες άνδρες του ήρθαν κρυφά στις Σέρρες, για να συνεννοηθούν προσωπικά με το Κέντρο του αγώνα. Αυτό που έκανε ήταν επικίνδυνο, επειδή ήταν επικηρυγμένος μετά τα γεγονότα στο Καρατζάκιοϊ. Τον καταδίωκαν παντού, για να τον συλλάβουν και να τον δικάσουν. Ο γραμματέας του ελληνικού προξενείου Δημοσθένης Φλωριάς, συνοδευόμενος από τη δασκάλα της Καμενίκιας για φαίνεται ότι δήθεν επιθεωρεί το Σχολείο, τον επισκεφθήκαν κρυφά και προσπάθησαν με κάθε τρόπο να τον αποτρέψουν από το σχέδιο, που είχε, να σκοτώσει με τους άνδρες του τους δασκάλους του βουλγαρικού σχολείου, που στεγάζονταν στην οδό Βενιζέλου, στο σημερινό ορφανοτροφείο Θηλέων. Φιλοξενήθηκαν στην Κάτω Καμενίκια στο σπίτι του εφημερίου της Ευαγγελιστρίας Παπαθανάση.

Η άφιξή του στις Σέρρες προδόθηκε στον Τούρκο νομάρχη από τον βουλγαρίζοντα υπάλληλο του μονοπωλίου καπνού Δίγκα. Το πρωί της 14/7/1907 τουρκικός στρατός με δύο ορειβατικά κανόνια περικύκλωσε το συνοικισμό της Ευαγγελιστρίας. Παραβρέθηκαν στη μάχη η αστυνομία της πόλης και 500 βασιβοζούκοι με τα όπλα τους και πολλοί άτακτοι Αθίγγανοι με μαχαίρια. Συνέρρευσαν από όλα τα μέρη της πόλης Τούρκοι, για να βοηθήσουν στη σύλληψη του Γκιαούρ Μητρούς.

Τη στιγμή εκείνη ο Μητρούσης βρισκονταν στην αυλή του ναού με τους άνδρες του. Τον πρότειναν να παραδοθεί αμαχητί. Τους απάντησε γενναία με

Το ιστορικό καμπαναριό, που ο καπετάν Μητρούσης με τη θυσία του το πέρασε στο πάνθεο της ιστορίας, σε φωτογραφία από εφημερίδα της Αθήνας, λίγο μετά την ανακήρυξη του νεοτουρκικού συντάγματος

το όχι και όρμισε με το σπαθί του στην εξώθυρα. Οι Τούρκοι τρομαγμένοι απομακρύνθηκαν. Γύρισε στο περίβολο της Εκκλησίας και συσκέφθηκε με τους άνδρες του. Η εξώθυρα έμεινε ανοικτή, αλλά κανείς από τους εχθρούς δεν τολμούσε να την πλησιάσει.

Ο Μητρούσης πρότεινε στους άνδρες του να φύγουν, αλλά ομόφωνα δεν δέχτηκαν. Αν ήταν απόγευμα θα έφευγαν αθέατοι μόλις θα σκοτεινίαζε αλλά εκείνη τη στιγμή ήταν αδύνατο. Έπρεπε να πολεμούν όλη την ημέρα, με χιλιάδες Τούρκους. Στην αρχή αμύνονταν από τα παράθυρα του Δημοτικού Σχολείου. Ο Τουλεντές ανέβηκε από την αρχή στο κωδωνοστάσιο του ναού της Ευαγγελιστρίας.

Οι πέντε άνδρες πολεμούσαν με πρωτοφανή ανδρεία για πολλές ώρες εναντίον πολλών εκατοντάδων Τούρκων και άτακτων. Ο καθένας αντιμετώπιζε εκατοντάδες εχθρούς. Η μάχη ήταν παρόμοια με τις μάχες των Μονών του Σέκου, του Κουγκίου και του Αρκαδίου. Πρωτοφανής εποποιΐα στη σύγχρονη ιστορία.

Είχαν από πενήντα σφαίρες ο καθένας. Τους συνέστησε ο αρχηγός να μην πυροβολούν άσκοπα. Σκόπευαν με πολύ προσοχή πριν τραβήξουν τη σκανδάλη. Έπρεπε να αξιοποιηθούν οι σφαίρες τους. Κάθε σφαίρα τους έπρεπε να καταλήξει σε κάποιον Τούρκο. Την κάθε βρισιά Τούρκου την απαντούσαν με μια σφαίρα στο σώμα του. Λόγω της πληθώρας των Τούρκων και της αρίστης σκοποβολής τους κάθε σφαίρα πετύχαινε διάνα το στόχο της. Γέμισε η πλατεία της Ευαγγελιστρίας από κουφάρια ανθρώπων και βαριά τραυματισμένους. Με τα κάρα απομάκρυνανε από το πεδίο της μάχης τους σκοτωμένους και τους τραυματισμένους Τούρκους στρατιώτες. Άγνωστος παρέμεινε ο αριθμός των τραυματισθέντων. Για να πλησιάσουν οι Τούρκοι τους πέντε αμυνομένους προκάλεσαν προπέτασμα καπνού καίγοντας το Σχολείο και τα τρία γύρω σπίτια. Οι φλόγες από τις πυρκαγιές, η ομοβροντία των πυροβολισμών, οι αλαλαγμοί και οι φωνές των Τούρκων, «τεσλίν όλ μπρέ Μητρούση» (παραδώσου βρε Μητρούση), ακούγονταν κατά τη διάρκεια της πενταώρου πρωτοφανούς μάχης. Μια από τις χιλιάδες σφαίρες των Τούρκων βρήκε το Θεόδωρο Τουρλεντέ στο μέτωπο και έπεσε νεκρός μέσα στις φλόγες της παρακείμενης καιόμενης οικίας. Οι τέσσερες συνέχισαν το πανηγύρι της μάχης αψηφώντας το θάνατο. Μία άλλη σφαίρα βρήκε το Μιχάλη Ουζούνη στο στήθος. Παρά την κρίσιμη στιγμή της μάχης οι τρεις εναπομείναντες σταμάτησαν τη μάχη και εκδήλωσαν το σεβασμό τους προς το νεκρό σώμα του συναδέλφου τους. Έκαναν το σταυρό τους και τον αποχαιρέτησαν με τον τελευταίο ασπασμό. Συνεχίστηκε αληθινή γιγαντομαχία.

Ο Τούρκοι εξέλαβαν τη μάχη αυτή ως γενική επανάσταση της Κάτω Καμενίκιας και ζήτησαν με τηλεγράφημα από την Κωνσταντινούπολη να καταστρέψουν με κανόνια ολόκληρο το συνοικισμό της Καμενίκιας. Τα είχαν τοποθετημένα στο ύψωμα της Καμενίκιας. Τους απέτρεψε όμως ο Άγγλος πρό-

ξενος των Σερρών.

Οι πενήντα σφαίρες τελείωναν και η σύλληψή τους ήταν βεβαία. Ο Μητρούσης σαν αρχηγός διέταξε στο Παναγιώτου και στο φίλο Γιάννη Ούρδα να διαφύγουν τον ασφυκτικό κλοιό των Τούρκων μέσα από τις αυλές των σπιτιών. Θα τους κάλυπτε ο ίδιος με τα πυρά του. Ο Παναγιώτου με τον Ούρδα προσπάθησαν να φύγουν πηδώντας τους τοίχους των αυλών των σπιτιών και χρησιμοποιώντας τα παραπόρτια αυτών. Απομακρύνθηκαν αρκετά και έφθασαν σχεδόν μέχρι την σημερινή οδό Βενιζέλου, αλλά τους αντιληφθήκαν οι Τούρκοι και τους συνέλαβαν. Τους φυλάκισαν και τους παρέπεμψαν στον ανακριτή. Καταδικάστηκαν αργότερα σε θάνατο και απαγχονίστηκαν στις 7/12/1907 στο Ατ παζάρ των Σερρών¹⁵³. Ο Μητρούσης συνέχισε τον αγώνα μέχρι την προτελευταία σφαίρα. Κράτησε σκόπιμα την τελευταία σφαίρα.

Κάλεσε το διευθυντή της τουρκικής Αστυνομίας Σερρών για να παραδοθεί. Εκείνος τον πλησίασε χαρούμενος, διότι θα παρασημοφορείτο για τη σύλληψη του Μητρούση. Ο Μητρούσης όμως τον παρασημοφόρησε στο στήθος με την τελευταία σφαίρα που κράτησε. Τον άφησε επί τόπου νεκρό. Για να μην συλληφθεί ζωντανός έβγαλε ήρεμα το δίστομο μαχαίρι του από τη θήκη, και, αφού τους χαιρέτησε όλους παλικάρισμα σηκώνοντας το χέρι ως μελλοθάνατος, βύθισε το μαχαίρι με ψυχραιμία στα στήθη του και εξέπνευσε σαν ήρωας. Εκατοντάδες Τούρκοι τον σκόπευσαν την στιγμή εκείνη. Έριξαν ομοβροντίες σφαιρών επάνω του και τρύπησαν το σώμα του σαν κόσκινο¹⁵⁴.

Η μάχη αυτή φαίνεται σαν θρύλος και όμως είναι πραγματική. Την τραγούδησε η λαϊκή μούσα. Γράφτηκαν πολλά τραγούδια για το Καπετάν Μητρούση. Ένα απ' αυτά έλεγε:

Μητρούσης καπετάνιος / Θεόν παρακαλεί / να έμβη μες στα Σέρρας να σύρει το σπαθί.

Κομσέρδες μιντιντούκδες (βαθμούχοι) / και όλη η Τουρκιά / Αλλάχ Αλλάχ φωνάζουν / τεσλίμ (Παραδόσου) ολ μπρε Μητρούς.

Δεν πάτε να χαθήτε / «τεσλίμ» δε γίνουμαι / το αίμα μου το χύνω ποτάμι ας γενή.

Το πτώμα του τρυπημένο με το μαχαίρι και διάτρητο από αμέτρητες σφαίρες παραλήφθηκε από τους Τούρκους. Πολλές εκδοχές γράφτηκαν για την ταφή των Ελλήνων νεκρών της μάχης.

Οι Τούρκοι πλησίασαν στο κωδωνοστάσιο και βρήκαν τις σορούς του Τουρλαντέ, του Ουζούνη και του Μητρούση. Οι σοροί των τριών, μπαρουτοκαπνισμένοι διάτρητοι και καμένοι από τις φλόγες των πυρποληθέντων σπιτιών, παρελήφθησαν από την Μητρόπολη και το Κέντρο του αγώνα για να ενταφιαστούν. Οι Ορφείς ειδοποίησαν τους Σερραίους να παραβρεθούν στη

153. Βλ. σχετικά τη βιογραφία του Παναγιώτου, παρακάτω στο κείμενο.

154. Ίδε τηλεγράφημα και 36η έκθεσης του Σακτούρη προς την Κυβέρνηση. Σερραϊκά Χρον. Τόμος Γ'. σ.82.

κηδεία. Οι Τούρκοι απαγόρευσαν τους άνδρες να πλησιάσουν και άφησαν μόνο τις γυναίκες. Λέγεται ότι τον Μητρούση τον έθαψαν δίπλα από το τόπο της μάχης, με την παρουσία ενός και μόνου γέροντα ιερέα. Δεν επέτρεψαν να βάλουν σταυρό και άνθη στο τάφο του. Για τους τριάντα πέντε φονευθέντες Τούρκους έγινε εντυπωσιακή πολυτελής ομαδική κηδεία με συμμετοχή της στρατιωτικής φιλαρμονικής στα τουρκικά νεκροταφεία της Καλλιθέας. Πολλές παραλλαγές υπάρχουν ως προς τη μάχη της Ευαγγελίστριας και την ταφή των τριών ανδρών. Η παραπάνω παρουσίαση στηρίζεται στην προσεκτική μελέτη και συναγωγή συμπερασμάτων με βάση τα σχετικά κείμενα.

Ο Δήμος των Σερρών προ ετών τίμησε το Μητρούση με μαρμαρίνη προτομή στο τόπο της ηρωικής μάχης, στην αυλή του ναού της Ευαγγελίστριας.

Συνελήφθησαν πολλοί από την Καμενίκια και υποβλήθηκαν σε εξαντλητικές ανακρίσεις. Ο Παπαθανάσης, που φιλοξένησε την ομάδα του Μητρούση, καταδικάστηκε σε δέκα χρόνια φυλάκιση.

ε) Ο απαγχονισμός των δύο συλληφθέντων

Ο Νίκος Παναγιώτου, από το Αγρίνιο. Ανάρτης της ομάδας του καπετάν Μητρούση. Πήρε μέρος στη μάχη της Αγίας Ευαγγελίστριας 14.7.1907. Απογχονίστηκε από τους Τούρκους στο Ατ-Παζάρ Σερρών στις 3.12.1907

Οι συλληφθέντες στη μάχη του ναού της Ευαγγελίστριας Νίκος Παναγιώτου από το Αγρίνιο και Γιάννης Ούρδας από το Μητρούση οδηγήθηκαν στις φυλακές ανακρινόμενοι συνεχώς από τον Τούρκο ανακριτή, συμπαρισταμένου και του αντιπροσώπου των ευρωπαϊκών δυνάμεων. Οι προύχοντες των Σερρών διέθεσαν όλα τα μέσα, ακόμη και τη δωροδοκία, για τη διάσωσή των συλληφθέντων. Η προσπάθειά τους δεν είχε όμως αποτέλεσμα. Αγωνιούσε όλη η πόλη των Σερρών για την απόφαση. Καταδικάστηκαν σε θάνατο με αγχόνη. Στις 2-12-1907 στηθήκαν οι αγχόνες πίσω από το Διοικητήριο, στη πλατεία Ατ Παζάρ. Δόθηκε αυστηρά εντολή στο μητροπολίτη από βραδύς να μην παραστούν το πρωί της 3-12-1907 Έλληνες στον τόπο του απαγχονισμού, εκτός από τους εντεταλμένους. Ο λαός όμως περιφρό-

νησε τη διαταγή και πλήθος Ελλήνων πήγε από τα χαράματα θλιμμένος στο τόπο της εκτέλεσης. Εξελίσσονταν εκείνη τη στιγμή το αισχύλαιο δράμα της Αντιγόνης. Ήταν ακόμη σκοτεινά. Ο δήμιος πέρασε τους βρόγχους στους λαιμούς τους και ο εισαγγελέας ζήτησε την τελευταία επιθυμία των μελλοθανά-

των.

Ο Νίκος φώναζε θαρραλέα προς τους παρισταμένους Έλληνες: «Αγαπητά μου αδέρφια δεν είμαι κακούργος. Ήλθα να πολεμήσω για την ελευθερία σας, αφού οι Τούρκοι αφήνουν του Βουλγάρους να σας δολοφονούν. Και τα γουρούνια αυτά με κρεμούν. Σας εξορκίζω για κάθε ελληνικό κεφάλι να ρίχνετε εκατό κεφάλια πασάδων και μπέηδων. Ζήτω το έθνος! Ζήτω η Ελλάς! Ζήτω η Μακεδονία!»

Ο Γιάννης Ούρδας είπε: «Επαναλαμβάνω ότι σας είπε ο Νίκος. Ζήτω το έθνος!»

Ζήτησαν να τους απαγχονίσουν αμέσως χωρίς καθυστέρηση.

Κλάματα γοερά και κατάρες ξέσπασαν από το πλήθος των Ελλήνων. Όλα τα καταστήματα των Σερρών έμειναν κλειστά όλη την ημέρα. Η πόλη φαίνονταν επαναστατημένη. Ο πρόξενος της Αυστροουγγαρίας έστειλε τηλεγράφημα στη κυβέρνηση του με το ακόλουθο περιεχόμενο: «Οι Σέρρες επαναστάτησαν. Τρεις χιλιάδες μαυροφορημένες Ελληνίδες συγκεντρωμένες ζητούν τις σορούς των απαγχονισθέντων για να τις θάψουν.»

Μια αντιπροσωπεία πήγε στο μοντεσαρίφη και τον παρακάλεσε να τους παραδώσει τους νεκρούς, για να τους θάψουν με τα χριστιανικά έθιμα. Εκείνος απείλησε ότι θα τους συλλάβει, αν δε διαλύονταν αμέσως το πλήθος των Ελληνίδων. Πολλοί Έλληνες συνελήφθησαν και βασανίστηκαν στις φυλακές. Τούρκοι και αντιπρόσωποι των Μεγάλων Δυνάμεων επέρριψαν τη ευθύνη της αναστάτωσης στο Μητροπολίτη των Σερρών Γρηγόριο και στο πρόξενο Σαχτούρη.

Παρέδωσαν τις σορούς περιφρονητικά στους αθιγγάνους πάνω σε δυο σαλίνες. Είκοσι πέντε στρατιώτες τους συνόδευσαν και τους έθαψαν σαν να ήταν σκυλιά χωρίς παπά και ψάλτη στη Ευαγγελίστρια. Ούτε σταυρό τοποθέτησαν στους τάφους. Τους φρουρούσαν δεκαπέντε μέρες για να μη διαβάσουν επικήδαιο ακολουθία οι χριστιανοί. Η λαϊκή μούσα ύμνησε το Νίκο Παπαναγιώτου με το κάτωθι στίχο.

Από τ' Αγρίνιο στας Σέρρας μέσα / Νίκο δεν ήλπιζαν να κρεμασθείς / Όλα τα αδέρφια μ' όλα τα μέσα / Νίκο δεν ίσχυσαν να αθωωθείς.

Γι' αυτό η πατρίδα μας σε στεφανώνει / μ' αμάραντο δάφνης κλωνί.

Στη γενέτειρά του, στο Αγρίνιο, ανήγειραν στη κεντρική πλατεία προς τιμήν του την προτομή του¹⁵⁵.

155. Σακτούρη Απομνημ. σ. 63-65. Πέννα Π. Ιστορία των Σερρών σ, 298-303. Σερραλιων Μακεδονομάχων απομνημονεύτα σελίδες 34-35.

6. Ο καπετάν Δούκας-Ζέρβας (1879-1938)

Καπετάν Δούκας

α) Η ζωή του πριν την κατάταξή του στο αντάρτικο σώμα

Ένα άλλος καπετάνιος, γενικός αρχηγός των ανταρτών της Ανατολικής Μακεδονίας, ήταν ο Σερραίος καπετάνιος Δούκας Γαϊταντζής με το ψευδώνυμο Ζέρβας. Ήταν φυσιογνωμία με πολλά προσόντα σωματικά, πνευματικά και ηγετικά χαρίσματα. Ευφυής δραστήριος, ανδρείος, ακούραστος, λογικός συνετός, σεμνός με αγνότητα προθέσεων, με τεράστια υπομονή και επιμονή, με ισχυρή θέληση, αληθινός μαχητής με στρατηγικές ικανότητες, ο πρώτος και καλύτερος οπλαρχηγός των μακεδονομάχων της Ανατολικής Μακεδονίας. Ένθερμος μέχρι θυσίας πατριώτης. Ήταν εύπορος βιομήχανος, ιδιοκτήτης κλωστηρίου και μεγάλου καταστήματος γαϊτανιών στις Σέρρες από όπου πήρε και το επίθετο Γαϊταντζής. Συμμετείχε με ζήλο στο Μακεδονικό Αγώνα ως πράκτορας του υποπροξενείου από το 1900. Παρακολουθούσε τους βουλγαρόφρονες κατασκόπους και εντόπιζε τη δράση αυτών. Πληροφορούσε το ελληνικό προξενείο και κατόπιν αδείας αυτού ενεργούσε για το περιορισμό αυτών. Αντιλήφθηκαν τη δράση του οι Τούρκοι και αναγκάστηκε να φύγει από τις Σέρρες¹⁵⁶..

β) Η δράση του στη Δυτική Μακεδονία

Τον Οκτώβριο του 1903 εγκατέλειψε την οικογένειά του και όλα τα υπάρχοντά του. Κατατάχθηκε εθελοντής στον ελληνικό στρατό και εκπαιδεύτηκε στρατιωτικά σε κρυφό έμπειδο αντάρτικο στρατόπεδο. Πήγε εθελοντής στη Δυτική Μακεδονία και εντάχθηκε ως οπλίτης το 1904 στο αντάρτικο σώμα του καπετάν Βάρδα (Γ. Τσόντα) και μετά ως υπαρχηγός του καπετάν Ρούβα (Γ. Κατεχάκη). Έλαβε μέρος στην επιχείρηση της εξόντωσης της συμμορίας του Βοεβόδα Κολέ στο Ζέλενιτς.

Ο καπετάν Ρούβας με τα παλικάρια του πληροφορήθηκαν ότι σε ένα γάμο στο Ζέλενιτς συνδιασκέδαζε και ο Βοεβόδας Κόλε με τους άνδρες του. Συνεργάστηκε με τους καπεταναίους Καούδη και Πούλακα και από κοινού περικύκλωσαν την κωμόπολη.

Ήταν μεσάνυχτα και έπεφτε χιονόνερο. Νεκρική σιγή επικρατούσε παντού. Όλα τα σπίτια σκοτεινά. Ίχνος ζωής δεν φαινόταν ούτε ακουγόταν στο Ζέλε-

156. Π.Πέννα Ιστορία των Σερρών. Αθήνα 1966 σ.227.

νιτς. Νόμισαν ότι άσκοπα έκαναν την επιχείρηση. Ο νεαρός Δούκας τρυπωμένος σε μια γωνιά φύλαγε σκοπός. Είδε ξαφνικά ένα φως από το άνοιγμα μιας θύρας ενός σπιτιού και άκουσε από το βάθος της κατοικίας τραγούδια όργανα και πηδήματα χορού. Μια γυναίκα κατέβηκε από τον πάνω όροφο στο ισόγειο. Έντεινε την προσοχή του και επιβεβαιώθηκε ότι εκεί διασκεδάζε ο Βοεβόδας Κόλε με τους άνδρες του. Ειδοποίησε τους καπεταναίους και περικύκλωσαν το σπίτι. Είχε ψηλό λιθόκτιστο μαντρότοιχο και κλειδωμένη τη μεγάλη ισχυρή πόρτα. Δίπλα είχε ένα μικρό πορτάκι καλά ασφαλισμένο. Θα ακούγονταν οι κτύποι της παραβίασής της. Δέχτηκε ο Δούκας με τη βοήθεια ενός ψηλού συναδέλφου να σκαρφαλώσει στο μαντρότοιχο και να πηδήξει στην αυλή. Μόλις βρέθηκε μέσα τον αντιλήφθηκε η παραπάνω γυναίκα που ανέβαζε γλυκίσματα στην πάνω αίθουσα, αλλά αυτός προσποιήθηκε ότι ήταν από τους διασκεδάζοντες και έστρεψε προς το τοίχο δήθεν να ουρήσει. Του είπε «γκόρε ντέντε», «έλα πάνω παιδί μου», και αυτός ψύχραιμα της απάντησε στην ίδια διάλεκτο, «τώρα θα έλθω». Οι συνάδελφοί του ακούγοντας απ' έξω την συνομιλία ανησύχησαν. Μετά άνοιξε το πορτάκι αλλά δε χωρούσε να περάσει άνθρωπος. Τράβηξε τον επάνω σύρτη της μεγάλης θύρας αλλά δεν άνοιγε επειδή σκοτεινά δεν είδε τα ξύλινα αντερείσματά της. Σκόνταψε σ' αυτά και άνοιξε απότομα με το πρώτο απ' έξω σπρώξιμο. Η διασκέδαση βρίσκονταν στο ζενίθ. Κανείς δεν υποψιάστηκε κάτι. Ο βοεβόδα Κόλε μπροστά στο αναμμένο τζάκι διηγείτο σε δύο Βουλγάρους αξιωματικούς και άλλους ομοφύλους του τις κατακρεουργήσεις, που διέπραξε εναντίον των Ελλήνων και καμάρωνε που όλοι τον επευφημούσαν. Ο Δούκας προέτρεψε τους συντρόφους ν' ανεβούν τη σκάλα και όρμισε πρώτος στην αίθουσα διασκέδασης. Τον ακολούθησαν ο Κλειδής, ο Καλογεράκης και ο Καραβίτης. Άνοιξε την πόρτα και πανικόβαλε τους διασκεδάζοντας. Οι Βουλγαροκομιτατζήδες άρπαξαν τα όπλα και σκόπευαν επάνω του αλλά δεν πυροβόλησαν για να μην σκοτώσουν και τους δικούς τους που όρμισαν για να τον αφοπλίσουν. Έβγαλαν τα μαχαίρια τους για να τον ξεσχίσουν. Οι ακολουθούντες το Δούκα πρόλαβαν και σώριασαν με τους πυροβολισμούς τους τούς μαχαιροβγάλτες, το Βοεβόδα Κολέ και μερικούς άνδρες του. Οι άλλοι αποτραβήχτηκαν από το Δούκα. Οι εκδικητές έπιασαν θέσεις στα πλάγια των παραστατών της θύρας και πυροβολούσαν με ακρίβεια. Οι Βούλγαροι πανικοβλήθηκαν και άνοιξαν το πίσω παράθυρο για να πηδήξουν έξω, αλλά δέχτηκαν τα πυρά των άλλων εκδικητών από την αυλή. Απασφάλισαν χειροβομβίδα και την έριξαν στη θύρα, αλλά οι τέσσερες εκδικητές πρόλαβαν και απομακρύνθηκαν. Ένας άλλος έχοντας ως προκάλυψη τρία πτώματα ετοιμαζόταν να πετάξει δεύτερη χειροβομβίδα, αλλά τον πυροβόλησαν οι εκδικητές και η χειροβομβίδα εξερράγη στα χέρια του μέσα στο δωμάτιο.

Ο Καούδης με τον Καραλίβανο νομίζοντας ότι μερικοί κομιτατζήδες αμπαρώθηκαν με τις γυναίκες σε κάποιο δωμάτιο προσπάθησαν να παραβιάσουν

τη θύρα του προκαλώντας αναστάτωση. Άλλοι πάλι πυροβολούσαν συνεχώς από την αυλή. Ο Δούκας ακούγοντας τους πυροβολισμούς και κάποια πληροφορία ότι γινόταν εχθρική επιδρομή εναντίον τους έσβησε τα φώτα μέχρι που ηρέμησαν τα πάντα. Η ανδρεία του συντέλεσε να εξοντωθεί και να απαλλαχθεί η Δυτική Μακεδονία από την αγριότερη βουλγαρική συμμορία του Βοεβόδα Κόλε¹⁵⁷. Ήταν τολμηρός, ταχύς στις σκέψεις και στις αποφάσεις σε κάθε περίπτωση.

Όταν το 1904 είχε σφοδρή χιονοθύελλα με μισό μέτρο χιόνι ως υπαρχηγός του Καπετάν Βάρδα έπεσε με τους άνδρες του σε βουλγαρικό χωριό. Θα τον σκότωναν οπωσδήποτε. Χωρίς να πειράζει κανέναν άλλον κράτησε μόνο την οικογένεια του προέδρου αιχμάλωτη και σώθηκε όλη η ομάδα του¹⁵⁸.

c) Η επιχείρηση κατά της συμμορίας του Μήτρου Βλάχου

Ο Δούκας έλαβε μέρος και στη μάχη του Ζελόβου στις 2 Δεκεμβρίου το 1904 εναντίον της μεγάλης συμμορίας του Μήτρου Βλάχου. Η συμμορία του Μήτρου Βλάχου ήταν καλά οχυρωμένη σε ένα λόφο.

Ο Ρούβας με τους άνδρες του κατόπιν ενός ελιγμού την περικύκλωσαν. Ο Δούκας με άλλους τρεις άνδρες κατέλαβε επίκαιρη θέση. Κατόπιν σφοδρής λυσσώδους μάχης κατόρθωσαν να καταλάβουν ένα μέρος του λόφου. Από εκεί βοήθησαν και τους άλλους να προχωρήσουν για να κυριεύσουν το ύψωμα με πολλές δυσκολίες. Πανικοβλήθηκε η συμμορία ενόψει της ορμής των Ελλήνων και το έβαλε στα πόδια. Ο αρχηγός τους Μήτρος Βλάχος πυροβολούσε τους άνδρες του, που οπισθοχωρούσαν και τους ανάγκαζε με τη βία να συνεχίσουν τη μάχη. Ο Δούκας με το Γιατρό τους καταδίωκαν. Τους πλησίασαν και οχυρώθηκαν πίσω από ένα σωρό πέτρες. Από εκεί κάλυψαν με τους πυροβολισμούς τους τούς άλλους συντρόφους τους να προχωρήσουν και να διεξάγουν από κοινού την μάχη. Σκοτώθηκαν στη μάχη είκοσι τέσσερες Βούλγαροι.

Ήλθε όμως τουρκικός στρατός εναντίον τους. Βρέθηκαν ανάμεσα στους Βουλγάρους και στους Τούρκους. Για να αποφύγουν την σύγκρουση με δυο αντιπάλους, κατέβηκαν στη ρεματιά. Από ψηλά τους πυροβολούσαν και οι επιστρατευμένοι από το Μήτρο Βλάχο ένοπλοι βουλγαρίζοντες. Άλλαξαν τακτική και πυροβολούσαν και προς τους Βουλγάρους. Οι Έλληνες πολεμώντας γενναία κράτησαν τις θέσεις τους. Όταν σκοτείνιασε, έφυγαν και φιλοξενήθηκαν στο Ζέλοβο. Τους περικύκλωσε τη νύκτα ένα τάγμα τουρκικού στρατού. Αναγκάστηκαν να μετακινηθούν και να διανυκτερεύσουν με μισό μέτρο χιόνι και ανυπόφορο κρύο στα καλύβια. Το άλλο βράδυ ξεκίνησαν για το Πι-

157. Σταμάτη Ράπτη. Ιστορία του Μακεδονικού αγώνος. έκδοση Β', Αθήνα.σελ.117-135.

158. Ράπτη Σταμάτη Ιστορία του Μακεδονικού αγώνος σελίδες117-131

σοδέρι. Ήταν δύσκολη η πορεία του μέσα στο πολύ χιόνι και τη μεγάλη καταχνιά. Κρατούσαν ο ένας την κάπα του άλλου για μη χαθούν. Βάδισαν έξι ώρες μέσα από τα δάση, για να φθάσουν στο προορισμό τους¹⁵⁹.

Ο Δούκας υπηρέτησε και στο αντάρτικο σώμα της λίμνης των Γιαννιτσών. Τότε εξοντώθηκε και ο λήσταρχος Αποστόλωφ, ο δολοφόνος των καπεταναίων Μίγκα και Τέλου Άγρα.

δ) Ως οπλαρχηγός στην Ανατολική Μακεδονία

Στις αρχές του 1905 ήρθε ο Δούκας στις Σέρρες με το ψευδώνυμο Καπετάν Ζέρβας. Σχημάτισε στην περιοχή της Ζίχνης και του Παγγαίου δικό του αντάρτικο σώμα από είκοσι άνδρες με υπαρχηγούς το Μάρτζιο και το Μπολασίκη¹⁶⁰. Οι άνδρες του ήταν άριστα οπλισμένοι και ομοιόμορφα ενδεδυμένοι σαν λοκατζήδες στρατιώτες με μαύρα σκουφάκια. Διακρίνονταν για τη μεγάλη πειθαρχία τους και ευγένεια. Προκαλούσαν την εντύπωση όλων φίλων και εχθρών.

Τα αντάρτικο του σώμα διαιρούνταν σε τέσσερα τμήματα, με επικεφαλής τους τρεις υπαρχηγούς του, το Μάρτζιον με έξι οπλίτες στο Παγγαίο, τον Τσουβαλτζή με πέντε οπλίτες στη Ζίχνη και το Θεόδωρο Μπουλασίκη στα Δαρνακοχώρια. Επικεφαλής του τετάρτου τμήματος ήταν ο ίδιος.

Ο ίδιος ο Δούκας μετακινούνταν στις περιοχές των άλλων τριών τμημάτων. Επιθεωρούσε και επέβλεπε το έργο αυτών αυτοπροσώπως. Είχε τακτική επικοινωνία με το Κέντρο του αγώνα και συσκεπτόταν με τις ανώτατες επιτροπές της Αλιστράτης, της Ζίχνης και του Ροδολίβους¹⁶¹.

Λάμβανε όλα τα μέτρα για να αποφεύγονται οι θάνατοι των δικών του και η δυσμένεια των κατοίκων κατά των ελληνικών σωμάτων. Ο ίδιος ήταν υπόδειγμα συμπεριφοράς, λεβεντιάς, συνέπειας και πειθαρχίας στο ελληνικό προξενείο και στο Κέντρο του Μακεδονικού Αγώνα. Ήταν λεβέντης με λεπτό μουστάκι, αρρενωπό βλέμμα και παράστημα γενναίου Μακεδονομάχου. Αναδείχτηκε ο καλύτερος και ανώτερος όλων των οπλαρχηγών της Ανατολικής Μακεδονίας. Συγκέντρωσε αργότερα γύρω του περίπου εκατό άνδρες.

Βρήκε την Ανατολική Μακεδονία σε απελπιστική κατάσταση. Οι βουλγαρικές συμμορίες οργιάζαν, δρούσαν ανεξέλεγκτα, δολοφονούσαν καθημερινά ιερείς, δασκάλους, προύχοντες και απλοϊκούς χωρικούς, για να τρομοκρατήσουν τους κατοίκους να προσχωρήσουν με κάθε τρόπο στη Βουλγαρική Εξαρχία.

159. Σταμάτη Ράπη. Ιστορία του Μακεδονικού Αγώνα σσελιδε 183-190

160. Σερραϊός Μακεδονονομάχος που έδρασε ως βοηθός του Καπετάνιου Δούκα στη περιοχή Ζίχνης Διακρίνονταν για το θάρρος του, τη φιλοπατρία που συνοδεύονταν με αγνό ζήλο, αυτοθυσία και ανιδιοτέλεια Τον υπολοιπο χρόνο της ζωής του τον πέρασε με αξιοπρέπεια χωρίς να διεκδικεί τιμητικές διακρίσεις και κρατική βοήθεια.

161. Σερ, Χρονικά τομ. Δ'σελ.117-118.

Επιτέθηκαν οι Βούλγαροι στην Αγριανή, στο Ζίρνοβο και κατέκαυσαν μέσα στα σπίτια ανυπεράσπιστα γυναικόπαιδα. Τις θηριώδεις αυτές συμμορίες τις εκδικήθηκε το σώμα του καπετάν Δούκα στη Γράτσιανη (Αγιοχώρι). Σ' αυτό σύχναζαν οι Βουλγαρικές συμμορίες. Η συμμορία του διαβόητου Πάνιτσα φιλοξενούνταν στο σπίτι ενός σχισματικού. Τα σώμα του καπετάν Δούκα περικύκλωσε το σπίτι με 20 άνδρες και τους επιτέθηκαν με ομοβροντία πυροβολισμών. Πανικοβλήθηκε η συμμορία και αποπειράθηκε να φύγει όλη μαζί. Σκοτώθηκαν οι πέντε λησταντάρτες από τους επτά. Ο Πάνιτσα τραυματίστηκε.

Η δράση του Δούκα ήταν συνταρακτική. Αντιμετώπισε τους πλέον τρομερούς και σκληρούς αρχηγούς των Βουλγαροκομιτατζήδων, τον Τάτσα, το Σανδάσκη και το Πάνιτσα. Ήταν απαραίτητος για το Μακεδονικό αγώνα της Ανατολικής Μακεδονίας.

Σε περίπτωση απώλειας του Καπετάν Δούκα, γράφει ο Δημοσθένης Φλωριάς στο ημερολόγιό του, θα οπισθοχωρούσε, θα κάμπτονταν πολύ ο Μακεδονικός Αγώνας. Συνέστησε στο ελληνικό προξενείο να του παρέχονται αφειδώς όλα τα μέσα στην αποστολή του. Του είχαν μεγάλη εμπιστοσύνη. Ποτέ δεν έδωσε αφορμή να φυλακισθεί κάποιος ή εξ αιτίας του να εκτεθεί το προξενείο και να πέσει στη δυσμένεια των Ευρωπαίων το ελληνικό κράτος από απερίσκεπτες ενέργειές του.

Όταν επιτέθηκε στη Γράτσιανη, φρόντισε οι επίκεφαλής του τουρκικού στρατού της Ζίχνης να διασκεδάζουν εκείνο το βράδυ στο σπίτι κάποιου Έλληνα προύχοντα και μεθυσμένοι μετά από ώρες να σπεύσουν στο καθήκον τους. Μάλιστα για να δικαιολογηθούν για την καθυστέρησή τους και για να παρουσιάσουν τους εαυτούς τους γενναίους, ανέφεραν οι Τούρκοι στρατιώτες στις αρχές τους ότι αυτοί σκότωσαν την συμμορία του Πάνιτσα. Έτσι κανείς δεν διαμαρτυρήθηκε κατά των Ελλήνων, αλλά προεβλήθη ο τουρκικός στρατός με ξένα κατορθώματα.

Ποτέ δεν αποχωρίστηκε το όπλο του στο διάστημα της δεκαετούς πολεμικής δράσης του. Καταδίωξε τους Βουλγαροκομιτατζήδες αποτελεσματικά και καθάρισε την περιοχή απ' αυτούς. Ενεθάρρυνε τους Έλληνες, διοργάνωσε την άμυνα των χωριών.

Αναγνωρίστηκε απ' όλους ως αρχηγός του Μακεδονικού Αγώνα της Ανατολικής Μακεδονίας. Επιβαλλόταν με το ψηλό παράστημά του και την ολοκληρωμένη προσωπικότητά του. Ήταν πολύ τολμηρός, αποφασιστικός στους κινδύνους και ταχύς στο να συλλαμβάνει στρατηγικά σχέδια κατά των εχθρών. Πιστός στους φίλους του μέχρι θανάτου, στοργικός στους αγωνιζομένους και αγαπητός σ' όλους μέχρι λατρείας. Λατρεύονταν σαν άλλος Διγενής Ακρίτας απ' όλη την περιφέρεια. Να ένα απόσπασμα της εκθέσεως του προξένου Σαχτούρη στις 31/3/1907 προς το Υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδας για την προσωπικότητα του Δούκα: «Οφείλω να ομολογήσω ότι η κατάσταση αυτή

(υπέρ των Ελλήνων) κατά μέγα μέρος οφείλεται εις τον Αρχηγόν του αρχικού σώματος Ζίχνης. Εις τον νέον τούτον ανήκοντα εις καλήν οικογένειαν, ενούντα δε προς τη ανδρεία πολιτικήν περίσκεψιν, ευφυΐαν, αγνότητα ήθους, αγνήν φιλοπατρίαν και πειθαρχίαν εις τον νέον, λέγω τούτον θαυμαζόμενον και λατρευόμενον καθ' άπασαν την περιφέρειαν και εξυμνούμενον ήδη εις πατριωτικά άσματα, οφείλεται και θα οφείλεται εθνική ευγνωμοσύνη.»

Κατά την ανακήρυξη του Συντάγματος των Νεότουρκων του 1909 ο καπετάν Δούκας παρουσιάστηκε επίσημα στις Σέρρες. Τον στεφάνωσε με αργυρούν στέφανο η μητέρα του.

Ανεκτίμητη είναι η προσφορά του στο Μακεδονικό Αγώνα. Απαλλάχθηκαν όλα τα χωριά της Φυλλίδας από την τρομοκρατία, αναθάρρησαν και ζητούσαν να εκδικηθούν τους Βουλγάρους. Από τη Ζίχνη εκδήλωσαν διακόσιοι άνδρες την επιθυμία να καταταγούν ως εθελοντές στο Μακεδονικό Αγώνα. Τα χωριά, που προσχώρησαν με τη βία στη Βουλγαρική Εξαρχία με αίτησή τους ζήτησαν να γυρίσουν στο Οικουμενικό Πατριαρχείο. Οι κάτοικοι εγκατέλειψαν την παθητική στάση και προχώρησαν στην επιθετική κατά των Βουλγάρων. Κατά τις επισκέψεις του στα χωριά συγκέντρωνε τους προεστούς, τους ενεθάρρυνε και τους οργάνωνε στον κοινό αγώνα. Καθαρίστηκε η περιοχή της Φυλλίδας από τους περιβόητους Βουλγαροκομιτατζήδες.

ε) Συμμετοχή του καπετάν Δούκα στους βαλκανικούς πολέμους

Ο Δούκας προσέφερε πολλές υπηρεσίες και στους βαλκανικούς πολέμους, γιατί αντιστάθηκε κατά των Βουλγάρων, όταν αυτοί ήθελαν να καταλάβουν την περιοχή του Παγγαίου και ματαίωσε τα σχέδιά τους. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος στις αρχές Αυγούστου του 1912 του ανέθεσε την αποστολή της διανομής 200 όπλων γκρά και ολίγων μάλιγχερ σε χωρικούς της Ανατολικής Μακεδονίας, για να προετοιμάσουν την επανάσταση. Ο Δούκας με πέντε άνδρες αποβιβάστηκε στη Χαλκιδική και από εκεί τα μετάφερε στο Παγγαίο. Παρέδωσε όλα τα όπλα σε πολύ γνωστούς του άνδρες που τον λάτρευαν και ήταν πρόθυμοι να θυσιάσουν και τη ζωή τους για την ελευθερία της πατρίδας τους. Το επιτελείο του φιλοξενούνταν στο σπίτι του Γεωργίου Καραμανλή.

Άρχισε με τους άνδρες του τον πόλεμο κατά των Τούρκων στις 3 Οκτωβρίου 1912. Έδωξε τους τουρκικούς αστυνομικούς σταθμούς απ' όλα τα τουρκοχώρια του Παγγαίου. Ξεκαθάρισε όλη τη περιοχή. Το Πράβι (Ελευθερούπολη) παραδόθηκε επίσημα στο σώμα του καπετάν Δούκα από τις αρχές. Εκεί σταμάτησε την προέλαση, γιατί δεν είχε διαταγή να προχωρήσει

Κατέβηκε στο Γενικό Στρατηγείο της Θεσσαλονίκης. Τον συνέστησαν στο διάδοχο Κωνσταντίνο. Του ανέφερε λεπτομερώς την όλη κατάσταση της περιοχής του Παγγαίου. Του πρότεινε τρόπους αιφνίδιας κατάληψης. Έγινε δεκτή η εισήγησή του. Την άλλη μέρα με το κεραυνοβόλο πλοίο “Κανάρης”

Το αντάρτικο σώμα του καπετάν Δούκα

και την ανεξάρτητη διλοχία του Κονταράκου βρέθηκε ο ελληνικός στρατός παρατεταγμένος κατά μήκος της σιδηροδρομικής γραμμής.

Επειδή οι Βούλγαροι κατέλαβαν την Καβάλα νόμιζαν ότι εξουσίαζαν μέχρι τη θάλασσα όλη την περιοχή της Ανατολικής Μακεδονίας. Ο Βούλγαρος στρατηγός Κοβάτσεφ στις 29/12/1912, έστειλε αξιωματικούς του στο Κιουπκιοϊ (Πρώτη) και ζήτησε να δηλωθούν τα ονόματα των ενόπλων Ελλήνων στα χωριά του Παγγαίου και όσων αγωνίστηκαν ένοπλα κατά των Τούρκων για να τους δώσει δήθεν αναμνηστικό παράσημο. Σκοπός του ήταν να τους καταγράψει για λόγους ασφαλείας και να τους εξοντώνει σιγά-σιγά.

Ο Δούκας αντιλήφθηκε τις προθέσεις των Βουλγάρων και αρνήθηκε να παραδώσει τέτοιους καταλόγους. Με την προέλαση του σώματος του στο σύνορο μεταξύ Ελλάδος και Βουλγαρίας έγινε η σιδηροδρομική γραμμή.

Προνόησε ακόμη ότι οι Βούλγαροι θα τους επιτίθεντο με μεγάλες δυνάμεις στα χωριά αυτά και για να μην προκαλέσει σε βάρος των κατοίκων αντίποινα των Βουλγάρων υποχώρησε νότια του Στρυμόνα. Είχε καταπληκτική διαίσθηση και προλάμβανε κάθε περιπλοκή των πραγμάτων. Οι Βούλγαροι τον κατασκόπευαν και τον αναζητούσαν παντού, αλλά αυτός μετακινούνταν και ξέφευγε από τις παγίδες τους. Κάποτε τον βρήκαν στο χωριό Βρασνά και περικύκλωσαν το σπίτι που έμενε, για να τον σκοτώσουν. Τους αντιλήφθηκε. Τα χαράματα άρπαξε το όπλο του για να αμυνθεί, αλλά η νοικοκυρά έκρυψε τις σφαίρες του για να μην γίνει συμπλοκή πυρών μέσα στο σπίτι της. Ο Δούκας την παρακάλεσε και την έπεισε να τις φέρει αμέσως. Όπλισε το όπλο του και πήγε στο παράθυρο. Κάλεσε τον αρχηγό να ανέβει τη σκάλα για να παραδοθεί δήθεν. Αντί να παραδοθεί αιχμαλώτισε τον Βούλγαρο επίκεφαλή και τον διέταξε να δώσει εντολή στους άνδρες του να φύγουν συντεταγμένοι.

Μετά από την απελευθέρωση της Μακεδονίας στο Β' βαλκανικό πόλεμο

έθεσε υποψηφιότητα για βουλευτής του Νομού Σερρών και εξελέγη δύο φορές παμψηφεί. Έχαιρε πολλής εκτίμησης από όλους τους κατοίκους.

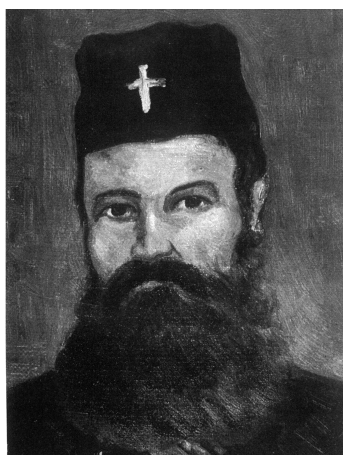
Στην κατάληψη της Ανατολικής Μακεδονίας από τους Βουλγάρους το 1916-1918 επιδίωξαν να τον σκοτώσουν πολλές φορές, αλλά προλάμβανε τις παγίδες που του έστηναν και διέφευγε το θάνατο.

Το 1920 εγκαταστάθηκε στο Παρίσι και ζούσε ήρεμα. Οι Βούλγαροι πάντοτε τον παρακολουθούσαν, για να τον σκοτώσουν. Ένα βράδυ κάθονταν σε ένα καφενείο του Παρισιού. Κάποιος άγνωστος του ζήτησε με ευγένεια να βγει έξω από το καφενείο, για να συζητήσουν δήθεν ένα θέμα. Βγήκε μαζί του ανυποψίαστος και έπεσε στη παγίδα των εχθρών του. Φαίνεται ότι τον απήγαγαν βίαια και τον οδήγησαν σε άγνωστο μέρος, όπου και τον σκότωσαν χωρίς αναβολή. Από το τότε δεν βρέθηκαν τα ίχνη του. Άφησε όμως την μνήμη του καλού γενναίου πατριώτη με πολλά προσόντα.

Οι Σερραίοι αναγνώρισαν τις υπηρεσίες του και κατόπιν ενεργειών του Συλλόγου των Μακεδονομάχων και του Συνδέσμου των Εφένδρων Αξιωματικών Σερρών διορίστηκε επιτροπή από το υπουργείο πολιτισμού για την ανέγερση ανδριάντα προς τιμήν του καπετάν Δούκα. Στην επιτροπή συμμετείχε και ο γράφων ως γραμματέας του παραπάνω Συνδέσμου. Μετά από πολλούς κόπους και μεγάλη θυσία χρόνου της επιτροπής συγκεντρώθηκαν τα χρήματα με εράνους στην πόλη των Σερρών και αναγέρθηκε ο εκ μαρμάρου ανδριάντας του στην πλατεία μπροστά από το υποκατάστημα του Ι.Κ.Α. των Σερρών.

7. Ο καπετάν Παπασσχάλης (Ανδρούτσος) (1873-1907)

Ο Παπασσχάλης Α. Τσιάγκας από τη Σακάφσκα (Λειβαδοχώρι) περιοχής Νιγρίτας Σερρών ασκούσε τα καθήκοντα του εφημερίου στο χωριό του. Θερμός πατριώτης, πιστός υπηρέτης και στυλοβάτης της Ορθοδοξίας στην περιοχή του, εμπόδιζε τον προσηλυτισμό των συγχωριανών του στη βουλγαρική εξουσία. Οι Βουλγαροκομιτατζήδες προσπάθησαν στις 15/9/1905 να τον δολοφονήσουν, αλλά αυτός τους διέφυγε και ειδοποίησε έγκαιρα τον τουρκικό στρατό στο Στρυμονικό. Ο στρατός καταδίωξε τη συμμορία των Βουλγαροκομιτατζήδων και την εξόντωσε. Βρέθηκε σ' αυτή η αλληλογραφία του βουλγαρικού κοιμιτάτου, που καταδίκασε σε θάνατο τον πρόξενο, το μητροπολίτη και πολλούς προκρίτους των Σερρών. Ο αρχικομιτατζής Τάτσκας έγραφε: «Τσεκούρι στο ντόκτορ Γιάννη, μολύβι στον Έλληνα πρόξενο, μαχαίρι στον Έλληνα μητροπολίτη». Συνιστούσε να εκτελέσουν με τσεκούρι το γιατρό Ιωάννη Θεοδω-

Καπετάν Παπασσχάλης

ρίδη, με σφαίρα το πρόξενο Σαχτούρη και με μαχαίρι το μητροπολίτη των Σερρών Γρηγόριο Φουρτουνιάδη¹⁶².

Κινδύνευε η ζωή του Παπαπασχάλη και μετατέθηκε για ένα διάστημα ως εφημέριος στη ενορία του Αγίου Παντελεήμονα Σερρών¹⁶³.

Ζήτησε την προστασία των Τούρκων και άδεια να οπλοφορεί, αλλά του είπαν: «Πήγαινε στο διάβολο άπιστε σκύλε». Μη μπορώντας οι Βούλγαροι να τον δολοφονήσουν του έκλεψαν τα ζώα και του καταστρέψανε τα σπαρτά. Επιτέθηκαν στις 4/10/1906 για εκδίκηση στην οικογένειά του. Ήταν η ώρα του βραδινού φαγητού, 9.30 μ.μ., όταν πυροβόλησαν μέσα στο σπίτι του και τραυμάτισαν θανάσιμα τη μάνα του. Τα αδέρφια του έλαβαν αμέσως θέσεις άμυνας. Ένας συμμορίτης έβαλε το χέρι του από το παράθυρο μέσα στο σπίτι και πυροβολούσε την οικογένεια. Ο ετεροθαλής αδελφός του Γεώργιος Φλαμούρης στραμπούλησε το χέρι του Βουλγάρου και άρπαξε το όπλο, αλλά ο βούλγαρος πρόλαβε και του έκοψε ένα δάκτυλο με το μαχαίρι. Ο πατέρας του Παπαπασχάλη, ο Άγγελος, άρπαξε το όπλο και βγήκε στη πόρτα, για να αμυνθεί, αλλά τον πυροβόλησαν και τον σκότωσαν. Τραυμάτισαν θανάσιμα τη μάνα του και έβαλαν φωτιά στο σπίτι του. Για να σωθεί η υπόλοιπη οικογένειά του διέφυγε από τη στέγη του σπιτιού. Η γυναίκα του όμως κήκε ζωντανή. Προσπάθησε ο Παπαπασχάλης να τη βγάλει μέσα από τη φωτιά, αλλά έπαθε σοβαρά εγκαύματα. Κατόπιν όλων τούτων παραιτήθηκε από ιερέας και με το ψευδώνυμο καπετάν Ανδρούτσος σχημάτισε αντάρτικο σώμα με έξι άνδρες. Έγινε τιμωρός των τρομοκρατών και εκδικητής των άδικα φονευθέντων μελών της οικογένειάς του.

Έδρασε στη περιοχή της Βισαλτίας. Υπήρξε ένας αφανής, αλλά μεγάλος ήρωας, άξιος μνήμης¹⁶⁴.

Δρούσε δυναμικά και αποτελεσματικά στην περιφέρεια. Έγινε σωτήρας και προστάτης των κατοίκων των Ελλήνων και φόβος και τρόμος των Βουλγαρικών συμμοριών. Είχε συγχρόνως διμέτωπο αγώνα με τους Βουλγαροκομιτατζήδες και με το τουρκικό στρατό. Πληροφορήθηκε ότι μια συμμορία Βουλγάρων βρίσκονταν στη Νικοσλάβη (Νικόκλεια Νιγρίτας) και έσπευσε να την καταδιώξει. Έμεινε το βράδυ στο σπίτι του ιερέως Μητριτζίκη. Κάποιος Τούρκος υποκρινόμενος το φίλο τον πρόδωσε. Το πρωί της 24/2/1907 Τουρκικός στρατός με μπασιμπουζούκους πολιόρκησε το χωριό και περικύκλωσαν πανταχόθεν το σπίτι που φιλοξενούνταν. Οι κάτοικοι κλείστηκαν στα σπίτια τους. Του ζήτησαν να παραδοθεί για να σώσει τη ζωή του, σύμφωνα με υπόσχεση του μουτεσαρίφη, αλλά αυτός αρνήθηκε. Ο Παπαπασχάλης επιχείρησε έξοδο από σπίτι σε σπίτι προς την πλατεία του χωριού, για να διαφύγει από τη χαράδρα, αλλά κατέστη αδύνατο. Μάχονταν επί 2,5 ώρες με πολλούς

162. Σακτούρη 13 έκθεση προς Υπουργ Εξωτρ. Σερραϊκά Χρονικά τομος Γ' σ.43-46.

163. Γ. Καφταντζή Σερραϊκή προσωπογραφία σ. 50

164. Σερραϊκά Χρονικά τόμος Γ σ.43-46 Απομνημονεύματα Σακτούρη σ.6.

Τούρκους στρατιώτες και μπασιμπουζούκους κρυμμένους πίσω από τα σπίτια.

Σκοτώθηκαν δίπλα του οι: Χρήστος Κουτσούκης, Κίτσος Στεφανιώτης και Γεώργιος Τσουλάς, μοναχός. Από τους Τούρκους σκοτώθηκαν δεκατέσσαρες. Συνέχισαν τη μάχη, αλλά τραυματίστηκε ο ίδιος στο αριστερό χέρι και πόδι. Διέταξε τους λοιπούς άνδρες του να φύγουν για να σωθούν, ενώ ο ίδιος τους κάλυπτε με πυροβολισμούς μέχρι τελευταίας στιγμής. Συνέχισε τη μάχη μόνος του με τους Τούρκους. Κανείς δεν τόλμησε να τον πλησιάσει, παρά μόνον όταν τελείωσαν τα πυρομαχικά του. Τότε όρμισαν όλοι μαζί αλαλάζοντας με τα μαχαίρια στα χέρια, για να τον αποτελειώσουν. Και νεκρό ακόμη τον εκδικιούνταν. Του έβγαλαν τα μάτια, του ξερίζωσαν τα γένια και έσερναν τη σορό του σαν ψόφιο ζώο.

Τον πέταξαν άθραφτο χωρίς νεκρώσιμη ακολουθία σε κάποιο λάκκο, για να τη φάνε τα σκυλιά. Σε μερικούς ναούς ψάλθηκε μυστικά επιμνημόσυνη ακολουθία. Είναι ο ορθόδοξος οπλαρχηγός αντάρτικου σώματος ιερέας που σφάχτηκε με αλλεπάλληλες μαχαιριές και εξέπνευσε ηρωικά μαχόμενος μέχρι τελευταίας στιγμής για την πίστη και την πατρίδα. Συνελήφθηκαν και φυλακίστηκαν ο ιερέας του χωριού και δεκάδες χωρικοί από τα γύρω χωριά καθώς και τα αδέρφια του Παπαπασχάλη. Οι Γάλλοι αντιπρόσωποι χάρηκαν στις Σέρρες από τα γεγονότα αυτά¹⁶⁵.

Ο Παπαπασχάλης άφησε ορφανό από μάνα και πατέρα το γιό του Νικόλαο. Στην αρχή τον ανέλαβε υπό την προστασία του ο θεός του και μετά τον έβγαλαν στο Ορφανοτροφείο Σερρών. Με τις ενέργειες της Μητρόπολης Σερρών στάλθηκε σε οικότροφο σχολείο της Αθήνας και διακρίθηκε στη μάθηση. Εισήχθη στη Σχολή των Ευελπίδων αξιωματικών. Έγινε καθηγητής στη Σχολή και προάχθηκε μέχρι και το βαθμό του υποστρατήγου του σώματος μηχανικού¹⁶⁶.

8. Ο καπετάν Στρατής

α) Συγκρότηση αντάρτικου σώματος

Ο καπετάν Στρατής ήταν εθελοντής, αρχηγός σώματος μακεδονομάχων στο νομό Σερρών. Κατάγονταν από το Αδραμύτιο της Μ. Ασίας. Ήταν ψηλός, γεροδεμένος, μεγάλος σωματός, μελαχρινός με επιβλητικό παράστημα. Ήταν μέτριας μόρφωσης, αλλά έξυπνος, δυναμικός, τολμηρός, αποφασιστικός και ανένδοτος στις αποφάσεις του. Συμπεριφέρονταν ευγενέστατα προς όλους και ιδιαίτερα προς τους εννέα άνδρες του σώματός του. Μεταξύ αυτών ήταν και οι εξής:

165. Σακτούρη 13 έκθεση ένθ αν σ.45.

166. Π. Πέννα. Ιστορία των Σερρών, 269-273.

1) Ο Ζαχαρίας από τη Μικρόπολη Δράμας, απόφοιτος της Μαρουλείου Ακαδημίας των Σερρών, δάσκαλος.

2) Ο Νικόλαος Μπουζιούδας ή Τσούτσαρας, που κατάγονταν από το Άγιο Πνεύμα Σερρών. Τον ενθουμούμαι, διότι δεματοποιούσε τον καπνό στο πατρικό μου σπίτι.

3) Ο Κωστής από το Αρδαμέρι της Μ. Ασίας, 25 χρονών. Έμεινε ορφανός από πατέρα. Η μάνα του τον παρακαλούσε με δάκρυα να μείνει κοντά της. Ένα λαϊκό άσμα αποδίδει το διάλογο του Κωστή με τη μητέρα του ως εξής:

*Τί έχεις Κωστή και σκέπτεσαι κ' όλο αναστενάξεις
και σε μένα τη μανούλα σου το πόνο δε λέγεις;
Τί να σου πω μανούλα μου και τί να μαρτυρήσω;
Χθές και προχθές μανούλα μου edιάβασα εφημερίδα
Και είδα πως οι Έλληνες πάσχουν από ελευθερία.
Και είδα πως ιδιαίτερα πάσχει η Μακεδονία.
Θα πάω μάνα μου και εγώ, θα πάω να πολεμήσω.
Δε λυπάσαι Κωστή μ' τα νιάτα σου, δε λυπάσαι τα κτήματά σου;
Τα νιάτα μάνα μ' και τα κτήματα δεν μένουνε στο κόσμο
Μόνο τα έργα τα καλά αυτά μόνο μένουνε στο κόσμο.
Παιδί μου ν' έχεις την ευχή μ' και στο καλό να φύγεις.*

Ο Κωστής σκοτώθηκε στη περιοχή των Μετάλλων από Κονιάρους Τούρκους.

Το σώμα του καπετάν Στρατή αποσπάστηκε στις αρχές του 1907 από το κύριο σώμα της Ζίχνης και δρούσε αυτοτελώς μεταξύ Σερρών και Ζίχνης. Έμεινε συνήθως στα Δαρνακοχώρια. Εναλλάσσονταν με το σώμα του καπετάν Μακούλη στα χωριά Σουμπάσκιοϊ, Δοβίστα και Βεζνίκο.

Στις 17 Απριλίου 1907 ο Στρατής με το πρωτοπαλικάρό του Ζαχαρία βρίσκονταν στο Σουμπάσκιοϊ (Νέο Σούλι). Έστησαν ενέδρα στους σχισματικούς Ντρανοβαλήδες Νικόλαο Κωνσταντίνου (Στόϊκο), Δημήτριο Παπαδημητρίου και στον αγροφύλακα συνοδό τους Διαμαντή Φέκα ή Παντή. Αυτοί επέστρεφαν από τις Σέρρες και φιλοξενήθηκαν το βράδυ στο Νέο Σούλι. Το πρωί, κατά την αναχώρησή τους, ενώ πότιζαν τ' άλογά τους στη βρύση του χωριού, ο καπετάν Στρατής με το Ζαχαρία τους πυροβόλησαν και σκότωσαν επί τόπου το Στόϊκο. Οι άλλοι έφυγαν καλπάζοντας με τα άλογά τους, αλλά οι σφαίρες τους πρόλαβαν και φόνευσαν τον Παπαδημητρίου. Ο αγροφύλακας γλύτωσε.

Κατέφθασε η τουρκική αστυνομία και προέβη σε ανακρίσεις. Ερευνήσε τα

πτώματα και βρήκε στο πρώτο 135 χρυσές λίρες και στο δεύτερο αρκετά γρόσια. Συμπέραναν ότι δεν έγινε ο φόνος για ληστεία, αλλά για προσωπικούς λόγους αλληλοεξόντωσης σχισματικών και ορθοδόξων. Για τους Τούρκους οι δυο φονευθέντες Έλληνες άξιζαν όσο μια κότα “İki gıaur bir tauk”.

Η υπόθεση έκλεισε χωρίς να αναμειχθεί ο Καπετάν Στρατής με το πρωτοπαλικάρό του. Γι’ αυτό και ο πρόξενος Σαχτούρης δεν τους αναφέρει στο γεγονός αυτό¹⁶⁷.

β) Αντίσταση του σώματος κατά των Τούρκων

Μια άλλη πολεμική επιχείρηση του σώματος του καπετάν Στρατή έλαβε χώρα στο χωριό Δοβίστα (Εμμανουήλ Παπά), όπου το σώμα διέμενε αρκετό καιρό. Εκεί ένοιωθε άνετα, γιατί υπήρχαν πολλοί μνημένοι στον αγώνα. Η μεταφορά των όπλων από τον κόλπο του Ορφανού γίνονταν ευκολότερα από πολλούς μνημένους Δοβιστινούς. Είχαν μεγάλη κρυψώνα (αποθήκη) όπλων. Ο βουλγαρόφιλος αγροφύλακας κατήγγειλε την παραμονή του σώματος Στρατή στη Δοβίστα.

Τουρκικός στρατός με βουλγαρίζοντες αγροφύλακες κατέφθασαν στο χωριό στις αρχές Ιανουαρίου 1907. Ο καπετάν Στρατής ενημερώθηκε για την άφιξή τους και προγραμματίισε το εξής σχέδιο επιχείρησης: Άφησε μερικούς άνδρες του στην δυτική πλευρά της Δοβίστας και με τους άλλους εγκαταστάθηκε στα υψώματα της Δρεβέσιανης (Οινούσας), για να παρακολουθεί αθέατος τις κινήσεις του τουρκικού στρατού. Όταν έφθασε ο στρατός στη Δοβίστα συνεπλάκη με τους άνδρες, που παρέμεναν στο χωριό. Ο Στρατής με τους λοιπούς άνδρες του τον ακολούθησε αθέατος. Όταν άρχισαν τη μάχη, τους περικύκλωσε και τους πυροβολούσε εκ των όπισθεν. Τρόμαξαν οι Τούρκοι από την περικύκλωση. Διέφυγαν το κλοιό και επέστρεψαν στις Σέρρες.

Οι Τούρκοι επιχείρησαν και για δεύτερη φορά να εξοντώσουν το σώμα του Στρατή, αλλά αυτό είχε ήδη μετακομίσει σε άλλο χωριό. Οι Τούρκοι συνέλαβαν πολλούς χωρικούς και τους εξεβίαζαν με ανακρίσεις να μαρτυρήσουν τις αποθήκες των όπλων. Όλοι κράτησαν το μυστικό, αλλά κάποιος καφετζής τρομοκρατήθηκε από τους ξυλοδαρμούς και υποσχέθηκε, για να μην τον αντιληφθούν οι συγχωριανοί του, ότι θα τους τη φανέρωνε με σύνθημα. Τον άφησαν ελεύθερο και να τον παρακολουθούσαν από μακριά. Τους είπε ότι στο μέρος που θα έφτυνε ήταν οι οπλαποθήκες. Έτσι και έγινε¹⁶⁸.

167. Σαχτούρη. 14η. 1/3/1907 έκθεση προς το Υπουργ. Εξωτερικών. Σερ. Χρον. τ. Γ' σ. 47.

168. Περιοδικό Εμμανουήλ Παπάς τεύχος Β' 1980 σελ. 13.

ς) Επίθεση του σώματος κατά των Δρανοβαλήδων

Ο καπετάν Στρατής ανησύχησε για την αδράνειά του σώματος και αποφάσισε να εξοντώσει τους σχισματικούς άνδρες του χωριού Δράνοβας χωρίς την άδεια του ελληνικού προξενείου.

Το χωριό βρίσκονταν οκτώ χιλιόμετρα βορειοανατολικά του Βεζνίκου. Είχε προσχωρήσει με τη βία στη Βουλγαρική Εξαρχία. Μερικοί από τους χωρικούς συνεργάστηκαν με τους Βουλγαροκομιτατζήδες στα τέλη Μαρτίου 1907 για την εκτέλεση δεκαοκτώ κτηνοτρόφων πατριαρχικών του Καρλίκιοϊ (Χιονοχώρι), που είχαν τα μαντριά τους κοντά στη Καρλίκοβα. Οι Δρανοβαλήδες ντύθηκαν ως Τούρκοι αστυνομικοί και πήγαν την ώρα που άρμεγαν τα αιγοπρόβατά στα μαντριά τους. Τους απήγαγαν με τη βία. Τους ρωτούσαν οι δύστυχοι πού τους πάνε. «Στον αρχηγό μας, που μας περιμένει μέσα στη χαράδρα», τους απαντούσαν. Όταν έφθασαν εκεί τους έσφαξαν έναν-έναν με τη σειρά μπροστά στους άλλους ζωντανούς. Μεταξύ των φονιάδων Δρανοβαλήδων ήταν και ο Νικόλαος Βοεβόδας, θείος του δολοφονηθέντος Δημητρίου Παπαδημητρίου στο Σουμπάσκιοι.

Αυτό το έγκλημα θέλησε να εκδικηθεί το σώμα του καπετάν Στρατή και επιτέθηκε με τη συμπαράσταση δεκαπέντε Σουμπασκιολήδων στις 17-4-1907 κατά των τριάκοντα Δρανοβαλήδων, που επέστρεφαν από τις Σέρρες στο χωριό τους δια μέσου της Οινούσας και του Αγίου Πνεύματος. Δεν πήρε την άδεια του Προξένου Σαχτούρη και του Κέντρου του Μακεδονικού Αγώνα των Σερρών, αλλά κακώς αρκέστηκε στη συγκατάθεση του υπαλλήλου του προξενείου Μακρόα. Η επίθεση έγινε βόρεια του Νέου Σουλίου, στη βρύση του Μουσταφούδα. Επέστρεφαν από τις Σέρρες οι Δρανοβαλήδες με τα ζώα τους σε μεγάλη φάλαγγα συνοδευόμενοι από Τούρκους αστυνόμους. Διασκορπίστηκαν την ώρα της επίθεσης. Αναγκάστηκαν να τους πυροβολήσουν. Οι αστυνομικοί δραπέτευσαν με τους πρώτους πυροβολισμούς. Ακουστήκαν οι πυροβολισμοί από απόσπασμα του τουρκικού ιππικού και τούτο κινήθηκε εσπευσμένως με συμπληρωματικές ενισχύσεις να τους καταδιώξει. Η μάχη διήρκησε αρκετή ώρα. Οι Δρανοβαλήδες διαλύθηκαν, αλλά άφησαν πέντε νεκρούς.

Το τουρκικό απόσπασμα πρόλαβε τους άνδρες του σώματος στο πεδίο της μάχης. Ο καπετάν Στρατής, για να μην συγκρουσθεί με το τούρκικό ιππικό οπισθοχώρησε με τους άνδρες του προς το λόφο του προφήτη Ηλία του Σομπάσκιοϊ. Εκεί τους πρόλαβε με το απόσπασμά του ο Τούρκος λοχαγός Αλμπάνς από το Βεζνίκο. Τους ανάγκασε να οπισθοχωρήσουν προς το Χρυσό. Καθ' οδόν τραυματίστηκε ο Νικολάκης στο χωριό Ζελί. Τον κράτησαν στα χέρια ο καπετάν Στρατής με το Δημοσθένη. Συνέχισαν να τρέχουν προς το Χρυσό, ενώ τους πυροβολούσαν οι Τούρκοι ιππείς από κοντά. Τους πλησίασαν

σε απόσταση βολής. Ο βαριά τραυματισμένος Νικολάκης παρακαλούσε τους μεταφέροντες να τον εγκαταλείψουν, για να σωθούν. Εκείνοι του έδιναν κουράγιο και με κίνδυνο της ζωής τους συνέχιζαν να τον μεταφέρουν με τα χέρια. Για να τους απαλλάξει από τη σύλληψη ο Νικολάκης έβαλε το περίστροφο στο στόμα του και πίεσε την σκανδάλη. Έπεσε νεκρός έξω από το Χρυσό. Οι υπόλοιποι εννέα άνδρες κατάφυγαν στο ναό του Αγίου Αθανασίου. Οι δύο διέφυγαν. Περικυκλώθηκε το χωριό από τους Τούρκους. Ο εκατόνταρχος της χωροφυλακής Ιμπραήμ Εφέντης θα έκαιγε το ναό, αν δεν παραδίδονταν. Τον εμπόδισε ο επίκεφαλής των αποσπασμάτων Αλβανός Αχμέτ Αγάς με το επιχείρημα ότι οι εγκλεισθέντες δεν πολεμούσαν τους Τούρκους, αλλά τους Βουλγάρους που τους προκαλούσαν με τα εγκλήματά τους.

Διανυκτέρευσαν στο ναό και την επόμενη το πρωί, για να μην κάψουν οι Τούρκοι το ναό και ολόκληρο το χωριό, διαπραγματεύτηκαν με τον Τούρκο διοικητή να παραδοθούν, με τον όρο να μεταφερθούν στις Σέρρες χωρίς χειροπέδες. Του υπόσχονταν ότι δεν θα δραπετεύαν. Ο διοικητής δέχθηκε τους όρους τους, αλλά ο αντιπρόσωπος των Γάλλων Βεράν διαμαρτυρήθηκε. Κατόπιν πολλών ανακρίσεων φυλακίστηκαν στο Γεντί Κουλέ. Από το χωριό Χρυσό συνέλαβαν πέντε προκρίτους και τον εφημέριο του χωριού Παπαδημήτρη. Τους ανέκριναν με σκοπό να τους φυλακίσουν, αλλά με τη δυναμική επέμβαση του μητροπολίτη Σερρών Γρηγορίου αφέθηκαν ελεύθεροι.

Ο Στρατής με τους άνδρες του καταδικάστηκαν από το στρατοδικείο Θεσσαλονίκης σε ισόβια δεσμά. Μεταφέρθηκαν στις φυλακές της Ρόδου. Αμνηστεύθηκαν όμως με την ανακήρυξη του συντάγματος των Νεότουρκων και γύρισαν στα σπίτια τους. Ο καπετάν Στρατής πρώτα επισκέφθηκε τους Νεοσουλιώτες και μετά επέστρεψε στο Αρδαμύτιο. Κατά την πληροφορία ενός μετανάστη συγχωριανού του τον σκότωσαν οι Τούρκοι στη Μικρασιατική καταστροφή του 1921.

Για την απερίσκεπτη επίθεση του καπετάν Στρατή κατά των Δρανοβαλήδων ο πρόξενος Σαχτούρης γράφει προς το Υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδος: «Δυστυχώς όμως, λόγω απειρίας και άλλας παρά τας διαταγάς των αρμοδίων απερισκεψίας ενήργησε, πλήν της παράφρονος επιθέσεως κατά των εκ Δράνοβας χωρικών. Ενώ είχε πολλά αξιόλογα προσόντα τον κατάστρεψε η επιπολαιότητα της επιθέσεως κατά των Δρανοβαλήδων με αποτέλεσμα να καταστρέψει το αντάρτικο του σώμα και να εκθέσει τον αγώνα και το ελληνικό προξενείον των Σερρών.»¹⁶⁹

Η λαϊκή μούσα τραγούδησε το θάνατο του Νικολάκη με το έξις άσμα¹⁷⁰:

169. ΣΑΧΤΟΣΕΡΡΑΪΚΑ χρονικά τόμ. Γ σ.58.

170. Χρήστου Κούρτη Ο καπετάν Στρατής και η δράση του. Περιοδικό Εμμανουήλ Παπάς. Π. Πέννα ιστορία των Σερρών σελ. 373

Ο Νικολάκης

*Πιάνει στρατί, το δρόμο ο καπετάνιος, στο ξενοσούλνιαιο
Παίρνει αράδα- αράδα τους Βουλγάρους όλους με τη σειρά.
Πάρε στρατί και φύγε καπετάνιε να μη σε φάει ο Αλμπάν'ς.
Σαν έφθασαν εις του Ζιλί τα μπαϊρια λαβώθηκε ο Νοκολάκ'ς.
Απ' τη μια μεριά πιάνει ο καπετάνιος απ' την άλλη ο Δημοσθέν'ς.
Κάνε γκαϊρέτ (κουράγιο) Νικόλα παιδί μου να πάμε στο χωριό.
Να πάμε στην Τοπόλιανη παιδί μου που είναι δω κοντά.
Εκεί θα μας γλυτώσουνε τα αδελφια μας, τα Ελληνόπουλα.
Μόλις φθάσαν στης Τοπολιάν'ς το λάκκο έπεσε ο Νικολάκ'ς.
Κάνε γκαϊρέτ Νικόλα παιδί μου φθάνουμε στο χωριό.
Δεν ημπορώ σου λέω καπετάνιε δε μπορώ να ραϊδώ (βαδίζω).
Πάρε στρατί και φύγε καπετάνιε να μη σε φάει ο Αλμπάν'ς,
πως έφαγε και μένα τον καϊμένο και δεν μπορώ νάρθω.
Βγάζ' απ' τη θήκη το μαύρο του ροβόλ στο στόμα το τραβά.
Αχ δεν έχ' μάνα ο δόλιος να τον κλάψ, αδελφή να τον κοιτάξ'.
Τον κλαίει ο δάσκαλος και η κυρία. Τον κλαίει και η Ελέν'.
Σύρε Ελένη να μάσεις λουλούδια να φτιάσουμε στεφάν'
Για τον λεβέντι μας το Νικολάκη, το Ελληνόπουλο¹⁷¹.*

9. Ο καπετάν Μακούλης Ανδρέας

α) Η βιογραφία του προ της εντάξεώς του στον αγώνα

Ο Ανδρέας Μακούλης κατάγονταν από το Στενήμαχο της Ανατολικής Ρωμυλίας. Εκεί έζησε μέχρι το εικοστό πέμπτο έτος της ηλικίας του. Όταν τον έστειλαν στο Δημοτικό σχολείο και τον υποχρέωσαν να μάθει τη Βουλγάρικη γλώσσα αντέδρασε τόσο πολύ, που χτύπησε το Βούλγαρο δάσκαλο. Παρακολούθησε μόνο το ελληνικό σχολείο και απέκτησε πολλές γνώσεις της ελληνικής παιδείας. Έμαθε την τέχνη του βυρσοδέψη και διακρίθηκε ως καλός τεχνίτης. Από μικρός ενδιαφέρονταν για την Ελλάδα και για τους αγώνες της.

Διακρίνονταν για τον πατριωτισμό, τη γενναιότητα, την καταπληκτική δραστηριότητά και την ευφυΐα του. Ήταν αγνός στο ήθος, αγαθός στη ψυχή, θαρραλέος και αισιόδοξος. Ήταν γιγαντόσωμος και πολύ γυμνασμένος. Φαίνονταν μεγαλύτερος της ηλικίας του.

Του έμειναν πολλά αποθηκεμένα κατά των Βουλγάρων από τα δεινά, που υπέστησαν οι Έλληνες Στενημαχιώτες στα παιδικά του χρόνια. Πληγώθηκε η

171. Αποστόλου Ψαθά-Βασιλική Μητρακλή. Άγιον Πνεύμα «Ιστορία λαογραφία της Κοινότη-
τας» Σέρρες 1979 σελ. 13..Χ. Βάκουλη. Παρδοσιακά τραγούδια...σ.86.

παιδική του ψυχή και έβαλε ως σκοπό της ζωής του να σώσει τη Μακεδονία από τις κατακτητικές βλέψεις των Βουλγάρων. Πληροφορούνταν από τα τότε μέσα μαζικής ενημερώσεως τα βάσανα και τα μαρτύρια των Ελλήνων Μακεδόνων από τη διπλή σκλαβιά των Τούρκων και Βουλγάρων. Καλλιέργησε πολύ το εθνικό του πατριωτικό συναίσθημα. Θέλησε να φύγει από τη Στενήμαχο, αλλά έγινε αντιληπτός από τις βουλγαρικές αρχές της πόλεως. Έκτοτε παρακολουθείτο ως ύποπτος. Τον επιστράτευσαν με τη βία και δεν άντεξε. Μια νύκτα του Οκτωβρίου του 1906 βρήκε κατάλληλη ευκαιρία μαζί με άλλους Έλληνες και με κίνδυνο της ζωής τους λιποτάκτησαν από το στρατό. Ήλθε στη Μακεδονία. Τον ακολούθησε η οικογένειά του, γιατί οι Βούλγαροι καταστρέψανε την περιουσία της¹⁷².

Καπετάν Ανδρέας Μακούλης

b) Η δράση του

Ο Μακούλης κατατάχθηκε το 1906 στο αντάρτικο σώμα του ιερέα Πιγοσλάβ και επί έξι μήνες με δεκαεπτά συντρόφους κατεδίωκε, εκτόπιζε και ξεκαθάριζε πράκτορες, κατασκόπους, τυράννους και ληστοσυμμορίες Βουλγάρων, που λυμαίνονταν και καταπίεζαν ασφυκτικά τα ελληνικά χωριά της Βισαλτίας. Ήθελε να ανταποδώσει στους Βουλγάρους όσα υπέφερε αυτός και οι Στενημαχώτες Έλληνες της Ανατολικής Ρωμυλίας. Η δράση του επεκτάθηκε και στις περιοχές της Χαλκιδικής και του Λαγκαδά. Κατάρτισε δικό του αντάρτικο σώμα από τους ντόπιους: 1) Νικόλαο Τσιάπο, 2) Θεοδόση Γκοντόσιο ή Μπουμπούμη, 3) Ευάγγελο Χατζηελευθερίου, 4) Βασίλειο Ψίτη, 5) Στενημαχώτη Ιωάννη, 6) Αμπλιάμη Αναστάσιο, 7) Νούσκαλη Αντώνιο, 8) Φράστιανλη Χρήστο, 9) Αχινιώτη Νίκο, 10) Καρλικοϊλή Ηλία, 11) Πατραμάνη Χρυσάφη και 12) Νίκο Μακούλη, αδελφό του.

Στην αρχή είχε εκδικητικές διαθέσεις, αλλά αργότερα τις περιόρισε στο ελάχιστο. Οι βουλγαρίζοντες καταστρέψανε τα αμπέλια των Πατριαρχικών στο Μελένικο και έκαψαν τα σιτηρά στη Βροντού και σε άλλα χωριά. Για να σταματήσουν τις παραγωγικές καταστροφές, δέχτηκε και αυτός να κάνει τις θημωνιές και τις αποθήκες των αχύρων των σχισματικών στο Καρλικοϊ και

172. Ν. Μακούλη. Ο Ανδρέας Μακούλης. Εφημερίδα «ΣΚΡΙΠ» στις 25/7/1907. Σαχτούρη. 35η Εκθέση, Σερραϊκά χρονικά τ. Γ' σ. 79-82.

στους Επταμύλους.

Τιμωρούσε αυστηρά τους προδότες του Μακεδονικού Αγώνα. Στη Βιρζιανή (Ψυχικό) σχισματικοί δουλοπάροικοι του τσιφλικούχου Μπέη πρόδιδαν τους μακεδονομάχους Έλληνες στους Τούρκους. Αναγκάστηκε να εκδράμει κατ' αυτών με το αντάρτικο του σώμα στις 2/5/1907. Τον περικύκλωσε ύπουλα η βουλγαρική συμμορία. Την αντιμετώπισε ηρωικά σκοτώνοντας πέντε και τραυματίζοντας τρεις άνδρες αυτής.

Υπάκουε στις διαταγές του Κέντρου των Σερρών και έκτοτε απέφευγε την άσκοπη σύγκρουση με τους Βουλγάρους και τους Τούρκους για να μην εκθέτει σε αντίποινα τους κατοίκους των χωριών και της περιοχής, που δρούσε.

Ενεργούσε με πολύ μυστικότητα, σύνεση και μεθοδικότητα. Απέφευγε την επίδειξη και τους κομπασμούς. Περιορίζονταν συνήθως στην ειρηνική παραγάνδα και στην οργάνωση των χωριών κατά των Βουλγάρων. Είχε ευφράδεια λόγου. Γυρνούσε στα ανατολικά χωριά του σαντζακίου Σερρών και μιλούσε στους κατοίκους για το Μακεδονικό Αγώνα αναφέροντας πολλά επιχειρήματα από την ιστορία. Ήταν ευχάριστος στις ομιλίες του, γλαφυρός, πειστικός και συνάρπαζε τους ακροατές του. Με πολύ ωραίες εικόνες παρουσίαζε την υπεροχή του ελληνισμού σε σύγκριση με το βουλγαρισμό. Μιλούσε πάντοτε με εθνικό παλμό και πατριωτικό ζήλο¹⁷³.

Αλλάζαν με τον καπετάν Στρατή τις έδρες διαμονής των σωμάτων τους μεταξύ χωριών. Αντικαθιστούσε ο ένας τον άλλον ανάλογα με τις ανάγκες.

Ένα τουρκαλβανάκι γύριζε την άνοιξη του 1907 ως πλανόδιος σαμουλαδάς στη συνοικία της διαμονής του σώματος του Καπετάν Μακούλη στο Σουμπάσκιοϊ και είδε τους άνδρες. Για να μην τους προδώσει, ο Σιώσιος Σωτήριος αναγκάστηκε να το εκτελέσει και να το θάψει στο λόφο Αγριάνιστα, ανατολικά του χωριού. Η εξαφάνιση του παρέμεινε μυστική. Η παντρεμένη αδελφή του Παναγή μάλωσε με το Σιώσιο και πρόδωσε το φόνο του σαμουλαδά και την παρουσία του σώματος του Καπετάν Μακούλη στο Σουμπάσκιοϊ. Το αντάρτικο σώμα έφυγε αμέσως στη Δοβίστα. Έγιναν όμως πολλές έρευνες και ανακρίσεις για το φόνο και το τάφο του νεαρού σαμουλαδά. Δε βρέθηκε κανένα στοιχείο. Συνέλαβαν 78 Σουμπασκιολίδες και τους έκλεισαν στις φυλακές του Επταπυργίου Θεσσαλονίκης. Κάποιος πατέρας λιποψύχησε για την τύχη του φυλακισμένου γιου του στη Θεσσαλονίκη και απείλησε να ομολογήσει την αλήθεια. Το Κέντρο του αγώνα επενέβη και πρόλαβε τις επιπτώσεις αυτής της ομολογίας¹⁷⁴.

173. Σερραϊκά χρονικά, τόμος Γ σ.81.

174. Μακεδονικός αγών και η δράση του «Ορφέως». Σερραϊκά Αναλεκτα Σέρρες 1992,σ.43.

ς) Η μάχη του σώματος Μακούλη με τους Τούρκους στη Δοβίστα

Ο τουρκικός στρατός με πληροφορίες βουλγαριζόντων προδοτών έψαχνε επιμελώς παντού να ανακαλύψει την έδρα του αντάρτικου σώματος του Καπετάν Μακούλη, αλλά δε το κατόρθωνε. Το ανακάλυψε από την διένεξη δύο υποψηφίων ανδρών του σώματος για τη θέση του υπαρχηγού, του Νικολάου Τσιάπου και του Θεοδοσίου Γκοντόσιου.

Ο πρώτος ήταν γεροδεμένος και σκληραγωγημένος με μακροχρόνια πείρα στα βουνά, ενώ ο δεύτερος απλώς εκπαιδεύτηκε στα όπλα με το Πατραμάνη Χρυσάφη στην ελεύθερη Ελλάδα. Οι άνδρες του σώματος, πλην του Πατραμάνη, τάχθηκαν με το μέρος του Τσιάπου.

Στο διάλογο, που έκαναν για την εκλογή του υπαρχηγού στο σπίτι του Φ. Μαμιάκα, αντάλλαξαν βαριές φράσεις. Ο Γκοντόσιος επιτέθηκε εναντίον των αντιδρώντων. Για το παράπτωμά του αυτό φυλακίστηκε δεμένος σ' ένα δωμάτιο, μέχρις ότου αποφαινόταν ο πρόξενος των Σερρών ποιος θα γίνονταν υπαρχηγός. Στάλθηκε ο Χατζηελευθερίου Ευάγγελος στο προξενείο για το θέμα αυτό. Ήταν ανυπόμονος και άρχισε να φωνάζει δυνατά να του δώσουν νερό και να του χαλαρώσουν τα σκοινιά. Ο Πατραμάνης παρακάλεσε την οικοδέσποινα Φωτεινή Μαμιάκα να του δώσει νερό και να του χαλαρώσει τα σκοινιά. Εκείνη, αντί να χαλαρώσει τα σχοινιά, τα έκοψε με το μαχαίρι. Ο Θεοδόσης δραπέτευσε από το παράθυρο και έτρεχε, για να μεταβεί στο προξενείο Σερρών. Οι άλλοι άνδρες του σώματος τον καταδίωξαν, ενώ απαγορεύονταν αυστηρά να πυροβολήσουν, τον πυροβόλησαν προς εκφοβισμό, για να τον σταματήσουν. Πολλές εκδοχές λέγονται για την διένεξή τους και τους σκοπούς της δραπέτευσης του Γκοντόσιου¹⁷⁵.

Τα παραπάνω γεγονότα έγιναν αφορμή στις 14/7/1907 σύγκρουσης του σώματος του καπετάν Μητρούση στην Ευαγγελίστρια των Σερρών. Πολύς στρατός μετακινούνταν στο δημόσιο δρόμο προς τις Σέρρες. Οι πυροβολισμοί ακουστήκαν από έναν αξιωματικό μιας ίλης τουρκικού ιππικού αποσπάσματος. Ο διευθυντής του αστυνομικού τμήματος της Πεντάπολης, παρότι ήταν πληρωμένος να αγνοεί την ύπαρξη της παραμονής του αντάρτικου σώματος Μακούλη στη Δοβίστα, επηρεάστηκε από τα γεγονότα των Σερρών και νόμισε ότι επαναστάτησαν οι Έλληνες. Αποφάσισε να δράσουν αστυνομία με το ιππικό κατά του σώματος του καπετάν Μακούλη. Έσπευσαν ταχέως προς τη Δοβίστα. Συνάντησαν το Χατζηελευθερίου, που πήγαινε στο προξενείο, και τον κάλεσαν να σταματήσει. Εκείνος έτρεξε μέσα στα καπνά για να ξεφύγει και τον σκότωσαν επί τόπου. Καθ' οδόν συνέλαβαν το δραπέτη Θεοδόση. Με τα πολλά βασανιστήρια αποκάλυψε τα πάντα. Κατόπιν τούτων των γεγονότων ειδοποιήθηκαν τα τουρκικά αποσπάσματα από τα γύρω χωριά και περικύκλω-

175. Ράπη Σταμάτη Ιστορία του Μακεδονικού αγώνος σελίδες 515.

σαν τη Δοβίστα¹⁷⁶.

Οι άνδρες με τον Καπετάν Μακούλη, για να μη κάψουν το χωριό, παρέλαβαν το αρχείο και προχώρησαν προς το βουνό βόρεια του χωριού, για να φύγουν μέσα από τη χαράδρα. Τους πρόλαβε το ιππικό στο Αγίασμα του Αγίου Γεωργίου και τους περικύκλωσε. Άρχισε αμέσως σφοδρή μάχη.

Προσπάθησε ο Τσιάπος να ανακόψει την επίθεση των σαράντα ιππέων, αλλά ήταν το έδαφος γυμνό και δεν προσεφέρετο. Βάλλονταν απ' όλα τα μέρη. Οι φρουρές των Τούρκων από τη Μούκλιανη και το Σοκόλ εμπόδισαν την διαφυγή του σώματος προς το Μενοίκιο.

Ο καπετάνιος συσκέφθηκε με το Τσιάπο και τον Πατραμάνη τι θα κάνουν. Ήταν αδύνατο να γυρίσουν πίσω στο χωριό, αλλά ούτε και να προχωρήσουν προς το βουνό μπορούσαν. Απεφάσισαν να αντισταθούν μέχρι να βραδιάσει. Έσκισαν σε πολύ μικρά τεμάχια τα έγγραφα του αρχείου και τα κατάστρεψαν για να μην πέσουν στα χέρια των Τούρκων και ενοχοποιήσουν τους μνημένους στον αγώνα Έλληνες. Προσπάθησε ο Τσιάπος να φύγει από την κορυφή «του λύκου τ' άλας», αλλά ήταν περικυκλωμένος από παντού. Συνέχισαν τη μάχη από τις τρεις το απόγευμα μέχρι τη δύση του ηλίου απεγνωσμένα. Περίμεναν να νυχτώσει για να διαφύγουν το κλοιό. Ο Πατραμάνης τραυματίστηκε στη ομωπλάτη και κατρακύλησε μέσα στο ρέμα. Διψούσε και έσκυψε να πιει νερό. Κάποιος Τούρκος τον σημάδεψε με το όπλο για να το σκοτώσει. Ταχύτερος ο Πατραμάνης στο πιστολίδι πρόλαβε και τον σκότωσε. Μπήκε στο χωριό τραυματισμένος και ζήτησε βοήθεια. Ο Θάνος, ο χασάπης του χωριού, τον συμμάζεψε τραυματισμένο και τον περιποιήθηκε με γιατροσόφια. Τον ξύρισε και την άλλη μέρα τον απομάκρυνε από το χωριό μεταμφιεσμένο.

Ο αγώνας ήταν άνισος και χωρίς ελπίδα διαφυγής. Οι υπόλοιποι άνδρες τραυματισμένοι θανάσιμα με ακατάσχετη αιμορραγία πολέμουσαν ανδρείως μέχρι την τελευταία ρανίδα του αίματός τους. Οι σφαίρες τελείωναν. Για να μη συλληφθούν ζωντανοί, κρατούσαν ο καθένας τους την τελευταία σφαίρα τους για τον εαυτό τους. Αποτελείωναν μόνοι τους τον εαυτό τους. Σκοτώθηκαν ο Λαζάρου Αθανάσιος από τις Σέρρες και άλλοι. Ο Τσιάπος αυτοπυροβολήθηκε εξ επαφής στο κεφάλι. Στήριξε τη μακρύκανη κάνη του όπλου του στο κεφάλι και πάτησε τη σκανδάλη με το μεγάλο δάκτυλο του ποδιού του. Σκοτώθηκαν περίπου είκοσι Τούρκοι στρατιώτες. Τους μετέφεραν κρυφά στο Σοκόλ (Μέταλλα). Δεν ανακοίνωσαν τον ακριβή αριθμό των φονευθέντων¹⁷⁷.

Ο Ανδρέας μεταφέρθηκε θανάσιμα τραυματισμένος στη Πεντάπολη, αλλά ξεψύχησε. Τα πτώματά των παλικαριών έμειναν άταφα στο λόφο, σκορπισμένα και εκτεθειμένα στο δυνατό ήλιο του Ιουλίου δυο μέρες. Ο λόφος της μάχης ονομάζεται μέχρι σήμερα «λόφος των παιδιών». Η κηδεία τους έγινε την τρίτη μέρα στο ναό του χωριού.

176. Απομνημονεύματα Μακεδονομάχων Ορφέως. Σερρών.Σερραϊκά Ανάλεκτα 1992 σελ. 49-52

177. Σαχτούρη. 35η έκθεση της 16/7/1907. Σερραϊκά χρονικά τ. Γ σελ.79-82.

Πολλοί Δοβιστινοί συμμετείχαν ενεργώς στο Μακεδονικό Αγώνα. Μεταξύ άλλων αναφέρονται οι αδελφοί Πάνου και ο Ευάγγελος Χατζηελευθερίου, ιατροί, ο Πύργος Αθανάσιος, ο Ψίτης Βασίλειος, ο Ιωάννης Σπανδωνής, ο Νικόλαος Τσιάπος, ο Γεώργιος Παντώσης, ο Γεώργιος Μπέσιος, ο Χρίστος Σίτης και ο Ιωάννης Μαλάκης.

Τις επόμενες μέρες συνελήφθησαν 120 άτομα για ανακρίσεις. Τα 80 οδηγήθηκαν και κλειστήκαν επί τρίμηνο με πολλά βασανιστήρια στις φυλακές του Γεντί Κουλέ της Θεσσαλονίκης. Κατόπιν πολλών καταθέσεων και ανακρίσεων καταδικάστηκαν σε βαριές ποινές. Ο Γκοντόσιος κατέθεσε προσποιούμενος το τρελό ύστερα από προτροπή του προξενείου. Οι φιλοξενήσαντες τους αντάρτες στα σπίτια τους Ντίκος Κωνσταντίνος, πρόεδρος, Μαμιάκας Φ., Μαμιάκας Αθανάσιος, Παλάσκας Σωτήριος, Αγοραστός και ο ιερέας του χωριού Δημήτριος Παπαοικονόμου καταδικάστηκαν άλλοι σε θάνατο και οι άλλοι σε ισόβια δεσμά. Φυλακίστηκαν στο Λευκό Πύργο. Ο Γκοντόσιος εξορίστηκε στο Πόντο. Κατά την περίοδο των Νεότουρκων αφέθηκαν ελεύθεροι με την επέμβαση του προξένου Θεσσαλονίκης.

Η λαϊκή μούσα τίμησε τους πεσόντες στη μάχη με το εξής δημοτικό άσμα:

*«Κτυπάει καμπάνα εσπερινός κι εσπερινός διαβαίνει
κι πόλεμος εγένετο επάνω στο αμπέλι.
Ποιοι είναι αυτοί που δεν ψηφούν καθόλου τη ζωή τους
και με τους Τούρκους πολεμούν με όλη την ορμή τους ;
Λαβώσανε τον αρχηγό Ανδρέα καπετάνιο.
Νικόλα μου με λάβωσαν με κάψαν την καρδιά μου.
Κράτα πρωτοπαλικάρο Νικόλα Τσιάπο κράτα
Αμπλιάμης κι αν σκοτώθηκε καταμεσίς στη στράτα.
Τρέξε Νικόλα γρήγορα και σκίσε τα χαρτιά μας
μην τύχει και τα βρει εχθρός και κάψει τα χωριά μας.
Τα μυστικά τα έγγραφα κάψα πριν σκοτωθούμε
Σκυλιά χιλιάδες πλάκωσαν, δεν θα παραδοθούμε.
Δεν είναι πόλεμος αυτός συνηθισμένη μάχη.
Σαν λιοντάρια πολεμούν οι Μακεδονομάχοι.
Στερνή λαλίτσα έβγαλε Νικόλας και φωνάζει.
Μη φοβηθείτε βρε παιδιά το φόνο το δικό μας.
Το αίμα μας που χύνεται θα πνίξει τον εχθρό μας.
Να η Δοβίστα έγινε σαν άλλο Νέο Σούλι
Με τη θυσία των παιδιών του καπετάν Μακούλη
Της Δοβίστας τα παλικάρια πολεμούν σαν λεοντάρια»¹⁷⁸.*

10. Ο καπετάν Αλέξανδρος Ευρυθιώτης ή Αϊβαλιώτης

Ο Αλέξανδρος Ευρυθιώτης ή Αϊβαλιώτης καταγόταν από το Αϊβαλί των Κυδωνιών της Μικράς Ασίας. Σπούδαξε στη Γαλλία και στη Γερμανία, αλλά η πληροφορία του θανάτου του Παύλου Μελά του προκάλεσε εθνικό ρίγος. Εγκατέλειψε τις σπουδές του και ήρθε στη Μακεδονία. Κατατάγηκε στην υπηρεσία του «Επιτελικού Κέντρου του Μακεδονικού Αγώνα» Θεσσαλονίκης. Εκεί προσέφερε αρχικά θετικές υπηρεσίες. Πρωτοστάτησε στην απομάκρυνση της τρομοκρατικής δράσης του Παπασταμάτη, πρωτοσύγκελου της βουλγαρικής μητρόπολης Θεσσαλονίκης και αποδιοργάνωσε τη βουλγαρική οργάνωση.

Έκανε περιοδείες στη Μακεδονία με εντολή του Κέντρου του αγώνα. Γνώρισε τα αντάρτικα σώματα του νομού Σερρών και δημιούργησε δικό του δεκαπενταμελές αντάρτικο σώμα στις περιοχές Μπέλες, Πορροίων, Πετριτσίου και Μελενίκου. Έγινε γενικός αρχηγός των αντάρτικων σωμάτων στην περιοχή αυτή. Έδρασε και στην περιοχή της Νιγρίτας. Συνεργάστηκε και με το Στέργιο Βλάχμπη¹⁷⁹. Διαφώνησε όμως με τον καπετάνιο Ζέρβα Δούκα.

Ο καπετάν Αλέξανδρος Ευρυθιώτης φρόντισε επίσης σαν γενικός αρχηγός για την εφαρμογή του οικονομικού πολέμου κατά των Βουλγάρων. Ένας πλούσιος έμπορος των Σερρών αδιαφόρησε για τη διαταγή του Κέντρου σχετικά με τον οικονομικό πόλεμο κατά των Βουλγάρων και αγόραζε εμπορεύματα απ' αυτούς. Ο καπετάν Αλέξανδρος επισκέφθηκε κρυφά την οικία του σε κατάλληλη ώρα και του επέβαλε πρόστιμο 150 χρυσές λίρες Τουρκίας για την παρακοή του¹⁸⁰.

Σαν γενικός αρχηγός και επικεφαλής των αντάρτικων σωμάτων συγκρούστηκε πάντως με τους αρχηγούς των άλλων σωμάτων, επειδή τους ζήλευε. Από αντιζηλία κάλεσε σε ερημικό μέρος νύχτα τον οπλαρχηγό Ιωάννη Κόττζιαρη και τον τραυμάτισε θανάσιμα με τους απεσταλμένους του. Ο Κόττζιαρης πέθανε από αιμορραγία. Μπορούσε να σωθεί, αν ζητούσε τη βοήθεια της τουρκικής περιπόλου, που πέρασε από εκεί. Για να μη προδώσει τον αγώνα, προτίμησε να πεθάνει αβοήθητος¹⁸¹.

Στην ανακήρυξη του Συντάγματος των Νεότουρκων του έγινε θερμή υποδοχή, όταν παρουσιάστηκε με το αντάρτικο του σώμα επίσημα στη πόλη των Σερρών¹⁸². Νόμιζε ότι μπορεί να επωφεληθεί από την ισχύ των Νεότουρκων, για να γίνει γενικός διοικητής της Μακεδονίας, όταν αυτή θα ανακηρύσσονταν

178. Γεωργίου Βοζιάνη.. Ομιλία στη μνήμη των πεσόντων Μακεδονομάχων στη μάχη της Δοβίστας στις 14/7/1907 μετά από 90 χρόνια.Περιοδικό Εμ. Παπός 1997.

179. Δημητρίου Φλωριά Οδηγίες. Σερραϊκά χρονικά τόμος Δ΄, σ.104.

180. Σαχτούρη. Απομνημονεύματά σ. 51

181. Μακεδονικό ημερολόγιο Σερρών σελ. 32

182. Π.Πέννα Ιστορία των Σερρών σ.321

Ο οπλαρχηγός Αλέξανδρος Ευρυθιώτης με τους οπαδούς του.
Καθισμένοι στο μέσον με το μπαστούνι.

αυτόνομος. Οι Νεότουρκοι εκμεταλλεύτηκαν αυτή την αδυναμία του και του ζήτησαν να τους αποκαλύψει όσους τους κατασκόπευαν και υπήρξαν πρωτοστάτες του Μακεδονικού αγώνα. Λέγεται ότι αποκάλυψε τον Παπάζογλου Ιωάννη. Επεδίωκε να συνεργασθεί με τα μέλη του Συλλόγου “Ορφέα”, αλλά αυτοί τον απομάκρυναν και ανέφεραν τις προθέσεις του στο ελληνικό προξενείο. Η δολοφονία του Παπάζογλου στη Θεσσαλονίκη από τους Νεότουρκους επιδείνωσε τη θέση του. Ο πρόξενος των Σερρών Πολυχρονίδης ζήτησε τη γνώμη του Κέντρου του αγώνα των Αθηνών για τον Αλέξανδρο και του δόθηκε εντολή να εκτελεστεί το συντομότερο, για να μην αποκαλύψει και άλλους Μακεδονομάχους.

Οι κινήσεις του παρακολουθούνταν από τα μέλη του “Ορφέα”. Πληροφορήθηκαν ότι θα πήγαινε στο Δημητρίτσι για προπαγάνδα υπέρ των Νεότουρκων. Έστησαν ενέδρα ελευθεροσκοπευτών με επίκεφαλής τον υιό του ιατρού Αναστασίου Χρυσάφη, τον Κωνσταντίνο. Ο Αντώνιος Ντότσιος περίμενε στη γέφυρα του Στρυμόνα στη Κουμάριανη. Όταν ο Αλέξανδρος περνούσε με τη συνοδεία της τουρκικής χωροφυλακής να πάει στο Δημητρίτσι τον σκόπευσαν μέσα από τα καλάμπόκια επιτυχώς και τον άφησαν επί τόπου νεκρό. Αυτό ήταν το τέλος του ονειροπόλου Αλεξάνδρου Ευρυθιώτου. Οι Νεότουρκοι λυπήθηκαν, πού έχασαν ένα πιστό τους όργανο των καταχθονίων τους σχεδίων¹⁸³. Μόνο μία λεπτομερής μελέτη της βιογραφίας του Καπετάνιου Αλέξανδρου Ευρυθιώτη θα μας παράσχει στέρα ερείσματα για τον χαρακτηρισμό του.

183. Μακεδονομάχων Σερρών. Σημειώσεις σελ. 62.

11. Ο καπετάν Κότζιαρης

Μετά από το θάνατο του καπετάν Μητρούση ο καπετάν Κότζιαρης δρούσε αποτελεσματικά στα χωριά του κάμπου των Σερρών με το αντάρτικο του σώμα. Ήταν απλός και αγράμματος, αλλά πολύ αγαπητός σε όλους. Είχε καλούς, έμπιστους, εγκάρδιους φίλους που τον εκτιμούσαν πάρα πολύ. Τον προστάτευαν και το βοηθούσαν παντού.

Ο καπετάν Αλέξανδρος Ευρυθιώτης, παρότι ήταν ανώτερος, μορφωμένος και γενικός αρχηγός των αντάρτικων σωμάτων, τον ζήλευε για την εμπιστοσύνη που ενέπνεε, και την εκτίμηση που είχε από όλους τους μακεδονομάχους. Δεν ανέχονταν ένας κατώτερός του να εκτιμάται περισσότερο από αυτόν. Θέλησε να τον ταπεινώσει και έφθασε στο σημείο να τον τραυματίσει. Έκλεισε ραντεβού για να συναντηθούν μόνοι τους, σε απόμερο μέρος, προκειμένου να του δώσει οδηγίες. Ο Κότζιαρης υπάκουσε στη διαταγή. Ο Αλέξανδρος έστειλε τρεις δικούς του και τον πυροβόλησαν. Νόμισαν ότι τον σκότωσαν και έφυγαν αμέσως. Ο Κότζιαρης συνήλθε και συρόμενος κρύφτηκε στους θάμνους, για να μην τον αντιληφθεί η τουρκική περίπολος. Προσπάθησε συρόμενος να πάει στο χωριό Χούμκος αλλά εξαντλήθηκε από τη συνεχή αιμορραγία και σωριάστηκε πάλι. Τη στιγμή εκείνη περνούσε μια τουρκική περίπολος, που δεν τον αντιλήφθηκε. Υπέμεινε καρτερικά την αιμορραγία και τους πόνους μέχρι θανάτου. Δε ζήτησε βοήθεια, για να μην προδώσει τον Ελληνικό αγώνα. Προτίμησε να πεθάνει από την αιμορραγία σαν ήρωας παρά να τον μεταφέρουν στο νοσοκομείο και να τον εξαναγκάσουν, με μαρτυρικές ανακρίσεις και βασανιστήρια, να προδώσει τους συνεργάτες του και το έργο του Μακεδονικού Αγώνα¹⁸⁴.

184. Σερραίων Μακεδονομάχων απομνημονεύματα σελίδα 33

XII. Μακεδονομάχοι οπλίτες, πράκτορες του Νομού Σερρών

Πολλοί οργανώθηκαν στο Μακεδονικό Αγώνα ως α) εκτελεστικά όργανα, β) οδηγοί, γ) αγγελιοφόροι, δ) τροφοδότες, ε) πληροφοριοδότες και στ) δέκτες αντάρτικων σωμάτων. Τα αντάρτικα σώματα κανονικά διέμεναν στο βουνό, αλλά, όταν επικρατούσαν δυσμενείς καιρικές συνθήκες, κατέβαιναν και έμειναν κρυφά στα χωριά. Για αυτές τις αποστολές συνεργάζονταν με το Κέντρο του Μακεδονικού Αγώνα οι τάξεις των πρακτόρων, που αναφέρονται παρακάτω. Για όσους υπήρξαν ιστορικές πηγές από τα οικογενειακά τους αρχεία και από σχετικά με το Μακεδονικό Αγώνα βιβλία καταχωρήθηκε η δράση τους λεπτομερώς. Για τους άλλους άντλησα τις ιστορικές πληροφορίες από το βιβλίο της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών της Θεσσαλονίκης «Αφανείς Μακεδονομάχοι 1904-1913», το οποίο βασίστηκε στις ιστορικές πηγές του Γενικού Επιτελείου Στρατού, στο Αρχείο του Δ. Ε. Π. Α. Θ. Α και της επετηρίδας των μακεδονομάχων.

Δεν γνωρίζουμε λεπτομερώς με ποια κριτήρια αξιολόγησης καταρτίστηκε η επετηρίδα των μακεδονομάχων. Για πολλούς μακεδονομάχους υπάρχουν διασκορπισμένες ιστορικές πηγές περί της δράσεώς των. Όσοι παραλήφθηκαν δεν δήλωσαν να ήταν μακεδονομάχοι σε σχετικά με το Μακεδονικό Αγώνα βιβλία. Είναι δυνατόν στον ιστορικό ερευνητή να διασταυρώσει τις πληροφορίες του από αυτά. Για μερικούς όμως αναγκάζεται να περιορισθεί μόνο στην επιτερίδα, χωρίς να υπάρχουν μέχρι στιγμής άλλες ιστορικές πηγές. Επειδή γράφουν σχεδόν τα ίδια, στους περισσότερους αναγκάζεται ανάλογα με την προσφρά τους στον αγώνα να τους χωρίσει πρώτον σε υπευθύνους δοκιμασμένους και αναγνωρισμένους οπλαρχηγούς ανταρτικού σώματος καπετανέους, Δεύτερον σε ένοπλους καταταγμένους υπό τας διαταγές κάποιου σώματος, μάχιμους αντάρτες εντός ή εκτός του νομού Σερρών. Τρίτον σε μάχιμους οπλίτες, που είχα τον οπλισμό στο σπίτι και χρησιμοποιούνταν σε διάφορες περιστάσεις σύμφωνα με το πρόγραμμα του αγώνα από τους υπευθύνους του Κέντρου του Μακεδονικού Αγώνα της περιοχής. Τέταρτον χωρίζονται τρεις τάξεις των πρακτόρων ήτοι α) οι λίαν έμπιστοι πράκτορες της Α΄ τάξης με πολλές σοβαρές αρχηγικές, λίαν εμπιστευτικές, ευθύνες και υπηρεσίες στην οργάνωση του αγώνα, β) οι πράκτορες Β΄ τάξης για αρκετές και πάλι εμπιστευτικές ευθύνες στην μεταφορά, απόκρυψη και διανομή των όπλων και πυρομαχικών και γ) οι πράκτορες της Γ΄ τάξης, λεγόμενοι ταχυδρομικοί, αγγελιοφόροι πληροφοριοδότες οδηγοί ανταρτικών σωμάτων που όλοι έπαιρναν διαταγές από το Κέντρο του Αγώνα και το ελληνικό προξενείο. Οι ως άνω έδρασαν ως μυστικοί πράκτορες του Ελληνικού Προξενείου και των

αντάρτικων σωμάτων. Διετέλεσαν σύνδεσμοι, οδηγοί, αγγελιοφόροι των οπλαρχηγών του Μακεδονικού Αγώνα. Εκτέλεσαν επικίνδυνες αποστολές, διότι μετέφερναν μυστικά μηνύματα και όπλα στα αντάρτικα σώματα. Μερικοί διέθεσαν και τις κατοικίες των ακόμη για κρυψώνες των όπλων στη μεταφορά, στη διαφύλαξη των οπλων Φρόντιζαν για τη φιλοξενία, την περίθαλψη των αρρώστων και τραυματισμένων ανδρών στα σπίτια τους, αλλά και για την ταφή των φονευθέντων στις συμπλοκές των ελληνικών ανταρτικών σωμάτων με τους κομιτατζήδες και του Τούρκους. Μερικοί συνελήφθησαν από τις τουρκικές αρχές και φυλακίστηκαν και άλλοι δολοφονήθηκαν. Πολλοί από αυτούς είναι αφανείς ήρωες του έθνους και τους αγνοούμε.

Α. Μακεδονομάχοι οπλίτες , πρακτορες της πόλης Σερρών

1. Αναστασίου Στέφανος (παντοπώλης)

α) Η μύησή του στο μακεδονικό αγώνα

Οι πρόγονοι του Στέφανου Αναστασίου προέρχονταν από τη Βόρεια Ήπειρο. Οι γονείς του εγκαταστάθηκαν στο Παραλίμνιο Σερρών, όπου και γεννήθηκε το 1874. Το 1878 η πολυμελής οικογένειά του εγκαταστάθηκε στις Σέρρες. Μεγάλωσε μέσα στη φτώχεια και τη στέρηση. Φοίτησε στο Δημοτικό Σχολείο μέχρι την Ε' τάξη, αλλά λόγω της φτώχειας διέκοψε τις σπουδές του και ασχολήθηκε ως βοηθός παντοπώλη στον αείμνηστο Παρίση. Με τη βοήθεια του αφεντικού του και των δικών του οικονομιών άνοιξε αργότερα δικό του παντοπωλείο στην Πλατεία Εμπορίου της πόλης των Σερρών. Το διατήρησε μέχρι του θανάτου του.

Στέφανος Αναστασίου

Ήταν έντιμος, δραστήριος, συνετός και προ πάντων τολμηρός και ριψοκίνδυνος στα κοινά προβλήματα του Μακεδονικού Αγώνα κατά των Βουλγαροκομιτατζήδων. Ήταν αφανής μακεδονομάχος ήρωας, αγνός και ένθερμος πατριώτης, ταπεινός παντοπώλης και πρόεδρος των παντοπωλών σε όλη του τη ζωή. Πρόσφερε τον εαυτό του αφιλοκερδώς μέχρι αυτοθυσίας στο Μακεδονικό Αγώνα του 1903–1909.

Η σκέψη για αντίδραση κατά των Βουλγάρων ωρίμασε. Δώδεκα Σερραίοι βιοπαλαιστές, με πρωτοστατούντα το Στέφανο Αναστασίου, συγκεντρώθηκαν στο εξοχικό κέντρο του ΒΟΥΛΙΩΤΗ, στον Μπέϊ Μπαχτσέ, για να συζητήσουν το τρόπο της οργανώσεως της άμυνας κατά των Βουλγάρων.

b) Η δράση του στο μακεδονικό αγώνα

(1) Η συνεισφορά του στον οικονομικό πόλεμο

Ο Στέφανος Αναστασίου ως μέλος της εκτελεστικής επιτροπής του Κέντρου του Μακεδονικού αγώνα ανέλαβε με το Νάκη Κούλα και το Χρήστο Δέλιο (Φέσα) τον τομέα τουμποϊκοτάζ του βουλγαρικού εμπορίου. Ανέλαβαν τη διαχείριση του εμπορίου των καυσόξυλων, ξυλοκάρβουνων και ασβέστου. Επισκέφθηκαν το Μητροπολίτη Γρηγόριο Ζερβουδάκη και ζήτησαν τη βοήθειά του. Διοργάνωσαν το εμπόριο των παραπάνω προϊόντων και απέκλεισαν τους βουλγαρίζοντες. Οι παραβαίνοντες τις εντολές του Κέντρου τιμωρούνταν παραδειγματικά¹⁸⁵. Ο οικονομικός πόλεμος ήταν αποτελεσματικότερος από την ένοπλη βία.

Οι Βουλγαροκομιτατζήδες υποχρέωσαν τους ιδιοκτήτες νερόμυλων στο χείμαρρο των Αγίων Αναργύρων, με την απειλή πυρπόλησης των εγκαταστάσεών τους, να πληρώνουν ξεχωριστό φόρο σ' αυτούς. Το ελληνικό προξενείο έστειλε αυθημερόν δριμύτατη επιστολή στον Βούλγαρο Πρωτοσύγκελο με το Στέφανο Αναστασίου.

Ο Πρόξενος Σαχτούρης σε έγγραφό του αναφέρει ότι ο Αναστασίου Στέφανος ήταν πολύ έμπιστος πράκτορας του ελληνικού προξενείου Σερρών, και χρησιμοποιήθηκε στις πιο εμπιστευτικές αποστολές του Μακεδονικού αγώνα λόγω της μεγάλης αυταπάρνησής του μέχρι αυτοθυσίας στους κινδύνους.

(2) Η σύμπραξη του στην εκταφή του Χατζηπανταζή

Με τον πρωτοσύγκελο της Μητρόπολης Σερρών Λεόντιο και το Νάκη Κουλά συμμετείχε στη μυστική ταφή και κατόπιν, μετά τρίμηνο, στην εκταφή και μεταφορά του πτώματος του οπλαρχηγού Αθανασίου Χατζηπανταζή από την περίβολο του ναού των Αγίων Θεοδώρων στην αυλή του ελληνικού προξενείου, για να μη προδοθεί ο τάφος του.

Ο πρωτοσύγκελος, κουκουλωμένος κάτω από το ράσο, κρατούσε το φαναράκι και οι δύο επιτελείς του “Ορφέα”, Αναστασίου και Κούλας, έσκαβαν με πολλή προσοχή τα μεσάνυχτα προσπαθώντας να μην προδοθούν από το θόρυβο της εκσκαφής. Βρήκαν το πτώμα αποσυντεθειμένο, γιατί κατά τον ενταφιασμό του το είχαν βρέξει με κιζάπι για να μη αναγνωρίζεται.

185. προξενείου Α. Σαχτούρη. Αναμνήσεις σ. 51

(3) Η συνεισφορά του στη μεταφορά και τη διανομή των όπλων

Αξιόλογη ήταν η προσφορά του Στεφάνου Αναστασίου και των επιτελών του “Ορφέα” και στη μεταφορά, την απόκρυψη σε ειδικές μυστικές οπλαποθήκες και τη διανομή των όπλων και πολεμοφοδίων όσα αναφέρονται στο κεφάλαιο περί του οπλισμού των Ελλήνων στο Μακαδονικό Αγώνα του νομού Σερρών πρίσταντο οι: Στέφανος Αναστασίου, Νάκης Κούλας και Τάκης Φεσσάς, με τη βοήθεια του ξυλουργού Τέγου

Ο πρόξενος Σαχτούρης σε επιστολή της 20-2-1931 από τη Βιέννη αναφέρει για το Στέφανο τα εξής: «Με φανερό κίνδυνο να συλληφθεί συνέπραξε και συντέλεσε στην ασφαλή μεταφορά εν αυτή τη πόλη των Σερρών όπλων, πυρομαχικών και χειροβομβίδων». Συγκροτήθηκαν τολμηρές ομάδες από τα γύρω χωριά: το Νέο Σούλι, το Άγιο Πνεύμα, το Χρυσό, την Πεντάπολη, τον Εμμανουήλ Παπά, το Πεθελινό και άλλα. Οι ομάδες της μεταφοράς των όπλων αποτελούνταν από τους πλέον τολμηρούς, γενναίους και ριψοκίνδυνους άνδρες. Για λόγους ασφαλείας δεν γνωρίζονταν οι ομάδες μεταξύ τους.

Με την ευθύνη και την επίβλεψη του Στεφάνου Αναστασίου μεταφέρθηκαν στις Σέρρες 941 όπλα, 27.000 φυσίγγια και πολλές χειροβομβίδες.

Ο Αναστασίου πουλούσε και ψάθες στο παντοπωλείο. Μέσα σ’ αυτές τύλιγε τα όπλα και τα φόρτωνε στα ζώα χωρίς να τον υποψιάζεται κανείς. Η μητέρα μου μας διηγούνται, ότι, όταν ήταν δεκατριών ετών, της ανέθεσε η τοπική επιτροπή του αγώνα να μεταφέρει στο χωριό Άγιο Πνεύμα από το κατάστημα του Αναστασίου όπλα. Τα φόρτωσαν σε τρία μουλάρια τυλιγμένα μέσα σε ψάθες, και τα μετέφερε στο χωριό. χωρίς να την αντιληφθεί κανείς

Ως παντοπώλης πουλούσε κρασί σε στενόμακρα βαρέλια. Έβγαζε το πάτο και τα γέμιζε όπλα. Τοποθετούσε τον πάτο ξανά κανονικά στα βαρέλια και τα φόρτωνε ανά δύο σε ημίονους.

(4) Δράση ως αγγελιοφόρος

Ο Αναστασίου μετέβαινε τακτικά στα χωριά του σαντζακίου Σερρών και συνεργάζονταν με τους μνημένους στον αγώνα. Διετέλεσε πράκτορας, αγγελιοφόρος και οδηγός οπλαρχηγών και ανδρών των αντάρτικων σωμάτων.

Υπέστη κάποτε διαμπερές τραύμα στην κοιλιά από μαχαίρι Βούλγαρου πράκτορα. Κινδύνευσε η ζωή του από την αιμορραγία, αλλά λόγω της ισχυρής ιδιοσυγκρασίας του με την παρακολούθηση τριών γιατρών επέζησε.

ε) Διωγμοί και μαρτύρια

Οι Τούρκοι τον υποψιάστηκαν και ερεύνησαν την οικία και το κατάστημα του πολλές φορές. Δεν ανακάλυψαν τίποτε, παρότι φύλαγε πολλά όπλα στις

μυστικές οπλαποθήκες. Το όπλο του με τα φυσίγγια τα έκρυβε σε ξύλινο μπαούλο με δύο πάτους.

Οι Τούρκοι πήραν τα μπακαλοτέφτερα από το κατάστημά του και ήλεγξαν, για να ανακαλύψουν τις δοσοληψίες του, αλλά όλα ήταν κωδικοποιημένα και δεν μπορούσαν να τον ενοχοποιήσουν.

Τούρκος αστυνομικός τον παρακολουθούσε συνεχώς, αλλά αυτός λάμβανε τα μέτρα του και δε αποκαλύφθηκε η δράση του.

Στα γεγονότα της Ευαγγελιστρίας τον συνέλαβαν με άλλους 150 και τον παράμπεσαν στο στρατοδικείο της Θεσσαλονίκης. Υποβλήθηκε σε φρικτά βασανιστήρια, για να προδώσει τον αγώνα. Αλυσοδεμένος και νηστικός παρέμεινε πολλές μέρες όρθιος. Όταν έπεφτε από την εξάντληση, τον σούβλιζαν με τη λόγχη για να σηκωθεί. Καταδικάστηκε σε φυλάκιση δεκαπέντε ετών στο Γεντί Κουλέ¹⁸⁶. Αποφυλακίστηκε από του Νεότουρκους. Πρωτοστάτησε στην απελευθέρωση των Σερρών και εργάστηκε στα κοινά της πόλεως.

Τον συνέλαβαν με τον Αστέριο Μάλαμα το 1916 οι Βούλγαροι και τους φυλάκισαν στο Σιδηρόκαστρο. Ο Μάλαμας είχε 1000 λίρες μαζί του. Δωροδόκησαν το δεσμοφύλακα και δραπέτευσαν από τη φυλακή. Ξύρισαν τα γένια τους με ακονισμένο κουτάλι, για να μην τους καταλάβουν. Τους συνέλαβαν και τους πήγαν εξορία στο Ποζάροβιτς της Σερβίας. Η πατρίδα για τις εξαιρετικές του υπηρεσίες τον κατέταξε στην κατηγορία των οργάνων της Α΄ τάξεως του Μακεδονικού Αγώνα και του απέμεινε στις 2-8-1933 το μετάλλιο του Μακεδονικού Αγώνα.

Ήταν εβδομήντα ετών στη βουλγαρική κατοχή, του 1941-1944, Τον οδήγησαν με τη βία στη βουλγαρική Ασφάλεια. Και τον ξυλοκόπησαν μέχρι θανάτου. Μισοπεθαμένο τον πέταξαν στη αυλή να ξεψυχήσει Τον μετέφεραν οι φίλοι του ετοιμοθάνατο στο σπίτι.. Με πρακτικές θεραπείες τον έσωσαν οι δικοί του από βέβαιο θάνατο. Παρέλυσε η δεξιά του πλευρά από τον ξυλοδαρμό και άνοιξε πληγές όλο το σώμα του. Προσβλήθηκε και από ζαχαροδιαβήτη¹⁸⁷.

Έμεινε κατάκοιτος πολλούς μήνες. Πέθανε την 30ην Σεπτεμβρίου 1951. Άφησε αγαθή μνήμη σε όλους του γνωστούς και φίλους. Από το γάμο του με την δασκάλα Ελένη Κυριακίδου απέκτησε τον Αστέριο Αναστασίου, υπάλληλο της Ε.Β. Ζαχάρεως, και τον Γεώργιο Αναστασίου, παντοπώλη, από τον οποίο προέρχεται ο εγγονός του, δικηγόρος Στέφανος Αναστασίου, ο οποίος συμμετείχε γενναιόδωρα ως χορηγός στη έκδοση του παρόντος βιβλίου .

186. Σαχτούρη, 57 έκθεση της 26/11/1907 Σερραϊκά Χρονικά Γ τ. σ. 108-9.

187. Κ. Στολίγκα. Με αίμα και δάκρυ, σελ. 102-113

2. Αναστάσιος Χρυσάφης (ιατρός)

α) Η επαγγελματική του σταδιοδρομία

Μία από τις μεγάλες μορφές του Μακεδονικού Αγώνα ήταν ο Σερραίος στην καταγωγή ιατρός Αναστάσιος Χρυσάφης. Προσέφερε πολλά στο βωμό της πατρίδας. Ήταν η ψυχή του Μακεδονικού Αγώνα της Ανατολικής Μακεδονίας. Συνέβαλε στην απελευθέρωση των Σερρών. Διέθεσε τα πάντα. Ανάλωσε τη σταδιοδρομία του, τη ζωή του και την περιουσία του.

Αναστάσιος Χρυσάφης

Ο Χρυσάφης γεννήθηκε στις Σέρρες από φτωχή οικογένεια. Τα έμφυτά του πνευματικά και ηθικά προσόντα τον ανέδειξαν σ' έναν από τους καλύτερους μαθητές του Γυμνασίου της πόλης των Σερρών. Το 1875, παρά τις οικονομικές και οικογενειακές δυσχέρειες, μετέβη στην Αθήνα και ενεγράφη στην ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Αγωνίσθηκε για έξι έτη με πολλές στερήσεις και έλαβε το δίπλωμα της ιατρικής Σχολής με βαθμό «άριστα». Η πλούσια οικογένεια Ηλιοπούλου στην Αθήνα εκτίμησε τα πολλά πνευματικά προσόντα του και δέχθηκε το γάμο της κομψής και μορφωμένης θυγατέρας τους, της Αθανασίας, με το φτωχό Αναστάσιο. Το 1882 με την οικονομική βοήθεια της συζύγου του μετέβησαν στη Βιέννη για συνέχιση ανωτάτων σπουδών. Διακρίθηκε στις σπουδές του μεταξύ των ιατρών και έλαβε την ειδικότητα του χειρουργού–Μαιευτήρα.

Επέστρεψε με τη σύζυγο του και το νεογέννητο γιο του Κωνσταντίνο στις Σέρρες. Επέμειναν τα πεθερικά του να εγκατασταθεί στην Αθήνα για να αξιοποιήσει τις σπουδές του, αλλά το όνειρό του ήταν να υπηρετήσει τη σκλαβωμένη πατρίδα του, τις Σέρρες. Ποθούσε να θυσιασθεί γι' αυτή. Απέκτησε μεγάλη φήμη εκλεκτού γιατρού. Έλληνες και Τούρκοι τον είχαν οικογενειακό τους γιατρό λόγω της εντιμότητάς του, του καλού χαρακτήρα του και της ευρωπαϊκής μετεκπαίδευσής του.

β) Η δράση του στο Μακεδονικό Αγώνα

Ο Χρυσάφης ήταν για πολλά χρόνια διευθυντής του Δημοτικού Νοσοκομείου Σερρών. Πολλά έσοδα από τη δουλειά του τα διέθετε αφειδώς για τους φτωχούς συμπατριώτες του και για τα εκπαιδευτικά και φιλανθρωπικά ιδρύματα της πόλης. Ως οικογενειακός γιατρός των πλουσίων Τούρκων αποσπούσε την επιείκειά τους και εξασφάλισε τη διακοπή της καταδιώξεως Ελλήνων. Ο λόγος του είχε βαρύτητα και η προσωπικότητά του μεγάλη επιρροή σε όλα

τα ζητήματα της πόλης των Σερρών.

Ήταν η εποχή της μεγάλης δράσης των Βουλγαροκομιτατζήδων, που ήθελαν να εκβουλαρίσουν τους Έλληνες της Μακεδονίας. Η κατάσταση ήταν πολύ κρίσιμη, ο κίνδυνος του αφανισμού των Ελλήνων μεγάλος. Ο Αναστάσιος Χρυσάφης μυήθηκε στο Μακεδονικό Αγώνα και προάχθηκε στο βαθμό του συνταγματάρχη. Ο πρόξενος Σαχτούρης γράφει: «Εις τας κρύπτας του προξενείου ευρίσκετο παρακολουθών τα γενόμενα ο ηρωικός ιατρός Χρυσάφης, έχων βαθμόν συνταγματάρχου της οργανώσεως. Εθεωρείτο ως φρούραρχος τρόπον τινά των Σερρών. Μου είπε κατασυγκινημένος: “Αυτό δεν μπορεί να βαστάξει επί πολύ, Κύριε Πρόξενε (ήτο ημέρα κατά την οποίαν απηγχόνισαν οι Τούρκοι τους άνδρες του Καπετάν Μητρούση, τον Παναγιώτου Νίκο και το Γιάννη Ούρδα στην πλατεία των Σερρών). Μας εξωθούν οι Τούρκοι εις ανοικτήν επανάστασιν”¹⁸⁸.

Συνεργαζόμενος στενά με το ελληνικό προξενείο λάμβανε μέρος εκ του αφανούς σ’ όλες τις εκδηλώσεις του Μακεδονικού Αγώνα. Συμμετείχε σ’ όλη τη δράση, αλλά ελάχιστοι το γνώριζαν. Ενεργούσε με πολλή σύνεση και θετικότητα.

Στο χωριό Τζίντζιος (Σιτοχώριον) Σερρών είχε πολλά κτήματα. Μύησε τους χωρικούς στο Μακεδονικό Αγώνα. Με το γιό Κωνσταντίνο και τους εργάτες του κτήματός του παρελάμβανε από τον κόλπο του Στρυμόνος τα όπλα και πυρομαχικά, που έφταναν από την ελεύθερη Ελλάδα με ιστιοφόρα. Τα έκρυβε στις αποθήκες του κτήματός του και τα διένειμε στα μακεδονικά αντάρτικα σώματα της Ανατολικής Μακεδονίας. Εξόπλισε πολλούς κατοίκους του σαντζακίου Σερρών.

Ήταν ο εγκέφαλος της οργάνωσης του Μακεδονικού Αγώνα της Ανατολικής Μακεδονίας. Αυτό αποδεικνύεται από ιδιόγραφο έγγραφο υπόμνημά του προς στο Διάδοχο του ελληνικού θρόνου Κωνσταντίνο. Τούτο βρέθηκε στην οικία της γυναικαδέλφης του Ευανθίας Κορίδου στην Αθήνα.

Για διπλωματικούς λόγους προτείνει στο υπόμνημά του την αποκέντρωση του αγώνα από το ελληνικό προξενείο Σερρών. Συνιστά τη διοργάνωση τριών ανεξαρτήτων μεταξύ τους αντάρτικων σωμάτων υπαγομένων στις διαταγές του Κέντρου του Κομιτάτου Σερρών. Επισημαίνει τα μειονεκτήματα και τις ελλείψεις του αγώνα και προτείνει ριζικά μέτρα ένοπλης δράσης, ειρηνικής προπαγάνδας και κατήχησης των χωρικών εκ μέρους του Ελληνικού Κομιτάτου.

Όταν επίσκεψθηκε την Αθήνα τον προέτρεψαν επίμονα οι συγγενείς του να παραμείνει εκεί, επειδή κινδύνευε να δολοφονηθεί από τους Βουλγάρους επανερχόμενος στις Σέρρες. Προτίμησε να επανέλθει στη γενέτειρά του και να θυσιάσθει για την πατρίδα. Υπάκουσε στη φωνή της συνείδησής του. Απέσπασε οικονομική βοήθεια από τη κυβέρνηση για το Μακεδονικό Αγώνα του

188. Α Σαχτούρη. Αναμνήσεις, σελίς 50.

νομού Σερρών. Μ' αυτή αναδιοργάνωσε τα αντάρτικα σώματα και συνέχισε τον αγώνα μέχρι της τελικής νίκης. Θυσίασε ακόμη και περιουσία του για τον αγώνα.

Αναφέρεται από το γραμματέα του προξενείου Σερρών Δημοσθένη Φλωριά ότι μείωσαν την κίνηση των αντάρτικων σωμάτων της Ανατολικής Μακεδονίας λόγω ελλείψεως χρημάτων. Έγινε σύσκεψη για το θέμα αυτό και ο Χρυσάφης προσέφερε οικειοθελώς από το δικό του ταμείο 1.500 λίρες Τουρκίας. Τις παρέδωσε ο ίδιος την ίδια νύκτα στο προξενείο, παρότι τον παρακολουθούσαν οι Τούρκοι.

Διατάχθηκε ο στρατός να ερευνήσει το σπίτι του. Είκοσι πέντε στρατιώτες το πολióρκησαν το βράδυ, γιατί πληροφορήθηκαν ότι φυλάσσονταν σ' αυτό όπλα και έγγραφα του Μακεδονικού Αγώνα της Ανατολικής Μακεδονίας.

Η Αθανασία Χρυσάφη, σύζυγος του Αναστασίου, αναλογίστηκε τον κίνδυνο της φυλάκισης πολλών Σερραίων από την ανακάλυψη του αρχείου. Πλησίασε τον επικεφαλής Τούρκο αξιωματικό της φρουράς και ζήτησε την άδεια να προσφέρει στους στρατιώτες δείπνο. Πήρε την άδεια και κατέβηκε στην αποθήκη, για να πάρει τρόφιμα. Βρήκε την ευκαιρία να μεταφέρει όλο το αρχείο στην κουζίνα και να το κάψει στο τζάκι

Έγινε εξονυχιστική έρευνα το πρωί της επόμενης μέρας, αλλά δεν βρέθηκε κανένα ενοχοποιητικό στοιχείο. Θα γινόταν ανυπολόγιστο.κακό σε πολλούς κατοίκους των Σερρών, εάν περιέρχονταν το αρχείο στα χέρια των Τούρκων

Ο Σαχτούρης γράφει στα απομνημονεύματά του: «Οι πρόκριτοι απέφευγον την ενεργόν ανάμειξιν στον αγώνα. Όταν εκάλεσα παρ' εμοί τους πλέον επιφανείς των Σερραίων, ο μεγάλης εκτιμήσεως απολαύων ιατρός Χρυσάφης, μου είπε τα εξής χαρακτηριστικά: 'Κύριε Πρόξενε, ούτε πατριωτισμού στερούμεθα, ούτε και της διαθέσεως να δράσωμεν υπηρετούντες ενεργώς υπέρ της ελευθερίας της πατρίδος. Μας συνέβη όμως ότι οσάκις το επράξαμε, η ελευθέρα πατρίς παρά τις υποσχέσεις της, μας εγκατέλειπε και τα δεινά που επηκολούθησαν εις βάρος μας εκ μέρος των Τούρκων ήσαν φοβερά. Τώρα μας προτρέπετε να δράσωμεν. Τι σκέπτεσθε όμως να κάμετε; Να επαναληφθούν τα ίδια; Βεβαιώσατέ μας περί του εναντίου και τότε σας προσφέρω και τα επτά παιδιά μου και όλες οι οικογένειές μας τίθενται εις τας διαταγάς της πατρίδος, οποιαδήποτε και αν είναι η θυσία.' Δεν είχεν άδικον. Αλλά τι είδους απόλυτον βεβαίωσιν να δώσω; Εστάθμισα τα λόγια μου και απάντησα: 'Ακούσατέ με. Αυτά που είπατε είναι σωστά. ... Και ημπορώ να είπω ότι οι Έλληνες της Ανατολικής Μακεδονίας προ ουδεμίας θυσίας edίστασαν και προ ουδενός κινδύνου.' Ήτο ειλικρινής πατριώτης. Έλεγε και έπρατε. Εμύησε ολόκληρον την οικογένειαν του εις τον Μακεδονικόν Αγώνα, η οποία προσέφερεν το παν εις τον ιερόν αγώνα.»¹⁸⁹

Ο πρωτότοκος γιος του Χρυσάφη, ο Κωνσταντίνος, επέβλεπε την παρα-

189. Σαχτούρη «Αναμνήσεις εκ του διπλωματικού μου σταδίου (1987-1933)» σ. 50.

λαβή του οπλισμού από τη κυβέρνηση και τη διανομή αυτού στους κατοίκους της περιοχής. Υπηρέτησε ως λοχίας στο 1ο Σύνταγμα Πεζικού του ελληνικού στρατού και επανήλθε στον Μακεδονικό Αγώνα.

Ο καπετάν Αλέξανδρος Ευρυθιώτης προσχώρησε στους Νεότουρκους, για να γίνει διοικητής της Μακεδονίας, και πρόδωσε τα μέλη του Μακεδονικού Αγώνα. Ο Κωνσταντίνος Χρυσάφης πήρε διαταγή από το Κέντρο να ηγηθεί των ελευθεροσκοπευτών, για να εκτελέσουν τον Ευρυθιώτη στη γεφυρα του Στρυμόνα. Παρέλαβε τον Αντώνιον Ντότσιο και άλλους εκλεκτούς σκοπευτές, και περίμεναν στη γέφυρα του Στρυμόνα, κρυμμένο στα καλαμπόκια. Όταν ο καπετάν Αλέξανδρος πέρασε με την τουρκική συνοδεία να μεταβή στη Νιγρίτα για νεοτουρκική προπαγάνδα, τον πυροβόλησαν και τον άφησαν νεκρό. Συνελήφθη ο Κωνσταντίνος με άλλους και φυλακίστηκε.

c) Η δράση του στους Βαλκανικούς πολέμους

Στον Α΄ Βαλκανικό πόλεμο ο Αναστάσιος Χρυσάφης πήγε στη Θεσσαλονίκη, για να καταταγεί ο γιος του Κωνσταντίνος στον ελληνικό στρατό. Με εντολή του Διαδόχου Κωνσταντίνου πήρε φύλλο πορείας ο γιος του για το 1ο Σύνταγμα Πεζικού, στο Μπιζάνι. Στην επιστροφή του, με εντολή του Ελληνικού Γενικού Στρατηγείου έφερε στις Σέρρες δύο τηλεγραφητές λοχίες, τον Σπυρίδωνα Σταμάτη και το δικηγόρο Τυρηνόπουλο. Τους έντυσε ως φτωχούς χωρικούς και τους εισήγαγε ως ασθενείς στο Δημοτικό Νοσοκομείο Σερρών. Οι λοχίες μετέδιδαν με τηλεγράφο από το Κουλά στους βαλκανικούς πολέμους σήματα στον ελληνικό στρατό για τις στρατιωτικές δυνάμεις και τις κινήσεις του βουλγαρικού στρατού.

Όταν οι Βούλγαροι παραβίασαν τη βαλκανική συμμαχία, πολλοί φίλοι, αξιωματικοί του ελληνικού ιππικού συντάγματος, προέτρεπαν τον Αναστάσιο Χρυσάφη να φύγει μαζί τους από τις Σέρρες μεταμφιεζόμενος σε στρατιώτη, γιατί κινδύνευε η ζωή του από τους Βουλγάρους, οι οποίοι, αν τον επισήμαιναν ως το κυριότερο στέλεχος του Μακεδονικού Αγώνα, θα τον σκότωναν. Έμεινε στις επάλξεις μέχρι τελευταίας πνοής. Ήθελε να παραδώσει ο ίδιος ελεύθερη την πόλη των Σερρών στον ελληνικό στρατό. Αυτό ήταν το όνειρό του. Έμεινε κοντά στο σκλαβωμένο σερραϊκό λαό και συμμερίστηκε τα δεινά. Οι Βούλγαροι τον συνέλαβαν και τον φυλάκισαν μαζί με τον Λεωνίδα Παπαπύλου, Γυμνασιάρχη, τον Κωνσταντίνο Σταμούλη, διευθυντή του Υποκαταστήματος Τραπεζής Ανατολής, τον Νέστορα Φωκά, φαρμακοποιού, και άλλους Σερραίους πολίτες.

d) Ο θάνατός του

Στην αποχώρησή τους οι Βούλγαροι τον πήραν αλυσοδεμένο αιχμάλωτο

για τη Βουλγαρία. Στο Λιμπούννοβο τον σκότωσαν με τον υποκόπανο του όπλου μέσα σ' ένα χωράφι αραβοσίτου.

Ο Γάλλος δημοσιογράφος Γεώργιος Μπουτώ περιγράφει την ανακάλυψη των πτωμάτων ως εξής: «Μια βαρυτάτη δυσσομία προσέβαλε τας οσφρήσεις μας, η ζωηρά εκείνη διαπεραστική, επίμονος, βδελυρά δυσσομία της αποσυντεθειμένης σαρκός. Μας ωδήγησε κατ' αρχάς εις εν, κατόπιν εις άλλο πτώμα, και τι πτώματα: Εύρομεν εν όλω επτά. Το δεύτερο απείχε τριακόσια μέτρα του πρώτου, τριακόσια δε μέτρα εχώριζον το δεύτερον από τα τέσσαρα άλλα. Το τελευταίον ανευπαύετο επάνω σε ένα μικρό ανάχωμα δεκαπέντε μέτρα μακράν. Ένα από τα θύματα κτυπήθηκε εκ των όπισθεν. Κατέπεσε πρηγής και καλύφθηκε το σώμα κατά το ήμισυ υπό της ιλύος, την οποίαν παρέσυρον αι βροχαί. Άλλος έλαβε τρομερόν κτύπημα κατά της κεφαλής διά του υποκοπάνου του όπλου, ο δε υποκόπανος, αποσπασθείς εκ της σφοδρότητος του κτυπήματος, ευρίσκετο εις απόστασιν ολίγων βημάτων. Ένα πτώμα έκειτο εξηπλωμένον ανάσκελα με ανοικτούς τους βραχίονας και με τα δάκτυλα σφίγοντα το χώμα. Το ανοικτόν στόμα ωσάν να εξέφραζε κραυγήν τρόμου. Τα θύματα αυτά δεν ήσαν χωρικοί. Ήσαν καλοενδεδυμένα με άριστης ποιότητος υφάσματα, έφερον καπέλλα καινουργή καθώς και υποδήματα και γενικώς είχαν την εμφάνισιν πλουσίων πολιτών. Προφανώς ήσαν εκ Σερρών, διότι τα τρία από τα επτά πτώματα ανεγνωρίστησαν. Ήσαν ο γυμνασιάρχης Παπαπαύλος, ο ιατρός Χρυσάφης και ο φαρμακοποιός Νέστωρ Φωκάς.»¹⁹⁰

Τα οστά των παραπάνω εθνομαρτύρων βρίσκονται ακόμη στη Βουλγαρία. Δεν έγινε καμιά ενέργεια για την ανακομιδή και τη μεταφορά των οστών τους στην πατρώα γη.

Για το γυμνασιάρχη Παπαπαύλου στήθηκε προτομή μπροστά στο ξενοδοχείο «Ξενία» Σερρών. Για τον εθνομάρτυρα ιατρό Αναστάσιο Χρυσάφη ενδείκνυται να ενδιαφερθεί ο ανθηρότατος σύλλογος των ιατρών των Σερρών, προκειμένου να τοποθετηθεί η φωτογραφία του στην πινακοθήκη της Σ.Π.Ε. και να στηθεί η προτομή του σε μια πλατεία της πόλης των Σερρών. Η βιογραφία του Αναστασίου Χρυσάφη συντάχθηκε και δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά από τον γράφοντα στο περιοδικό της νομαρχίας Σερρών «Προβολέας» τον Αύγουστο του 1973. Ο Δήμος Σερρών έδωσε το όνομα του σ' ένα δρόμο της πόλης, παράλληλο προς την οδό Παπαπαύλου, που αρχίζει από την ανατολική πλευρά του Α' Γυμνασίου Σερρών και περνά μπροστά από το ναό του Αγίου Παντελεήμονα.

ε) Η οικογένειά του

Η επταμελής οικογένεια του Αναστασίου Χρυσάφη έμεινε χωρίς κανένα πόρο ζωής. Η περιουσία της λεηλατήθηκε και η οικία της πυρπολήθηκε από

190. Πέτρου Πέννα. Ιστορία των Σερρών, Αθήνα 1966, σελίς, 346

τους Βουλγάρους. Αντιμετώπισε το φάσμα του θανάτου από την πείνα και αναγκάστηκε να μεταβεί στην Αθήνα στους συγγενείς της.

Εκεί υπέβαλε αίτηση στην αρμόδια επιτροπή της ελληνικής κυβερνήσεως και ζήτησε οικονομική βοήθεια. Η επιτροπή, αφού, έλαβε υπ' όψη της την εθνική δράση και τις θυσίες του εθνομάρτυρα εισηγήθηκε ομόφωνα τη χορήγηση σύνταξης στην οικογένεια του.

Στις 31-5-1914 ο υπουργός των οικονομικών Αλέξανδρος Διομήδης υπόγραψε τη χορήγηση σύνταξης 300 δραχμών, καταβλητέας από 1ης Ιουλίου 1913, στη χήρα Αθανασία Χρυσάφη και στα πέντε ανήλικα τέκνα της, .

Η Αθανασία Χρυσάφη μεγάλωσε με πολλές στερήσεις τα πέντε ανήλικα παιδιά της και τα ανέδειξε άριστους πολίτες στην κοινωνία.

Συγκινητική είναι η πληροφορία Έλληνα αξιωματικού του ιππικού, ο οποίος μετά από τη μάχη της Κρέσνας βρήκε στα θυλάκια του Αναστασίου Χρυσάφη το επισκεπτήριό του (τη κάρτα του) με την εξής χαρακτηριστική ιδιόγραφη σημείωση: «Έπραξα το καθήκον μου». Ο Αναστάσιος Χρυσάφης έπραξε πραγματικά το καθήκον του ως ιατρός επιστήμων και ως άριστος Έλληνας πατριώτης μέχρι την τελευταία ρανίδα του αίματός του. Ο θάνατος του υπήρξε πραγματικό μαρτύριο και ως εκ τούτου πρέπει να κηρυχθεί εθνομάρτυρας..

3. Αβραμιάδης Θωμάς. Έδρασε στην Φιλική Μακεδονική Εταιρεία και στην εθνική οργάνωση του συλλόγου του “Ορφέα” ως πράκτορας της Α΄ τάξης στη μεταφορά των όπλων

4. Αγοραστός Σπουρίδων. Βοήθησε τα ελληνικά ανταρτικά σώματα ως πράκτορας Γ΄τάξης

5. Αδαμούσης Δημήτριος. Έδρασε ως πράκτορας Γ΄ Τάξης στη διανομή των όπλων στους κατοίκους των χωριών. Ήταν γυρολόγος έμπορος λαχανικών και ψαριών σ’ όλο το νομό. Μετέφερνε στα χωριά με το αλογόκαρο του οπλισμό, ρουχισμό και τρόφιμα για τους αντάρτες. Συμμετείχε στις εκκαθαρίσεις των βουλγαροπρακτόρων. Έκαναν έρευνα στο σπίτι του οι Τούρκοι και βρήκαν όπλα και πυρομαχικά. Τον φυλάκισαν, αλλά το 1909 οι Νεότουρκοι τον απέλυσαν. Τον πήραν το 1917 όμηρο στο Καρναμπάτ. Τα παιδιά του και η γυναίκα του πέθαναν από τις κακουχίες. Γύρισε μόνος στις Σέρρες και πέθανε από μαρασμό και εξάντληση¹⁹¹.

6. Αναστασίου Γεώργιος. Μέλος της Φιλικής Εταιρεία και του συλλόγου “Ορφέως” Σερρών. Ήταν αδελφός του Στέφανου Αναστασίου. Συνέδραμε στον τοπικό Μακεδονικό Αγώνα ως πράκτορας Β΄τάξης. Μετάφερε πολε-

191. Περίληψη από τα απομνημονεύματα της οικογενείας Δημητρίου Αδαμούση.

μοφόδια, περιέθαλψε καταζητούμενους αντάρτες και τους φυγάδεψε.

7. Αργυριάδης Οδυσσέας. Διετέλεσε πρόεδρος του Εθνικού Συλλόγου «Ομόνοια» Εργάστηκε ως πράκτορας Α΄ τάξης του ελληνικού προξενείου στην πληροφοριοδότηση. Τον καταδίωξαν οι Τούρκοι και τους διέφυγε Διέθεσε μέρος της περιουσίας του .

8. Βαγιάνος Βασίλειος. Εργάστηκε για τον αγώνα ως ταμίας του συλλόγου “Ομόνοια”. Έδρασε, ως πληροφοριοδότης και τροφοδότης των αντάρτικων σωμάτων του Δούκα και του Βλάχβεη. Ήταν πράκτορας Β΄ τάξης . Τον φυλάκισαν οι Τούρκοι..

9. Βακιρτζής Νικόλαος. Βοήθησε ως οπλίτης το σώμα το οπλαρχηγού Ρέμπελου 1906-1908 . Καταδικάστηκε σε πενταετή φυλάκιση από τους Τούρκους.

10. Βαρσάμης Ιωάννης. Έδρασε ως πράκτορας Γ΄ κατηγορίας .

11. Βασιλείου Αθανάσιος. Ήταν δάσκαλος. Έδρασε ως πράκτορας Γ΄ τάξης στη μεταφορά του οπλισμού και των πυρομαχικών στους Έλληνες αντάρτες στο Ομαλό. Φυλακίστηκε για τη δράση του.

12. Βασιλείου Αυσίμαχος. Υπηρέτησε στην αρχή στο σώμα του οπλαρχηγού Πέου και έλαβε μέρος σε συμπλοκές κατά των βουλγαροκομιτατζήδων. Συνελήφθη και φυλακίστηκε από τους Τούρκους στο Γεντί Κουλέ έξι χρόνια,. Όταν αποφυλακίστηκε συνέχισε τη δράση του στη Φιλική Μακεδονική Εταιρεία.

13. Βασματζής Γεώργιος. Έδρασε. στο εκτελεστικό τμήμα του Προξενείου ως σύνδεσμος των αντάρτικων σωμάτων και ως πράκτορας Γ΄ τάξης.

14. Βλαχόπουλος Γεώργιος Έλαβε μέρος ως οπλίτης σε πολλές μάχες κατά των Βουλγάρων στην Ανατολική Μακεδονία 1906-1908 με ιδιαίτερη απόδοση στη μάχη της Μικρόπολης.

15. Βλαχόπουλος Θωμάς του Γεωργίου. Ήταν καπνέμπορος. στην Καμενίκια Σερρών Υπήρξε ιδρυτικό μέλος του “Ορφέα” και ένα από τα κυριότερα στελέχη του Μακεδονικού Αγώνα των Σερρών. Δε φείσθηκε ποτέ χρόνου, κόπου και περιουσίας για τον αγώνα. Συνεργάτης του Φλωριά ως πράκτορας Α΄ τάξης του Προξενείου Σερρών.

16. Βοζίκης Αστέριος, Δήμτσας Μιχαήλ, Δεμερτζής Ιωάννης, Ζήσης Ιωάννης, Θεοφάνους Δημήτριος, Κόζαρης Ιωάννης. Αγωνίτηκαν ως οπλίτες 1906-1908. σε διάφορα αντάρτικα σώματα.. Ο Ζήσης σκοτώθηκε στο Γενή Μαχαλά το 1908.

17. Γεωργιάδης Στέργιος. Έδρασε ως πράκτορας Β΄ τάξης, πληροφοριοδότης, οδηγός των αντάρτικων σωμάτων και μεταφορέας όπλων από την κρύπτη του σπιτιού του. Τον εκτέλεσαν οι Βούλγαροι το 1913.

18. Γραμμένος Δημήτριος. Ήταν μέλος του συλλόγου “Ορφεύς” και έδρασε ως πράκτορας Γ΄ κατηγορίας .

19. Δεμερτζής Ιωάννης. Υπηρέτησε ως οπλίτης και ομαδάρχης υπό τας διαταγές του καπτάνιου Χατζηπανταζή .

20. Δημητριάδου Αμαλία. Έδρασε ως σύνδεσμος της οπλαρχηγού Σοφίας Χατζηπανταζή και διετέλεσε οδηγός των σωμάτων Βλάχβη και Φεγγαρά. Διέθετε την κατοικία της για οπλαποθήκη και για καταφύγιο των καταδιωκόμενων μαχητών.

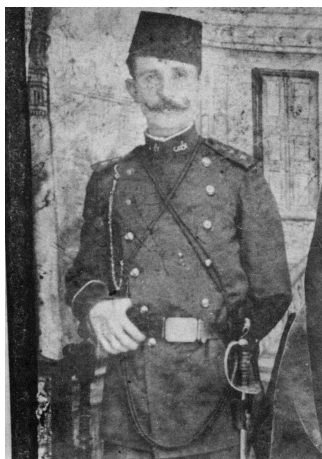
21. Δημητριάδης Κωνσταντίνος. Ήταν γιατρός. Κατά την μαρτυρία του του διευθυντού του Κέντρου των Σερρών Φλωριά προσέφερε πολλές φορές τις ιατρικές του γνώσεις και υπηρεσίες του στους τραυματισμένους Έλληνες αντάρτες και οπλαρχηγούς ως πράκτορας Γ΄τάξης του αγώνα.

22. Δήμτσας Μιχαήλ. Αγωνίστηκε ως οπλίτης κατά τα έτη 1906-1908.

23. Δρατσιίδης Ιωάννης. Ήταν δάσκαλος σε σλαβόφωνα χωριά Κινδύνευε η ζωή του. Οι Βούλγαροι σκότωσαν το πατέρα του και ξυλοκόπησαν τον ίδιο άγρια Έδρασε ως οδηγός ανταρτικών σωμάτων. Ήταν πράκτορας Γ΄ τάξης.

24. Ελμάζης Χρήστος. Ήταν μουσουλμάνος και τάχθηκε με τους Έλληνες. Υπηρέτησε ως οπλίτης οδηγός και πληροφοριοδότης σε διάφορα ελληνικά αντάρτικά σώματα.. Πολέμησε τους Βουλγάρους με τον καπετάνιο Δούκα. Τον καταδίωκαν Τούρκοι και Βούλγαροι. Τον συνέλαβαν και το φυλάκισαν δύο φορές Το 1912 ασπάσθηκε με τη γυναίκα του το Χριστιανισμό και βαπτίστηκε με το όνομα Χρήστος. Επέδειξε μεγάλο θάρρος και ανδρεία στους βαλκανικούς πολέμους μαζί με τους Έλληνες..

25. Εφέντης Χρήστος -Τάκης. Ήταν μέλος του συλλόγου “Ορφεύς”. Ο σύλλογος τον προέτρεψε να καταταγεί στην τουρκική χωροφυλακή, για να

Χρήστος Εφέντης

έχει προσβάσεις σ' αυτή. Λόγω της δραστηριότητάς του προάχθηκε γρήγορα σε βαθμό τέτοιο, που του επέτρεπε να γνωρίζει όλα τα μυστικά της τουρκικής αστυνομίας. Έδρασε ως πράκτορας Β' τάξης του ελληνικού προξενείου. Συγκέντρωνε όλες τις πληροφορίες σχετικά με τους καταδότες, τα προγράμματα καταδίωξης των μακεδονομάχων, τις μετακινήσεις των τουρκικών αποσπασμάτων και τις έρευνες που θα έκαναν στα σπίτια των Ελλήνων. Τις μεταβίβαζε αυθημερόν στο προξενείο. Ενημερωνόταν από το προξενείο για τις κινήσεις των ανταρτών και τη μεταφορά των όπλων και απομάκρυνε από τα μέρη εκείνα εγκαίρως τις τουρκικές περιπόλους. Προγραμματίζε με τους αρμοδίους την αποφυγή κάθε σύγκρουσης με τους Τούρκους. Ενοικίασε μεγάλη κατοικία στο Καντακονόζι Σερρών και επέτρεψε στους επιτελείς του "Ορφέα" να κατασκευάσουν στο υπόγειό της κρύπτες προς απόκρυψη των όπλων και των πυρομαχικών για τον εξοπλισμό των Μακεδονομάχων.

26. Ζάρκας Κωσταντίνος. Έδρασε ως πράκτορας Β' κατηγορίας στα διάφορα ανταρτικά σώματα της περιοχής Σερρών και κινδύνευσε πολλές φορές η ζωή του από τους Τούρκους. Φυλακίστηκε για ένα διάστημα.

27. Ζαχαριάδης Ζαχαρίας. Έδρασε ως οπλίτης στο σώμα του καπετάν Δούκα (Δεκέμβριος 1906-Μάρτιος 1907) και αργότερα στο σώμα του Δ. Κοοσμοπούλου. Στον Α' Βαλκανικό πόλεμο υπηρέτησε ως οπλίτης στο σώμα του Β. Παπακώστα.

28. Ζιάκας Στέργιος. Κατά την πληροφορία του υπολοχαγού Φλωριά, έδρασε ως πράκτορας Β' κατηγορίας στη μεταφορά του πολεμικού υλικού από το σιδηροδρομικό σταθμό στη πόλη.

29. Ζιάκας Βασίλειος. Συνεργάστηκε ως σύνδεσμος των ανταρτικών σωμάτων με το προξενείο Θεσσαλονίκης.

30. Ζίφκος Γεώργιος. Διέθετε την κατοικία του για τις συναντήσεις των οπλαρχηγών της περιοχής και μέρος αυτής ως αποθήκη όπλων, τα οποία φύλασσε και τα διένειμε σε μακεδονομάχους.

31. Ζλάτκος Γεώργιος. Ως μέλος της Μεκεδονικής Εταιρείας έδρασε ως πράκτορας Γ' κατηγορίας

32. Θεοφάνους Δημήτριος. Έδρασε ως οπλίτης χωρίς άλλες διευκρινίσεις

33. Θεοχαρίδης Πέτρος. Διετέλεσε μέλος της Φιλικής Μακεδονικής Εταιρείας και πράκτορας Β΄ τάξης στη μεταφορά του οπλισμού και στην κατασκευή των καταλύματων Συλλόγου «Ορφεύς».

34. Ιακώβου Προκόπιος. Συμμετείχε ως ενεργό μέλος στη Φιλική Μακεδονική Εταιρεία και στο Σύλλογο του “Ορφέα”. Έδρασε ως πράκτορας Β΄ τάξης του προξενείου στη φυγάδευση και στη διάσωση των καταδιωκομένων από τους Τούρκους και τροφοδοτούσε του Έλληνες αντάρτες με τα απαραίτητα υπό οιασδήποτε συνθήκες για τη συνέχιση του αγώνα τους..

35. Ιωαννίδης Θεόδωρος. Έδρασε ως πράκτορας Α΄ τάξης στα πλησιέστερα σλαβόφωνα χωριά συνεργαζόμενος στενά με τον καπετάν Δούκα και με άλλους οπλαρχηγούς της Ανατολικής Μακεδονίας..

36. Καλαϊτζής Άγγελος και η σύζυγός του Βασιλική. Εργάστηκαν οικογενειακώς στον αγώνα με πολλές θυσίες. Διέθεσαν το σπίτι τους για τη φιλοξενία ανταρτών, για τις συσκέψεις των μακεδονομάχων και για την απόκρυψη όπλων. Ο Άγγελος διετέλεσε έμπιστος αγγελιοφόρος του Κέντρου Σερρών ως πράκτορας Γ΄ τάξης στο σώμα προσκόπων του Γ. Βλάχμπει 1903-1909.. Μετέφερε τις εντολές και τις οδηγίες του στους πολιτοφύλακες και στους αντιπροσώπους του αγώνα όλων των χωριών του νομού Σερρών. Σε μια αποστολή χτυπήθηκε και έσπασαν δύο πλευρά του. Για μην αντιληφθούν οι Τούρκοι τον τραυματισμό του τον χειρούργησαν κρυφά πάνω στο τραπέζι του σπιτιού του. Υπηρέτησε και στους Βαλκανικούς πολέμους Επέζησε μέχρι το 1964¹⁹².

37. Κανάκης Μιχαήλ. Υπηρέτησε ως οπλίτης στο σώμα του Π. Ιωαννίδη στο Μακεδονικό αγώνα και μετά στους Βαλκανικούς πολέμους..

38. Καραστογιάννης Δημοσθένης. Διετέλεσε ενεργό μέλος της Φιλικής Μακεδονικής Εταιρείας και του Συλλόγου «Ορφεύς». Έδρασε ως πράκτορας Β΄ τάξης του Προξενείου 1905-1909 στη μεταφορά, στην αποθήκευση των πολεμοφοδίων και στη περίθαλψη των Ελλήνων ανταρτών.

39. Καρατζάς Χρήστος Ήταν μέλος της Μακεδονικής Εταιρείας και έδρασε ως πράκτορας Γ΄ κατηγορίας.

192. Περίληψη από τα απομνημονεύματα της οικογενείας Αγγέλου Καλαϊτζή.

40. Καρεκλάς Δημήτριος. Έδρασε ως οπλίτης στην Ηράκλεια και σκοτώθηκε στην Ηράκλεια Σερρών .

41. Κεφετζής Χρήστος. Έδρασε ως πράκτορας Γ΄Τάξης .

42. Καφταντζής Νικόλαος. Έδρασε ως πράκτορας Γ΄τάξης .

43. Καφταντζής Χρήστος. Συμμετείχε στον αγώνα ως πράκτορας Γ΄τάξης..

44. Αδελφοί Κεχαγιά Κωνσταντίνος και Παναγιώτης. Υπήρξαν ιδρυτικά ενεργά και δραστήρια μέλη του συλλόγου «Ορφεύς» και έδρασαν ως πράκτορες Β΄ τάξης του ελληνικού προξενείου σε πολλούς τομείς. Στη βουλγαρική κατοχή 1940-1944 αντέδρασαν κατά της βουλγαρικής προπαγάνδας και τόνωναν το εθνικό φρόνημα των καταπιεζομένων συμπατριωτών τους.

45. Κιούσης Λάζαρος. Έδρασε ως πράκτορας του Προξενείου Γ΄τάξης.

46. Κόζαρης Ιωάννης. Αγωνίστηκε ως οπλίτης σε διάφορες ελληνικές ανταρτικές ομάδες της Μακεδονίας .

47. Κουκουβάτσιος Πέτρος και Κωνσταντίνος. Ήταν αφοσιωμένα μέλη του συλλόγου «Ορφεύς» και της Φιλικής Μακεδονικής Εταιρείας Ως πράκτορες Β΄ και Γ΄ τάξης του ελληνικού προξενείου Σερρών μετέφερναν πληροφορίες στο προξενείο και στα ανταρτικά σώματα. Φρόντιζαν για την κατασκευή κρυψώνων, τη μεταφορά, την διαφύλαξη και τη διανομή των όπλων στους μακεδονομάχους. Ένα βράδυ περίμενε ο Πέτρος τον καπετάνιο Δούκα στον Αϊ Γιάννη, για να τον οδηγήσει κρυφά στο ελληνικό προξενείο . Τον συνέλαβε η τουρκική περίπολος και τον πίεζε να φανερώσει για ποιο σκοπό βρίσκονταν εκεί. Τους λέγει ότι έχασε τα ζώα του και έψαχνε να τα βρει Τον ξάπλωσαν σαν κατσικάκι δίπλα από ποταμάκι και έβαλαν το μαχαίρι στο λαιμό, για να τον σφάξουν, αλλά δεν πρόδωσε τον ερχομό του καπετάν Δούκα . Επέμεινε στη δικαιολογία του και τον άφησαν.

48. Κούλας Ιωάννης (Νάκης). Ήταν ιδρυτικό μέλος του Ομίλου «ΟΡΦΕΥΣ». Εξυπηρέτησε πολλές ανάγκες του Μακεδονικού Αγώνα. Πρωτοστάτησε στη μεταφορά, την απόκρυψη και τη διανομή των όπλων. Συμμετείχε στην επιτροπή του εμπορικού αποκλεισμού των βουλγαρικών προϊόντων Στη βουλγαρική κατοχή 1941-1944, για να μην υφίσταται τους διωγμούς του κατακτητή, πέρασε δυτικά του Στρυμόνα ποταμού και έμεινε εκεί μέχρι της απε-

λευθέρωσης της Ελλάδας. Πέθανε στις Σέρρες στις 21-5-1960.

49. Κούμλελης Αντώνιος. Ήταν πράκτορας της Γ΄τάξης. Συνεργάζονταν με το ελληνικό προξενείο και με τους οπλαρχηγούς Αθανάσιο και Σοφία Χατζηπανταζή, Δούκα και Βλάχβεη ως πληροφοριοδότης, αγγελιοφόρος και μεταφορέας όπλων. Τον εκτέλεσαν οι Βούλγαροι το 1913.

50. Κουντουράς (Δούπης) Κωνσταντίνος. Διετέλεσε πράκτορας Γ΄τάξης στον αγώνα και συνέβαλε στην εξόντωση σημαίνοντος Βουλγάρου.

51. Κρασάς Παναγιώτης. Έδρασε ως πράκτορας Γ΄τάξης του ελληνικού προξενείου. Εκμεταλλεύτηκε το επάγγελμά του οινοπαραγωγού στην μεταφορά των όπλων, των πολεμοφοδίων και της αλληλογραφίας. Τα έβαζε μέσα στα στενόμακρα μικρά βαρελάκια του κρασιού και τα μετέφερεν οποιαδήποτε ώρα από τον Αθανάσιο Μινόπουλο στα ανταρτικά σώματα του Βλάχβεη και του Δούκα. Τον επισήμαναν οι Βούλγαροι και θέλησαν να το εξοντώσουν με ξυλοδαρμό, αλλά τους ξέφυγε.

52. Κυπαρίσσης Αλέξανδρος και Κυπαρίσσης Γεώργιος. Τα δύο αδέλφια από την Άνω Καμενίκια έδρασαν ως πράκτορες Γ΄τάξης στη μεταφορά των εντολών του προξενείου στα αντάρτικα σώματα. Υπήρξαν στενοί συνεργάτες των καπετανέων Χατζηπανταζή, Δούκα, Βλάχβεη και του Εκτελεστικού Τμήματος της Οργάνωσης του αγώνα στη στρατολόγηση ανδρών για την επάνδρωση των ελληνικών αντάρτικων σωμάτων. Διέθεταν το μαγαζί και το σπίτι τους στο Προξενείο για την απόκρυψη των όπλων και των πολεμοφοδίων του αγώνα, για τις συγκεντρώσεις των αντάρτικων σωμάτων και για την εκπαίδευση των νεοσυλλέκτων ανταρτών. Τους αντιλήφθηκαν οι τουρκικές αρχές και αποπειράθηκαν να τους σκοτώσουν, αλλά απέτυχαν και σκότωσαν το Α. Χριστοδούλου, την ώρα που φρουρούσε το κατάστημα του Γεωργίου. Στη βουλγαρική κατοχή του 1916-1918 ο φρούραρχος των Σερρών, που γνώριζε τη δράση τους, συνέλαβε τον Αλέξανδρο Κυπαρίσση και, αφού τον βασάνισε ανηλεώς, τον εξόρισε. Διέταξε τη φρουρά και έκαψαν το σπίτι της οικογένειας Κυπαρίσση.

53. Λαζάρου Αθανάσιος. Έδρασε ως οπλίτης και σκοτώθηκε στη μάχη του Εμμανουήλ Παπά στις 7 Ιουλίου του 1907.

54. Λάμπας Χρήστος. Διορίστηκε από το ελληνικό προξενείο δάσκαλος στην Άνω Βροντού, αλλά αποπειράθηκαν να τον σκοτώσουν οι Βουλγαρικομητατζήδες. Μετατέθηκε στις Σέρρες και φρόντιζε πάντα να ενθαρρύνει και να φρονιματίζει τους κατοίκους. Διετέλεσε αγγελιαφόρος και πράκτορας

των οπλαρχηγών Βλάχβη, Δούκα και Χατζηπανταζή .

55. Λεπενιώτης Νικόλαος. Διετέλεσε μέλος της Φιλικής Μακεδονικής Εταιρείας και του συλλόγου “Ορφεύς”. Έδρασε ως πράκτορας Γ΄ τάξης στη μεταφορά των πολεμοφοδίων και στη περίθαλψη τραυματισμένων στο σπίτι του μετά από κάθε συμπλοκή.

56. Μαρινίδης Χρήστος. Έδρασε ως οπλίτης του σώματος του Στέργιου Βλάχβη .

57. Μάρκου Κωνσταντίνος. Ήταν πράκτορας Γ΄ τάξης του ελληνικού προξενείου Σερρών και έδρασε στη περιοχή της Δοϊράνης ως οδηγός των ελληνικών ενόπλων ομάδων.

58. Μάρτζιος Ιωάννης. Γεννήθηκε στις Σέρρες. Οι Βούλγαροι δολοφόνησαν τον πατέρα του και έμεινε ορφανός από δεκατεσσάρων ετών. Φοίτησε στο Εθνικό Οικοτροφείο της Αλυστράτης. Συνέχισε την εκπαίδευση του στη στρατιωτική Σχολή του Ναυστάθμου του Πόρου. Επιστρέφοντας στις Σέρρες κατατάχθηκε στο σώμα του κεπετάν Δούκα. Είχε πολλές επιτυχίες του σε επικίνδυνες αποστολές και ιδιαίτερα στις μάχες της Γράτσιανης με την συμμορία του Πάνιτσα. Στη Γράτσιανη αναδείχθηκε πρωτοπαλικάρο και υπαρχηγός ομάδας του αντάρτικου σώματος. Αναγνωρίστηκε ως οπλαρχηγός Α΄ τάξης.

59. Ματσαρόκος Νικόλαος. Υπηρέτησε ως οπλίτης στα αντάρτικα σώματα των καπετανέων Δούκα και Χατζηπανταζή στη περιφέρεια Σερρών και Παγγαίου.

60. Μαυρίδης Απόστολος. Υπηρέτησε ως οπλίτης στο αντάρτικο σώμα του Ιωαννίδη κατά τα έτη 1903-1909 και 1912-1913.

61. Μάτσιγκας Ιωάννης, και Μπόμπας Ιωάννης. Έδρασαν ως πράκτορες Γ΄ τάξης..

62. Μελισσάς (Βαλτζής) Κωνσταντίνος, Μουτζουρίδης Δημήτριος. Υπηρέτησαν ως πράκτορες Β΄ τάξης..

63. Μέλφος Δημοσθένης. Συμμετείχε στον Μακεδονικό Αγώνα ως πράκτορας Α΄ τάξης.

64. Μηνάς Μιλτιάδης. Εργάστηκε από έφηβος στον Μακεδονικό Αγώνα με το ψευδώνυμο «Σατανάς». Εκτέλεσε πολλές αποστολές με κίνδυνο της

ζωής του. Στους βαλκανικούς πολέμους κατετάγη εθελοντής στο τάγμα των ευζώνων του Βελισαρίου και έλαβε ενεργό μέρος στις μάχες Μπιζανίου, Λαχανά, Κιλκίς, Μπέλες, Κρέσνας και Τζουμαγιάς. Του δόθηκαν κατ' επανάληψη μετάλλια, βραβεία και έπαινοι για τον ηρωισμό, το θάρρος και την αυταπάρνησή του σ' όλους τους αγώνες. Οι Βούλγαροι τον φυλάκισαν το 1941. Μέχρι τα γεράματά του συμμετείχε σ' όλες τις εθνικές εκδηλώσεις σαν να ήταν νέος¹⁹³.

65. Μουντζουρίδης Δημήτριος. Βοήθησε τα ως Β' πράκτορας στο Μακεδονικό αγώνα.

66. Μπαμπαλίδης Γεώργιος. Έδρασε με το ψευδώνυμο «Συμπέθερος», ως πράκτορας Β' τάξης. Διέσχιζε πεζοπορώντας ως σύνδεσμος και αγγελιοφόρος όλο το νομό Σερρών. Παρουσιαζόνταν σε κοινούς χώρους για να έχει το άλλοθι και πήγαινε αμέσως σε επικίνδυνες αποστολές δολιοφθοράς κατά των Βουλγάρων. Τραυματίστηκε στη μάχη της Πεπονιάς και συνελήφθηκε. Φυλακίστηκε μόνο έξι μήνες, επειδή πρόλαβε και έκρυψε το όπλο του σε ένα διερχόμενο αλογόκαρο. Τιμήθηκε με το μετάλλιο του Μακεδονικού Αγώνα¹⁹⁴.

67. Μπόμπας Ιωάννης. Συνέδραμε στον Μακεδονικό Αγώνα ως πράκτορας Γ' τάξης.

68. Μπουλασίκης Θεόδωρος. Διετέλεσε ομαδάρχης έξι οπλιτών του αντάρτικου σώματος του καπετάν Δούκα. Έδρασε στις αρχές του 1908 στις περιοχές των Σερρών και της Νέας Ζίχνης.

69. Νικολαΐδης Ανδρέας. Έδρασε ως πράκτορας Γ' τάξης στις διαταγές του ομαδάρχη Θ. Αραμπατζόγλου του οποίου προμήθευε τους οπλίτες του με πολεμικό υλικό και τρόφιμα.

70. Ντερμετζής Βασίλειος, Πέτρου Ευαγγελος. Έδρασαν στο Μακεδονικό Αγώνα ως οπλίτες σε διάφορα ανταρτικά σώματα. Ο πρώτος στον Καπετάνιο Δούκα.

71. Πανταφεύγας Γεώργιος. Ως πράκτορας Γ' τάξης φρόντιζε για την περίθαλψη των αρρώστων και τραυματισμένων μαχητών καθώς και για την ταφή των νεκρών. Συνελήφθη από τους Τούρκους και φυλακίστηκε στο Επταπύργιο Θεσσαλονίκης.

193. Ένθα ανωτέρω.

194. Περίληψη από τα απομνημονεύματα της οικογενείας Γεωργίου Μπαμπαλίδη.

72. Παντόπουλος Αστέριος. Έδρασε στον αγώνα ως πράκτορας Β΄ τάξης

73. Παπαδημητρίου Φωτεινή. Ήταν δασκάλα στη Κοίμηση του νομού Σερρών και έδρασε στον αγώνα ως πράκτορας Β΄ τάξης Συνεργάζονταν με το Σχολάρχη του Σιδηροκάστρου Β. Γεροβασιλείου και με το Μητροπολίτη Ειρηναίο Παντολέοντας.

74. Παπα-Επαμεινώντας. Υπηρετούσε ως αρχιμανδρίτης στις Σέρρες και συνέδραμε στα ελληνικά ανταρτικά ως πράκτορας Γ΄ τάξης

75. Παπάζογλου Ιωάννης. Ήταν Σερραίος χονδρέμπορος από διακεκριμένη ευκατάστατη οικογένεια, που συνδέονταν με προσωπικότητες των Σερρών. Ήταν μέλος της Φιλικής Εταιρείας του Μακεδονικού Αγώνα, του μουσικογυμναστικού συλλόγου “Ορφέα” Σερρών και έμπιστος διερμηνέας και συνεργάτης του ελληνικού προξενείου Σερρών. Ήταν ένας από τους ακούραστους πρωτοστάτες του Μακεδονικού Αγώνα. Πρωτοστάτησε στη μεταφορά, στην αποθήκευση και στην διανομή των όπλων από το 1905 ως το 1908. Κατασκεύασε με άλλους Ορφείς ιδιοχείρως τις κρύπτες των όπλων. Βοήθησε τα αντάρτικα σώματα στην εξασφάλιση καταλυμάτων, εφοδιασμού τροφών, ενδυμάτων και πολεμοφοδίων στις δύσκολες στιγμές των καταδιώξεών τους από το τουρκικό στρατό. Εξετέλεσε πολλές επικίνδυνες αποστολές περίθαλψης τραυματιών, φιλοξενίας και συμπαραστάσεως των αντάρτικων σωμάτων. Ήταν ψυχή του αγώνα μέρα και νύκτα.

Ακαταπρόνοητα και αδιάλειπτα εργάζονταν ανιδιοτελώς με αφοσίωση και ενθουσιασμό στην οργάνωση για την επιτυχή έκβαση του αγώνα. Ήταν το παράδειγμα για όλους¹⁹⁵. Διέθετε όλο το χρόνο και όλη την ενεργητικότητα και δραστηριότητα στον αγώνα και παραμελούσε τις εμπορικές επιχειρήσεις του. Απολάμβανε όμως αμέριστη αγάπη και εκτίμηση από όλους τους πολίτες. Τον συκοφάντησε ο Βούλγαρος Θεοδώρωφ στους Τούρκους και τον φυλάκισαν για ένα εξάμηνο, αλλά αθωώθηκε από το έκτακτο δικαστήριο, που κλήθηκε να τον δικάσει.

Την εποχή των Νεοτούρκων διετέλεσε κατάσκοπος του προξενείου Σερρών. Στα μέσα Δεκεμβρίου του 1909 βρισκόταν στη Θεσσαλονίκη για εμπειρευτική αποστολή κατασκοπείας από την ελληνική κυβέρνηση. Συνεργαζόταν με τους γνωστούς του Νεότουρκους αξιωματικούς και μάθαινε από πρώτο χέρι το μακρόπνοο πρόγραμμα αυτών. Με αυτές τις πληροφορίες ενημέρωνε ο πρόξενος Σαχτούρης την ελληνική κυβέρνηση.

Επειδή τις ημέρες εκείνες εκτελέστηκε από το Ελληνικό Κομιτάτο ο συνεργάτης των Νεοτούρκων Αλέξανδρος Ευρυθιώτης, οι Νεότουρκοι σε αν-

195. Φλωριά δημοσθ. Έθεση προς το Υπουργείο Εθνικής Αμύνης

τεκδίκηση δολοφόνησαν τον 36χρονο Ιωάννη Παπαζογλου. Τον παρακολουθούσαν και κατά την έξοδό του από τον κινηματογράφο του Λευκού Πύργου στην προκουαία τον πλησίασαν ο διευθυντής του δολοφονικού τμήματος του Νεοτουρκικού Κομιτάτου με ένα άλλον αξιωματικό και τον πυροβόλησαν εξ επαφής στο στήθος με τέσσερες σφαίρες. Τον πέταξαν ζωντανό στη θάλασσα. Στο άκουσμα των πυροβολισμών έτρεξαν από τα παρακείμενα καφενεία θαμώνες και διέκριναν στη θάλασσα ένα πτώμα. Το ανέσυραν και το μετέφεραν στο νάρθηκα του ναού της Νέας Παναγίας. Έγινε μεγάλη αναστάτωση στη Θεσσαλονίκη. Οι Νεότουρκοι, για τα μάτια του κόσμου, άρχισαν τις συλλήψεις, τις ανακρίσεις και τις απελάσεις στους δήθεν ύποπτους. Έριξαν την ευθύνη στη διχόνοια των Ελλήνων και απείλησαν ότι θα προβούν σε σφαγή των κατοίκων της Θεσσαλονίκης, αν εξεγερθούν οι Έλληνες. Όλα αποσιωπήθηκαν, παρότι αυτόπτες μάρτυρες είδαν τους δολοφόνους αξιωματικούς Τούρκους. Την επόμενη μέρα, με έξοδα του Γενικού Ελληνικού προξενείου και την παρουσία πολλών Θεσσαλονικιών και παρεπιδημούντων Σερραίων μετά της πολυμελούς οικογένειας του έγινε επίσημα η κηδεία του με πολύ βαθειά θλίψη και συγκίνηση. Η μάνα του ήταν τυφλή. Κάηκε ζωντανή από τους Βουλγάρους στις 28-6-1913 μαζί με το σπίτι της.

76. Παπαζογλου Ιωάννης. Έτερος Παπαζογλου ανέπτυξε δράση πράκτορα Γ΄τάξης

77. Παπαναστασίου Καμτζούρης. Έδρασε στο μακεδονικό αγώνα ως πράκτορας Γ΄τάξης

78. Παπαναστασόπουλος Νικόλαος, Πασχαλούδας Πασχάλης, Πάντζιος Πέτρος. Συμμετείχαν στο Μακεδονικό Αγώνα ως πράκτορες Γ΄τάξης

79. Παπαστέφανος Στέφανος. Έδρασε ως πράκτορας Β΄τάξης

80. Πασχαλούδας Πασχάλης. Ήταν κληρικός και έδρασε από το 1906-1909 ως πράκτορας Γ΄τάξης στη μεταφορά των όπλων .

81. Πάτκας Βασίλειος. Έδρασε ως οπλίτης του σώματος του Δούκα το 1906-1908 και διακρίθηκε στις μάχες της Πίρσιοβας και της Μικρόπολης

82. Πέντζος Δημήτριος. Έδρασε ως πράκτορας Γ΄τάξης ως οδηγός των ανταρτικών σωμάτων και μεταφορέας του οπλισμού και πυρομαχικών . Στη μάχη της Καμενίκιας τον συνέλαβαν οι Τούρκοι και δικάστηκε σε ισόβια δεσμά, αλλά με την ανακήρυξη του Συντάγματος του 1908 αφέθηκε ελεύθερος

83. Πέντζος Πέτρος. Ήταν μακεδονομάχος οπλαρχηγός από την Κάτω Καμενίκια Σερρών. Διέθεσε την κινητή και ακίνητη περιουσία και κυρίως τον εαυτό του για την επιτυχία του Μακεδονικού αγώνα. Η καπναποθήκη του ήταν γιατίκι όπου κρύβονταν τα μαχητικά αντάρτικα σώματα. Το ιδιόκτητο καφενείο του «Λέσχη Νίκη» στην οδό Καπετάν Μητρούση, και η κατοικία του, δίπλα από το ναό της Ευαγγελιστριάς, χρησιμοποιούνταν για τις μυστικές συναντήσεις των μακεδονομάχων αγωνιστών. Οι Βούλγαροι από μίσος έκαψαν την καπναποθήκη και το καφενείο δύο φορές, το 1917 και το 1941.

Συνεργάζονταν στον αγώνα με πολλούς από τα γύρω χωριά: 1) στην Άνω και Κάτω Καμήλα με τους αδελφούς Θωμά και Ηλία Πάντζιο, Πανταζή Πανταζή, Πασχάλη Πανταζή του Ιωάννου, Γιοβάνη Χότζα και Ευάγγελο Γότσο, 2) στο Δημητρίτσι με το Γεώργιο Γκούρμη και άλλους, 3) στα Καλά Δένδρα με τους Κοτζάμ Παπά, Αργύριο Γκάτσιο και Στέργιο Παπαδόπουλο, 4) στη Σκοτούσα με τους Πέτρο Χατζηπανταζή, Αντώνιο Φουντούλη και άλλους. Εξαγόρασε ακόμη και το Λάζο από την Μονοκκλησιά, μέλος του βουλγαρικού κομιτάτου, για να του μεταδίδει όλα τα μυστικά των κομιτατζήδων. Η δράση του ήταν αποτελεσματική

84. Περδικάρης Ορέστης. Έδρασε ως πράκτορας Β τάξης στο Μακεδονικό αγώνα. Ήταν μέλος του Συλλόγου Ορφέα και της Φιλικής Μακεδονικής Εταιρείας. Περιέθαλψε και φυγάδευσε καταδιωκόμενους από τους Τούρκους αγωνιστές Έλληνες αντάρτες.

85. Πέτρον Ευάγγελος. Αγωνίστηκε ως οπλίτης. Διέθετε το παντοπωλείο του ως αίθουσα συγκεντρώσεως των οπλαρχηγών και αποθήκη πυρομαχικών. Συνεργάστηκε με τον Αθανασιο και την Σοφία Χατζηπανταζή, τους Γκοτζάρη, Ναλμπάντη, Παράσχου

86. Πούλιος Γεώργιος. Συμμετείχε στον Μακεδονικό αγώνα ως πράκτορας Γ' τάξης.

87. Σίμου Γεώργιος. Συμμετείχε στον αγώνα ως πράκτορας Β' τάξεως.

88. Σκάρδης Δημήτριος. Έδρασε ως οπλίτης

89. Σκόρδας Μιλτιάδης. Βοήθησε τα ανταρτικά σώματα της περιοχής Νέας Ζίχνης ως πράκτορας Α' τάξης και συμμετείχε στο Βαλκανικό πόλεμο ως πρόσκοπος στο σώμα του κεπετανίου Δούκα.

90. Σταμούλης Κωνσταντίνος. Πρωτότοκος υιός του εμποροβιομηχάνου (Αλευροποιεία) και γαιοκτήμονα Βασιλείου Σταμούλη. Γεννήθηκε το 1876. Αποφοίτησε από το Γυμνάσιο Σερρών. Μιλούσε άπταιστα τουρκικά γαλλικά και γερμανικά. Ήταν ευφυέστατος εμπορικός νους, που γρήγορα απέκτησε την εκτίμηση των Ελλήνων συμπολιτών του και των Τούρκων βέηδων (τσιφλικάδων), στους οποίους χορηγούσε δάνεια. Του τα εξοφλούσαν με την παράδοση των γεωργικών τους προϊόντων.

Κων/νος Σταμούλης

Εκλέγονταν ως μέλος της δημογεροντίας και έφορος των σχολείων. Όταν πέθανε ο πατέρας του το 1901, ανέλαβε ως κηδεμόνας των ανηλίκων αδελφών του τη διαχείριση της κινητής και ακίνητης περιουσίας. Επιδόθηκε ακόμη και σε τραπεζικές επιχειρήσεις. Αντιπροσώπευσε στις Σέρρες το παράρτημα Θεσσαλονίκης της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος. Μετά από 3 χρόνια το 1909 ίδρυσε το υποκατάστημα Τράπεζας της Ανατολής στις Σέρρες με διευθυντή τον Δημήτρη Γκίνη από τη Θεσσαλονίκη, θείο του τέως γυμνασιάρχη του Γυμνασίου Θηλέων Σερρών Νοκολάου Γκίνη. Τη διαχείριση των επιχειρήσεων “Β. Σταμούλη και υιών” την ανέθεσε στα δύο μικρότερα αδέρφια του, τον Δημήτριο και τον Σταμούλη.

Ήταν ένθερμος και ενθουσιώδης πατριώτης. Από τις αρχές του Μακεδονικού Αγώνα (1904) εξελέγη μέλος του ανώτερου συμβουλίου. Προσέφερε πάρα πολλές υπηρεσίες στον αγώνα. Το 1907 παραπέμφθηκε στο ανώτερο πολιτικό δικαστήριο της Θεσσαλονίκης για υποκίνηση στάσης, αλλά αθώωθηκε. Το 1913 συνελήφθη από τους Βουλγάρους μαζί με άλλους προκρίτους και στελέχη του αγώνα, τον Λεωνίδα Παπαπαύλου, γυμνασιάρχη, τον Αναστάσιο Χρυσάφη, ιατρό, το Νέστορα Φωκά, φαρμακοποιό, και άλλους. Στην αποχώρησή τους οι Βούλγαροι τον πήραν αλυσοδεμένο αιχμάλωτο για τη Βουλγαρία. Τον σκότωσαν στο Λιμπούννοβο με τον υποκόπανο του όπλου στο δρόμο¹⁹⁶.

91. Σταυρίδης Δημήτριος. Εργάστηκε στον αγώνα ως πράκτορας Γ΄ τάξης.

196. Βλ. σχετικά με την περιγραφή της ανακάλυψης των πτωμάτων, μεταξύ άλλων του Παπαπαύλου, του Χρυσάφη και του Φωκά, όσα εκτέθηκαν παραπάνω (: διήγηση του Γάλλου δημοσιογράφου Γεωργίου Μπουτώ) στο πλαίσιο της βιογραφίας του Αναστασίου Χρυσάφη. Βλ. εν γένει Πέτρου Πέννα, Ιστορία των Σερρών, Αθήναι 1966, σελ. 346.

92. Σωτηρίου (Μπιρμπίλης ή Μαρκάδας) Δημήτριος. Αγωνίστηκε ως οπλίτης στο Μακεδονικό Αγώνα.

93. Τασάκος Χριστόδουλος. Έδρασε στον Μακεδονικό αγώνα ως πράκτορας Γ΄τάξεως και το σκότωσαν. για εκδίκηση οι Τούρκοι..

94. Τέγος Νικόλαος. Ήταν μέλος της Φιλικής Μακεδονικής Εταιρείας και οργανωτής του συλλόγου “Ορφεύς”. Έδρασε ως πράκτορας Β΄τάξης στην μεταφορά και την απόκρυψη των όπλων και στην περίθαλψη και και τη φυγέδευση των αγωνιστών.

95. Τζιντζής Γεώργιος. Διετέλεσε οδηγός του οπλαρχηγού Δουκα από το 1903-1907 Κατά την συμπλοκή με το σώμα του Βουλγαροκομητατζή Τάσικα συνελήφθη από τους Τούρκους και φυλακίστηκε .

96. Τσαρίκας Δηήτριος. Συνεργάστηκε ως πράκτορας πληροφοριοδότης Γ΄τάξης με το σώμα του καπετάνιου Δούκα . Καταδιώχτηκε από τους Βουλγάρους αγρίως.

97. Τσιάκας Νικόλαος. Προσέφερε πολλές υπηρεσίες στον αγώνα ως πράκτορας Β΄τάξης

98. Τσίλης Βασίλειος. Στρατολογήθηκε ως αντάρτης στη Μπογδανίτσα το 1909 και έλαβε μέρος ως οπλίτης στον αγώνα .

99. Τσολακίδης Χριστόδουλος. Υπηρέτησε ως οπλίτης στο αντάρτικο σώμα του καπετάνιου Δούκα και έλαβε μέρος στις επιχειρήσεις και στις συμπλοκές εναντίον του βουλγαροκομιτατζή Πανίτσα στο Αγιοχώρι και στη Πίρσιοβα.

100. Τσομπανόπουλος Κωνσταντίνος. Ως οπλίτης του αντάρτικου σώματος του καπετάνιου Δούκα τραυματίστηκε στις συγκρούσεις με τους κομητατζήδες. Ήταν ακαταπόνητος διώκτης των Βουλγάρων στο Μακεδονικό Αγώνα, αλλά και στο Β παγκόσμιο πόλεμο του 1941-1944. Τον δολοφόνησαν οι Βούλγαροι.

101. Φράγκος Γεώργιος. Συνέδραμε από το 1903-1908 στη μετεφορά όπλων, πυρομαχικών και πληροφοριών ως πράκτορας Γ΄τάξης στα σώματα των καπετανέων Βλάχμπεή και Δούκα.

102. Χαριζάνης Βασίλειος. Ως πράκτορας Γ΄τάξης βοήθησε τα ανταρτικά σώματα .

103. Χατζηθωμάς Ιωάννης. Ανέπτυξε αξιόλογο δράση.ως πράκτορας Γ΄τάξης

104. Χατζηστεργίου Αθανάσιος. Υπηρέτησε στο σώμα του καπετάν Μητρούση, αλλά το 1907 συνελήφθη από τους Τούρκους και φυλακίσθηκε.

105. Χατζηστεργίου Οικονόμος. Ήταν μέλος της Μακεδονικής Φιλικής Εταιρείας και του συλλόγου “Ορφεύς”. Έδρασε στη μεταφορά των όπλων και των πολεμοφοδίων ως πράκτορας Β΄τάξης .

106. Χατζηφώτη Ζωή. Ως πράκτορας Γ΄τάξης διέθεσε την κατοικία της για κατάλυμα των ανταρτών και για οπλαποθήκη του Μακεδονικού Αγώνα κατά τα έτη 1906-1908.

107. Χρηστίδης Νικόλαος. Ήταν μέλος της τοπικής Εθνικής Επιτροπής και ως πράκτορας Γ΄τάξης διέθετε την κατοικία του άσυλο για τους Έλληνες αντάρτες. Ως γιατρός πολλές φορές προσέφερε τις ιατρικές του υπηρεσίες σε τραυματισμένους μακεδονομάχους. Στο τραυματισμό του καπετάνιου Χατζηπαντζή κλήθηκε ως γιατρός του.

108. Χρηστίδης Νικόλαος. Συμμετείχε στον αγώνα κατά των Βουλγάρων ως πράκτορας Β΄τάξης .

109. Χρήστου Νικόλαος. Αγωνίστηκε ως οπλίτης σε αντάρτικη ομάδα .

110. Χρυσάφης Αναστάσιος. Ως πράκτορας Γ΄τάξης ανέπτυξε αξιόλογη δράση. (Για το ιατρό Αναστάσιο Χρυσάφη δείτε στο κεφάλαιο “Οι μακεδονομάχοι των Σερραίων”)

111. Χρυσοχόου Νικόλαος. Έδρασε στο Μακεδονικό Αγώνα ως πράκτορας Β΄τάξης..

Περίληπτική αναφορά των πρακτόρων της πόλεως Σερρών κατά τάξη

α) Α΄τάξης: Αργυριάδης Οδυσσέας, Βλαχόπουλος Θωμάς, Μέλφος Δημοσθένης, Μερτζιος Ιωάννης, Παπαζογλου Ιωάννης, Σκόρδας Μιλτιάδης κ.λ.π..

β) Β' τάξης: Αναστασίου Γεώργιος, Βαγιάννης Βασίλειος, Ζιάκας Βασίλειος, Ιακώβου Προκόπιος, Καραστογιάννης Δημοσθένης, Κουκουβάτσιος Πέτρος, Μελισσάς Κωντίνος, Μαντζαρίδης, Μεταλλίδης Γεώργιος, Παντόπουλος Αστέριος, Παπαστέφος Στέφανος, Πάτκας Βασίλειος, Περδικάρης Ορέστης, Πέτρου Ευάγγελος, Σίμου Γεώργιος, Τέγος Νικόλαος, Τσιάκας Νικόλαος, Χατζηπαπαστεργίου Οικονόμος, Χριστίδης Νικόλαος, Χρυσοχόου Νικόλαος.

γ) Γ' τάξης: Αγορασστός Σπυρίδων, Βαρσάμης Ιωάννης, Βασιλείου Αθανάσιος, Βασματζής Γεώργιος, Βλάχος Γεώργιος, Γεωργιάδης Ανθιμος, Γεωργιάδης Στέφανος, Γραμμένος Δημήτριος, Δημητριάδης Κωνσταντίνος, Ζιάκας Στέργιος, Ζλάτκος Γεώργιος, Καλαϊτζής Άγγελος και Βασιλική, Καρατζάς Χρήστος, Καφετζής Χρήστος, Καφταντζής Νικόλαος, Καφταντζής Χρήστος, Κιούσης Λαζαρος, Κουκουκοβάτσιος Κωνσταντίνος, Κούμλελης Αντώνιος Κουντουράς (Δούπης) Κωνσταντίνος, Κυπαρίσης Αλέξανδρος και Γεώργιος Λεπινιώτης Νικόλαος Μάρκος Κωσταντίνος Μάτσιγκας Ιωάννης. Μπομπότας Ιωάννης. Νικολαΐδης Ανδρέας. Ντότσιος Αντώνιος, Παπααναστασίου, Καμτζούρης, Παπαεπαμεινόνδας, Παπαναστασόπουλος Νικόλαος, Πανταφεύγας Γεώργιος, Πασχαλούδας Πασχάλης, Πέντζος Δημήτριος, Πούλιος Γεώργιος, Σταυρίδης Δημήτριος, Τζιντζής Γεώργιος, Τσαρίκας Δημήτριος, Τσιάκας Χριστόδουλος, Φράγκος Γεώργιος, Χαριζάνης Βασίλειος, Χατζηθωμάς Ιωάννης, Χατζηφώτη Ζωή.

Β. Μακεδονομάχοι οπλίτες , πράκτορες των κομποπόλεων και των χωριών του νομού Σερρών

Διετέλεσαν στον Μακεδονικό αγώνα του Νομού Σερρών οπλίτες , αντάρτες σωμάτων, μυστικοί πράκτορες, συλλογής πληροφοριών, μεταφοράς, αποκρύψεως στις κατοικίες των και διανομής των όπλων , πυρομαχικών, ειδών επισιτισμού, αγγελιοφόροι οδηγοί και φιλοξενούντες των αντάρτικων σωμάτων. Προσέφεραν με ενθουσιασμό πολλές επικίνδυνες για τη ζωή τους υπηρεσίες. Πολλοί συνελήφθησαν από τους Τούρκους, δικάστηκαν, φυλακίστηκαν εκτελέστηκαν ή δολοφονήθηκαν από τους κομιτατζήδες. Τους αναφέρουμε κατά αλφαβητική σειρά των χωριών και των επιθέτων αυτών σε κάθε χωριό. Για να απονέμηθεί το δίκαιο της ενεργού συμμετοχής των μακεδονομάχων του νομού Σερρών στον αγώνα, καταχωρήθηκαν κατά το δυνατόν τα ονόματα αυτών στο κεφάλαιο «Μακεδονομάχοι οπλίτες, πράκτορες του Νομού Σερρών» Ως ιστορικές πηγές της δράσεώς των χρησιμοποιήθηκαν κατ' αρχάς οι προσωπικές των συνευτεύξεις, που είχαν με τον συγγραφέα, όταν ζούσαν, ή τα παραδοθέντα στο Σύλλογο Μακεδονομάχων Σερρών οικογενειακά τους απομνημονεύματα. Για δε τους άλλους οι πληροφορίες περί της δράσεως των αντλήθηκαν από το βιβλίο της Εταιρείας Μα-

κεδονικών Σπουδών «Αφανείς Μακεδονομάχοι 1904-1913», το οποίο βασίστηκε στα αρχεία του Γενικού Επιτελείου Στρατού, στο αρχείο του Δ. Ε. Π. Α. Θ. Α και στις επετηρίδες των Συλλόγων των Μακεδονομάχων. Αν παραλείφθηκε κάποιος και αδικήθηκε, είναι λυπηρόν. Οφείλεται σε κάποια παράλειψη του ιδίου ή των οικογενείας του, που δεν δηλώθηκε ως μακεδονομάχος στις αρμόδιες αρχές.

α) Άγιο Πνεύμα (Βεζνίκο)

112. Βαδιάκας Σωτήριος του Πολυχρόνη, Διάγκος Κωνσταντίνος του Γεωργίου, Κιουτσούκης Χρήστος του Κωνσταντίνου, Κουλούδας Χρήστος του Κωνσταντίνου, Μενεξές Αθανάσιος του Μενεξέ, Μπάτκος Βασίλειος του Στεργίου, Μουξιάς Γεώργιος του Ζαμπάκη, Παπακυριάκου Βασίλειος του Κυριάκου, Τσιμπίσης Δημήτριος του Αθανασίου και Τσιτσαρής Νικόλαος του Φωτίου¹⁹⁷. Έδρασαν ως τροφοδότες μεταφορείς όπλων, οδηγοί σύνδεσμοι και αγγελιοφόροι των αντάρτικων σωμάτων του Μακεδονικού αγώνα ως πράκτορες διαφόρων τάξεων στο Μενοίκιο όρος και σε άλλα χωριά μέρη του,

113. Μαρκάδας Δημήτριος (1879-1964). Διετέλεσε σύνδεσμος του ελληνικού προξενείου Σερρών με τα αντάρτικα σώματα της περιφέρειας. Έδρασε ως πράκτορας Γ' τάξη σε πολλές αποστολές ως αγγελιοφόρος. Χρησιμοποιήθηκε από τον καπετάνιο Δούκα Ζέρβα ως εκτελεστικό όργανο και οδηγός της ομάδας του. Υπέστη κρυοπαγήματα στα πόδια και του τα ακρωτηρίασαν. Δικάστηκε στη Δράμα από τους Βουλγάρους και γλίτωσε ως εκ θαύματος από την αγχόνη

β) Αγιοχώρι

114. Στόγιας Αθανάσιος. Υπηρέτησε στον αγώνα ως αγγελιοφόρος του καπετάν Δούκα και του μητροπολίτη Δράμας Χρυσοστόμου. Καταπιέστηκαν με τον ιερέα του χωριού του Παπαϊωάννη να προσχωρήσουν στην Εξarchία αλλά αρνήθηκαν. Έφυγε μόνος του στην Αλυστράτη. Τον Παπαϊωάννη τον έσφαξαν. Από την Αλυστράτη παρακολουθούσε τις κινήσεις της ομάδας του Βοεβόδα Πάνιτσα. Στις 12-1-1909 εντόπισε το κρησφύγετό της ομάδας στο Αγιοχώρι και ενημέρωσε τον Καπετάν Δούκα. Στη μάχη, που έγινε, κήκαν τρία σπίτια και εξοντώθηκε η συμμορία του Πάνιτσα. Οι Βούλγαροι το 1917 του δήμευσαν την περιουσία και τον πήραν ως όμηρο. Στις 29-9-1941 τον εκτέλεσαν στην Αλυστράτη¹⁹⁸.

197. Α. Ψαθά-Β.Μητρακλή. Άγιο Πνεύμα Σερρών (Ιστορία, λαογραφία της Κοινότητας Σερρών 1979 σ.12.

198. Περιήληψη από τα απομνημονεύματα της οικογενείας Στόγια Αθανασίου.

115. Παπαγεωργίου Μαρίνος. Έδρασε ως πράκτορας Γ΄ τάξεως συνεργαζόμενος με τον καπετάνιο Δούκα. Ήταν δάσκαλος και στενός συνεργάτης του Κομιτάτου Αθηνών. Συμμετείχε στο Μακεδονικό Αγώνα της Αλυστράτης, όπου και δολοφονήθηκε από τους Βουλγάρους το Μάρτιο του 1906.

116. Χριστοδούλου Δημήτριος. Δάσκαλος και συνεργάτης του Κομιτάτου Αθηνών έδρασε ως πράκτορας της Γ΄τάξεως του Μακεδονικού Αγώνα στο Αλυστράτη και στο Αγιοχώρι. Τον δολοφόνησαν οι Βούλγαροι.

γ) Αγριανή

117. Καπίκης Πέτρος. Έδρασε ως πράκτορας της Γ΄τάξεως στο χωριό του

118. Καριοφύλης Μποζίκης. Συνέδραμε στον αγώνα των ελληνικών ανταρτικών σωμάτων ως πράκτορας της Γ΄τάξης.

119. Φιλιππίδης Ευάγγελος. ήταν ιερέας της Αγριανής. Έδρασε ως πληροφοριοδότης και οδηγός διαφόρων ανταρτικών σωμάτων στην Αγριανή. Οι 80 οικογένειες του χωριού προσχώρησαν στη Βουλγαρική Εξαρχία από τη πίεση των Βουλγαροκομιτατζήδων. Οι άλλες 100 παρέμειναν πιστές στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, παρότι κινδύνευε η ζωή τους από τους Βουλγαροκομιτατζήδες. Ο Παπαευάγγελος ενημέρωσε τον Καϊμακάμη της Ζίχνης και ζήτησε προστασία. Οι Τούρκοι σιώπησαν, γιατί βοηθούσαν τους Βουλγάρους. Του απαγόρευσαν να φύγει από το χωριό του έτσι, ώστε να μην μπορεί να προσφύγει σε άλλη αρχή. Οι Βουλγαροκομιτατζήδες του Σκριτζόβου (Σκοπιάς) επιτέθηκαν στην Αγριανή στις 12-12-1906 με επικεφαλής το σχισματικό ιερέα τους, για να σκοτώσουν όσους αντιδρούσαν στα σχέδιά τους. Ο ιερέας τους φώναζε: «Σκοτώστε τον Παπαβαγγέλη πρώτα». Πυρπόλησαν το σπίτι του και έκαψαν ζωντανή τη γυναίκα του τη Φωτεινή. Διέφυγε το θάνατο ο ίδιος, ως εκ θαύματος. Έκαψαν τα σπίτια του Καραφύλη, του Άγγελου και του Αντωνίου. Κάηκαν ζωντανοί οι γονείς του πρώτου και δύο παιδιά του δεύτερου¹⁹⁹.

Η οικογένεια Φιλιππίδη ήταν πολυμελής και προσέφεραν πολλές υπηρεσίες στο Μακεδονικό Αγώνα. Ήταν ο Θεόδωρος Φιλιππίδης, Δημήτριος Φιλιππίδης. Αθανάσιος Φιλιππίδης

120. Φιλιππίδης Δημήτριος. Τη βραδιά της επίθεσης των Βουλγαροκομιτατζήδων στην Αγριανή (14/12/1906) ο δάσκαλος του χωριού Δημήτριος Φι-

199. Αναφέρω λεπτομέρειες για τη δράση της οικογένειας του ιερέως Φιλιππίδη Ευαγγέλου, επειδή μου εμπιστεύτηκαν για λίγες μέρες προ τεσσαρακονταετίας το οικογενειακό τους αρχείο και άντλησα πολλές ιστορικές πληροφορίες

λιππίδης με τη δασκάλα γυναίκα του Αγγελική αμύνθηκαν ένοπλοι στο σπίτι τους. Οι Βούλγαροι προσπαθούσαν να τους κάψουν ζωντανούς με βόμβες πετρελαίου. Τέσσερις ώρες πολεμούσαν, μέχρις που τελείωσαν τα πυρομαχικά τους. Η Αγγελική πήγε στην αποθήκη να φέρει πυρομαχικά, αλλά μια σφαίρα του εχθρού την χτύπησε στο γόνατο. Όταν πήρε φωτιά το σπίτι τους, ο σύζυγος με τη κόρη τους την μετέφεραν στο διπλανό σπίτι.

Πονούσε πάρα πολύ η Αγγελική. Την μετέφεραν με φορείο στο νοσοκομείο των Σερρών, αλλά καθοδόν ζήτησε να περνούν μέσα από τα χωριά. Μιλούσε στους κατοίκους και ιδιαίτερα στις γυναίκες με πατριωτικό ενθουσιασμό. Τους συνιστούσε να αγωνιστούν μέχρι θυσίας, για να υπερασπίσουν τη πίστη και το έθνος τους. Ένωθε ευτυχής, που αιμορραγούσε από το γόνατο για την πατρίδα. Οι γυναίκες με σεβασμό της φιλούσαν το χέρι. Από τις Σέρρες την μετέφεραν στο νοσοκομείο της Θεσσαλονίκης. Επουλώθηκε μεν το τραύμα της, αλλά απρόοπτα έπαθε εμβολή και πέθανε στα τέλη Ιανουαρίου του 1907. Της έγινε πάνδημο μνημόσυνο στο Παλιό Μητροπολιτικό ναό Σερρών²⁰⁰.

121. Φιλίππιδης Αθανάσιος. Τη νύχτα της 12ης Δεκεμβρίου 1906 ο Αθανάσιος Φιλίππιδης συζητούσε με την οικογένειά του στο σπίτι του τα γεγονότα της επίθεσης των Βουλγαροκομιτατζήδων στη Πεντάπολη. Τη στιγμή εκείνη άρχισαν οι Βουλγαροκομιτατζήδες την επίθεση στο χωριό του. Πυροβόλησαν στο παράθυρο του Αθανασίου και έριξαν δύο χειροβομβίδες, για να εξοντώσουν όλη την οικογένειά του. Οι χειροβομβίδες δεν βρήκαν το στόχο τους και χτυπήσαν στο τοίχο. Ο Φιλίππιδης και η οικογένειά του αμύνθηκαν θαρραλέα τέσσερες ώρες από τα παράθυρα. Αντάλλασσαν αναθεματισμούς και πυροβολισμούς. Οι Βουλγαροκομιτατζήδες, για να τους κάψουν ζωντανούς, έβαλαν φωτιά από το πίσω μέρος του σπιτιού. Σκοπίμως έκλεισαν το στάβλο με όλα τα ζώα μέσα, για να καούν ζωντανά. Από τη φωτιά μούγκριζαν τα βόδια, χλιμιντρούσαν τα άλογα, χτυπούσαν τα πόδια στην πόρτα και έτρεχαν σαν τρελά. Όλα κήκαν και έγιναν στάχτη. Η οικογένεια του Φιλίππιδη σώθηκε από τη φωτιά χάρη στη ψυχραιμία και το θάρρος, που είχαν στις δύσκολες περιστάσεις

δ) Αηδονοχώρι

122. Λιώτης Δημήτριος. Έδρασε ως πράκτορας Γ΄ τάξης

123. Μπασδής Γεώργιος. Ως πράκτορας Γ΄ τάξης στη περιοχή της Νιγρίτης βοήθησε στην πληροφοριοδότηση των ελληνικών ανταρτικών σωμάτων και στη συλλογή χρημάτων για τη συνέχιση του Μακεδονικού Αγώνα Συ-

200. Σακτούρη, εκθέσεις 3-6. Σερραϊκά Χρονικά τόμος Γ΄ σ.16-21, Σακτούρη, Αναμνήσεις εκ του διπλωματικού μου σταδίου, Κάιρο 1951, σελ. 58-59.

νεργάσθηκε με τους καπετανέους Δουκα και Κοσμόπουλο Συνεργάστηκαν με τα ανταρτικά σώματα και οι Σερίφης Γεώργιος και Μαντίκας ή Αγγελάκης.

ε) *Ακριτοχώρι*

124. Γιαννούσης Στέργιος. Έδρασε ως οπλίτης.

στ) *Αλιστράτη*

125. Βοζίκης Βασίλειος και Στοϊμενίδης Ευστάθιος. Έδρασαν ως πράκτορες Γ τάξεως. **Κούτλες Γεώργιος** έδρασε ως πράκτορας Β΄ τάξης με μια μικρή ομάδα επιχειρούσε τολμηρές νυκτερινές αποστολές. Έλαβε μέρος εναντίον της συμμορίας του Πάνιτσα στο Αγιοχώρι και στις μάχες κατά των κομιτατζήδων στη Πίρσιοβα και στη Μικρόπολης κατά των Βουλγαροκομιτατζήδων

126. Φράγκος Ιωάννης. Έδρασε ως πράκτορας Γ΄ τάξης στο προξενείο της Ελασσόνας και ως σύνδεσμος και αγγελιαφόρος στη Μητρόπολη Κοζάνης Περίεθαλπε στο ξενοδοχείο του τους καταδιωκόμενους μακεδονομάχους

ζ) *Αμμουδιά*

127. Γρούγιος Πέτρος, Ευαγγελίδης Γεώργιος και Λάζαρος, Κεχαγιάς Ευάγγελος, Νάτσης Γεώργιος, Δημήτριος, Νότας Γεώργιος και Κωνσταντίνος, Παπαδημητρίου Νικόλαος, Παπαδόπουλος Χρήστος, Παράσχου Δημήτριος. Συνεργάζονταν με τα ανταρτικά σώματα του Χατζηπανταζή και του Βλάχβεη για την μεταφορά όπλων, πολεμοφοδίων, πληροφοριών . Υπηρέτησαν ως οπλίτες και σύνδεσμοι στα ανταρτικά σώματα του Χατζηπανταζή, του Βλάχβεη και του Μητρούση. Οι: Βασίος Απόστολος, Καμμένης Νικόλαος, Καραμπελίας Αναστάσιος και Δημήτριος, Παράσχος Ιωάννης, Ράπτης Άγγελος και Νικόλαος υπηρέτησαν ως οπλίτες στα αντάρτικα σώματα της περιοχής

128. Καμμένης Νικόλαος. Υπηρέτησε ως οπλίτης στο σώμα το Χατζηπανταζή και ως σύνδεσμος της Σοφίας Χατζηπανταζή

129. Καραμπελάς Αναστάσιος. Υπηρέτησε ως οπλίτης στο σώμα του καπετάνιου Μητρούση και του Στέργιου Βλάχβεη Έδρασε και ως μεταφορέας όπλων και πυρομαχικών στα δύο ανωτέρω σώματα Εργάστηκε και στο Ελληνικό προξενείο Σερρών ως πληροφοριοδότης των κινήσεων των Βουλγάρων Κομιτατζήδων

130. Ράπτης Εύαγγελος. Υπηρέτησε ως οπλίτης ανταρτικής ομάδας.

131. Τόλιος Κωνσταντίνος. Προσέφερε τις υπηρεσίες του ως πληροφοριοδότης και μεταφορέας όπλων στους οπλαρχηγούς Βλάχβεη, Χατζηπανταζή, Ρότσικα και Παράσχος, ως πράκτορες Γ΄τάξης. Το 1916 τον εκτέλεσαν οι Βούλγαροι στο Κίτσοβο.

η) Αναστασιά

132. Δαούτης Ευριπίδης. Έδρασε ως πράκτορας Γ΄τάξεως Συνεργάστηκε με τον Καπετάνιο Δούκα κατά τα έτη 1903-1907 Τραυματίστηκε στα πόδια και αποσύρθηκε Οι Βούλγαροι πυρπόλησαν το σπίτι της θείας του με την οικογένειά της .

133. Κούτλας Αντώνιος. Συνέδραμε στον αγώνα ως πράκτορας Γ΄τάξεως Μετέτρεψε το σπίτι του κέντρο φιλοξενίας και οπλαποθήκη των ανταρτών.

θ) Άνω Βροντού

134. Λεοντίδης Γεώργιος. Έδρασε στον αγώνα ως πράκτορας Γ΄τάξης κατά τα έτη 1900-1908 Με κίνδυνο της ζωής του παρέμεινε πιστός και ακλόνητος φύλακας των ελληνικών συμφερόντων και την εποχήν, που οι Βούλγαροι διοικούσαν τη Βροντού.

135. Παπαϊωάννου Δημήτριος. Ήταν έμπιστος πράκτορας του ελληνικού προξενείου Διετέλεσε μεταφορέας όπλων και πυρομαχικών στα αντάρτικα σώματα. Οι Βούλγαροι τον εκδικήθηκαν σκοτώνοντας τα αδέλφια του και τους δύο γιους του, τον Ιωάννη 18 ετών στην πλατεία του χωριού και τον Αθανάσιο 16 ετών έξω από το χωριό. Τους βασάνισαν πρώτα και μετά τους κατακρεούργησαν. Τη σορό του Ιωάννη την πήρε κρυφά η μάνα του, σαν άλλη Αντιγόνη, και την έθαψε πίσω από το Άγιο Βήμα του ναού. Αναζήτησε και τη σορό του δεύτερου γιου της, αλλά οι Βούλγαροι εξαφάνισαν και την ίδια. Την ορφανή πενταετή κόρη τους Ελένη την ανέλαβε υπό την προστασία του το προξενείο. Ανέθεσε την ανατροφή και τη διαπαιδαγώγησή της σε έμπιστη οικογένεια στις Σέρρες. Την αποκατάστησε με το γιο του Τσιμπίρη²⁰¹. Υπάρχουν απόγονοι της οικογένειας Τσιμπίρη στις Σέρρες.

201. Περίληψη από τα απομνημονεύματα της οικογένειας Τσιμπίρη

ι) Ανω και Κάτω Πορρόια

136. Βασίλειος Εμμανουήλ ή καπετάν Μανώλης. Ήταν ο πρώτος που δραστηριοποιήθηκε ως οπλαρχηγός σώματος στη περιοχή των Παρροίων. Περιορίστηκε λόγω των διαφορετικών αντιλήψεων, που είχε με το σώμα του Κωνσταντίνου Τζάμη.

137. Γκίνης Στέργιος, Γκιουζέλης Γεώργιος Σύρμος Ηλίας και Τσουτσό-λιγκας Χρήστος. Έδρασαν ως πράκτορες Γ' τάξεως και συνεργάστηκαν με διάφορους τοπικούς παράγοντες της τοπικής επιτροπής του αγώνα.

138. Ζιώγας Χρήστος. Διετέλεσε οδηγός του σώματος του Βλάχμπεη. Προσέφεραν τις υπηρεσίες των στην τοπική εθνική επιτροπή του Μακεδονικού Αγώνα Δολοφονήθηκε από Βούλγαρο το 1931.

139. Σταύρου Σταύρος. Συνεργάστηκε ως σύνδεσμος οδηγός οπλίτης με το προξενείο Σερρών, τον Δ. Φλωριά, τον υπολοχαγό Ι. Σακελαρόπουλο, τη Σοφία Χατζηπανταζή και με τα ανταρτικά σώματα του Βλάχμπεη, Χατζηπανταζή.

140. Σώστης Νικόλαος. Ήταν μέλος της τοπικής Εθνικής Επιτροπής

ια) Αχλαδοχώρι

141. Ζλατάνος Νικόλαος ή Κουσάρας. Έδρασε ως οπλίτης στο πλευρό του αρχηγού Καμπούρη Κωνσταντίνου. Βοήθησε τα αντάρτικα σώματα ως πράκτορας Β' τάξεως. Ελαβε μέρος και στις μάχες της Πίρσιοβας και στην επιδρομή της Μικρόπολης.

ιβ) Βαλτερό

141. Ζάχαρης Ηλίας και Κωνσταντίνος. Ο πρώτος έδρασε ως οδηγός του σώματος Χατζηπανταζή και ο δεύτερος με τις διαγές της Σοφίας Χατζηπανταζή υπηρέτησε ως οπλίτης.

142. Πάσχος Ηλίας και Τσακίρης Δημήτριος. Ο πρώτος έδρασε ως, πράκτορας Γ' τάξεως και ως οπλίτης με της οδηγίες της οπλαρχηγού Χατζηπανταζή Σοφίας και ο δεύτερος συμμετείχε ως οπλίτης ανταρτικού σώματος στον αγώνα.

ιγ) Βαμβακιά

143. Βακάλης Θωμάς. Υπηρέτησε ως πράκτορας Γ' τάξεως το 1907-1908 και συνέχισε τον κατά των Βουλγάρων αγώνα και μετά από την επανάσταση των Νεοτούρκων.

Γκόγκας Κωνσταντίνος σαρακατσάνος, τσέλιγκας, έδρασε ανιδιοτελώς το 1904 - 1908 σε όλες τις περιοχές της Μακεδονίας όπου βρίσκονταν με τα κοπάδια του, ως τακτικός (μόνιμος του ελληνικού στρατού) οδηγός των αντάρτικων σωμάτων υπό της διαταγές των ελλήνων αξιωματικών Βολάνη κ.λ.π. Εργάζονταν για την πατρίδα, χωρίς να δηλώσει ποτέ τη μεγάλη δράση του στον αγώνα, για να μην τον αμοίβουν για την πολυετή εθνική προσφορά του.

ιδ) Βαμβακόφυτο

144. Αθανασίου Γεώργιος και Βοζίκης, Άγγελος, Μποζάνος Μήτας. Σκοτώθηκαν από εξαρχικούς, επειδή ήταν πατριαρχικοί.

145. Γκάλιος Ιωάννης, Κέπας Νικόλαος και Στοΐλας Δημήτριος. Έδρασαν στο Μακεδονικό Αγώνα ως οπλίτες

146. Κέπας Γεώργιος και Ιωάννης, Λιόντας Γεώργιος, Σιάμης Ιωάννης. Συνέδραμαν στον αγώνα ως πράκτορες Γ' τάξεως

ιε) Γάζωρος

147. Γκοντίδης Γεώργιος. Υπηρέτησε ως οπλίτης 1903 - 1908 στο αντάρτικο σώμα του καπετάνιου Ζέρβα και ως εθελοντής στις διαταγές του Παπακώστα στον Α βαλκανικό πόλεμο .

148. Σταμούλης Ευάγγελος. Έδρασε ως οπλίτης .

ιστ) Γεφυρούδι

149. Μπουζούκας Πασχάλης. Προσέφερε τις υπηρεσίες του ως οδηγός στις ανταρτικές ομάδες, επειδή γνώριζε καλά την περιοχή.

150. Παπαδημητρίου Άγγελος και Γεώργιος. Ο πρώτος έδρασε ως πράκτορας Γ' τάξης και ο δεύτερος ως οπλίτης ανταρτικού σώματος

ιζ) Δάφνη

151. Κουντουράς Ιωάννης και Πάμπρικας Απόστολος. Έδρασαν ως οπλίτες κατά των κομιτατζήδων Ο πρώτος υπηρέτησε στο σώμα του καπετάν Δούκα ως οπλίτης και μετά στη μεταφορά των πολεμοφοδίων και των όπλων.

ιη) Δαφνούδι

152. Κουτάνης Πασχάλης και Νούσκαλης Αντώνιος. Συμμετείχε στον αγώνα ως πράκτορας Γ΄ τάξης και φυλακίσθηκε. Ο δεύτερος ως οπλίτης στο σώμα του Αιβαλιώτη σκοτώθηκε στη μάχη της Δοβίστας από τους Τούρκους και υπηρέτησε ως οπλίτης στο σώμα του καπετάν Ανδρέα Μακούλη και σκοτώθηκε στη μάχη της Δοβίστας

ιθ) Δημητρίτσι

153. Αγγελόπουλος Χριστόπουλος. Υπηρέτησε ως δάσκαλος σε σλαβόφωνα χωριά. και προσέφερε ως πράκτορας οδηγός Β΄ τάξης πολλές υπηρεσίες στα ανταρτικά σώματα Συμμετείχε στο Β΄ βαλκανικό πόλεμο και στην εκκστρατεία της Μ.Ασίας..

154. Γκούρμης Γεώργιος. Υπηρέτησε ως οπλίτης του σώματος του καπετάν Δούκα.

155. Κουτσιαμπάμπας Κωσταντίνος. Υπηρέτησε ως πράκτορας Β΄ τάξης.

156. Κουτσιαμπάμπας Κωνσταντίνος και Μεργιακλής Πασχάλης. Προσέφεραν στις ανταρτικές ομάδες τις υπηρεσίες των ως πράκτορες Γ΄ τάξης .

κ) Ελαιώνας

157. Ψωμάς Νικόλαος. Έδρασε στη περιφέρεια της Μονής του Τίμιου Προδρόμου ως πράκτορας Γ΄ τάξεως

κα) Ελαφοχώρι

158. Παλμούρας Χρίστος. Βλάχος στη καταγωγή . Έδρασε ως πράκτορας Γ΄ τάξεως και καταδικάστηκε σε φυλάκιση για εκτελέσεις Βουλγάρων .

κβ) Εμμανουήλ Παπα

159. Αμπλιάμης Απόστολος, Μαμάκας, Πιπέρης (Μάκας) Χριστόδουλος. Υπηρέτησαν ως οπλίτες .

160. Καλογερούδης (Τσαρουχάς) Γεώργιος. Συμμετείχε στον αγώνα ως πράκτορας Γ΄ τάξης και εκτελέστηκε μαζί με τον Παπασχάλη από του Κομιτατζήδες το 1908.

161. Μαμιάκας Φώτιος, Χατζηελευθερίου Αντώνιος. Συνέδραμαν ως πράκτορες Γ΄τάξης στο έργο των οπλιτών και οπλαρχηγών . Ο Μαμιάκας συνελήφθηκε από τους Τούρκους τον Ιούλιο του 1907 και καταδικάστηκε σε πενταετή φυλάκιση.

162. Πυργής Αθανάσιος. Έδρασε ως πράκτορας Γ΄τάξης.

163. Σοβίσταλης Αθανάσιος, Τσάπος Νικόλαος, Φρένσταλης Ηλίας. Υπηρέτησαν ως οπλίτες στο σώμα του Καπετάνιου Ανδρέα Μακούλη και σκοτώθηκαν στη μάχη της Δοβίστας τον Ιουλίου του 1907.

164. Τσιάπος Μιχαήλ. Υπηρέτησε ως οπλίτης στο σώμα του καπετάνιου Δούκα και έλαβε μέρος στην επιδρομή της Μικροπόλεως στη συμπλοκή της Πίρσοβας και στη σύγκρουση του σώματος στο Αγιοχώρι με τους κοιμιτατζήδες .

163. Τιμοθέου Δημοσθένης. Ήταν δάσκαλος και έδρασε ως πράκτορας Γ΄τάξης 1906-1908. Διακρίθηκε στην κοινότητά για την εθνική του δραση και το οργανωτικό του πνεύμα . Το Δεκέμβριο του 1917 τον απαγχόνισαν οι Βούλγαροι .

κγ) **Ευκαρπία**

164. Μελαχρίδης Παναγιώτης. Έδρασε ως οπλίτης.

κδ) **Ζερβοχώρι**

165. Βεντένης Γεώργιος. Υπηρέτησε ως πράκτορας Β΄τάξεως στον καπετάν Αλέξανδρο 1903-1908 .

κε) **Ηράκλεια**

166. Αλβανός Βασίλειος, Αλβανού Αικατερίνη, Αχούλης Απόστολος, Κουντουράς (Σπατόβαλης) Θεόδωρος, Λάτσιος Αθανάσιος, Νούσιας (Νούσης) Ανααστάσιος, Παπαπέτρος Στέργιος, Παπαχρυσάφης Στογιάννης, Παπαχρυσάφης Χρήστος, Πάρτσιος Ιωάννης, Σαρακύρος Δημήτριος, Τζεμαϊλας Ιωάννης, Τζεμαϊλας Χρήστος και Τσιότσιους (Τσώτσος) Βασίλειος. Οι ως άνω ως πρέκτορες Γ΄τάξης ανέπτυξαν στον Μακεδονικό Αγώνα ποκίλη δράση, Διέθεσαν τις οικίες των ως κατάλυμα των ανταρτικών σωμάτων και συναντήσεων των υπευθύνων. Χρησιμοποίησαν τις αποθήκες των

ως κρυψώνες όπλων και είδών επισιτισμού Συνεργάστηκαν με του υπευθύνους του αγώνα ως πληροφοριοδότες , οδηγοί ανταρτικών σωμάτων Βοήθησαν ποικιλοτρόπως στο Μακεδονικό Αγώνα Ο Αλβανός σκοτώθηκε. Η Αλβανού Αικατερίνη και ο Λάτσιος Αθανάσιος φυλακίστηκαν

167. Ρότσικας Δημήτριος και Νούσια(Νούσης) Νικόλαος. Διετέλεσαν πράκτορες Α΄ τάξεως

168. Βάκας Ιωάννης, Βισόκαλης Στέργιος, Κηπουρός Αθανάσιος (Φεγγαράς), Μπόσκος Χρήστος, Πασχαλιάς Στέργιος, Πούλιος Ιωάννης, Παπίτσας Χρήστος, Καλαμαρτζής Νικόλαος και Τζιντζης Θωμάς. Έδρασαν ως οπλίτες στο σώμα του Βλάχμπεή . Ο προτελευταίος στο σώμα του καπετάνιου Δούκα και ο τελευταίος στο σώμα του Χατζηπανταζή. Ο Βισόκαλης φυλακίσθηκε ισόβια.

κστ) **Καλά Δέντρα**

169. Γάτσιος αθανάσιος και Παπαδόπουλος. Έδρασαν ως οπλίτες 1903-1909.

κζ) **Καλλιθέα**

170. Βουζίκης Δημήτριος. έδρασε ως οπλίτης..

κη) **Καρπερή**

171. Γούσης Ιωάννης, Τσιλεμπότης Αθανάσιος και Τσιλιμπότης Γεώργιος. Έδρασαν ως οπλίτες του καπετάν Μητρούση και του Βλάχβεη .

172. Κιόρουγλου Τραϊανός, Μέσσας Ηλίας, Πάγκαλος Γεώργιος και Θεόδωρος. Έδρασαν ως πράκτορες Γ΄ τάξης. **Φιλίππου Δημήτριος** έδρασε ως πράκτορας της Β΄ τάξης

κθ) **Κάτω Καμήλα**

173. Μαδεμλής Πασχάλης. Συμμετείχε στον αγώνα ως πράκτορας Γ΄ κατηγορίας στην μεταφορά των όπλων του ελληνικού προξενείου Παραβρέθηκε και σε συγκρούσεις των σωμάτων Βλάχβεη, Γιαγκλή και Δούκα με τους Βουλγάρους .

174. Πάντσιος Κωνσταντίνος. Έδρασε στον αγώνα ως πράκτορες Β΄

Τάξης. Διένειμε στη Σκοτούσα και στην Άνω Καμήλα 14 γκράδες και 4 βραχύκανα. Οι Βούλγαροι τον αντιλήφθηκαν και έβαλαν ένα βοσκό να σκοτώσει αυτόν και τον αδελφό του Θωμά. Οι σφαίρες τραυμάτισαν τον αδελφό του στο γόνατο. Με εντολή του ελληνικού προξενείου εισήχθη στο νοσοκομείο Σερρών και θεραπεύτηκε. Κατ' εντολή του ελληνικού προξενείου Σερρών τοιχοκολούσαν με τον Παπαστεργίου Απόστολο προκηρύξεις στα χωριά, για να παραπλανήσουν τους Παλαιοτούρκους να εξεγερθούν εναντίον των Νεότουρκων. Σκότωσαν όμως τον Παπαστεργίου Ηλία.. Ο Αλέξανδρος Ευρυθιώτης προέτρεψε τον Κ. Πάντσιο να συνεργασθεί με τους Νεότουρκους, αλλά δεν δέχτηκε. Τον κατάγγειλε αυθημερόν στο προξενείο.

Στους βαλκανικούς πολέμους έδρασε ως πληροφοριοδότης και κατάσκοπος του προξενείου. Τον Οκτώβριο του 1912 πλησίασε τους Βουλγάρους στρατιώτες στο σιδηροδρομικό σταθμό Σερρών και προσποιήθηκε ότι ήταν δικός τους. Έμαθε εμπιστευτικά ότι ετοιμάζονταν οι Βούλγαροι να προελάσουν προς τη Θεσσαλονίκη, για να την καταλάβουν. Το ανέφερε στο προξενείο αμέσως και τον έστειλε επείγοντως να μεταφέρει την πληροφορία εγγράφως στο λόχο του ελληνικού στρατού, που έδρευε στην Αγία Παρασκευή (Ξυλότρους) δυτικά του Στρυμόνα. Στο Στρυμόνα παρουσιάστηκε ως Βούλγαρος και βοήθησε στα φυλάκια να περάσουν και άλλοι Έλληνες, που κινδύνευε η ζωή τους. Πέρασε ως Βούλγαρος το Στρυμόνα. Παρουσιάστηκε αμέσως στο λόχο. Επειδή απουσίαζε ο διοικητής, τον δέχτηκε ο Σερραίος ανθυπολοχαγός Πέτρος Ιακώβου, ο μετέπειτα βουλευτής Σερρών. Το έγγραφο της προειδοποίησεως της αναμενόμενης επιθέσεως των Βουλγάρων ήταν γραμμένο με χυμό λεμονιού και δεν φαίνονταν τα γράμματά του. Το θέρμαναν για να το αναγνώσουν. Ο Ιακώβου τηλεγράφησε το μυστικό της προγραμματισμένης προελάσεως των Βουλγάρων στη Μεραρχία και αυτή έλαβε τα μέτρα της.

Στους βαλκανικούς πολέμους κατατάχθηκε εθελοντής στο σώμα του καπετάν Παπακώστα και χρησιμοποιήθηκε ως οδηγός εμπροσθοφυλακής του ελληνικού στρατού όλο το διάστημα του πολέμου. Έλαβε μέρος με την ομάδα του Καπετάν Δούκα στις μάχες του Β' βαλκανικού πολέμου για την απελευθέρωση της Ανατολικής Μακεδονίας και της Θράκης από τους Βουλγάρους. Στο Στρυμνοχώρι διχοτόμησαν τη βουλγαρική στρατιωτική δύναμη και συνέλαβαν πολλούς αιχμαλώτους. Ο καπετάν Δούκας πήγε στο Παγγαίο και ο Πάντσιος μαζί με τον Απόστολο Παπαστεργίου και άλλους 15 ήρθαν την επομένη ημέρα στην Άνω Καμήλα. Έσωσαν τους κατοίκους από την προγραμματισμένη των Βουλγάρων σφαγή. Αντιστάθηκαν εναντίον μιας ίλης βουλγαρικού ιππικού, που περικύκλωσε το χωριό Κάτω Καμήλα. Παραπλάνησαν τον διοικητή της ίλης του ιππικού πληροφορώντας ότι εντός ολίγου έρχεται πολύς ελληνικός στρατός. Ο διοικητής εγκατέλειψε το σχέδιό του και έφυγε το συντομότερο, για να μην περικυκλωθεί. Ο Πάντσιος ως οδηγός εμπροσθοφυλακής οδήγησε το λόχο του Κρανάκη στις Σέρρες.

175. Παντσιος Πέτρος του Αναστασίου. Έδρασε ως οπλίτης του καπετάν Βλάχβεη και Γιαγκλή.

λ) **Κάτω Πετρίτσι**

176. Αρβανίτης Ναούμ. Έδρασε ως οπλίτης στο σώμα του Βλάχμπεη.

λα) **Κερκίνη**

177. Καπετάνιος Γρηγόριος Μπάμπης Ανδρέας, Μπουγιουκλής Δημήτριος. Έδρασαν ως οπλίτες.

λβ) **Κουβούκλιο**

178. Κωστόπουλος Προδρομος. Έδρασε στη μεταφορά των οπλων και μετακίνηση των μαχητών ως πρακτορας Γ΄τάξης.

λγ) **Λαγκάδι**

179. Γαλάνης Δημήτριος. Έδρασε ως σύνδεσμος και ως ομαδάρχης του Αθανασίου και της Σοφίας Χατζηπανταζή.

180. Γερακούδης Ιωάννης. Συνεργάζονταν ως πράκτορας Γ΄Τάξης, με τον Χατζηπανταζή.

λδ) **Λευκώνας**

181. Μάλιος Αθανάσιος. Υπηρέτησε ως οπλίτης στο σώμα του Αθανασίου Μινοπούλου και του Π. Ιωαννίδη.

λε) **Λιβαδιά**

182. Μαυράντζας Νικόλαος. Συνεργάστηκε με το ελληνικό προξενείο Σερρών και έδρασε ως οπλίτης . Υπηρέτησε στον Α΄βαλκανικό πόλεμο υπό τας διαταγές του του Β,Παπακώστα .

λστ) **Λιβαδοχώρι**

183. Φλαμούρης Γεώργιος. Έδρασε ως πράκτορας Γ΄ τάξης και φυλακίστηκε από τους Τούρκους δύο χρόνια 1906 -1908.

λστ-α) *Μακρούδι*

184. Τζελέπης Χρήστος. Υπηρέτησε ως οπλίτης στο σώμα του Δ. Κοσμοπούλου και του οπλαρχηγού Νίκου Τζαβέλα.

λστ-β) *Μελεγκίτσι*

185. Ζαπάρας Ιωάννης. Έδρασε ως πράκτορας Γ΄ Τάξης.

186. Ζαπάρας Στέργιος. Αποκεφαλίστηκε από τη συμμορία του Ράδου το 1905.

λζ) *Μεσολακκιά*

187. Γοργίας Βασίλειος. Διετέλεσε πρόεδρος της τοπικής Εθνικής Επιτροπής επιφορτισμένος με τον συντονισμό των οδηγών και των αγγελιαφόρων ως πράκτορας Γ΄τάξης

188. Κάλιος Νικόλαος, Σταμπουλής (Καλόγηρος) Άγγελος. Υπηρέτησαν ως πράκτορες Γ΄τάξεως.

189. Τσιάμης(Ηλιάδης) Ιωάννης και Φράγκαλας Κωνσταντίνος. Έδρασαν ως οπλίτες συνεργαζόμενοι με το καπετάνιο Δούκα 1906-1908. Ο **Τσέλιος Άγγελος** ως δάσκαλος του χωριού διετέλεσε μέλος της επιτροπής του αγώνα της κοινότητας. Συνεργάζονταν με τις επιτροπές των άλλων χωριών και άμεσα με το καπετάνιο Δούκα.

λη) *Μητρούση*

190. Ουζούνης Μιχαήλ και Ούρδας Ιωάννης. Έδρασαν ως οπλίτες του ανταρτικού σώματος του καπετάν Μητρούση, είδε λεπτομέρειες της δράσεώς των στη μάχη της Ευαγγελίστριας.

191. Γκογκολάκης Γρηγόριος. Έδρασε ως πράκτορας Γ΄τάξης.

λθ) *Μικρό Σόυλι*

191. Σεμάλτης Βασίλειος. Έδρασε ως οπλίτης στο σώμα του καπετάν Ανδρέα Μακούλη και σκοτώθηκε στη μάχη της Δοβίστας το 1907.

192. Μπέγκος Γεώργιος. Έδρασε ως πράκτορας Γ΄Τάξης. Συνελήφθη από τους Βουλγάρους στον Α΄ βαλκανικό πόλεμο το 1912 και δολοφονήθηκε στις φυλακές της Νέας Ζίχνης.

μ) Μυρρίνη

193. Βαρσάμης Ευάγγελος, Βούλτσιος Αριστείδης και Δάφνης Γεώργιος. Έδρασαν ως πράκτορες Γ΄ τάξης

μα) Νέα Ζίχνη

194. Δεστάνης Βασίλειος. Συνέδραμε στα σώματα ως πράκτορας Β΄ τάξης.

195. Παρούσης Ιωάννης και ο Τριανταφύλλου Σωτήριος. Αγωνίσθηκαν ως οπλίτες στα αντάρτικα σώματα.

μβ) Νέο Πετρίτσι

196. Βαμβακάς Ευστάθιος. Υπηρέτησε ως οπλίτης από 1904- υπό τας διαταγάς του καπετάνιου Θ. Τότσιου . Συνέχισε μέχρι την ανακήρυξη του Συντάγματος το 1908 και μετά συμμετείχε στους βαλκανικούς πολέμους.

197. Μπελιβεσσλής Ιωάννης Τανούλης Πασχάλης Ευστάθιος, Καρίκης Δημήτριος, Καπετανόπουλος Νικόλαος Περθένης Νικόλαος, Περίγκος Πέτρος, Ραυτόπουλος Ιωάννης, Σταϊκου Σταϊκος, Τσίγγος Νικόλαος. Αγωνίσθηκαν ως οπλίτες στα ελληνικά ανταρτικά σώματα, Οι δύο πρώτοι υπηρέτησαν στο καπετάν Θεόδωρο Τότσιο

197. Καπετανόπουλος Χρήστος. Έδρασε ως ομαδάρχης.

198. Αραπατζής Κωνσταντίνος. Έδρασε ως πράκτορας Γ΄ τάξης . Το 1907 τραυματίστηκε σε συμπλοκή με τουρκικό απόσπασμα .

199. Τσίγκος Νικόλαος. Έδρασε ως πράκτορας Β΄ τάξης. Εκτελούσε χρέη οδηγού και πληροφοριοδότη κατά τα έτη 1905-1909 Συνελήφθη και φυλακίστηκε τρία χρόνια.. Συμμετείχε στους βαλκανικούς πολέμους και δολοφονήθηκε από τους Βουλγάρους το 1916.

200. Ζιαντάρης Δημήτριος. Έδρασε ως πράκτορας Γ΄ Τάξης 1906-1909. Συμμετείχε στον Βαλκανικούς πολέμους και δολοφονήθηκε το 1916 από του Βουλγάρους

μγ) Νέο Σούλι

201. Κυριακόπουλος Αθανάσιος, Μπεντούλης Γεώργιος Νιζάμης Κωνσταντίνος, Πυρινής Απόστολος. Έδρασαν ως πράκτορες Γ΄ τάξης αντάρτικων σωμάτων Ο πρώτος δολοφονήθηκε.

202. Βενέτης Μιχαήλ. Έδρασε ως πράκτορας. Α΄ τάξης Συνελήφθηκε από τους Τούρκους και φυλακίστηκε Σιώσιος Δημήτριος. Αγωνίστηκε ως οπλίτης

μδ) *Νιγρίτα*

203. Βούζιος Αστέριος, Βούζιος Νικόλαος, Γκαζέπης Δημήτριος, Δούζης Δημήτριος, Καραγκουνάκης Βασίλειος, Καραπιπέρης Γεώργιος, Καρβουνάρης Αθανάσιος, Καρύδας Απόστολος, Καρύδας Γεώργιος, Κατρίλακας Δημήτριος, Κουφογιάγκος Αστέριος, Κουφοκώτσιος Μάρκος, , Μπουγιώτας Δημήτριος, Παλιούρας Διονύσιος, Παπλιάκας Διογένης, Σκέφαλες Μιχαήλ, , Τσιφούτης Απόστολος, Τσιφουτης Μιχαήλ. Αγωνίστηκαν ως οπλίτες στα ανταρτικά σώματα υπό τας διαταγάς τω αρχηγών αυτών Χατζηπανταζή Βλάχ-βεη Γιαγκλή, Δούκα

204. Γαλάνης Γεώργιος. Υπηρέτησε ως οπλίτης στο σώμα του καπετάνιου Ματαπά και μετά στου Αβράσογλου . Στη μάχη της Ποταμιάς του Κιλκίς τον Αύγουστο του 1905 συνελήφθη όλο το σώμα και φυλακίστηκε

205. Δράκος Ντάνης Άγγελος. Υπηρέτησε ως οπλίτης στο σώμα του Γιαγκλή στους νομούς Χαλκιδικής και Σερρών και μετά στο σώμα του Β. Παπακώστα στους βαλκανικούς πολέμους

206. Κουφογιάγκος Αστέριος. Υπηρέτησε ως οπλίτης στο σώμα του Γιαγκλή και μετά στους Βαλκανικούς πολέμους και τιμήθηκε με τον πολεμικό Σταυρό Γ΄ τάξης

207. Κυριακούλης Θωμάς. Υπηρέτησε ως οπλίτης στο σώμα του Νάκη Λίτσα και έλαβε μέρος στις μάχες Σκλήθρου , Καπνοφύτου και στη συμπλοκή με τους Τούρκους στις Κυδωνιές Γρεβενών

208. Ταμπάκης Κλεάνθης, Τσιφούτης Αστέριος. Έδρασαν ως οπλίτες στα σώματα των οπλαρχηγών Βελίτσα, Παπακώστα και Γιαγκλή στη περιοχή της Χαλκιδικής και των Σερρών. Συμμετείχαν στους βαλκανικούς πολέμους στην απλευθέρωση της Νιγρίτας και στο βορειοπειρωτικό αγώνα.

209. Κουφοκώτσιος Βασίλειος, Κουφοκάτσιος Κωσταντίνος. Έδρασαν

ως πράκτορες, Α΄ τάξης.

210. Γεροσέλας Κωνσταντίνος, Καραμανίδης Αθανάσιος, Καραμανίδης Αθανάσιος, Μπιτσιακάνος Δημήτριος. Έδρασαν ως πράκτορες Β΄ τάξης .

212. Μασλαρίνος Γεωργιος. Έδρασε ως πράκτορας Β΄ τάξη υπό τας διαταγάς του Αλεξάνδρου 1904-1908.

213. Δρουσάκης Γεώργιος, Κόκας Χρήστος, Κουφογιάγκος Αστέριος, Άγγελος Αθανάσιος. Αγωνίστηκαν ως πράκτορες Γ΄ Τάξης.

214. Παγωντζής (Παγουρτζής) Ιωάννης. Έδρασε ως πράκτορας Γ΄ τάξης. Συνεργάζονταν ως οδηγός με το σώμα του Κοσμόπουλου και ως αγγελιαφόρος το ελληνικού προξενείου Σερρών.

με) **Νικόκλεια**

215. Τασκούδης Γεώργιος, Μητριτζίκης Γεώργιος. Έδρασαν ο πρώτος ως οπλίτης και ο δεύτερος ως πράκτορας Γ΄ τάξης

μστ) **Ορεινή**

216. Μαντέλας Θεόδωρος, Μαντέλας Ιωάννης, Μαντέλας Σταύρος. Έδρασαν ως πράκτορες Γ΄ τάξης. Τρούπης Νικόλαος Αγωνίστηκε ως οπλίτης.

μζ) **Παλαιόκαστρο**

217. Μάρτζιος Χρήστος. Έδρασε ως πράκτορας Γ΄ τάξης .

μη) **Παλαιοκόμη**

218. Σίσκος Ιωάννης και Τριανταφυλλίδης Αθανάσιος. Έδρασαν ως πράκτορες Γ΄ τάξης. Ο δεύτερος ήταν επιφορτισμένος με το συντονισμό των Ελλήνων πρακτόρων, των εκτελεστικών οργάνων και των αγγελιαφόρων της περιοχής.

μθ) **Πεντάπολη**

219. Κιουτσούκης Χρήστος. Έδρασε ως οπλίτης υπό τις διαταγές του Αθ. Χατζηπανταζή

220. Μαντής Ευάγγελος, Ντίκος Κωνσταντίνος, Παπαγεωργίου. Έδρασαν ως πράκτορες Γ΄ τάξης.

221. Μούζακας Δημήτριος. Έδρασε ως οδηγός των ανταρτικών ομάδων

ν) **Ποντισμένο**

222. Πάνος Πέτρος. Έδρασε ως πράκτορας Γ΄ τάξης Συνεργάστηκε με το Στέργιο Βλάχβεη.

να) **Προμαχώνας**

223. Βέσκος Πέτρος. Ως οπλίτης άδρασε με τα σώματα το Λ. Ζαρκάδα, του Χρήστου Τότσιου και το Χρήστου Καραπάνου Έλαβε μέρος στη σύμπλοκή με τους Τούρκους στο χωριό το Νησί της Πέλλας.

224. Καλέσης Ιωάννης. Υπηρέτησε ως οπλίτης στο σώμα του Στσολακοπούλου στη περιοχή του Μοριχόβου.

225. Μπόγιος Χρήστος, Παπάς (Γιοβάνης,) Αντώνιος και Αγωνίστηκαν ως οπλίτες.

226. Τανούρης Γεώργιος. Έδρασε ως οπλίτης στο σώμα του Τότσιου ή Βέσκου και αποκλείσθηκε από τους Τούρκους στο Χωριό Νησί .

227. Παπανικολάου Νικόλαος. Έδρασασε ως πράκτορας Β΄ τάξης.

νβ) **Πρώτη**

228. Καραμανλής Γεωργιος. Είναι ο πατέρας του προέδρου της Δημοκρατίας Κωνσταντίνου Καραμανλή Ήταν δάσκαλος στη Πρώτη και. έδρασε ως πρακτορας Α΄ τάξης Ήταν συντονιστής στη στρατολόγηση ανδρών. Στα γύρω χωριά.

229. Μπεκιάρης Αθανάσιος. Προσέφερε τις υπηρεσίες του ως πράκτορας Γ΄ τάξης και εκτελέστηκε από τους Βουλγάρους στο σπίτι του. **Σέμκος Αριστείδης** Έδρασε ως οπλίτης.

νγ) **Ροδολίβος**

230. Ευθυμίου Γρηγόριος. Έδρασε ως ομαδάρχης και προσέφερε πολλές υπηρεσίες στα σώματα της Ανατολικής Μακεδονίας ως οδηγός και οπλίτης συνεργαζόμενος με το Δούκα.

231. Ζαμπάκης Ευρυσθένης. Μετά από τη εξόντωση ενός Βούλγαρου πράκτορα κατέφυγε στο ελληνικό προξενείο και κατετάγη στο σώμα του καπετάνιου Στρατή Συνελήφθη από τους Τούρκους και φυλακίστηκε στη Ρόδο Συμμετείχε στον Ά βαλκανικό πόλεμο υπο τις διαταγές του Δούκα .Πέθανε το 1917 κατόπιν πολλών στερήσεων και βασανιστηρίων από μέρους των Βουλγάρων.

232. Παπαδανιήλ Αριστοτέλης, Τσέλεγκας Κωνσταντίνος, Χαρίσης (Τσάνταρλης) Γεώργιος. Έδρασαν ως οπλίτες, ο δεύτερος στο σώμα του συνταγματάρχη πυροβολκού Κωνσταντίνου Νταή και ο τρίτος στου Μαρούδα, που συνεργάζονταν με τον Αγαπητό. **Τσιοβαλτζής Βασίλειος,** Έδρασε ως ομαδάρχης υπό τις διαταγές του Δούκα Συμμετείχ στις μάχες τις Πίρσιοβας, στη επιδρομή της Μικρόπολης, στην επιχείρηση κατά του Πανίτσα στο Αγιόχωρι Δολοφονήθηκε από Τουρκο χωροφύλακα το 1909.

233. Χαρίσης Δημήτριος. Έδρασε ως ομαδάρχης του αγώνα της Ανατολικής Μακεδονίας.

234.Ανδρίκος Κωνσταντίνος. Έδρασε ως πράκτορας Β΄τάξης στην εκτέλεση Βουλγαρου πράκτορα μαζί με τον Χατζηπασχάλη.

235. Κούτης Βασίλειος. Ως πράκτορας Β΄τάξης μετέφρνε πολεμοφόδια και ρουχισμό Συνελήφθη από τους Τούρκους και φυλακίστηκε μέχρι το 1908.

236. Μαλαμίδης Λεωνίδας. Έδρασε ως οπλίτης και υπαρχηγός του αντάρτικου στο σώμα του καπετάν Τσάρα το 1908. Στη θέση Μπουρνάμπασι έλαβε μέρος στην εξόντωση 18 Βουλγαροκομιτατζήδων Συμμετείχε στους βαλκανικούς πολέμους ως επικεφαλής 15 ανδρών με αρχηγούς τον Τσάρα και τον ταγματάρχη πεζικού Γαργαλίδη Παναγιώτη.

237. Χατζηπασχάλης Γεώργιος. Έδρασαν ως πράκτορες Β΄τάξης .Ήταν μέλος του Μακεδονικού Κομιτάτου της Ανατολικής Μακεδονίας και τολμηρός στις εξοντώσεις των Βουλγάρων πρακτόρων

238. Δόντσιος Παναγιώτης, Ζαμπάκης Γεώργιος. Αγωνίστηκαν ως πράκτορες Γ΄τάξης: Συνέβαλαν στην εξόντωση Βουλγάρων πρακτόρων,

239. Πασχάλης Γεώργιος, Πιτσάνης Δημήτριος, Σίμογλου Σίμος. Έδρασαν ως πράκτορες Γ΄τάξης

νδ) **Σιδηρόκαστρο**

240. Βαλαμότης Αναστάσιος. Συνεργάστηκε ως οπλίτης με το σώμα του Βλάχβη. 1906-1908.

241. Γάιος Λαζαρος. Έδρασε ως μέλος της εθνικής επιτροπής του Σιδηροκάστρου. Τά είχε καλά με τους Τούρκους στρατιώτες και αποσπούσε πληροφορίες για τις κινήσεις των τουρκικών περιπολιών και των κινήσεων των κομιτατζήδων και ενημέρωνε τους καπετανίους Έδρασε ως πράκτορας Γ΄κατηγορίας

242. Γεροβασιλείου Βασίλειος. Ήταν ένας από τους οργανωτές και συντονιστές στην εθνική επιτροπή του μακεδονικού αγώνα του Σιδηροκάστρου. Διετέλεσε σχολάρχης στο Σιδηρόκαστρο. Έδρασε ως πράκτορας Β΄Τάξης.

243. Γούσιος Νικόλαος. Συνργάστηκε με τους καπετάνιους Δούκα και Βλάχβη ως ομαδάρχης και διμοιρίτης . Το 1908 διορίστηκε ως δάσκαλος στο Στάρτσοβο της Βουλγαρίας, για να κατασκοπεύει τους Βουλγάρους και να ενημερώνει την ελληνική κυβέρνηση περί των προθέσεων αυτών. Φυλακίσθηκε πολλές φορές για τη δράση του.

244. Μάνος Γεώργιος, Μότσιανης Λάζαρος, Παπαδημητρίου Δημήτριος, Πλαταρίδης Δημήτριος, Πούγκορας Κωνσταντίνος, Ραϊκόφτσαλης Θωμάς, Στιβαρός Ιωάννης, Τσάκης Κωνσταντίνος, Χατζημιχαλάκης Παντελής. Έδρασαν ως πράκτορες Γ΄τάξης.

245. Πούγκορας Αναστάσιος, Τάκος Λάνης. Συμμετείχαν στην αντάρτικη ομάδα άμυνας του Σιδηροκάστρου.

246. Στιβαρός Γεώργιος. Ήταν σχολάρχης της Κάτω Τζουμαγιάς .Διετέλεσε πρόεδρος της εθνικής επιτροπής του αγώνα του Σιδηροκάστρου για την άμυνα του ελληνισμού. Συνεργάστηκε με το γυμνασιάρχη του Μελενίκου Γ. Σφήκα και το Σχολάρχη του Σιδηροκάστρου Βασίλειο. Γεροβασιλείου για την οργάνωση του αγώνα της Ανατολικής Μακεδονίας . Έδρασε ως πράκτορας Γ΄τάξης.

νε) **Σιτοχώρι**

247. Κουρβιτίδης Νικόλαος, Κρουστάλης (Οικονομίδης) Νικόλαος. Υπηρέτησαν ως πράκτορες Γ΄τάξης.

248. Κουρμπέτης Χρήστος. Υπηρέτησε στα σώματα του Δ.. Κοσμοπούλου, Σ Βλάχβη, Γιαγκλή και Αθ. Χατζηπανατζή.

249. Μαντζίρης Χρήστος. Διετέλεσε πρόεδρος της τοπικής εθνικής επιτροπής στα οικονομικά θέματα, συνεργαζόμενος με τον Δ Κοσμόπουλο ως πράκτορας Β΄τάξης.

250. Σιάτας Μαργαρίτης. Υπηρέτησε ως οπλίτης

νστ) **Σκοτούσα**

251. Δούμπας Αντώνιος. Έδρασε ως οπλίτης στην εξόντωση των Βουλγάρων πρακτόρων στα γύρω χωριά.

252. Ζεμπίρης Θωμάς, Μήλιος Ηλίας, Τσιάταρος Ζαπρης. Υπηρετούσαν στον αγώνα υπό τις διαταγές του Αθανασίου Χατζηπανταζή και της Σοφίας.

253. Παπανικολάου Κωνσταντίνος. Έδρασε ως πράκτορας Γ΄τάξης στα ανταρτικά σώματα.

254. Χατζηπανταζή Σοφία. Ηταν σύζυγος του καπετάνιου Αθ. Χατζηπανταζή και έδρασε ως οπλαρχηγός Β΄τάξης.

νζ) **Στρυμονικό**

255. Κατούπης Ιωάννης. Υπηρέτησε ως οπλίτης στα ελληνικά ανταρτικά σώματα.

νη) **Σφελινός**

256. Αθανασίου Σταύρος. Έδρασε ως πράκτορας Β΄τάξης. και τον δολοφόνησαν οι Βούλγαροι

257. Τσακίρης Δημήτριος. Δρούσε ως πράκτορας Γ΄τάξης.

νθ) Χιονοχώρι

258. Δραγούμης Κωνσταντίνος, Μητρούλιας Ναούμ. Δολοφονήθηκαν μαζί με τον Κοκκώνη και άλλους συγχωριανούς των στη θέση Κάρπα από βουλγαροκομιτατζήδες μεταμφιεσμένους σε Τούρκους χωροφύλακες .

ξ) Χορτερό

259. Καμπούρης Ηλίας και Λατρόβαλης Ηλίας. Έδρασαν ως οπλίτες στα ανταρτικά σώματα του Χατζηπανταζή και του Βλάχβεη.

ξα) Χουμνικό

260. Καραμούτσας Παναγιώτης. Συνεργάστηκε με τον Δ. Κοσμόπουλο ως μέλος της πενταμελούς εθνικής επιτροπής στην άμυνα του χωριού του.

261. Καραπεπέρας Βασίλειος, Λιάτσας Άγγελος, Λιάτσας Διονύσιος. Έδρασαν ως πράκτορες Γ΄τάξης.

262. Παγουριτζής Βασίλειος. Υπηρέτησε ως οπλίτης στο σώμα του Δ. Κοσμόπουλου από το Νοέμβριος 1907 ως το Μάρτιο του 1908.

ξβ) Χρυσό

263. Ταμπάκης Κωνσταντίνος. Διετάλεσε οδηγός του σώματος του καπετάνιου Δούκα και έλαβε μέρος σε επιχειρήσεις και μάχες ως πράκτορας Γ΄τάξης . Συνελήφθη από τους Τούρκους και φυλακίστηκε μεχρι το 1908.

264. Τσακίρης Αθανάσιος. Έδρασε ως πράκτορας Γ΄τάξης.

XIII. Οι Νεότουρκοι

Στις Σέρρες οργανώθηκε το Κομιτάτο των Νεοτούρκων από το Νασήτ μπέη. Η Οργάνωση «Ένωσις–Πρόοδος» κατά του Σουλτάνου Αβδούλ Χαμίτ ξεκίνησε από τη Θεσσαλονίκη και τις Σέρρες Προσηλύτισε τους περισσοτέρους αξιωματικούς της φρουράς και όλες τις αρχές των πόλεων. Στη κήρυξη της επανάστασεων ο τουρκικός στρατός των Σερρών αρνήθηκε τις διαταγές του Σουλτάνου, για να συμμετάσχει κατά του κινήματος. Ο απεσταλμένος του Σουλτάνου συνταγματάρχης πυροβολικού Μουστά μπέης σκότωσε τέσσερες αξιωματικούς στις Σέρρες, επειδή αρνήθηκαν να δράσουν κατά του κινήματος. Το κίνημα ξαπλώθηκε σ' όλη τη Μακεδονία.. Από 3-7-1908 οι Σέρρες περιήλθαν στην εξουσία των επαναστατών και στις 11-7-1908 κηρύχθηκε επίσημα ενώπιον όλων των αρχών και του λαού στο διοικητήριο των Σερρών το Σύνταγμα.

Επακολούθησε ορκωμοσία με θυσία αρνιού για την επικύρωσή του. Οι Σερραίοι ήταν επιφυλακτικοί στην αρχή, αλλά οι υποσχέσεις και τα συνθήματα της επανάστασεως «ισότης, αδελφότης, ελευθερία» τους ενθουσίασαν. Στάλθηκε στο Σουλτάνο τηλεγράφημα από τις Σέρρες να επαναφέρει το Σύνταγμα εντός 24ώρου Απειλήσαν οι οργανωτές του Κομιτάτου των Νεοτούρκων να εκστρατεύσουν με ένα σώμα στρατού στη Κωνσταντινούπολη. Ήθελαν να καθαιρέσουν το Σουλτάνο και να τον μεταφέρουν στη Θεσσαλονίκη για ασφάλεια κλείνοντάς τον στη βίλλα Αλατίνι. Ο σουλτάνος αναγκάστηκε να επαναφέρει το σύνταγμα του 1876, να δώσει γενική αμνηστία και να προκηρύξει εκλογές.

Αξιωματικοί των Νεοτούρκων περιόδευσαν στα κέντρα της Ευρώπης και διεκήρυξαν ότι το καθεστώς των Νεοτούρκων είναι καθεστώς ελευθερίας²⁰². Επικράτησε μεγάλος ενθουσιασμός στο λαό με ζητωκραυγές και αλληλοσπασμούς μεταξύ εχθρών. Δόθηκε γενική αμνηστία στα αντάρτικα σώματα και εντολή να παρουσιασθούν στις αρχές, για να παραδώσουν τα όπλα.

Πρώτος από όλους παραδόθηκε ο Βλάχμπεης με τους άνδρες του. Κόσμος πολύς με τη φιλαρμονική μουσική τους υποδέχτηκαν στο Λευκώνα με ζητωκραυγές και χειροκροτήματα. Τους έραναν με λουλούδια καθοδόν και τους στεφάνωσαν. Ήλθαν στο Διοικητήριο με άμαξες. Τους έγινε ιδιαίτερη υποδοχή με προσφωνήσεις, αντιφωνήσεις και κεράσματα. Επαναλήφθηκε με χαρά και ενθουσιασμό το ίδιο και στην παρουσίαση των σωμάτων καπετάν Δούκα από τη Ζίχνη, Γιαγκλή από τη Νιγρίτα και Αλεξάνδρου Ευρυθιώτη από το Σι-

202. Σακτούρη, Απομνημονεύματα σ.77.Σακτούρη υπ αριθμ 347/14-7-1908 έκθεση προς στοΥ-πουρ Εξωτ..Ελλάδος

δηρόκαστρο. Προς τιμήν τους παρατέθηκε από τις αρχές του τόπου επίσημο γεύμα στο Μπέη Μπαχτσέ. Οι πρώην θανάσιμοι εχθροί κάθισαν μαζί στο τραπέζι συμφιλιωμένοι.

Οι εκδηλώσεις και τα συνθήματα των Νεοτούρκων ήταν θέατρο κωμωδίας. Όλα διαψευστήκαν εντός διμήνου. Η αμνηστία και η παράδοση των αντάρτικων σωμάτων έγινε, για να τα αποπλίσουν. Η διακήρυξη των συνταγματικών δικαιωμάτων δεν εφαρμόστηκε στους χριστιανούς. Στις εκλογές μεταχειρίστηκαν ένοπλη βία και στην κατανομή των εδρών του κοινοβουλίου παραγκώνισαν τους χριστιανούς βουλευτές. Δημιουργήθηκε χειρότερη κατάσταση από της εποχή του Σουλτάνου Αβδούλ Χαμίτ. Ζητούσαν να καταργήσουν ακόμη και τα πατριαρχικά δικαιώματα, που παραχώρησε ο Μωάμεθ ο κατακτητής.

Το 1910 αφόπλισαν όλους του Έλληνες και όπλισαν με επιμέλεια όλα τα Τουρκοχώρια. Αντί για ισότητα, αδελφότητα και ελευθερία επέβαλαν τρομερή ανισότητα, εχθρότητα και βαρύτερη σκλαβιά.

Ήθελαν να εξισλαμίσουν όλους τους υπόδουλους σ' αυτούς λαούς. Όποιος δεν συμπαθούσε τους Νεοτούρκους θεωρούνταν εχθρός. Γράφονταν στο μαύρο κατάλογο του Νεοτουρκικού Κομιτάτου και δολοφονούνταν. Από τις Σέρρες δολοφόνησαν το γραμματέα του προξενείου Λάζαρο Κιούση και τον Ιωάννη Παπάζογλου στη προκυμαία της Θεσσαλονίκης.

Οι Βούλγαροι δεν επηρεάστηκαν από την ανακήρυξη του Συντάγματος. Συνέχισαν κρυφά το πρόγραμμά τους, εξόπλισαν τους δικούς τους και τοποθέτησαν πράκτορες σ' όλα τα χωριά. Προπαγάνδιζαν ότι αυτοί θα ελευθέρωναν τη Μακεδονία από τους Τούρκους. Με τους ίδιους Βουλγαροκομιτατζήδες συνέχισαν την αποστολή τους με αρκετές επιτυχίες στις επαρχίες του Πετριτσίου και Νευροκοπίου²⁰³.

203. Πέννα Πέτρου. Ιστορία των Σερρών σ307-328

XIV. Η στάση των Σλάβων στους βαλκανικούς και στους παγκοσμίους πολέμους

Η επανάσταση του Νεοτουρκικού κομιτάτου «Ένωσις–Πρόοδος» κατά του Σουλτάνου Αβδούλ Χαμίτ στις 10-7-1908 συντέλεσε να σταματήσει ο Μακεδονικός Αγώνας. Η επανάσταση αναγγέλθηκε στις Σέρρες ενώπιον 20.000 πολιτών και στρατιωτών. Ο σουλτάνος αναγκάστηκε να επαναφέρει το σύνταγμα του 1876, να δώσει γενική αμνηστία και να προκηρύξει εκλογές. Η βίαια απόφασή του ανακοινώθηκε πανηγυρικά στις Σέρρες ενώπιον του λαού και όλων των αρχών. Όλοι πανηγύριζαν για το γεγονός αυτό νομίζοντας ότι θα εφαρμοσθούν οι ανακοινωθείσες ανακηρύξεις της ισότητας μεταξύ των κατεχομένων από τους Τούρκους λαών.

Κάλεσαν όλους τους άνδρες των αντάρτικων σωμάτων να παρουσιασθούν στις τουρκικές αρχές για να παραδώσουν τον οπλισμό τους. Λαός και αρχές τους υποδέχτηκαν θριαμβευτικά με άνθη, στεφάνια και εγκωμιαστικούς λόγους.

Συμφιλιώθηκαν οι θανάσιμοι εχθροί, Έλληνες, Βούλγαροι και Τούρκοι. Παραβρέθηκαν όλοι σε κοινό τραπέζι για να διασκεδάσουν την ανακηρυγθείσα ισοπολιτεία. Μετά από λίγες μέρες οι Νεότουρκοι ξέχασαν τις διακηρύξεις της ισοπολιτείας και έδειξαν τον υποκριτικό, αδίστακτο σκοπό τους και τις ύπουλες προθέσεις τους για τον εξισλαμισμό όλων υποδούλων λαών της Τουρκίας. Έτσι διακόπηκε επιφανειακά ο Μακεδονικός Αγώνας. Οι Βούλγαροι συνέχισαν τις επιδιώξεις των στους βαλκανικούς και στους δύο παγκοσμίους πολέμους

Θέλησαν να καταλάβουν ολόκληρη τη Μακεδονία στους βαλκανικούς πολέμους, για να προσαρτήσουν την Μακεδονία στη Βουλγαρία. Όταν κατέλαβαν οι Έλληνες τη Θεσσαλονίκη, προσπάθησαν με κάθε πανούργο τρόπο να την αρπάξουν απ' αυτούς. Είχαν παράλογες απαιτήσεις και έγιναν αιτία της κηρύξεως του Β' βαλκανικού πολέμου, στον οποίο νικήθηκαν και αποχώρησαν θέλοντας και μη από την ελληνική Μακεδονία.

Δεν παραιτήθηκαν του αιωνίου σκοπού τους και κατά τους δύο παγκοσμίους πολέμους του 20ου αιώνα, διότι στραγγάλισαν τα σλαβικά τους φρονήματα και πούλησαν στους Γερμανούς κάθε ιερό και όσιο με αντάλλαγμα να καταλάβουν τη Μακεδονία. Συμμάχησαν με τους Γερμανούς, παραχώρησαν τα εδάφη τους να προελάσουν οι Γερμανοί και τους ακολούθησαν στις πολεμικές επιχειρήσεις με τη συμφωνία να τους παραχωρηθεί η Μακεδονία και η Δυτική Θράκη μέχρι το Νέστο. Πρόδωσαν τη σλαβική καταγωγή τους και φάνηκαν αγάριστοι στους Ρώσους, που τους συμπαράσταθηκαν στην επανίδρυση

του Βουλγαρικού κράτους. Στον Α βαλκανικό πόλεμο κατέλαβαν την Ανατολική Μακεδονία και παρέμειναν σ' αυτή από 24 Οκτωβρίου 1912 μέχρι 19 Ιουνίου 1913.. Στον Α' παγκόσμιο πόλεμο οι Βούλγαροι συμμάχησαν με τους Γερμανούς και τους παραχωρήθηκε αμαχητί από 5/8/1916 μέχρι 21/9/1918 η Ανατολική Μακεδονία. Στο Β' παγκόσμιο πόλεμο και πάλι με τον ίδιο τρόπο αμαχητί εγκαταστάθηκαν στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη από 23/4/1941 μέχρι 14/9/1944. Σκοπός τους ήταν να εκβουλγαρίσουν ή να εξοντώσουν με κάθε τρόπο τους Έλληνες Μακεδόνες.

Προκάλεσαν τρομερή αγανάκτηση, οργή και απόγνωση στους Μακεδόνες, διότι διέπραξαν πολλά βασανιστήρια και εγκλήματα. Χρησιμοποίησαν όλους τους βάρβαρους τρόπους, ξυλοδαρμούς, βία, αρπαγές, τρομερή εξοντωτική ομηρία, καταναγκαστικά έργα, εκτελέσεις, καταστροφές των αρχείων, για να εξαφανίσουν κάθε στοιχείο της ελληνικότητας της Μακεδονίας. Είχαν πολλά απωθημένα από την εποχή του μακεδονικού αγώνα κατά της Μακεδονίας και γι' αυτό κάθε φορά, που έρχονταν στη Μακεδονία σαν δωροδοκημένοι σύμμαχοι των Γερμανών προσπαθούσαν με κάθε τρόπο να πραγματοποιήσουν το μακροπρόθεσμο σχέδιό τους, να εκβουλγαρίσουν ή να εξοντώσουν τους Έλληνες και να προσαρτήσουν τη Μακεδονία οριστικά στη Βουλγαρία²⁰⁴.

Η μόνη εποχή υφέσεως ή μάλλον φαινομενική παραίτηση του αιώνιου σκοπού τους και της επιδίωξης των γειτόνων μας, εκτός των Σκοπιανών, είναι τα τελευταία χρόνια, μετά από τη πτώση του κομμουνιστικού καθεστώτος και μετά από την αμοιβαία επίσκεψη των αρχηγών των κρατών και την ανταλλαγή επισήμων δηλώσεων των Βουλγάρων, ότι θα είναι ειλικρινείς φίλοι της Ελλάδας. Με την ένταξή τους στην Ενωμένη Ευρώπη ανέλαβαν την υποχρέωση να σέβονται τα σύνορα των κρατών.

Το ευχόμαστε ολόψυχα να παραμείνουν πάντα πιστοί στη φιλία τους, διότι το παρελθόν μας δίδαξε ότι στον Α βαλκανικό πόλεμο, ενώ μας έκαναν το σύμμαχο και το φίλο, προσπαθούσαν να μας αρπάξουν την Θεσσαλονίκη. Γι αυτό μέχρι αποδείξεως της αληθινής φιλίας των να περιμένουμε να το αποδείξει ο χρόνος.

204. Παπακυριάκου Κ. Νεότερη και σύγχρονη ιστορία της Κοινότητας Αγίου Πνεύματος και της ομωνύμου ιεράς Μονής σελ.95.

XV. Η γλώσσα

1. Η Ελληνική γλώσσα της Μακεδονίας

α) Οι επιδιώξεις των Σλάβων με τη γλώσσα

Στο μακροχρόνιο διάστημα των κατακτητικών των επιδιώξεων όλοι οι από βορά γείτονές μας επωφελήθηκαν ύπουλα διάφορες διεθνείς πολιτικές περιστάσεις και μας πήραν πολλές περιοχές. Στο κριμαϊκό πόλεμο μας πήραν πραξικοπηματικά την Ανατολική Ρουμेलία και στους βαλκανικούς μας αφαίρεσαν αρκετές περιοχές από την βόρειο Ελλάδα. Οι Βούλγαροι κατέλαβαν το Κρούσοβο, το Μελένικο, τη Στρώμνιτσα, οι Σέρβοι το Μοναστήρι, τα Σκόπια και οι Αλβανοί τη Βόρειο Ήπειρο. Στις παραπάνω περιοχές ήκμαζε άλλοτε ανθηρότατος ελληνικός πληθυσμός και πολιτισμός. Οι Σλάβοι με βίαιους τρόπους άλλους έδιωξαν και άλλους τους εξαφάνισαν και προσπαθούν να εξαφανίσουν κάθε ίχνος του ελληνισμού με κάθε τρόπο βίας. Προσπαθούσαν ακόμη να πείσουν την διεθνή κοινή γνώμη ότι οι Μακεδόνες από αρχαιοτάτων χρόνων μιλούσαν σλαβομακεδονικά. Γι' αυτό και θα παρεμβάλουμε με πολλές αποδείξεις το παρακάτω κεφάλαιο «Η ιστορική ταυτότητα της Μακεδονίας και από τη γλώσσα».

β) Αποδείξεις ότι οι Μακεδόνες μιλούσαν ελληνικά

Αδιάψευστο στοιχείο της ιστορικής ταυτότητας της Μακεδονίας είναι η ελληνική γλώσσα, την οποία, όπως αποδεικνύεται από τις ενεπίγραφες πλάκες και τα νομίσματα, μιλούσαν οι Μακεδόνες. Πρέπει να επιμείνουμε στο θέμα της ελληνικής γλώσσας, διότι οι σφετεριστές της ιστορίας της Μακεδονίας προβάλλουν το επιχείρημα ότι στη Μακεδονία μιλούσαν μακεδονικά και όχι ελληνικά, όπως γράφουν οι αρχαίες πλάκες. Οι αρχαίοι Μακεδόνες μιλούσαν ελληνικά.

Ο Μ. Αλέξανδρος όταν μιλούσε στο στράτευμα του, μιλούσε πάντοτε ελληνικά αναφωνώντας «Ἄνδρες Μακεδόνες τε καὶ σύμμαχοι»²⁰⁵.

Πως θα ήταν δυνατόν να γνωρίζουν οι Μακεδόνες στρατιώτες τα ελληνικά, αν δεν τα μάθαιναν από τις μητέρες τους ως μητρική τους γλώσσα; Ο Αρριανός (Ζ' 9,2) μας πληροφορεί ότι αυτοί ήταν φτωχοί στην πατρίδα τους και ζούσαν στα βουνά χωρίς να φοιτήσουν οι περισσότεροι σε σχολεία.

Σε πολλές αρχαίες πόλεις της Μακεδονίας βρέθηκαν αρχαία θέατρα, στα

205. Αρριανού Ανάβαση Ε', ΚΕ 6.

οποία διδάσκονταν και παίζονταν οι αρχαίες τραγωδίες του Σοφοκλή, του Ευριπίδη και του Αισχύλου στην ελληνική γλώσσα. Δε δικαιολογούνταν να παίζονταν οι τραγωδίες στα ελληνικά, χωρίς να μιλούν οι Μακεδόνες την ελληνική γλώσσα. Θα ήταν μεγάλη ειρωνεία.

Οι Μακεδόνες, γράφει ο Ηρόδοτος, από την εμφάνισή τους μιλούσαν αδιάλειπτα την ελληνική γλώσσα. Είναι γνωστή η εξέλιξη της ελληνικής γλώσσας από τα χρόνια του Ομήρου μέχρι σήμερα. Έχει τις ίδιες ρίζες στις περισσότερες λέξεις. Από κανένα αρχαίο και νέο συγγραφέα (εκτός των πλανηθέντων Σλάβων) δεν αναφέρεται άλλη γλώσσα εκτός από την τοπική ελληνική μακεδονική διάλεκτο. Όλες οι περιοχές της Ελλάδας μολούσαν ελληνικά στη τοπική τους διάλεκτο. Αν ομιλούνταν άλλη γλώσσα στη Μακεδονία, θα σωζόταν οπωσδήποτε κάποιο βιβλίο του Αριστοτέλη ή κάποια ενεπίγραφη πλάκα στη γλώσσα αυτή. Αντίθετα όλα τα συγγράμματα και οι επιγραφές, όλα ανεξαιρέτως, είναι γραμμένα στα ελληνικά.

Διασώθηκαν περίπου 350 λέξεις της μακεδονικής διαλέκτου, από τις οποίες οι 150 είναι προσηγορικά και 200 κύρια ονόματα. Αυτές οι λέξεις θεωρήθηκαν από μερικούς αρνητές της ελληνικότητας της Μακεδονίας ότι έχουν σχέση με τις γλώσσες των βορείων λαών, και συγκεκριμένα με την πρωσσική, κελτική, ιλυρική και γενικά με τις σλαβικές γλώσσες, επειδή μετατρέπουν τα δασέα σύμφωνα φ,χ,θ, σε μέσα β,γ,δ, π.χ. Φίλιππος σε Βίλιππος, καθαρός σε καδαρός κ.λ.π. όπως συμβαίνει και στις δωρικές διαλέκτους. Εξηγείται όμως, διότι οι Μακεδόνες προέρχονται από τους Δωριείς, οι οποίοι, ως γνωστό, κατέκλυσαν ολόκληρη την Ελλάδα στην εποχή του χαλκού. Μερικοί υποψιάζονται μήπως υπήρξε κάποια Μακεδονική γλώσσα, συγγενής της ελληνικής γλώσσας, αλλά, όπως λέει ο Μ. Meger στην εισαγωγή της Γραμματικής των Ελληνικών Διαλέκτων, είναι αδύνατον από 350 Μακεδονικές λέξεις να εξαχθεί κάποια κρίση για το χαρακτήρα της γλώσσας, διότι απ' αυτές οι περισσότερες που είναι ανετυμολόγητες μπορεί να είναι δανεισμένες από άλλες γλώσσες των περιόικων λαών. Όλες οι ενεπίγραφες πλάκες, που βρέθηκαν στη Μακεδονία, είναι γραμμένες στα ελληνικά.

Πολύ σωστά ο Μαργαρίτης Δήμητσας το 1892, όταν ερευνήσε τις 1409 ενεπίγραφες πλάκες της Μακεδονίας από τον 6ο π.Χ. αιώνα μέχρι τον 3ο μ.Χ., έβαλε το τίτλο στο βιβλίο του "Η Μακεδονία εν λίθοις φθεγγομένοις καί μνημείοις σωζομένοις", που σημαίνει ότι η Μακεδονία δείχνει την ελληνική ιστορική ταυτότητά της και την ελληνική της γλώσσα με τις ενεπίγραφες λίθινες πλάκες και τα σωζόμενα μνημεία της. Το 1892 οι ανακαλύφθεισες ελληνικές ενεπίγραφες πλάκες ήταν 1409, σήμερα μετά από 120 χρόνια, οι πλάκες αυτές που αυξήθηκαν σε αρκετές χιλιάδες, διαλαλούν και διαβεβαιώνουν με περισσότερα ντοκουμέντα την ιστορική ελληνική ταυτότητα της Μακεδονίας και διαψεύδουν και γελοιοποιούν τους πλαστογράφους της ιστορίας μας Σλάβους.

Η όλη κατάσταση μπορεί να παραλληλιστεί με τη σκηνή της Βαϊοφόρου

εισόδου του Ιησού Χριστού στα Ιεροσόλυμα, όπου ο μεν λαός και τα παιδιά φώναζαν: «ευλογημένος ο ερχόμενος βασιλεύς εν ονόματι Κυρίου» (Λουκά ιθ', 38), ενώ οι Γραμματείς και οι Φαρισαίοι παρότρυναν τον Κύριο λέγοντας: «Διδάσκαλε επιτίμησον τοις μαθηταίς σου» για αυτά που φωνάζουν. Ο Ιησούς τότε γύρισε και τους απάντησε: «Λέγω υμίν ότι εάν ούτοι σιωπήσωσιν, οι λίθοι κεκράζονται» (Λουκά ιθ', 38-40). Το ίδιο ακριβώς καλείται σήμερα να απαντήσει και κάθε Έλληνας στους Σλάβους και σε όσους έχουν υποκύψει στην προπαγάνδα αυτών: ότι δηλαδή κι αν ακόμη οι Σλάβοι εξακολουθήσουν να αρνούνται την ελληνικότητα της Μακεδονίας «οι λίθοι κεκράζονται», θα το φωνάζουν ότι η Μακεδονία ήταν και είναι ελληνική. Θα το φωνάζουν οι χιλιάδες από τον 6ο π.Χ. μέχρι τον 6ο μ.Χ. αιώνα ενεπίγραφες με ελληνικά γράμματα λιθινες πλάκες, που βρέθηκαν στη Μακεδονία.

Το επιχείρημα μερικών ότι δήθεν ο Μ. Αλέξανδρος μίλησε κάποτε προ της μάχης στους Μακεδόνες στρατιώτες μακεδονιστί είναι παρεξήγηση.²⁰⁶ Πρόκειται περί μακεδονικής διαλέκτου της ελληνικής γλώσσας. Οι στρατιώτες του Μ. Αλεξάνδρου προέρχονταν κατά το πλείστον από τα βουνά της Μακεδονίας. Ασχολούνταν με την κτηνοτροφία και ζούσαν με τον ομηρικό αυτάρκη τότε τρόπο ζωής κατασκευάζοντας τα πάντα, ενδυμασία, εργαλεία και όλα τα είδη της διατροφής τους, από τη δική τους παραγωγή. Δεν είχαν συχνή επικοινωνία με τα κέντρα πολιτισμού, με τις μεγάλες πόλεις. Δε φοίτησαν σε σχολεία. Μιλούσαν τη μητρική ελληνική γλώσσα. Το ελληνικό λεξιλόγιό τους ήταν πολύ φτωχό, στη τοπική ελληνική διάλεκτο όπως συμβαίνει με όλους τους ορεσίβιους, που δεν παρακολούθησαν στη ζωή τους κανένα σχολείο. Για να γίνει λοιπόν κατανοητός ο Αλέξανδρος, αναγκάστηκε να κατέβει στη στάθμη του φτωχού τους ελληνικού λεξιλογίου, στη μακεδονική διάλεκτο. Το ίδιο κάνουμε και εμείς σήμερα ως ομιλητές, όταν βρεθούμε σε ακροατήριο κάποιου ορεινού χωριού. Θα ήταν εγωιστικό και αντιπαιδαγωγικό να μιλήσει κανείς με γλώσσα διανοουμένων σε απλούς ανθρώπους της υπαίθρου, θα αποτύχει η ομιλία του. Αυτό ακριβώς απέφυγε ο Μ. Αλέξανδρος μιλώντας προς τους ορεσίβιους στρατιώτες στην τοπική ελληνική διάλεκτο.

Διαλέκτους της ελληνικής γλώσσας έχουμε πολλές π.χ. ποντιακή, κρητική, νησιώτικη, κυπριακή, κ.λ.π., αλλά η γλώσσα, που παρουσιάζουν οι Σλάβοι ως μακεδονική γλώσσα, δεν έχει καμία σχέση με την αρχαία μακεδονική διάλεκτο, που μιλούσαν οι αρχαίοι Μακεδόνες, διότι αυτή η σλαβομακεδονική γλώσσα είναι κράμα βουλγαρικών, σλαβικών, βλάχικων, ρουμανικών και μερικών ελληνικών λέξεων. Οι λέξεις των σλαβικών γλωσσών δεν υπήρχαν στο ελληνικό λεξιλόγιο των Μακεδόνων της αρχαιότητας, διότι δεν κυκλοφορούσαν σλαβικές λέξεις στην Μακεδονία προ του 6ου μ.Χ. αιώνα, αφού δεν υπήρχαν τότε στα Βαλκάνια οι λαοί αυτοί. Οι λέξεις αυτές δεν έχουν καμία σχέση με καμιά ελληνική διάλεκτο όλων των αιώνων. Ίσως στο κράμα αυτό της

206. Αρριανού Ανάβαση VII 9-12

γλώσσας αυτής της βαβέλ, να υπάρχει ένα μικρό ποσοστό παραφθαρμένων ελληνικών λέξεων, αλλά αυτό δεν μπορεί να τη χαρακτηρίσει ως αρχαία μακεδονική γλώσσα, αφού οι ξένες λέξεις καταλαμβάνουν το 90% αυτής.

Οι πλαστογράφοι της ιστορίας μας Σλαβοι διαστρέφουν την αλήθεια, διότι, ενώ επιμένουν στη φράση, του Αρριανού, ότι ο Μ. Αλέξανδρος μίλησε στη μακεδονική γλώσσα, αποσιωπούν τη φράση που λέει στους τριάντα χιλιάδες νεαρούς Πέρσες, που διάλεξε να καταταγούν στο στρατό του. “Γράμματα μανθάνειν ελληνικά καί μακεδονικούς όπλοις εντρέφεσθαι” δηλαδή τους προστάζει να μάθουν ελληνικά γράμματα και να εκπαιδεύονται στα μακεδονικά όπλα. Αν υπήρχε μακεδονική γλώσσα, ασφαλώς θα τους έλεγε «Γράμματα τε μανθάνειν μακεδονικά»²⁰⁷.

Ο Ρωμαίος ιστορικός Τίτος Λίβιος το 200 π.Χ. διασαφηνίζει ότι οι Μακεδόνες στο συνέδριο της Αιτωλίας, όπου βρισκόταν αντιπρόσωποι Αιτωλοί, Ακαρνάνες και Μακεδόνες, μιλούσαν ελληνικά. Το συνέδριο έγινε από «ανθρώπους ομόγλωσσους» της ελληνικής γλώσσας²⁰⁸.

Αν δε μιλούσαν ελληνικά οι Μακεδόνες, ο ρήτορας Δημοσθένης θα το επωφελούνταν πολλές φορές στους λόγους του, για να αποδείξει ότι οι Μακεδόνες ήταν βάρβαροι.

Σ’ όλες τις ιστορικές εποχές χωρίς εξαίρεση, ακόμη και στη κατοχή των Ρωμαίων, των Φράγκων, των Τούρκων και άλλων λαών, στη Μακεδονία μιλούσαν την ελληνική γλώσσα.

Στα τέλη του 19ου αιώνα σε αρκετά χωριά των συνόρων της Μακεδονίας με τη Βουλγαρία και Σερβία μιλούσαν μια διαλεκτο από κράμα σλαβικών, ελληνικών, τουρκικών και αλβανικών λέξεων. Λόγω της ελλείψεως σχολείων οι κάτοικοι των έμαθαν στην καθημερινή τους συναναστροφή την ανάμικτη αυτή με λίγες λέξεις εύκολη γλώσσα. Δυσκολεύονταν να μάθουν την πλούσια σε λέξεις και νοήματα ελληνική γλώσσα και την πολυσύνθετη γραμματική της. Στα τετρακόσια χρόνια της αμάθειας της τουρκοκρατίας οι απλοϊκοί αυτοί αγράμματοι πτωχοί Έλληνες ανάμειξαν τις λέξεις των ομιλουμένων στο περιβάλλον των συνόρων γλωσσών με αποτέλεσμα να δημιουργήσουν δική τους τοπική γλώσσα από το κράμα των σλαβικών λέξεων. Δεν σήμαινε με τούτο, επειδή ήταν σλαβόφωνοι, ότι ήταν και Σλάβοι Βούλγαροι και Σέρβοι, διότι δεν είναι πάντοτε η γλώσσα που επιβεβαιώνει την εθνικότητα ενός ανθρώπου. Πολλοί άνθρωποι για διάφορους λόγους, ξέχασαν τη μητρική τους γλώσσα και έμαθαν ανεξαρτήτως της θελήσεώς των για λόγους του πολιτικού καθεστώτος και του επαγγελματός των μια άλλη ξένη γλώσσα του περιβάλλοντος που ζούσαν, χωρίς να έχουν καμιά σχέση με την εθνότητα της γλώσσας.

Αμφισβητήθηκε η ελληνική τους εθνικότητα, σαν να ήταν η γλώσσα που μιλούσαν το μοναδικό διακριτικό γνώρισμα της εθνικότητας κάθε λαού.

207. Πλούταρχος, Μ. Αλέξανδρος 47,3.

208. Titus Livius XXXI 29,15.

Γνωρίζουμε ότι πολλοί Έλληνες της Μ. Ασίας είχαν ξεχάσει την ελληνική γλώσσα και μιλούσαν μόνο τα τουρκικά ή τα ρωσικά και όμως ήταν και παρέρμειναν για πολλούς αιώνες οι γενεές των γνήσιοι Έλληνες. Γι' αυτό και με κάθε θυσία ήρθαν και εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα το 1922.

Το ίδιο συνέβη και στις βόρειες περιοχές της Μακεδονίας, όπου μερικοί Έλληνες μιλούσαν τη σλαβόφωνη μακεδονική λεγομένη γλώσσα, χωρίς να είναι Σλάβοι αλλά γνήσιοι Έλληνες. Στηριζόμενοι σ' αυτή τη διάλεκτο οι Βούλγαροι και στα κουτσοβλάχικα οι Σέρβοι και οι Ρουμάνοι θέλησαν να εμφανίσουν τους ομιλούντες τις διαλέκτους αυτές ως ανήκοντες στην εθνικότητά τους και να προσαρτήσουν τα εδάφη της Μακεδονίας, όπου αυτοί κατοικούσαν, στη χώρα τους.

c) Το λεξιλόγιο της ελληνικής μακεδονικής διαλέκτου

Οι αρνητές της ελληνικής γλώσσας των Μακεδόνων προσπαθούν να πείσουν, ότι η διάλεκτος των Μακεδόνων δεν ήταν ελληνική, αλλά κάποια συγγενής γλώσσα. Για το σκοπό αυτό αναζητούν στο λεξιλόγιο των Μακεδόνων σκόρπιες λέξεις, που πιθανόν έχουν αλλοιωθεί από αντιγραφικά λάθη και ως εκ τούτου δεν προσφέρονται για μία ελληνική ετυμολογική προσέγγιση. Στη συνέχεια προσπαθούν να ετυμολογήσουν αυτές τις λέξεις αλόγιστα σε συνδυασμό με ρίζες ινδοευρωπαϊκών λέξεων, των οποίων μετατρέπουν ή μετακινούν τα φωνήεντα και τα σύμφωνα κατά το δοκούν. Με τον τρόπο αυτό όμως, και καθώς αλλοιώνουν ακόμη και τη ρίζα της λέξης που λαμβάνουν ως συγκριτικό μέγεθος, καταλήγουν σε παντελώς ατεκμηρίωτα συμπεράσματα. Οι Σλάβοι υποστηρίζουν ειδικότερα την άποψη, ότι οι Μακεδόνες πριν τον 5ο αιώνα π.Χ. δεν μιλούσαν ελληνικά, αλλά μια βάρβαρη γλώσσα των βορείων λαών (: των Ιλλυριών, των Πρώσων κ.λπ.). Ισχυρίζονται, ότι οι Μακεδόνες εξελληνίστηκαν και διδάχτηκαν την ελληνική γλώσσα από τους Έλληνες βασιλείς τους. Για να αποδείξουν ότι οι Μακεδόνες δε μιλούσαν ελληνικά, έχουν συγκεντρώσει τα λιγοστά μη γνήσια ελληνικά στοιχεία της γλώσσας των Μακεδόνων, και τα παρουσιάζουν ως αντιπροσωπευτικό δείγμα της υποτιθέμενης γνήσιας μακεδονικής γλώσσας. Ειδικότερα, συγκέντρωσαν: α) τις αρχαίες αλλοιωμένες ελληνικές λέξεις, που δεν επιδέχονται ελληνική ετυμολογία, και β) τα ξένα ονόματα Μακεδόνων, τοπωνυμίων, θεών, ηρώων, εορτών και μηνών, που δεν ταιριάζουν με την ελληνική προφορά²⁰⁹. Υποστηρίζουν ακόμη οι Σλάβοι ότι η αλλαγή των παραπάνω αναφερθέντων συμφώνων στην ελληνική μακεδονική διάλεκτο προερχόταν από τη συγγενή ιλλυρική γλώσσα. Αν συνέβαινε όμως αυτό, θα έπρεπε να έχουν μεταβληθεί και τα ουρανικά σύμφωνα σε συριστικά. Η αλλαγή των δασέων συμφώνων σε μεσαία

209. Σακελλαρίου, Η εθνικότητα των Μακεδόνων, σελ.131-134.

ήταν, όπως τονίστηκε παραπάνω, ιδιαιτερότητα καθαρά της δωρικής διαλέκτου.

Οι Σλάβοι ερεύνησαν επίσης ένα πίνακα 72 μακεδονικών ονομάτων, θεών, ηρώων και επιθέτων. Τα 56 από αυτά αποδείχτηκαν ως ονόματα, που ήταν πανελλήνια από γλωσσική άποψη. Ένδεκα ονόματα φαίνονται βέβαια να είναι ξένα, εννιά εξ αυτών προέρχονται όμως από περιοχές, στις οποίες κατοίκησαν κατά καιρούς και ξένοι λαοί, όπως π.χ. οι Ρωμαίοι. Δύο ονόματα τοπωνυμίων είναι εντελώς ξένα, έχουν όμως ελληνική κατάληξη. Αμφιβολίες προκύπτουν τελικά σε σχέση μόνο με δύο ονόματα. Σε αυτά ακριβώς στηρίζουν την προπαγάνδα τους οι διωλίζοντες τον κώνωπα και καταπίνοντες την κάμηλο αρνητές της ελληνικότητας της Μακεδονίας.

Οι αρνητές της ελληνικής γλώσσας της Μακεδονίας χαρακτηρίζουν παραπέρα μερικές λέξεις της διαλέκτου των Μακεδόνων ως σλαβομακεδονικές. Προσεκτικότερη μελέτη αποδεικνύει όμως ότι πρόκειται στην πραγματικότητα για καθαρά ελληνικές λέξεις, που προέρχονται από ρίζες αρχαίων ελληνικών ρημάτων. Οι Μακεδόνες παρήγαγαν ειδικότερα από τις ρίζες των αρχαίων ελληνικών ρημάτων λέξεις με βαθύτερο ελληνικό νόημα. Έτσι, π.χ., χρησιμοποιούσαν τη λέξη «κυδάρ» αντί της χρησιμοποιούμενης στην αττική διάλεκτο λέξης «τάφος». Η λέξη «κυδάρ» παράγεται από το αρχαίο ελληνικό ρήμα «κεύθω», που σημαίνει: κρύβω, φυλάγω μυστικό ένα πράγμα για να μην το δει και να μην το ακούσει κανείς. Με την αλλαγή του θ σε δ και την αποβολή του ε, η λέξη «κευθάρ» κατέληξε να προφέρεται ως «κυδάρ». Ένα άλλο παράδειγμα προσφέρει η λέξη «σάρισα». Τούτη παράγεται από τη ρίζα του αρχαίου ελληνικού ρήματος «σαίρω», που σημαίνει σαρώνω, πράγμα που γίνονταν σε κάθε μάχη από τη φάλαγγα των Μακεδόνων με όπλο τη σάρισα²¹⁰. Το χιόνι το έλεγαν «νίβα», από τις νιφάδες του χιονιού, μεταβάλλοντας το φ σε β.

Οι Μακεδόνες μιλούσαν βέβαια καθαρά αρχαϊκά ελληνικά, επηρεάζονταν όμως στην προφορά τους από την ελληνική δωρική διάλεκτο, όπως οι Κύπριοι, οι Κρήτες κ.λπ. επηρεάζονται σήμερα από τις τοπικές τους διαλέκτους. Για όποιον έχει μελετήσει την εξέλιξη της αρχαίας ελληνικής γλώσσας είναι γνωστό ότι από τις ρίζες πολλών αρχαίων ρημάτων έχουν προέλθει πολλές λέξεις και ακόμη περισσότερα παράγωγα αυτών των λέξεων σε όλες τις περιόδους της ιστορίας του ελληνικού έθνους.

δ) Γλωσσικές ιδιομορφίες λόγω της μετάβασης των Μακεδόνων από τη δωρική στην αττική διάλεκτο και το παράδειγμα των Δαρνακοχωριτών

Οι Μακεδόνες, όπως έχει ήδη επισημανθεί, μιλούσαν αρχικά τη δωρική ελληνική διάλεκτο, πριν οι βασιλείς τους εισαγάγουν ως επίσημη γλώσσα του

210. Α. Γαζή, Λεξικό της Ελληνικής γλώσσας, τομ. Β', σελ. 201 και τομ. Γ' σελ. 29.

κράτους την αττική ελληνική διάλεκτο, η οποία τελικά και καθιερώθηκε. Η παραπάνω μετάβαση από τη μία διάλεκτο στην άλλη είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία τοπικών ιδιοματισμών, τους οποίους πρέπει κανείς να λαμβάνει υπόψη του. Όπως φάνηκε καθαρά στο παράδειγμα των λέξεων κυδάρ, σάρισα και νίβα, κάποιες μακεδονικές λέξεις, που αρχικά ξενίζουν, αποδεικνύεται τελικά ότι προέρχονται από τις ρίζες αρχαίων ελληνικών ρημάτων της αρχαϊζουσας. Ανάλογα φαινόμενα παρατηρούνται και κατά την εξέταση του λεξιλογίου ντόπιων ελληνικών πληθυσμών της Μακεδονίας, όπως π.χ. των κατοίκων των Δαρνακοχωριών των Σερρών.

Στο λεξιλόγιο των Δαρνακοχωριτών εντοπίζει κανείς πολλές ιδιομορφίες σε ό,τι αφορά το τυπικό και την προφορά της αρχαίας ελληνικής μακεδονικής διαλέκτου. Αν εξετάσει κανείς το λεξιλόγιό τους πριν την δεκαετία του πενήντα, όταν δηλαδή οι γέροντες μιλούσαν ακόμη το βαρύ δωρικό λεκτικό ιδίωμα και δεν είχε αρχίσει ο διασκορπισμός των ντόπιων σ' όλη την Ελλάδα και στο εξωτερικό, θα διαπιστώσει κανείς ότι το λεξιλόγιο των Δαρνακοχωριτών προέρχεται από την αρχαϊζουσα ελληνική γλώσσα²¹¹. Οι συνηθισμένες στη Μακεδονία λέξεις με τις σχετικές συγκοπές και αλλαγές φωνηέντων και συνιζήσεις αποδεικνύουν την αρχαία ελληνική μακεδονική καταγωγή τους. Αξίζει κανείς να εξετάσει ενδεικτικά μερικές χαρακτηριστικές φράσεις των Δαρνακοχωριτών:

Χτες έθηκα καπνό. Το έθηκα είναι αόριστος του αρχαίου ρήματος τίθημι.

Αγωνιούμαν να πλύνω τα αγγειά γρήγορα για να προλάβω κι' άλλες δουλειές. Η λέξη αγωνιούμαν προέρχεται από το αρχαίο ρήμα αγωνιάω (: αγωνίζομαι, βιάζομαι) και η λέξη αγγειά από την αρχαία λέξη αγγεία (: πιάτα, κατσαρόλες

Κοιμόμουν και δεν τον απείκασα πότε ήλθε. Ήλθε αξαπείκαστα. Το απείκασα και αξαπείκαστα προέρχονται από το αρχαίο ρήμα απεικάζω, που σημαίνει καταλαβαίνω, ενώ μαζί με το στερητικό «α», σημαίνει: χωρίς να (το) καταλάβω²¹².

Κήδεψα τα βιβλιάρια κάπου και ξεστόχησα. Τα ρήματα κήδεψα και ξεστόχησα προέρχονται αντίστοιχα από τα αρχαία ρήματα κηδεύω και αστοχώ.

Λάμουσα τα παπούτσια μου. Η λέξη λάμουσα (: λάσπωσα) προέρχεται από την αρχαία λέξη ιλύς, που σημαίνει: λάσπη

Μουλώνω, όταν ο πατέρας μου φωνάζει. Το μουλώνω προέρχεται από

211. Παπακυριάκου, Η κοινότητα του Αγίου Πνεύματος & Προσφορά και ιστορική ταυτότητα της Μακεδονίας, σελ. 34 επ.

212. Μπέγκου, Το γλωσσικό ιδίωμα Νέου Σουλίου Σερρών, Σερραϊκά Χρονικά 1993, τόμ. 11, σελ. 71-79.

το αρχαίο ρήμα μύω, που σημαίνει: κλείνω το στόμα.

Όργωσα τα νιάματα. Η λέξη νιάματα προέρχεται από το αρχαίο ρήμα νεάω, που σημαίνει: καλλιεργώ χέρσο χωράφι.

Παραμείναμε κάτ' απ' την αστριχιά όταν έβρεχε. Η λέξη αστριχιά προέρχεται από την αρχαία λέξη όστρακο, το οστρακοειδές δηλαδή κεραμίδι που τοποθετούσαν στην άκρη της στέγης των σπιτιών²¹³.

Πήγα στη χρεία. Η λέξη χρεία, που χρησιμοποιείται ακόμη και σήμερα από τους γέροντες προς δήλωση της τουαλέτας, προέρχεται από την αρχαία λέξη χρεία, που σημαίνει κυριολεκτικά την ανάγκη / επιθυμία, και μεταφορικά: το χώρο της σωματικής ανάγκης.

Αν λοιπόν κανείς ερευνήσει με προσοχή το λεξιλόγιο των Δαρνακοχωριτών, θα διαπιστώσει ότι το μεγαλύτερο ποσοστό του λεξιλογίου τους, προσαρμοσμένο στο τοπικό γλωσσικό ιδίωμα, προέρχεται άμεσα από την αρχαία ελληνική μακεδονική διάλεκτο. Από την ιδιαίτερη αυτή διάλεκτο, που μιλιόταν στα σχετικά χωριά, προέρχονται άλλωστε και τα ονόματα δαρνάκας και δαρνακοχώρια²¹⁴.

Οι Βούλγαροι, ωστόσο, έκαναν το παν για να παρουσιάσουν τη διάλεκτο των Δαρνακοχωριτών ως σλαβόφωνη. Συγκρότησαν επιτροπή από Ρώσους επιστήμονες καθηγητές το 1900, οι οποίοι κλήθηκαν να επισκεφθούν τις Σέρρες και άλλες πόλεις, προκειμένου να αποδειχθεί ότι η εθνικότητα και η γλώσσα των κατοίκων των περιοχών αυτών είναι βουλγαρική. Προσπάθησαν να δωροδοκήσουν τα μέλη της παραπάνω επιτροπής, προκειμένου αυτά να συμπεριλάβουν στο σλαβικό ιδίωμα και τη γλώσσα των Δαρνακοχωριτών. Οι καθηγητές όμως Δραγάνωφ και Μάϊκωφ καθώς και ο ιστορικός Δορνουβώ δεν υπέκυψαν στις πιέσεις. Ο Δραγάνωφ έγραψε στην εφημερίδα «Ειδήσεις Πετροπόλεως» το 1900 (αρ. φ. 200, 27/7/1900): «Δέον να απαλλάξωμεν της μομφής εκείνης περί της ως σλαβικής ούσης της γλώσσης των Δαρνακοχωριτών και της Μεσημβρινής Μακεδονίας. Δεν μπορούμε να συγχέωμεν την σλαβική γλώσσα, μήτε να αποδώσομε τοιαύτην ιδιότητα στους κατοίκους της Μεσημβρινής Μακεδονίας ειμή, Εθνικήν, Ελληνικήν». Ελάχιστα χρειάζεται να επισημανθεί ότι οι κάτοικοι των Δαρνακοχωρίων δεν θα μπορούσαν άλλωστε ποτέ να θεωρηθούν ως Σλάβοι, αφού από τη Δοβίστα (Δήμος Εμμανουήλ Παπά) και με πρωτοστάτη τον Εμμανουήλ Παπά ξεκίνησε η ελληνική επανάσταση στη Μακεδονία κατά των Τούρκων το 1821 και από τα Δαρνακοχώρια προέρχονταν αρχικά οι περισσότεροι άνδρες, που στρατεύθηκαν με τον Εμμανουήλ Παπα²¹⁵.

213. Παπαγεωργίου, Αι Σέρραι και τά προάστεια, σελ. 61.

214. Κοντιάδου, Ιερομόναχου Λεύκωμα του Σομπάσκιου, Θεσσαλονίκη 1925, Παπαγεωργίου, Αι Σέρραι και τα προάστεια και η Μονή Ιωάννου του Προδρόμου, Λειψία 1894, σελ. 284.

215. Παπακυριάκου, Η κοινότητα του Αγίου Πνεύματος Σερρών & Προσφορά και ιστορική ταυτότητα της Μακεδονίας, σελ. 35-36.

Στο μακεδονικό αγώνα του 1904-1908 η Βουλγαρική Εξαρχία επιχείρησε να εκμεταλλευτεί τους ιδιοματισμούς του λεξιλογίου των Δαρνακοχωριτών και υποκίνησε το βουλευτή της Αγγλίας Σοδεφέρβ να υποστηρίξει σε άρθρα του, που δημοσιεύτηκαν στις 16-17/2/1904 στην εφημερίδα «Νέα Ημέρα» του Λονδίνου, ότι τα Δαρνακοχώρια μιλούσαν σλαβομακεδονικά. Έτσι, στους αγνότερους Έλληνες, που έλαβαν ενεργό μέρος σ' όλες τις επαναστάσεις για την απελευθέρωσή της Ελλάδας από κάθε ξένο ζυγό και συμμετείχαν ενεργά ως αντάρτες αγγελιοφόροι, οδηγοί και προμηθευτές των μακεδονομάχων στο μακεδονικό αγώνα του 1904-1908, αποδόθηκε η μομφή ότι είναι Σλαβομακεδόνες²¹⁶.

ε) Η έλλειψη συγγένειας μεταξύ της αρχαίας μακεδονικής και της σλαβομακεδονικής γλώσσας

Η ελληνική γλώσσα περιλαμβάνει πολλές διαλέκτους, π.χ. την ποντιακή, την κρητική, τη νησιώτικη, την κυπριακή κ.ο.κ. Η σλαβομακεδονική γλώσσα των Σλάβων δεν έχει καμία σχέση με την τοπική ελληνική μακεδονική διάλεκτο, καθώς είναι κράμα βουλγαρικών, σλαβικών, βλάχικων και ρουμανικών λέξεων. Οι παραπάνω λέξεις δεν υπήρχαν όπως είπαμε στο ελληνικό λεξιλόγιο των Μακεδόνων της αρχαιότητας, διότι την εποχή εκείνη απλά δεν υπήρχαν και οι παραπάνω λαοί στα Βαλκάνια. Δεν κυκλοφορούσαν σλαβικές λέξεις στην Μακεδονία πριν από τον 6ο με 7ο αιώνα μ.Χ., διότι οι Σλάβοι έφθασαν ως νομάδες στη περιοχή των Βαλκανίων μόλις τον 6ο αιώνα μ.Χ. Οι όποιες ελάχιστες ομοιότητες της σλαβομακεδονικής με την ελληνική μακεδονική γλώσσα δεν διαφέρουν από τις ομοιότητες, που παρατηρούνται πάντα στις γλώσσες γειτονικών λαών, λόγω αμοιβαίων επιδράσεων, οι οποίες μάλιστα ενισχύονται στις περιπτώσεις, που μεσολαβούν και περίοδοι κατοχής από κοινό κατακτητή.

Είναι συνηθισμένο φαινόμενο λ.χ., κάθε λαός που ζει κοντά ή ανάμεσα σε λαούς, που μιλούν ξένη γλώσσα, να επηρεάζεται από τον τρόπο προφοράς των συμφώνων του άλλου λαού και να τα προφέρει κατά τον ίδιο τρόπο και στη γλώσσα του. Έτσι π.χ. οι Έλληνες της Κάτω Ιταλίας και Σικελίας μετέτρεψαν το θ των ελληνικών λέξεων σε τ (θέλω = τέλω, δουλεύω = ντουλεύω, θωρώ = τωρώ κ.ο.κ.). Το ίδιο συνέβη και στη Μακεδονία, λόγω του μεγάλης διάρκειας συγχρωτισμού με τους Σλάβους στα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Στα χωριά της Μακεδονίας, όπου υπήρχαν και σλαβόφωνοι, οι ελληνόφωνες επηρεάστηκαν τόσο πολύ στην ομιλία τους, ώστε πρόφεραν μέσα στις ελληνικές λέξεις τα ελληνικά σύμφωνα γ, δ και θ ως γκ, ντ και τ. Έλεγαν, δηλ., αντί γεννήθηκα γκεννήτηκα, αντί δουλεύω ντουλεύω, αντί πεθάνω πετάνω.

216. Γκισδαβίκης, Σελίδες του Μακεδονικού Ελληνισμού, τόμοι Β'-Γ', Θεσσαλονίκη 1959, σελ. 152-156.

Ο μακεδονομάχος καπετάν Μητρούσης από το χωριό Μητρούση Σερρών, όταν πιάστηκε από τους Βουλγαροκομητατζήδες να προσχωρήσει στη Βουλγαρική Εξαρχία, τους απάντησε: «Εγκώ Έλληνας γκεννήτηκα Έλληνας τα πετάνω». Κάτι παρόμοιο συνέβη και με τους Καραμαλήδες της Καππαδοκίας, που άλλαζαν το δ με το ρ (π.χ. σκαφίδι → σκαφίρι, σταφίδα → σταφίρα). Οι επουσιώδεις αυτές αλλαγές, προϊόν του καθημερινού συγχρωτισμού, σε καμία περίπτωση δεν παρέχουν βέβαια έρεισμα για τον χαρακτηρισμό της γλώσσας των Μακεδόνων ως σλαβόφωνης. Οι Σλάβοι, στην προσπάθειά τους να πείσουν τη διεθνή κοινή γνώμη ότι η Μακεδονία κατοικείται από Σλάβους, έδωσαν μεγάλη έμφαση στους «γκραικομάνους», τους Έλληνες δηλαδή που είχαν ελληνική συνείδηση, αλλά για λόγους, που αναφέρθηκαν παραπάνω, μιλούσαν το σλαβόφωνο γλωσσικό ιδίωμα, το οποίο δεν ήταν ολοκληρωμένη σλαβική γλώσσα, αλλά κράμα πολλών γλωσσών. Για τους Σλάβους η γλώσσα αυτή αποτελούσε πάντα το σπουδαιότερο επιχείρημα στο πλαίσιο του ισχυρισμού τους ότι η Μακεδονία είναι δική τους. Είχαν και εξακολουθούν να πρεσβεύουν την άποψη ότι όποιος μιλάει την παραπάνω γλώσσα είναι δικός τους. Έτσι, επεδίωκαν να ξεσηκώσουν τους «γκραικομάνους» προκειμένου αυτοί να «απελευθερωθούν» (: πριν μεν 1913 από τους Τούρκους, έπειτα δε από την Ελλάδα) και να προσχωρήσουν τότε μεν στη Βουλγαρία, σήμερα δε στα Σκόπια. Η Βουλγαρική Εξαρχία διαφωνούσε ωστόσο με τη σχετική τακτική. Γνώριζε ότι αν κανείς βιάζονταν στις κινήσεις του θα έχανε το παιχνίδι, αφού οι «γκραικομάνοι», όπως ήταν φυσικό, είτε με δημοψήφισμα είτε με εξέγερση θα τάσσονταν κατά των Σλάβων και υπέρ της Ελλάδας. Γι' αυτό η Βουλγαρική Εξαρχία επεδίωκε πρώτα να αλλάξει με την προπαγάνδα και τη διαφώτιση την εθνική ελληνική συνείδηση των «γκραικομάνων», και μετά σε κατάλληλο χρόνο να τους ξεσηκώσει είτε κατά των Τούρκων (επί Τουρκοκρατίας) είτε (μετά την απελευθέρωση της Μακεδονίας από το τουρκικό ζυγό) κατά των Ελλήνων.

Κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας οι Μακεδόνες μιλούσαν ελληνικά, ακόμα και στα χωριά που χαρακτηρίζονταν ως σλαβόφωνα. Ο Παπασυναδινός, π.χ. από το Μελενεγκίτσι Σερρών έγραψε στο τέλος του 16ου αιώνα μ.Χ. ένα χρονικό στα ελληνικά, σε λογοτεχνική φόρμα της γνήσιας παραδοσιακής ελληνικής γλώσσας, όπως εξελίχθηκε από τα χρόνια του Όμηρου μέχρι τη Βυζαντινή εποχή. Σε κανένα σημείο του χρονικού του δεν χρησιμοποιεί την επινοηθείσα από τους Βούλγαρους σλαβομακεδονική γλώσσα, αν και το χωριό του χαρακτηρίζονταν από τους Βουλγάρους ως σλαβόφωνο. Ο Παπασυναδινός μιλούσε και έγραφε στην τότε ταπεινή λαϊκή, αλλά γνήσια καθαρή ελληνική γλώσσα, που συναρπάζει τον αναγνώστη από την πρώτη στιγμή. Γράφει ότι όταν παρακολουθούσε μαθήματα, διδάσκονταν από τα ελληνικά βιβλία του Πυθαγόρα και του Αριστοφάνη, από τον Κανόνα των Χριστουγέννων και των Φώτων και όχι από τα ανύπαρκτα βιβλία της σλαβομακεδονικής γλώσσας²¹⁷.

217. Καφταντζή, Η Σερραϊκή χρονογραφία του Παπασυναδινού 21, β.

2. Η σλαβομακεδονική γλώσσα.

α) Η γέννηση της σλαβομακεδονικής γλώσσας

Μέχρι τον 7ο αιώνα μ.Χ. η βόρεια Μακεδονία ήταν καθαρά ελληνόφωνη. Μετά την άφιξη των Σλάβων τούτη έγινε δίγλωσση, ελληνόφωνη και σλαβόφωνη. Προκειμένου να μπορούν να επικοινωνούν και να συναλλάσσονται με τους Σλάβους οι Έλληνες κάτοικοι της περιοχής άρχισαν να μαθαίνουν και σλαβικά. Η χρήση και των δύο γλωσσών, στους αιώνες που ακολούθησαν, είχε σιγά-σιγά ως αποτέλεσμα, ότι στο λεξιλόγιο της ελληνικής γλώσσας προστέθηκε και ένας μεγάλος αριθμός σλαβικών λέξεων. Ακόμη πιο έντονα ήταν τα αντίστοιχα αποτελέσματα για τους Σλάβους. Η μακροχρόνια βυζαντινή διοίκηση και η ορθόδοξη ελληνική Εκκλησία επηρέασαν αποφασιστικά το σλαβικό πολιτισμό και το λεξιλόγιό του. Οι Σλάβοι υιοθέτησαν πληθώρα ελληνικών λέξεων, προκειμένου να εμπλουτίσουν την γλώσσα τους τόσο στο χώρο της πολιτικής, δικαστικής και επιστημονικής ορολογίας, όσο και στην καθημερινή ζωή. Ελληνική και σλαβική γλώσσα αναμείχθηκαν γενικότερα και το λεξιλόγιο, όπως και οι έννοιες που χρησιμοποιούνταν στη βόρεια Μακεδονία, υπέστησαν αμοιβαίες επιδράσεις. Σ' αυτό το γλωσσικό κράμα προστέθηκαν στη συνέχεια και πολλές λέξεις από άλλους γειτονικούς λαούς, αλλά και από τους εκάστοτε κατακτητές. Οι ξένες λέξεις και έννοιες προσαρμόστηκαν σταδιακά στην προφορά, στους γραμματικούς και συντακτικούς κανόνες και στη νοημοσύνη των κατοίκων της περιοχής. Κατ' αυτόν τον τρόπο δημιουργήθηκε η σκοπιανή γλώσσα.

Ενώψει των παραπάνω, η γλώσσα των Σκοπίων δε μπορεί να χαρακτηριστεί ως αυτοτελής γλώσσα σύμφωνα με τις αρχές της γλωσσικής επιστήμης. Οι Σέρβοι και οι Βούλγαροι αδυνατούν να καθορίσουν ποιας ακριβώς γλώσσας προέκταση είναι η γλώσσα των Σκοπίων, που ονομάζουν ως μακεδονική. Επικρατέστερη είναι η εκδοχή ότι πρόκειται περισσότερο για προέκταση της βουλγαρικής γλώσσας, αφού οι πιο πολλές λέξεις προέρχονται από τα βουλγαρικά. Οι δύο αυτές σλαβικές γλώσσες έχουν διαφορές, αλλά και πολλά κοινά γνωρίσματα.

Στο κράμα της σλαβομακεδονικής γλώσσας υπάρχει και ένα μικρό ποσοστό παραφθαρμένων ελληνικών λέξεων. Το μικρό αυτό ποσοστό δεν αρκεί όμως σε καμία περίπτωση, για να καθιδρύσει οποιαδήποτε ουσιαστική συγγένεια της σλαβομακεδονικής με την αρχαία ελληνική μακεδονική γλώσσα, αφού οι ξένες λέξεις καταλαμβάνουν σε κάθε περίπτωση πάνω από το 90% αυτής. Ο ορθότερος χαρακτηρισμός είναι ότι η σλαβομακεδονική γλώσσα αποτελεί ένα συμπίλημα λέξεων, που προέρχονται από διάφορες γλώσσες, όπως τη βουλγαρική, τη σέρβικη, την τουρκική, την αλβανική, την ελληνική,

τη γύφτικη κ.λπ., και ως κράμα τόσων πολλών γλωσσών και γλωσσικών ιδιωμάτων δεν επιτρέπει μια σαφή ιστορική ταυτοποίηση. Όπως επισημαίνεται από τον Θεόδωρο Σαραντή, η σλαβομακεδονική γλώσσα, την οποία επικαλούνται οι Σκοπιανοί, δεν ήταν ποτέ μια ιδιαίτερη παλαιά ξεχωριστή γλώσσα με δική της προσωπικότητα, αλλά συνιστούσε μονάχα ένα κράμα λέξεων διαφορετικών γλωσσών με παραφθαρμένο γλωσσικό ιδίωμα χωρίς αλφάβητο και γραφή, που δημιουργήθηκε από τις γλώσσες των κατακτητών, οι οποίοι διαδοχικά κατέλαβαν αυτές τις περιοχές²¹⁸.

Το Σεπτέμβριο του 1944 η σκοπιανή εθνοσυνέλευση συγκρότησε επιτροπή από επιστήμονες και λόγιους και ανέθεσε σ' αυτούς να καθορίσουν του κανόνες Γραμματικής και Ορθογραφίας της σλαβικής σκοπιανής γλώσσας. Η επιτροπή έθεσε ως βάση το γλωσσικό ιδίωμα της σκοπιανής γλώσσας, που μιλιόταν στη κεντρική πυκνοκατοικημένη περιοχή του κράτους των Σκοπίων δυτικά του Αξιού ποταμού. Σε ό,τι αφορά το λεξιλόγιο αποφάσισε να αφαιρέσει τις τουρκικές λέξεις και να αναπληρώσει τις ελλείπουσες από τα γλωσσικά ιδιώματα των άλλων περιοχών. Αποφάσισε ακόμη να στραφεί προς τη λύση της δημιουργίας νέων λέξεων από ξένες γλώσσες, εφόσον θα παρίστατο σχετική ανάγκη. Για να καλύψει το κενό των επιστημονικών όρων βρέθηκε μπροστά στο δίλημμα του δανεισμού όρων από ξένες γλώσσες ή της δημιουργίας νέων όρων. Σε ό,τι αφορά την ορθογραφία καθιέρωσε τη φωνητική γραφή, το να γράφεται δηλαδή κάθε φθόγγος ακριβώς όπως προφέρεται, χωρίς τήρηση άλλων κανόνων. Η επιτροπή κατάργησε επίσης το άφωνο μεγάλο και μικρό «er» που διατηρούσε η βουλγαρική γλώσσα. Διατήρησε τα μαλακά ουρανικά σύμφωνα «γ» και «κ» καθώς και τα «λ» και «ν», ενώ αντικατέστησε στις καταλήξεις των βουλγαρικών λέξεων το «ef» και «of» με «efski» και «ofski» αντίστοιχα. Οι αποφάσεις της επιτροπής περιβλήθηκαν την ισχύ νόμου στις 3-5-1945, και από τις 7-7-1945 τέθηκαν ως βάση της επίσημης γλώσσας του κράτους. Ως κέντρο καλλιέργειας και εμπλουτισμού της σκοπιανής γλώσσας ορίστηκε η Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου των Σκοπίων.

Η παραπάνω γλώσσα δεν θα προκαλούσε βέβαια κάποιο ιδιαίτερο ενδιαφέρον, αν οι Σκοπιανοί δεν την ονόμαζαν μακεδονική και αν δεν προσπαθούσαν να την προβάλουν διεθνώς ως συνέχεια της αρχαίας μακεδονικής γλώσσας. Η σκοπιανή γλώσσα, καθώς προέρχεται από τις περιοχές του Βαρδάρη και του Πιρίν, θα έπρεπε βέβαια να ονομάζεται ορθότερα βαρδαροπιρινική, και όχι μακεδονική. Οι Σκοπιανοί έδωσαν όμως και σ' αυτήν (όπως και στο κράτος τους) τον ψευδεπίγραφο τίτλο «μακεδονική», επιδιώκοντας τη δημιουργία ενός ακόμη πλαστού μέσου, που θα τους επέτρεπε να παραπλανούν τη διεθνή κοινή γνώμη και να προωθούν τον μακροπρόθεσμο στόχο της επέκτασής τους σ' όλη τη Μακεδονία²¹⁹.

218. Σαραντή, Η συνομιλία κατά της Μακεδονίας, σελ.19.

219. Μπαμπινιώτη, Ψευδώνυμη γλώσσα ψευδεπιγράφου κράτους, σε: Μπαμπινιώτη (επιμ. έκδ.), Η γλώσσα της Μακεδονίας, σελ. 259.

Η σημερινή σλαβομακεδονική γλώσσα των Σκοπίων είναι ένα τεχνητό πολιτικό κατασκεύασμα, που έχει υποστεί την εργαστηριακή επεξεργασία του «Ινστιτούτου Μακεδονικής Γλώσσας». Όπως ορθά τονίζει ο Γ. Μπαμπινιώτης, πρόκειται για ένα σλαβόμορφο ιδίωμα, αφύσικο, απνευμάτιστο, με πτωχό λεξιλόγιο, δίχως ορθογραφία και συντακτικό, με βουλγαρικές κυρίως λέξεις ως βασικό γλωσσικό υπόστρωμα, αλλά και με πολλές τουρκικές, αλβανικές, σέρβικες και κουτσοβλάχικες λέξεις. Στο μόρφωμα αυτό διασώζονται και αρχαιοελληνικές λέξεις, οι οποίες όμως εξοστρακίζονται συνεχώς ή αλλοιώνονται με προσθαφαιρέσεις και τεχνητές τροποποιήσεις. Ο διεθνής Ιταλός Ινδοευρωπαϊστής γλωσσολόγος Vittore Pisane χαρακτηρίζει επίσης τη σημερινή σλαβομακεδονική γλώσσα ως «προϊόν πολιτικής προέλευσης», που δημιουργήθηκε κατά παραγγελία των Σκοπιανών προκειμένου να εξυπηρετηθούν οι μακροχρόνιοι πολιτικοί στόχοι τους.

Τα αποτελέσματα της παραπάνω τακτικής είναι ήδη ορατά. Οι μαθητές των Σκοπίων μεγαλώνουν σήμερα με την πεποίθηση ότι μιλούν τη μακεδονική γλώσσα ως γνήσιοι απόγονοι των αρχαίων Μακεδόνων. Αναφέρεται χαρακτηριστικά το γεγονός ότι κατά την επίσκεψη ενός κατοίκου της Θεσσαλονίκης στα Σκόπια, τα παιδιά μιας γνωστής του οικογένειας εκεί τον ρώτησαν με απορία, γιατί αν και Μακεδόνας δεν μιλά τη γλώσσα τους, που μιλούσε και ο Μ. Αλέξανδρος τον 4ο αιώνα π.Χ.

b) Η διάδοση της σλαβομακεδονικής γλώσσας

Ερωτάται βέβαια: Αφού η σλαβομακεδονική γλώσσα δεν συγγενεύει με την ελληνική, πώς εξηγείται το γεγονός ότι έφτασε να μιλιέται σε μερικά χωριά της Μακεδονίας. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό προκύπτει από τη συνδυαστική εξέταση διαφόρων γεγονότων της τοπικής ιστορίας.

(1) Στα βυζαντινά χρόνια όσοι Σλάβοι συλλαμβάνονταν αιχμάλωτοι στους πολέμους μεταφέρονταν ως δούλοι στα μεγάλα κτήματα των βυζαντινών τιμαριούχων. Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, εξάλλου, δεν υπήρχαν καθορισμένα εθνικά σύνορα μεταξύ των βαλκανικών λαών. Έτσι, δεκάδες χιλιάδες φτωχοί ακτήμονες Σλάβοι των Βαλκανίων ερχόταν σχεδόν κάθε χρόνο τους θερινούς μήνες στη Μακεδονία ως εποχιακοί εργάτες. Οι τσιφλικάδες Τούρκοι, αναζητώντας εργατικά χέρια που θα καλλιεργούσαν τις απέραντες εκτάσεις τους, έφερναν επίσης στα κτήματά τους χιλιάδες Σλάβους δουλοπάροικους. Όλοι οι παραπάνω Σλάβοι αφομοιώνονταν σιγά-σιγά από τις τοπικές κοινωνίες των Ελλήνων. Καθώς ήταν ορθόδοξοι χριστιανοί, ζούσαν ανάμεσα στους Έλληνες και τελούσαν υπό την προστασία του Οικουμενικού Πατριαρχείου, η εθνολογική τους συνείδηση σταδιακά αμβλύνονταν. Αγνοώντας τα ελληνικά και τα τουρκικά προσπαθούσαν να συνεννοούνται με τους Έλληνες και τους εργοδότες τους χρησιμοποιώντας ένα κράμα λέξεων

από όσες γλώσσες γνώριζαν, έστω και λίγο. Κάνανε δηλαδή, αυτό που κάνει ο καθένας και σήμερα, όταν βρεθεί σε ξένο κράτος, του οποίου δε γνωρίζει τη γλώσσα. Τις ελληνικές λέξεις, που χρησιμοποιούσαν, τις προσάρμοζαν στο λεξιλόγιό τους. Ενδεικτικά:

Έβαζαν στο τέλος των ρημάτων τη κατάληξη σουβάμ, π.χ: ζημειώνομαι = ζημιωσούβαμ, αποφασίζω = αποφασισούβαμ, αδικώ = αδικισούβαμ, απαιτώ = απατησούβαμ, ζω = ζήβαμ.

Παρέλειπαν τις καταλήξεις των ελληνικών λέξεων, π.χ. αρχιμανδρίτης = αρχιμανδρίτ, επιστάτης = επιστάτ, αφορισμένος = αφορισάν, αποφασισμένος = αποφασισάν, ηλεκτρισμένος = ηλεκτρισάν, γκραικομανής = γκρακομάν, είδωλον = είντωλ, ευχολόγιο = ευχολόγ, εξετάσεις = εξέτας, πυνθάνομαι = πύταμ, καταραμένος = καταρασάν.

Πρόσθεταν στα ουσιαστικά δική τους κατάληξη, π.χ. εικόνες = εικόνιτε, επιστήμη = επιστήμητε, επίτροποι = επιτρόπιτε.

Τα σύμφωνα τα προσάρμοζαν στη γλώσσα τους, μετατρέποντας το γ σε γκ (π.χ αγιασμός = αγκιασμός, γαργάρα = γκαργκάρα), το δ σε ντ (π.χ. αδειάζω = αντειασούβαμ, αδικία = αντικία, ιδέα = ιντέα), το ζ σε σ (π.χ. σίτος = ζίτο), το θ σε τ (π.χ. ανάθεμα = ανάτεμα) κ.ο.κ.

Άλλαζαν τα φωνήεντα και τα σύμφωνα, π.χ. κιάρ = κέρδος, λυώνω = λέαμ, βούβαλος μπίβολ.

Με τον τρόπο αυτό, και για τις ανάγκες της καθημερινής συνεννόησης των ξενόφερτων Σλάβων, δημιουργήθηκε ένα νέο κράμα βουλγαρικών, τουρκικών, σερβικών, αλβανικών, ρουμανικών, κουτσοβλάχικων και λίγων ελληνικών λέξεων. Η παραπάνω μπασταρδεμένη γλώσσα με την πάροδο του χρόνου επικράτησε στις περιοχές του Βαρδάρη της Γιουγκοσλαβίας, στο Πιρίν της Βουλγαρίας καθώς και σε μερικά νοτιότερα χωριά. Οι Έλληνες μάθαιναν εύκολα τη σλαβική γλώσσα, επειδή ήταν πτωχή στο λεξιλόγιό της, ενώ οι Σλάβοι δυσκολεύονταν πάρα πολύ να μάθουν την πλούσια στο λεξιλόγιο της ελληνική γλώσσα. Κατά τη συνήθεια το ευκολότερο διαδίδεται ευκολότερα και επικρατεί γρηγορότερα παντού.

(2) Η διάδοση της σλαβομακεδονικής γλώσσας σε περιοχές της Μακεδονίας με ελληνικό πληθυσμό βρίσκει εξάλλου εξήγηση και στο γεγονός ότι οι κάτοικοι κάποιων χωριών χρησιμοποιούσαν τη παραπάνω γλώσσα, προκειμένου για να αποφεύγουν το παιδομάζωμα των παιδιών τους από τους Τούρκους.

Οι Τούρκοι στο παιδομάζωμα έπαιρναν παιδιά μόνο από τις ελληνικές οικογένειες, γιατί θεωρούσαν τους Έλληνες ως εκλεκτή, δυναμική και με πολλά προσόντα φυλή. Από οικογένεια, που δε μιλούσε ελληνικά, δεν έπαιρναν παιδιά. Για να προφυλάξουν τα παιδιά τους από το γενιτσαρισμό, μερικοί χωρικοί,

παρότι ήταν γνήσιοι Έλληνες, γκραικομάνοι, μιλούσαν τη σλαβομακεδονική γλώσσα.

Θα πρέπει πάντως να επισημανθεί, ότι η παραπάνω στάση των γκραικομάνων δεν συνιστούσε εκδήλωση απάρνησης της ελληνικής εθνικότητας. Οι γκραικομάνοι ήταν και παρέμεναν γνήσιοι, θερμοί, φανατικοί μέχρι θανάτου Έλληνες. Είχαν ελληνική εθνολογική συνείδηση, ακμαίο το ελληνικό φρόνημα και ζωντανό πατριωτισμό μέχρι θυσίας για την Ελλάδα. Απ' αυτούς ξεκίνησε ο μακεδονικός αγώνας κατά των Βουλγάρων, επειδή ήθελαν να τους εξαναγκάσουν να προσχωρήσουν στη Βουλγαρική Εξαρχία. Χιλιάδες απ' αυτούς υπηρέτησαν στο μακεδονικό ελληνικό αγώνα κατά των Σλάβων και αναδείχτηκαν καπετανέοι αρχηγοί των αντάρτικων ομάδων, όπως π.χ. ο Κότας από τα Ρούλια.

Η γλώσσα δεν τους επηρέαζε την καθαρή και άγρυπνη ελληνική συνείδησή τους στον αγώνα τους κατά των σχισματικών εξαρχικών.

Ο καπετάν Μητρούσης από το Χομόντος (Μητρούση) Σερρών μιλούσε τη σλαβομακεδονική γλώσσα. Όταν όμως οι Βουλγαροκομιτατζήδες τον προέτρεψαν να προσχωρήσει σ' αυτούς, τους βροντοφώναξε με τα σπασμένα ελληνικά του: «Εγκώ Έλληνας γκενήτηκα, Έλληνας τα πετάνω». Δεν υπέκυψε στις πιέσεις των Βουλγάρων κομιτατζήδων, ακόμη και όταν του δολοφόνησαν την οικογένεια. Μπήκε κρυφά στις Σέρρες με τα παλικάρια του για να εκδικηθεί τους φονιάδες, αλλά περικυκλώθηκε στο κωδωνοστάσιο του ιερού ναού της Ευαγγελιστρίας Σερρών, και πέθανε με τρία από τα παλικάρια του αντιμετωπίζοντας ηρωικά χιλιάδες Τούρκους. Το ίδιο συνέβη και με εκατοντάδες άλλους Γκραικομάνους Μακεδονομάχους. Ο Κ. Βελόπουλος στο βιβλίο του «Μακεδονία και ύβρεις» αναφέρει 34 ονόματα γκραικομάνων οπλαρχηγών των ελληνικών σωμάτων στο μακεδονικό αγώνα. Ο ακριβής αριθμός των γκραικομάνων που υπηρέτησαν ως οπλίτες και θυσιάστηκαν για την Ελλάδα στο μακεδονικό αγώνα είναι άγνωστος.

XVI. Τα αποτελέσματα του Μακεδονικού αγώνα

Χάρη στην κεραυνοβόλο αντίσταση των μακεδονομάχων η κατάσταση στο νομό Σερρών μεταβλήθηκε. Τα χωριά εξοπλίστηκαν. Η αγωνιστική τους διάθεση αυξήθηκε. Η τρομοκρατία απέτυχε, οι κάτοικοι αναθάρρησαν. Το εθνικό φρόνημα των Μακεδόνων ανυψώθηκε. Με θάρρος οι περισσότεροι έλαβαν μέρος στον αγώνα κατά των Βουλγάρων.

Με ακατάβλητη ψυχική δύναμη, με ακμαίο εθνικό φρόνημα και με πείσμα αντέδρασαν σε όλα τα καταχθόνια σχέδια των εχθρών και κράτησαν τη Μακεδονία ελληνική. Ο αγώνας των στέφθηκε από πλήρη επιτυχία. Οι προσχωρήσαντες με τη βία των κομιτατζήδων στην Εξαρχία επανήλθαν στο Οικουμενικό Πατριαρχείο. Οι Βούλγαροι τρομοκρατήθηκαν από την ενεργό αντίδραση των Ελλήνων. Οι πράκτορες των Βουλγάρων διέλυσαν τις εργασίες, που είχαν στις Σέρρες και απομάκρυναν τις οικογένειές τους. Οι μαθητές της Βουλγαρικής Σχολής σταμάτησαν να βγαίνουν περίπατο και οι δάσκαλοι επέσπευσαν τις εξετάσεις και απομακρύνθηκαν από τις Σέρρες. Τα σχολεία τους παράκμασε σε αντίθεση με τα ελληνικά που άκμαζαν. Κατάλαβαν οι Βούλγαροι ότι δεν μπορούσαν να συνεχίσουν να οργιάζουν και να κακουρούν σε βάρος των Ελλήνων, χωρίς να τιμωρηθούν²²⁰.

Σύσσωμη η πόλη και η περιφέρεια των Σερρών πρόταξε τα στήθη αυτής και αντιμετώπισε τις βουλγαρικές επιθέσεις. Αποδείχθηκε ακοίμητος φρουρός της πατρίδας και κυματοθραύστης των εκάστοτε εχθρικών εισβολών.

Αντέδρασε σε όλα τα καταχθόνια σχέδια των εχθρών με ακατάβλητη ψυχική δύναμη και με ακμαίο το εθνικό φρόνημα. Ο πρόξενος των Σερρών Ίων Δραγούμης έλεγε ότι οι Σέρρες στα χρόνια του μακεδονικού αγώνα υπήρξαν το σχολείο της ελευθερίας. Είναι άξιοι επαίνου.

Οι Σέρρες υπήρξαν η αστείρευτη πηγή ελληνικού φρονήματος στην Ανατολική Μακεδονία. Από αρχαιοτάτων χρόνων ήταν το προπύργιο όλης της Μακεδονίας και της Ελλάδος. Το πατριωτικό φρόνημα των Σερραίων ήταν πάντοτε ακμαίο. Ξαναζωντάνεψαν στο Μακεδονικό αγώνα οι ηρωικοί αγώνες και θυσίες της ελληνιστικής, της ρωμαϊκής και της βυζαντινής εποχής των Μακεδόνων. Επαναλήφθηκαν μάχες ολοκαυτώματος κατά των εισβολέων για να κρατήσουν ελεύθερη τη Μακεδονία.

Χάρis στους αγώνες και τις θυσίες των Μακεδονομάχων ήμαστε σήμερα ελεύθεροι στη Μακεδονία.

Η «Γενική Εφημερίδα της Βιέννης» εγκωμιάζε τους Μακεδόνες που απο-

220. Β. Λαούρδα. Ο Μακεδονικός αγώνας στο νομό Σερρών. Εκθέσεις του προξένου Σακτούρη, υπ' αριθ. 30/5-6-1907 έκθεση. Σερ. Χρονικά. τόμ.Γ' σ.72.

δείχτηκαν ικανοί να περιφρουρήσουν την Μακεδονία με τις δικές τους δυνάμεις και να ελευθερώσουν με τα ένοπλα αντάρτικα τους τούς ελληνικούς οικισμούς από τη βουλγαρική τυραννία²²¹. Χωρίς τη ιδιωτική πρωτοβουλία των Μακεδόνων είναι άγνωστο αν σώζονταν η Μακεδονία από τους Βουλγάρους.

Ο μακεδονικός αγώνας έληξε με τον Ιούλιο του 1908, αλλά κατά βάθος συνεχίζεται και στις μέρες μας με άλλες μορφές, με άλλα συνθήματα, με άλλους φορείς, με τον ίδιο πάντοτε σκοπό της καθόδου των Σλάβων στο Αιγαίο. Οι γειτονικοί μας λαοί, όσο φίλοι και αν μας είναι, πάντοτε караδοκούν και επιδιώκουν να σφετερισθούν κάτι από τη Μακεδονία.

Γνωστή είναι η δράση των Σκοπιανών τα τελευταία πενήντα χρόνια. Πλαστογράφησαν την ιστορία της Μακεδονίας και παρουσίασαν την περιοχή της διεθνώς σ όλες τις εγκυκλοπαίδειες και τους χάρτες ως σλαβική. Οι μακεδονομάχοι μας φωνάζουν από τους τάφους των. Νεοέλληνες μην επαναπαύεσθε στις νίκες και τις δάφνες των προγόνων σας, αλλά καλλιεργήστε ακμαίο εθνικό φρόνημα και εθνικά ιδανικά στις νέες γενεές, ώστε τη χώρα αυτή κανείς να μην τολμήσει ποτέ ξανά να τη σφετερισθεί και να την προσβάλλει, αλλά να μείνει πάντα, όπως ήταν από αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερα, αναμφισβήτητα ελληνική της μάνας μας Ελλάδας το καμάρι.

221. Σερ. Χρονικά. τόμ. Γ' σ.179.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αλμάζ, Αι ιστορικοί περιπέτειες της Μακεδονίας από αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερα, Αθήναι 1912.

Αμάντου Κ., Ιστορικοί σχέσεις Ελλήνων Σέρβων και Βουλγάρων, Αθήναι 1949.

Αναστασάκου Α., Μακεδονία - Εθνικό θέμα, Αθήναι. 1949

Ανδριώτη Ν., Η γλώσσα και η ελληνικότητα των αρχαίων Μακεδόνων, Θεσ/νίκη 1952.

Βακαλοπούλου Απ.,

α) Σύγχρονα Βαλκανικά Εθνολογικά Προβλήματα, Θεσ/νίκη 1992.

β) Το Μακεδονικό ζήτημα - Γέννηση, Διαμόρφωση, Εξέλιξη, Λύση, Θεσ/νίκη 1989.

γ) Η Μακεδονία στα πλαίσια της Βαλκανικής πολιτικής, Θεσ/νίκη 1986.

δ) Ιστορία του βορείου Ελληνισμού - Μακεδονία, Θεσσαλονίκη 1992

ε), Ο ένοπλος αγώνας στη Μακεδονία (1904-1908).στ), Μακεδονία και ύβρεις. Έκδοση Κάδμος Θεσνίκη.

Βλάχου Ν., Το Μακεδονικόν ως φάσις του Ανατολικού ζητήματος, Αθήναι 1935.

Γ.Α.Δ., Η κατά της Μακεδονίας επιβουλή, Αθήναι 1966.

Γενικού επιτελείου Στρατού. Ο Μακεδ. αγών και τα εις Θράκην γεγονότα. Αθηναι 1979.

Γεωργίου Βασ. Η Μακεδονία στο μάτι του Γιουγκοσλαβικού κυκλώνα έκδοση Γ' 1997.

Δασκαλάκη Απ., Ο Ελληνισμός της αρχαίας Μακεδονίας. Καταγωγή και γλώσσα των Μακεδόνων, Αθήνα 1960.

Δέλιου Ιωάν. Αναστάσιος Χρυσάφης.Εφημερίδα Αθήναι 2-7-1913

Δήμητσα Μ.,

α) Η Μακεδ. εν λίθοις φθεγγομένοις και μνημείοις σωζομένοις, Αθήνα 1896.

β) Αρχαία γεωγραφία της Μακεδονίας, Θεσνίκη 1988.

Εκδοτική Αθηνών, Μακεδ 4000 χρόνια ελληνικής ιστορίας και πολιτισμού, Αθήνα 1982

Ίδρυμα μελετών Χερσονήσου του Αίμου. Η βουλγαρική κατοχή στην Ανατολική Μακεδονία και την Θράκη

Ινστιτούτο Τεχνολογικής Εκπαίδευσης, Μακέδνον Ελληνικό Έθνος αρχαίον πρόφραγμα Ελλάδας, 1992.

Καζάζη Νεοκλέους Η Μακεδονία και τα ελληνικά δίκαια Αθήνα 1903

Καφταντζή Γεώργιου

α) «Ιστορία της πόλεως Σερρών και της περιφέρειας» τόμος Γ' σ. 204-220.

β) Ορφείας Σερρών 1905-1991. Ιστορική αναδρομή 1991

Κεραμοπούλου Αντ., Μακεδονία και Μακεδόνες, Αθήναι 1930..

Λαούρδα Β., Κύριλλος και Μεθόδιος - Οι ιεραπόστολοι των Σλάβων, Θεσ/νίκη 1966.

- β) Ο Μακεδονικός αγώνας.
 Λυγερού Στ., Σκόπια - Το αγκάθι της Βαλκανικής, Αθήνα 1992.
 Μακεδονομάχοι Σερρών. Ο Μακεδονικός αγών και η δράση του Ορφέως. Σερραϊκά. Ανάλεκτα τομος Α. Σερρες 1992
 Μακεδονικός Σύλλογος «Ο Μέγας Αλέξανδρος Μακεδονικόν Ημερολόγιο 1908 Μελά Ναταλίας. Παύλος Μελάς Αθήνα 1992
 Μέρτζιου Ν., Εμείς οι Μακεδόνες, Θεσσαλονίκη 1993.
 Μόδη Γ. Μακεδονικός αγών και μακεδόνες αρχηγοί. Μακεδονικές ιστορίες
 Μπαμπινιώτη Γ. (επιμ. έκδ.), Η γλώσσα της Μακεδονίας - Η αρχαία Μακεδονική και η ψευδώνυμη γλώσσα των Σκοπίων, Αθήναι 1993.
 Μουσείου Μακεδονικού αγώνα (έκδ.), Η τελευταία φάση της ένοπλης αναμέτρησης στη Μακεδονία, Θεσσαλονίκη 1998
 Μπόνη Κ., Οι Έλληνες ιεραπόστολοι των Σλάβων υπό το νέον φως της επιστήμης, Αθήναι 1967.
 Μουσείο Μακεδονικού αγώνα, Η τελευταία φάση της ένοπλης αναμέτρησης στη Μακεδονία, Θεσσαλονίκη 1998
 Παπαθεμελή Στ., Έστιν ουν Ελλάς και η Μακεδονία, Θεσσαλονίκη 1989
 Παπακυριάκου Κ., α) Νεότερη και σύγχρονη ιστορία της Κοινότητας Αγίου Πνεύματος και της ομωνύμου ιεράς Μονής (στα πλαίσια της γενικής ιστορίας της Ελλάδας), Σέρρες 2003. β) Η κοινότητα του Αγίου Πνεύματος & Προσφορά και ιστορική ταυτότητα της Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 1997. γ) Ιστορική ταυτότητα της Μακεδονίας και το ψευδεπίγραφο κράτος των Σκοπίων, Θεσσαλονίκη 2007. δ) Αναστάσιος Χρυσάφης, ιατρός, Περιοδικό Προβολεύς. Αύγουστος 1973.. ε) Στέφανος Αναστασίου, Μακεδονομάχος, Περιοδικό Προβολέας, Σεπτέμβριος 1973
 Πέννα Π., Ιστορία των Σερρών (1383-1913), σελίδες 175-333
 Πέτσας Φ., Η Μακεδονία ως Μητρόπολις του Ελληνισμού, Λευκωσία 1974.
 Ράπτη Στ., Ιστορία του Μακεδονικού αγώνος, Αθήναι.
 Σαράντη Θ., Η συνωμοσία κατά της Μακεδονίας, Αθήναι 1984.
 Σαχτούρη Αντ., α) Αναμνήσεις εκ του διπλωματικού μου σταδίου Κάιρο 1951 . β) Εκθέσεις των Ελλήνων προξένων της πόλεως Σερρών και προς το Β. Υπουργ. Εξωτ. της Ελλάδας, Σερ. Χρον. τ. Γ', σ. 14-143
 Συμπόσιο γλωσσολογίας του Βορειοελλαδικού χώρου, Θεσσαλονίκη 1987
 Ταρνανίδη Ι., Στα βόρεια της Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 1995.
 Τζινίκου -Κακουλή Α., Μακεδονικός αγώνας, Θεσσαλονίκη 2004.
 Τσάμη Παύλου Μακεδονικός αγών Θεσ/λονίκη 1979
 Τσιούλκας Κ., Συνβουλαί εις την διγλωσσία των Μακεδόνων εκ συγκρίσεως της σλαβοφανούς Μακεδονικής γλώσσης προς την Ελληνική, Αθήνα 1991.
 Φλωριά Δ., Σημειώσεις και Οδηγίες για τον Μακεδονικό αγώνα σαντακλιου Σερρών, Σερραϊκά Χρονικά τόμος Δ', σ. 97-144
 Χατζηδάκης Γ. Ν., α) Περί τού Ελληνισμού των αρχαίων Μακεδόνων, Αθήναι 1896, 1925. β) Νέαι αποδείξεις περί του Ελληνισμού των αρχαίων Μακεδόνων, Αθήναι 1899.
 Υπουργείο Πολιτισμού, Η Μακεδονία από τα Μυκηναϊκά χρόνια ως το Μέγα Αλέξανδρο, Θεσσαλονίκη 1988.
 Χολέβας Ι., Οι Έλληνες Σλαβόφωνοι της Μακεδονίας, Αθήνα.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Ο Κυριάκος Παπακυριάκος γεννήθηκε στο Άγιο Πνεύμα Σερρών. Αποφοίτησε από την Εκκλησιαστική Σχολή της Αγίας Αναστασίας Χαλκιδικής και από τη Θεολογική Σχολή Χάλκης Κωνσταντινουπόλεως, στην οποία και υπέβαλε εναίσιμο διατριβή με τίτλο «Το Εκκλησιαστικό κήρυγμα κατά τον ιερό Χρυσόστομο». Υπηρέτησε στο στρατό ως έφεδρος αξιωματικός πυροβολικού και προσέφερε πολλές υπηρεσίες επί δέκα χρόνια ως γραμματέας του Συνδέσμου Εφέδρων Αξιωματικών του νομού Σερρών. Επί των ημερών του ανεγέρθη ο ανδριάντας του Μακεδονομάχου Καπετάν Δούκα στη πλατεία του Ι.Κ.Α. Σερρών και στήθηκε το μνημείο των 310 φονευθέντων αξιωματικών των οπλιτών στο 3ο χιλιόμετρο της οδού Σέρρες-Βροντού.

Εργάστηκε για τριανταπέντε χρόνια ως καθηγητής και διευθυντής σε σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Συνέβαλε ιδιαίτερα στην οργάνωση και λειτουργία της πρώτης Τεχνικής Σχολής Εργοδηγών και Τεχνικών Βοηθών Σερρών και του Νυκτερινού Γυμνασίου και Λυκείου Σερρών. Συνταξιοδοτήθηκε το 1994.

Διετέλεσε έκτακτος επιμελητής αρχαιοτήτων Ν. Σερρών. Με τις μακροχρόνιες ανιδιοτελείς ενέργειές του βοήθησε στη συλλογή των αρχαιοτήτων του νομού Σερρών, στην οργάνωση του αρχαιολογικού Μουσείου και στην ίδρυση Εφορείας Κλασσικών Αρχαιοτήτων στις Σέρρες.

Πραγματοποίησε πλήθος ομιλιών και διαλέξεων. Συνέγραψε πολλές μελέτες για ζητήματα θεολογικά, φιλοσοφικά, ιστορικά και αρχαιολογικά. Για την πολύτιμη μέχρι σήμερα προσφορά του το Υπουργείο Μακεδονίας & Θράκης του απένειμε δίπλωμα τιμής με χρυσό μετάλλιο.

Έργα του ιδίου:

1. Το Εκκλησιαστικό κήρυγμα κατά τον Ιερό Χρυσόστομο (εναίσιμος διατριβή), Ιερά Θεολογική Σχολή Χάλκης 1959 (αναδημοσίευση 2006).

2. Ιστορικά γεγονότα της πόλεως Σερρών και της περιοχής των ετών 1912-1913, Σέρ. 1973.

3. Σύντομος οδηγός του αρχαιολογικού μουσείου Σερρών, Σέρρες 1978.

4. Συνοπτική ιστορία του Νομού Σερρών και της Ι. Μ. Τιμίου Προδρόμου, Σέρρες 1995.

5. Η Κοινότητα του Αγίου Πνεύματος Σερρών & Προσφορά και ιστορική ταυτότητα της Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 1997.

6. Ιερά μονή Αγίας Τριάδας Τούμπας, Σέρρες 2001.

7. Νεότερη και σύγχρονη ιστορία της Κοινότητας Αγίου Πνεύματος και της ομώνυμου ιεράς Μονής (στα πλαίσια της γενικής ιστορίας της Ελλάδας),

Σέρρες 2003.

8. Γεννάδιος Β΄ Σχολάριος και η Ένωση των Εκκλησιών, Σέρρες 2004.

9. Ιστορία του Ιερού Ναού της Αγίας Παρασκευής της Κοινότητας Αγίου Πνεύματος, Σέρρες 2005.

10. Ναοί της πόλεως Σερρών καταστραφέντες και μη επανεγερθέντες, Σέρρες 2006

11. Η ιστορική ταυτότητα της Μακεδονίας και το ψευδεπίγραφο κράτος των Σκοπίων, Θεσσαλονίκη 2007

12. Ιστορία της κοινότητας Νεοχωρίου Σερρών και των ιερών ναών αυτής, 2008.

13. Βαθειές πληγές της σημερινής κοινωνίας . Σέρρες 2011

14. Ιστορία. της Ι. Μ.Αγίας Τριάδος Τούμπας Σερρών . Σέρρες 2011

15. Τα Νεκροταφεία της πόλης των Σερρών και η στάση των ανθρώπων στο θάνατο. Σέρρες 2012.

